

॥ अथ श्रीमुद्गलपुराणे अष्टमः खंडः प्रारभ्यते ॥

॥ १ ॥ श्रीशिवजीवतारे श्रीशिवजीवतारे । (उपरि) महापुरुषः अधिकमासमाहास्यं वर्णयति । (अधस्तात्) जरत्कारं मंत्रमुपदिशति ।

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ शौनक उवाच । विघ्नराजचरित्रं तु श्रुतं सर्वप्रदं परम् । ममनाशकरं पूर्णं त्वत्तोऽस्माभिर्महामते ॥१॥ धन्योऽसि ज्ञानयुक्तोऽसि व्यासतुल्योऽसि निश्चितम् । व्यासाधिकोऽथवा किं नु शिष्यस्तस्य महात्मनः ॥२॥ श्रुत्वा श्रुत्वा न मे तृप्तिर्जायते तत् कथामृतम् । माहात्म्यं धूम्रवर्णस्याधुना वद सुखप्रदम् ॥३॥ सूत उवाच । शृणु शौनक माहात्म्यं धूम्रवर्णस्य सर्वदम् । यथा व्यासाच्छ्रुतं पूर्णं तथा ते कथयाम्यहम् ॥४॥ श्रुत्वा विघ्नेशमाहात्म्यं दक्षो हृष्टमना अभूत् । प्रणम्य सुद्गलं सोऽपि पप्रच्छ विनयान्वितः ॥५॥ दक्ष उवाच । विघ्नेशस्य श्रुतं पूर्णं माहात्म्यं सर्वसिद्धिदम् । न तृप्तोऽहं महायोगिन्नमृतादधिकं यतः ॥६॥ अधुना धूम्रवर्णस्य माहात्म्यं वद विस्तरात् । कीदृशांशमयश्चायं गणेशो धूम्रवर्णकः ॥७॥ कीदृशं ब्रह्म तस्यैव केन योगेन लभ्यते । कति तस्यावताराश्च किं कर्मा कीदृशं महः ॥८॥ केन संसाधितो देवो देहधारी बभूव ह । कं दैत्यं वशमानीय धर्ममास्थापयत् प्रभुः ॥९॥ इत्यादि सर्वमाहात्म्यं वद योगीन्द्र सत्तम । ब्रह्मांडे त्वत्समं नास्ति ब्रह्मदायकपात्रकम् ॥१०॥ सूत उवाच । एवं पृष्टो महायोगी सुद्गलः शौनकोऽब्रवीत् । दक्षं हृष्टमनाः साक्षात् ज्ञात्वा भक्तियुतं परम् ॥११॥ सुद्गल उवाच । दक्ष त्वं योगिवंद्योऽसि निश्चितं सर्वभावतः । नान्यथा गणनाथस्य कथायां जायते रसः ॥१२॥ धूम्रवर्णावतारस्य चरितं सर्वसिद्धिदम् । कथयिष्यामि भक्त्या ते समासेन प्रजापते ॥१३॥ विस्तरेण शिवाद्याश्च वेदाद्या न बभूविर । समर्थास्तत्र कोऽहं तु स्वल्पज्ञानप्रधारकः ॥१४॥ अत्र ते कथयिष्यामि चेतिहासं पुरा भवम् । शेषस्य शंकरस्यैव संवादेन समन्वितम् ॥१५॥ प्रणम्य शेषनागश्च एकदा शंकरं पुरा । पप्रच्छ सिद्धिदं पूर्णं सर्वज्ञं करुणानिधिम् ॥१६॥ त्वत्तः परतरं नास्ति वेदश्रुतिप्रमाणतः । त्वं ध्यानसंयुतः स्वामिन् भजसे कं शिवं परम् ॥१७॥ अतः संशययुक्तोऽहं पृच्छामि सर्वभावतः । किं मोहार्थं मेहेशान करोषि चेष्टितं नवम् ॥१८॥ सुद्गल उवाच । एवं पृष्टः शिवः साक्षात्तसुवाच सुहर्षितः । भक्तं योगप्रियं हृष्टा साधु चेष्टासमन्वितम् ॥१९॥ शिव उवाच । एवं पृष्टोऽहमेकांते सनकाद्यैर्महाप्रियैः । तत्तेऽहं शृणु वक्ष्यामि ज्ञानं गणेशबोधकम् ॥२०॥ एकदा सनकाद्याश्च हृष्टा मां नियमे रतम् । पप्रच्छुस्त्वं यथा शेष तथा संशयसंयुताः ॥२१॥ सनकाद्या ऊचुः । मेहेश्वरो भवान् साक्षात्त्वेवो नैव विद्यते । कं ध्यायसि महोदेव मिथ्या मोहप्रदायक ॥२२॥ तेषां तद्वचनं श्रुत्वा हर्षितोऽहं च काश्यप । ऊचे योगं गणेशाख्यं पूर्णशांतिप्रदायकम् ॥२३॥ ईशत्वमनीशत्वं च मायायुक्तं न संशयः । ब्रह्मणि ब्रह्मभूतस्य कथं तद्वर्तते

द्विजाः ॥२४॥ येनेशत्वं च मे दत्तमनीशत्वं तथाऽपरम् । जनेभ्यस्तं गणाधीशं जज्ञेऽहं भक्तिसंयुतः ॥२५॥ अहंकारयुताः सर्वे न जानन्ति गजाननम् । तं जित्वाऽहं सुनीद्राश्च सेवे तस्य पदद्वयम् ॥२६॥ शिवस्य वचनं श्रुत्वा सनकाद्यास्तमद्भुवन । विस्मिता भावसंयुक्ता गणेशज्ञानलालसाः ॥२७॥ सनकाद्या उचुः । अभिमानं महोदव जेतुं नैव प्रशक्यते । वेदादिभिः च देवेशैरस्माभिश्चान्ययोगिभिः ॥२८॥ नरोऽहं देवरूपोऽहं आत्माहं स्वस्वरूपकः । ब्रह्माहं च महेशान अहं तेषु प्रतिष्ठितः ॥२९॥ अहं कैनेव योगेन सदाशिव जितस्त्वया । वद तस्य चरित्रं नो विस्तरेण सुशान्तिदम् ॥३०॥ श्रीशिव उवाच । अहं ब्रह्मणि विप्रेशा गतो ब्रह्मास्मिना सह । महावाक्यमेयं योगं ब्रह्माऽहं हृश्यते न च ॥३१॥ अहं नास्ति तथा ब्रह्म नेति ब्रह्माहमंजसा । बोधार्थं साधनं चेदं महावाक्यं स्मृतं परम् ॥३२॥ ततः संशयसंयुक्ता सनकाद्यास्तमद्भुवन । न बुद्धं वचनं नाथ त्वदीयं दुर्गमं परम् ॥३३॥ अतः सुलभयोगेन वद योगं महेश्वर । दयया शिष्यमुख्यांश्च नारणाय सुशान्तिदम् ॥३४॥ श्रीशिव उवाच । अत्र वः कथयिष्यामि चेतिहासं पुगननम् । अहंभावविनाशार्थमहंकारस्य सौख्यदम् ॥३५॥ एकदा ज्योतिषां नाथः सूर्य आत्मा शरीरिणाम् । ब्रह्मणां चाभिषिक्तः स कर्मणां राज्यकर्मणि ॥३६॥ स प्राप्य राज्यसुग्रं नत् कर्मणां ज्योतिषां पतिः । अभिमानयुनोऽत्यन्तं बभूव देवदेवपः ॥३७॥ कर्मणा सृष्टिकर्ता वै ब्रह्मा लोकपितामहः । पालकः कर्मणा विष्णुर्हरः संहारकोऽभवत् ॥३८॥ कर्मणाऽन्नप्रभावेण पोषिका शक्तिरेव च । कर्माधीनं जगत् सर्वं मेश्वरं नात्र संशयः ॥३९॥ सोऽहं कर्ममयो देवः कर्मणां चालकः परः । मदधीनमिदं भानि भानुर्गवं सुगर्वितः ॥४०॥ अहंकारेण संयुक्तश्छिक्कां चक्रे कदा प्रभुः । तस्य च्छिक्कासमुत्पन्नः पुरुषः सुंदराकृतिः ॥४१॥ स पपान मदीष्टुष्टं न ज्ञानस्तेन भानुना । महाकायो विशालाक्षो बलयुक्तो व्यराजत ॥४२॥ तत्राकस्मात् समायानः शुक्रः सर्वार्थकोविदः । पप्रच्छ हर्षसंयुक्तस्तं दृष्ट्वा भावसंयुतः ॥४३॥ शुक्र उवाच । कोऽसि त्वं कुत्र ते वासः कर्तुमिच्छसि किं वद । माता पिता च ते ब्राह्मणाः किं मत्त इहच्छसि ॥४४॥ पुरुष उवाच । सूर्यपुत्रो द्विजश्रेष्ठ तस्य च्छिक्कासमुद्भवः । अनाथोऽहं महाभाग पतिनो धरणीनले ॥४५॥ त्वं दयायुक्तभावेन मां पृच्छसि न संशयः । त्वदधीनो भविष्यामि शाधि मां मुनिसत्तम ॥४६॥ श्रीशिव उवाच । तस्य तद्वचनं श्रुत्वा शुक्रो योगविदांवरः । ध्यानेनालोक्य तत्कर्म तमुवाच शुभावहम् ॥४७॥ शुक्र उवाच । अहंभावात् समुत्पन्नस्त्वं सूर्यान्नात्र संशयः । अहंनामा भवस्वाद्य तपः कुरु महामते ॥४८॥ एवमुक्त्वा

ददौ तस्मै गणेशं षोडशाक्षरम् । मंत्रं विधिसमायुक्तं ततः सौऽतर्हितोऽभवत् ॥४९॥ अहं तत्र तपस्तेपे ध्यात्वा गणपतिं
हृदि । निराहारपरो भूत्वा जपमंत्रपरायणः ॥५०॥ शीतोष्णवातवर्षादिसहने दृढनिश्चयः । जित्वा खानि प्रयत्नेन
तोषयामास विघ्नपम् ॥५१॥

॥ ओमिति श्रीमदांत्ये पुराणोपनिषदि श्रीमन्मौद्गले महापुराणे अष्टमे खंडे धूम्रवर्णचरिते अहमुत्पत्तिवर्णनं नाम प्रथमोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीशिव उवाच । एवं वर्षसहस्रेण तं दिव्येन गजाननः । ययौ प्रसन्नभावेन भक्त्या वरार्थमादरात् ॥१॥
आखुवाहस्त्रिनेत्रश्च गजवक्त्रो महोदरः । चतुर्भुजश्च पाशाद्यैः शोभितः सिद्धिबुद्धियुक् ॥२॥ एकदंतः शूर्पकर्णो देवैर्मुनिसम-
न्वितैः । संस्तुतः स्वर्गैश्चैव सेवितः सर्वदायकः ॥३॥ तं दृष्ट्वाऽहं समुत्थाय प्रणनाम कृतांजलिः । पूजयामास विघ्नशं सिद्धि-
बुद्धिसमन्वितम् ॥४॥ ततः क्रमेण देवान् स मुनीन् पूज्य पुनः प्रभुम् । प्रणनाम प्रतुष्टाव गणेशं प्रकृतांजलिः ॥५॥ अहमुवाच ।
नमस्ते गणनाथाय हेरंबाय परात्मने । सर्वेभ्यो वरदात्रे ते वरदाय नमो नमः ॥६॥ ब्रह्मसु ब्रह्मनाथाय निजेषु स्वस्वरूपिणे ।
सांख्याय ते परत उत्थानस्थेषु नमो नमः ॥७॥ ज्ञानेषु बोधरूपाय सोऽहं देहिषु ते नमः । देहेषु बिंदुरूपाय विघ्नेशाय
नमो नमः ॥८॥ स्त्रष्टृषु ब्रह्मदेवाय विष्णवे पालकेषु ते । संहर्तृषु शिवायैवैकदंताय नमो नमः ॥९॥ प्रकाशकेषु सूर्याय
मोहकेषु च शक्तये । देवेषु देवराजाय विनायकाय ते नमः ॥१०॥ अग्नये ते दाहकेषु यमाय नीतिधारिणाम् । रक्षःसु
नैर्ऋतायैव शूर्पकर्णाय ते नमः ॥११॥ वायवे बलयुक्तेषु निधिषु धनपाय ते । रुद्रेषु कालरूपाय नमो लंबोदराय वै ॥१२॥
प्रजापतिषु दक्षाय नागेशे शेषरूपिणे । अनंतविभवायैव किं ते स्तौमि नमो नमः ॥१३॥ यं स्तोतुं न समर्थाश्च
वेदाद्या योगिनोऽमलाः । तं किं स्तवीमि विघ्नेशमल्पबुद्धिप्रधारकः ॥१४॥ धन्योऽहं कृतकृत्योऽहं सफलो मे भवः पिता ।
माता कुलं तथा ज्ञानं त्वदंघ्रियुगदर्शनात् ॥१५॥ एवमुक्त्वा गणेशानं प्रणनाम महासुरः । हर्षेण महता युक्तस्तमुवाच
गजाननः ॥१६॥ श्रीगणेश उवाच । त्वया कृतमिदं स्तोत्रं मदीयं सर्वदं भवेत् । पठते शृण्वते चैव मयि भावप्रदायकम् ॥१७॥

पुत्रपौत्रादिकं सौख्यं सुक्तिं सुक्तिं लभेत्तरः । अस्य पठनमात्रेण मद्भक्तिं भ्रमनाशिनीम् ॥१८॥ वरान् वृणु महाभाग
मनेप्सितान् ददाम्यहम् । नपसा स्तोत्रमुख्येन तुष्टोऽहं ते महादरात् ॥१९॥ अहमुवाच । प्रसन्नोऽसि यदा नाथ भक्तिं देहि
त्वदीयिकाम् । यद्यदिच्छामि नत्तन्मे सफलं सर्वदास्तु च ॥२०॥ मायाविकारयुक्तेभ्यो मरणं नैव मे भवेत् । राज्यं ब्रह्मांड-
गोलस्य देहि मे भोगसंयुतम् ॥२१॥ आरोग्यं विजयं दुहे संग्रामं ह्यतुलं तथा । असोधास्त्रं सदा मेऽस्तु त्वत्प्रसादाच्च देहि
भोः ॥२२॥ तथेति नमहं देवो जगाद गणनायकः । अनर्घीय स्वमात्मानं निजलोकं जगाम ह ॥२३॥ ततोऽनिहर्षसंयुक्तोऽहं
जगाम कविं पुनः । ते प्रणम्य स्ववृत्तानं कथयामास विस्तरात् ॥२४॥ श्रुत्वा मुनिवरः सोऽपि ते प्रशंस्य महासुरम् ।
असुरानाहयामास श्रेष्ठान् काव्यो महामतिः ॥२५॥ तस्याज्ञया न्वरावंतो मुनिं सर्वे समागताः । असुरांस्तान् महानंजा हितं
काव्यो जगाद वै ॥२६॥ अहमासुरवृत्तानं श्रुत्वा ते शुक्रवक्त्रतः । हर्षितासौ जगुर्वचो हितावहम् ॥२७॥ असुरा
उचुः । आज्ञापय महायोगिन कार्यं चेतोर्गणं प्रभो । कर्ष्यामो वयं दासास्त्वत्पादस्य जवान्विताः ॥२८॥ तेषां वचनमाकर्ण्य
काव्यः सर्वार्थकोविदः । ब्राह्मणान् वेदनिष्ठांश्च समानाथ्य पुपुज ह ॥२९॥ नैरहं सिंचयामासामुराणां राज्यकर्मणि ।
यथाशास्त्रविधानेन दैन्याधीनं चकार ह ॥३०॥ प्रधानास्तस्य पंचाऽसन् मुहृदास्तजसा युताः । शंखो वेदघ्नकः कालः पैशुनो-
ऽधर्मधारकः ॥३१॥ नगरं निर्ममे सोऽपि विषयप्रियनामकम् । अहमासुरकस्तत्र राज्यं चकार हर्षतः ॥३२॥ समायाता
निवामार्थं जना वर्णाश्रमान्विताः । असुरा विविधाश्चैव सुखं लेभुः समास्थिताः ॥३३॥ प्रमादासुरपुत्रो वै ममनां रूप-
शान्तिनीम् । तस्मै ददौ प्रपादश्च यौवनस्यां महात्मन ॥३४॥ ममनासंयुतो रमे दैन्येद्रोहं प्रहर्षितः । मोहिता मायया तस्या
ममताया वशे स्थितः ॥३५॥ तस्यां पुत्रौ महावीर्यौ जनयामास दैन्यपः । गर्वश्रेष्ठौ तयोर्नाम चक्रुः सर्वे द्विजानयः ॥३६॥
एवं बहौ गते काले तमुवाच प्रमादकः । किं स्थितोऽसि महावीर जय देवादिकान् प्रभो ॥३७॥ वरदानबलन त्वं निर्भयोऽसि
न संगयः । वरणां सफलं सर्वं कुरु भोगपरं महः ॥३८॥ तथेति श्वशुरं सोऽपि जगादाऽहं प्रनापवान् । समानाथ्य कविं तत्र
पूजयामास दैन्यपैः ॥३९॥ तस्याऽज्ञां गृह्य दैन्यगः परान् दैत्यान् समाह्वयत् । नैः संयुतः स शुक्रेण प्रधानैः शुशुभ्सुरः
॥४०॥ दिग्जयार्थमहं तत्र सर्वानाज्ञापयत् प्रभुः । सन्नद्धास्तं समाजगमुर्देत्या परमदारुणाः ॥४१॥

॥ ओमिति श्रीमहात्यं पुराणोपनिषदि श्रीमन्मौड्ये महापुराणे अष्टमे स्कंदे धूम्रवर्णचरिति अहमासुरराज्यप्राप्तिवर्णनं नाम द्वितीयोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ शिव उवाच । रथारूढः स्वयं तत्राहं निर्जगाम दैत्यपैः । पुत्रौ तथा प्रधानाश्च सन्नद्धा असुरा ययुः ॥१॥
 नाना वर्णा महाक्रुः कालस्य भयदायकाः । नाना बाह्वनगाः सर्वे तमनु प्रययुः किल ॥२॥ चतुरंगचमूमध्यं शुशुभे
 दैत्यनायकः । अपारसेनया युक्तः पृथ्वीं जेतुं मनोदधे ॥३॥ शंखादयो महावीरा वृषान् जग्मुः सुदारुणाः । जिन्वा राजकुलं
 सर्वं समाजग्मुर्महामुग्म् ॥४॥ वृषास्तैः किं द्विजा युद्धं करिष्यन्ति महारुहैः । मृताः कश्चित् क्षताः कश्चित् केचित्तान् शरणं
 ययुः ॥५॥ करदास्ते वृषान् कृत्वा तेषां राज्यं स्वसन्नकान् । स्यापयामासुरव्यग्रान् दैत्येन्द्रा हर्षसंयुताः ॥६॥ सप्तद्वीपवर्ती
 जित्वा पृथ्वीं पातालमाययुः । दैत्येन्द्रा नागमुख्यास्ते जयार्थं जयशालिनः ॥७॥ शेषो नागयुतस्तेषां शरणं समुपागतः ।
 ज्ञात्वा वरचलं योगी साम चक्रं महासुरैः ॥८॥ वार्षिकं करभारं स स्वीकृत्य स्वस्थलं ययौ । नागैर्द्रैः संवृतः शेषो दुःख-
 युक्तन चैनसा ॥९॥ तथापि दैत्यमुख्यास्ते दैत्यं स्वर्गं ययौ महानंजा वरगर्वसमन्वितः ॥१०॥ दूतं संप्रेषयामासाहमिन्द्रस्यैव सन्निधौ ।
 दैत्येन्द्रसंयुक्तः काव्येनाऽहंप्रतापवान् । स्वर्गं ययौ महानंजा वरगर्वसमन्वितः ॥११॥ दूतं संप्रेषयामासाहमिन्द्रस्यैव सन्निधौ ।
 स गत्वा देवराजाय प्रणम्यैतद्वचो जगौ ॥१२॥ ततः क्रोधसमायुक्त इन्द्रो देवेन्द्रमुख्यकैः । विचार्यागिरसं सर्वैर्जगाम
 प्रणनाम नम् ॥१३॥ तेनापि सत्कृतः सोऽपि जगाद वचनं परम् । सर्वेषां दुःखदं पूर्णं असुराणां जयावहम् ॥१४॥
 इन्द्र उवाच । अहं वरसमायुक्तः समायातो वद स्वामिन् त्वदाज्ञावशगा वयम् ॥१५॥ गुह्यत्वाच । गणेशवरदानेन मत्तोऽसौ नात्र
 भवंतं सर्वेवदिनम् । समायातो वद स्वामिन् त्वदाज्ञावशगा वयम् ॥१६॥ गुह्यत्वाच । गणेशवरदानेन मत्तोऽसौ नात्र
 संशयः । जेष्यते सकलं तस्माच्छरणं नैव शोभनम् ॥१७॥ अनो वयं विधातारं व्रजामहे त्वरान्विताः । स श्रेष्ठः सर्वभावेन
 करिष्यति हितं च नः ॥१८॥ ततः सर्वे विधातारं जग्मुर्देवाः सवासवाः । प्रणम्य तं जगुः सर्वे वृत्तांतं दैत्यसंभवम् ॥१९॥
 श्रुत्वा स्वदयुतो ब्रह्मा गृह्य तान् शंकरं ययौ । तं प्रणम्य जगौ सर्वं स देवो वृत्तमुत्बणम् ॥२०॥ जगाम सोऽपि निःश्वस्य
 नैः सार्धं विष्णुमादरात् । प्रणम्य कथयामास वृत्तांतं दुःखदायकम् ॥२१॥ श्रुत्वा क्रोधयुतो विष्णुः समाश्वास्य
 महेश्वरम् । संदेवं तं जगादाऽसौ पराक्रमयुतं वचः ॥२२॥ श्रीविष्णुस्त्वाच । हनिष्यामि महादैत्यमहं चासुरसंयुतम् । मायायुक्त-
 त्वमेवं यन् मम नम्र प्रबाधते ॥२३॥ एवमुक्त्वा महोदेवं तत्रैवासंस्थितोऽभवत् । देवैः सह महाभागः प्रतीक्षन् दैत्यपौरुषम्
 ॥२४॥ अहंकारासुरस्तत्र ज्ञात्वा वृत्तांतमादरात् । प्रविवेशामरावत्यां दैत्येन्द्रैर्हर्षसंयुतः ॥२५॥ इन्द्रासनसमारूढः सेव्यमानो-

ऽप्सरोगणैः । गन्धर्वैर्गीयमानः स शुशुभे परमश्रिया ॥२६॥ ततो देवपदेषु संस्थापयामास चासुरान् । स्वर्गभोगं चकारैवं
 दैत्यैः श्वशुरेण च ॥२७॥ ततः स दैत्यसंघैस्तैः सन्नद्धः प्रययौ द्विजाः । ब्रह्मलोकं महोग्रस्तं विधिहीनं ददर्श ह ॥२८॥
 विवेश हर्षयुक्तस्तन्नगरं दैत्यसंयुतः । ब्रह्मासनसमासीनो बुभुजे विविधान् परान् ॥२९॥ ततः स दैत्यपैः सर्वं ज्ञात्व
 वृत्तान्तमजसा । कैलासं भानुलोकं तु शक्तिलोकं ययौ क्रमात् ॥३०॥ तत्र विलाससंयुक्तो बुभुजे विविधान् परान् । विकुण्ठ
 विजयार्थं स प्रययौ दैत्यपैर्धृतः ॥३१॥ दूतं संप्रेषयामास कालं सर्वभयंकरम् । स गत्वा केशवं नत्वा जगौ वै वाक्य
 सुखणम् ॥३२॥ काल उवाच । अहं त्वसुरसंयुक्त आययौ स महाबलः । तेनाऽहं सामभावाथं प्रेषितस्ते प्रसन्निधौ ॥३३॥
 त्यक्त्वा विकुण्ठं देवैर्गच्छ त्वं यत्र न रुचिः । नागयण न हन्मि त्वां नोचिबुद्धोद्यतो भव ॥३४॥ कालस्य वचनं श्रुत्व
 केशवः क्रोधसंयुतः । जगाद नं महादैत्यं दहन्निव प्रधर्षयन् ॥३५॥ श्रीविष्णुस्वाच । किं मां पापस्वरूपस्त्वं वदसि मंदविक्रम
 हनिष्याम्यहमथैव दैत्ययुक्तं महासुरम् ॥३६॥ गच्छ दूत स्वभावस्थं न हन्मि त्वां खलाधम । स्वपदं त्यज्य दैत्यशाधीनोऽ
 किं भवामि तु ॥३७॥ ततोऽहंकारकं गत्वा कालासुरः प्रतापवान् । वृत्तान्तं कथयामास दैत्यैः संयुतं परम् ॥३८॥ श्रुत्व
 दैत्यगणाः सर्वे क्रोधयुक्ता बभूविर । अहंकारासुरैर्नैव युक्ता युद्धोद्यता बभूवुः ॥३९॥ तान्निवार्य महाबाहुरहं क्रोधसमन्वितः
 जगाद दैत्यमुख्यान् स वाक्यं सर्वहितावहम् ॥४०॥ अहमुवाच । किमर्थं श्रमसंयुक्ता भविष्यथ महाबलाः । अमोघास्त्र
 वरैर्युक्तः करिष्याम्यधुना मुलम् ॥४१॥ एवमुक्त्वा ततो दैत्यः सज्जं कृत्वा महद्वज्रः । सुमोचाग्रिमयं चास्त्रं संमन्त्र
 क्रोधसंयुतः ॥४२॥ सहस्रास्त्रं प्रजज्वाल दिशो दश महोज्ज्वलम् । विकुण्ठं दाहयामास देवान् सर्वान् समन्ततः ॥४३॥ तत
 क्षोभयुता देवास्तत्रयजुर्वरुणास्त्रकम् । तेनैव तन्न शान्तं तु बभूव तंजसान्वितम् ॥४४॥ ततः खेदयुताः सर्वे पपलुर्भयसंयुताः
 पीडिता अग्निनाऽत्यन्तं त्यक्त्वा वैकुण्ठमेव च ॥४५॥ वरुणश्च स्वयं हृष्टा जगाम रणमूर्धनि । चंद्रेण संयुतः सोऽपि ज
 स्रष्टुं व्यवस्थितः ॥४६॥ जलेन न च शान्तोऽभूदग्निः परमदारुणः । दाहयुक्तः पपालाऽसौ वरुणश्चंद्रसंयुतः ॥४७॥ तन
 शक्तिः समायाता महास्त्रं वरुणात्मकम् । मोचयामास तस्मात्तु जलधारा प्रवर्तिता ॥४८॥ घृतेन संयुतस्तत्र यथाग्निजल
 संयुतः । जज्वाल मायया तस्याऽहंकारस्य विशेषतः ॥४९॥ ततो दाहसमायुक्ता शक्तिः पपाल नत्क्षणात् । कुद्धो भानु
 स्वयं तन्नाऽजगाम क्रोधसंयुतः ॥५०॥ सोऽपि स्ववीर्यसंयुक्तं वरुणास्त्रं जहौ मृधे । पूर्ववदाहसंयुक्तः पपाल च दिवाकर

॥५१॥ ननः शिवः स्वयं नद्वययौ क्रोधममन्वितः । हनोद्यमः पपालाऽसौ दाहयुक्तः स्वभावतः ॥५२॥ ननोऽनिखेदसंयुक्तो विष्णुः स्वयमुपागतः । नन्याज वारुणं शम्भं भवसत्तासंयुतं परम् ॥५३॥ तथापि न स शान्तोऽभूदग्निः परमदारुणः । जज्वालानीव सर्वत्र दाहयामास देवपान ॥५४॥ ननोऽनिदाहसंयुक्तः पपाल च जनार्दनः । विष्णुना संयुताः सर्वे देवेशाः पपन्तुर्भयान् ॥५५॥ गन्वा गिरिगुह्यामस्या बभूवुर्भयमंकुलाः । कंदादिभक्षयंनस्ते दिवसाननिचक्रमुः ॥५६॥ ज्ञान्वा वृत्तान्तमवाहं समाहृत्य स्वशस्त्रकम् । आग्नेयमगमदैत्यैर्विकुण्डं हर्षसंयुतः ॥५७॥ नत्र स्थित्वाऽभिमानी स परं मेने कुनार्थिनाम् । न मत्तः श्रेष्ठ इत्येव गर्वयुक्तो बभूव ह ॥५८॥ ननो गर्वं शिवस्यैव तथा स्याप्य पेदऽस्मुरः । श्रेष्ठं विकुण्डनाथं च स चक्रे पुत्रमुत्तमम् ॥५९॥ पिशुनं शक्तिनलोकस्य वेदघ्नं सर्वलोपकम् । प्रमादं ब्रह्मणो नाथं चकार मदसंयुतः ॥६०॥ शंखमिन्द्रदस्यैव नाथं चक्रे महासुरः । कालं यमस्य लोकस्य कमलं वरुणस्य च ॥६१॥ कुबेरस्य पदं स्थाप्याऽधमधारक-मादरात् । ननः स्वनगरं सर्वैः समाययौ महाबलः ॥६२॥ नत्रस्थः प्रशशामाऽसौ ब्रह्माण्डं लोकसंकुलम् । अहं मेने न किञ्चिद्वै समं भाग्येन नजसा ॥६३॥

॥ ओमिति श्रीमदान्य पुराणोपनिषदि श्रीमन्मोदने महापुराणे अष्टमे स्कन्धे धूम्रवर्णचरिति अहमसुरब्रह्माण्डजयो नाम तृतीयोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ शिव उवाच । दैत्योऽहंकारकोऽत्यंतं परस्त्रीलालसन्तनः । बभूव दैत्यैः सर्वैर्नागकन्याः समानयत् ॥१॥ देवकन्या नराणां च स्त्रियः कन्या विशेषतः । समाहृत्य बलात् सोऽपि बुभुजे सर्वदृषकः ॥२॥ मद्यमांसपरोऽत्यंतं बभूव द्विजसत्तमाः । गणेशं त्यज्य दुष्टान्मा पापकर्मपरोऽभवत् ॥३॥ एकदाऽहं सभासंस्थं जगादाऽधर्मधारकः दैत्यैर्द्रैः प्रणितः सर्वैः कृत्वा करपुटं वचः ॥४॥ अधर्मधाक उवाच । जितं त्वया महाभाग ब्रह्माण्डं लोकसंकुलम् । जगदीशस्त्वमेवैको नान्यः कश्चन विद्यते ॥५॥ देवा विष्णुमुखाः सर्वे भवंति वनसंस्थिताः । प्रकीर्तिताः शत्रवो नो वेदेषु च सुरासुराः ॥६॥ शस्त्रादिभिश्च देवेन्द्रा मरिच्यंति कदापि न । अमरा वेदवाग्देषु कथिता पश्य मानद ॥७॥ कर्मान्ना अमराः सर्वे नष्टे कर्मणि दैत्यप । मरिच्यंति न

संपेहः कर्मणः खंडनं कुरु ॥८॥ जित्वा त्रिलोकाज्यं च कर्तारो बहवोऽभवन् । असुराः कालयोगेन देवैर्निहताः
 पुरा ॥९॥ अनश्चिदं्रं समालोक्य त्वां हनिष्यंति देवपाः । अहं तेषां विनाशार्थं यतस्वासुरनायकैः ॥१०॥ अधर्मधारकस्यैव
 बचः श्रुत्वा महासुराः । साधु साधु ब्रुवन्ति स्म शंखाद्यास्तत्र संसदि ॥११॥ ततोऽहंकारको हृष्टो जगाद वचनं हितम् ।
 साधु प्रोक्तं त्वया दैत्य कुरु सर्वैः समन्वितः ॥१२॥ हृष्टो दैत्यसमूहैः स युक्तो जगाम हर्षितः । अधर्मधारको
 भूभ्यां चकार कर्मखंडनम् ॥१३॥ कर्मखंडनभावेन हाहाकारवाकुलाः । जना वर्णाश्रमैर्हीनाः कृत्तारस्तेन दुरात्मना ॥१४॥
 देवनायतनादीनि खंडयामास सर्वतः । क्षेत्राणि च गणेशस्य मूर्तीः सर्वत्राहंप्रतिमाश्च स्यापिता
 भूमिमंडले । पूजका राक्षसास्तत्र कृत्तारस्तेन सुपापिना ॥१५॥ गृहे गृहेऽभिमानस्य प्रतिमा मानवैः किल । पृथ्याः कृता
 द्विजास्तेनाऽऽसुरं कर्म प्रवर्तितम् ॥१६॥ कृत्वाऽधर्मधरः कार्यं प्रययौ न सुहर्षितः । तेनानिपूजितः सोऽपि पगं मेने कृतार्थनाम्
 ॥१७॥ एवं कर्मणि नष्टे तु वर्णसंकररूपिणः । जना जानास्तेनो देवा दुःखयुक्ता बभूविर ॥१८॥ सुनिभिः सहिताः सर्वे
 देवाश्चोपोषणाग्निताः । विचारं चकुरे नस्य नाशार्थं दैन्यपश्य ने ॥१९॥ ततो ब्रह्मा महेशाद्यानुवाच खेदसंयुतः । मायायुक्ता
 वयं सर्वे जितास्तेन दुरात्मना ॥२०॥ माया नानाविधा विप्र वेदेष्वत्र न संशयः । नया हीनो गणेशानो नान्यः कश्चन
 विद्यते ॥२१॥ पंचचित्तमयी बुद्धिः पंचभ्रान्तिकरी तथा । मिद्धिस्तयोः पतिः सोऽपि मायिको गणनायकः ॥२२॥ मिद्धिबुद्धिः
 पग माया न नयोर्विद्यते पग । अतो विघ्नश्चैव दैन्यं हनिष्यति न संशयः ॥२३॥ गणेशवरदानेन मत्तोऽसौ दैत्यनायकः ।
 विस्मृतो गणनाथं न मंत्रं त्यक्त्वा स्थितोऽभवत् ॥२४॥ गणेशक्षेत्रक्राण्येव खंडयामास दुर्मतिः । गणेशपूजनं सर्वकर्मस्वादौ
 विशेषतः ॥२५॥ अनो विघ्नसमायुक्तं जानं नं देवमत्तमाः । अस्माभिः पूजितो दुर्दिहनिष्यति महासुरम् ॥२६॥ अधुनैकाक्षरं
 मंत्रं जप्त्वा ध्यात्वा गजाननम् । पूजयित्वा तपोयुक्तास्तोषयामो विशेषतः ॥२७॥ श्रीगिरि त्वाच । ब्रह्मणो वचनं श्रुत्वा
 देवा मुनिसमन्विताः । साधु साधु ब्रुवन्ति स्म तथा चक्रुः महेश्वराः ॥२८॥ निराहारसमायुक्ता एकाक्षरविधानतः ।
 तोषयामासुरन्त्यं भक्तियुक्ता गणेश्वरम् ॥२९॥ एवं वर्षशाने पूर्णे प्रसन्नो गणनायकः । ययौ तान् देवसुख्यांश्च वरदो
 मुनिसत्तमान् ॥३०॥ मूषकोपरि संख्यं ने ददृशुर्द्विरवाननम् । प्रणेमुर्हर्षसंयुक्ताः पूजयामासुरादरात् ॥३१॥ पुनः प्रणम्य
 विघ्नं देवा मुनिसमन्विताः । तुष्टुबुर्गणनाथं ने धूब्रवर्णं प्रहर्षिताः ॥३२॥ देवर्षय ऊचुः । धूब्रवर्णाय सर्वेभ्यः सर्वदाय कृपालवे ।

गणेशाय परेशाय परान्तराय ते नमः ॥३४॥ लंबोदराय विघ्नानां पतये ते नमो नमः । विघ्नकर्त्रे च तद्धर्त्रे हर्त्राय नमो नमः ॥३५॥ अनादये विघ्नेषण ज्येष्ठाय सर्वपूजित । मनोवाणीविहीनाय मनोवाणीमयाय ते ॥३६॥ नमस्ते ब्रह्मरूपाय ब्रह्मणे ब्रह्मदायिने । ब्रह्मणां पतये तुभ्यं मंत्रनाथाय ते नमः ॥३७॥ महोरूपाय देवाय देवदेवेशरूपिणे । देवभ्यो वरदात्र ते महोदर नमो नमः ॥३८॥ आदिपुत्र्याय सर्वेशं मात्रे पित्रे नमो नमः । सर्वरूपाय सर्वान्मन् कर्मरूपाय ते नमः ॥३९॥ शूर्पकर्णाय शृंगाय वीराय परमान्मने । चतुर्भुजाय धूम्राय गुणेशाय नमो नमः ॥४०॥ कर्त्रे हर्त्रे च भर्त्रे ते परज्ञानस्वरूपिणे । स्वाधीनाय महामोहदात्रे हर्त्रे नमो नमः ॥४१॥ यत्र वेदादयः स्वामिन् शान्तिं प्राप्ताश्च योगिनः । गणेश नत्र के नाथ त्रयं ते स्ववने प्रभो ॥४२॥ वर्णा धूम्राग्निना यन्त्राव्यक्तरूपे पूगं न्वयि । धूम्रवर्णः समारूपा नो वेदेषु वेदवादिभिः ॥४३॥ अन्या वयं महाभाग त्वदधिपुगदर्शनान् । अत्यक्तो व्यक्ततां प्राप्नो भक्तवानमन्यकारणान् ॥४४॥ एवमुक्त्वा प्रणमुन् धूम्रवर्णं सुरर्षयः । उत्थाप्य धूम्रवर्णस्तान् जगाद मेयनिःस्वनः ॥४५॥ धूम्रवर्णं इवाच । भवन्कृतमिदं स्तोत्रं सर्वमिद्विप्रदायकम् । भविष्यति महाभागाः पठन् शृण्वन् परम् ॥४६॥ पुत्रपौत्रादिकं धान्यं धनं लभेन्नरस्तथा । यद्यदिच्छति नत्तत्तु मफलं संभविष्यति ॥४७॥ वृगन् वृणुन् देवेशा मुनयो मनसीप्सितान् । दास्यामि तपसा तुष्टः स्तोत्रेण भवतां परान् ॥४८॥ गणेशवचनं श्रुत्वा देवर्षयः प्रणम्य नम् । जगुः प्रकृष्टभावनं देवदेवेशमादरात् ॥४९॥ यदि प्रसन्नभावनं वरदाऽसि गजानन । तदाहंकारकं दैन्यं जहि सर्वज्ञ ते नमः ॥५०॥ सर्वभ्यो दुःखदाना म कर्मखंडनकारकः । म मृतश्चेद्गणाधीश भविष्यति तदा सुखम् ॥५१॥ मायायुक्तविहीनस्त्वं तव हस्तान् महासुरः । मरिष्यति न संदेहस्तस्मात्तं जहि मानद ॥५२॥ अस्मै त्वयाऽभयं दत्तं तेन सर्वे पराजिताः । वयं ते शरणं प्राप्ता रक्ष रक्ष महाप्रभो ॥५३॥ तव पादे हठां भक्तिं देहि नोऽव्यभिचारिणीम् । नया विघ्नविहीनास्ते पदं प्राप्स्यामहे वयम् ॥५४॥ एवमुक्त्वा गणेशानं प्रणमुस्ते सुरर्षयः । तेथेति तानथोक्त्वाऽऽसावनर्धानं चकार ह ॥५५॥

॥ ओमिति श्रीमदान्त्ये पुराणोपनिषदि श्रीमन्मौद्रे महापुराणे अष्टमे खंडे धूम्रवर्णचरिते देवमुनिवरप्रदानं नाम चतुर्थोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीशिव उवाच । ततो देवैर्द्रमुल्याश्च देवा मुनिसमन्विताः । हर्षयुक्ता विशेषेण मेनिरे चासुरं हतम् ॥१॥
 कालभावं प्रनीक्षन्तः स्थितास्तस्त्रैव विघ्नपम् । अभजंस्ते मुदा युक्ता गाणपत्यप्रियात्मकाः ॥२॥ धूम्रवर्णः स्वयं साक्षाद्रात्रौ
 स्वप्ने द्विजोत्तमाः । जगाम दैत्यनायस्य भयदः सर्वभावतः ॥३॥ स शोकसंयुतः प्राप्तः समुत्थाय महासुरान् । समानाय्य
 स्वयं स्वप्नं कथयामास विस्तरात् ॥४॥ अहमुवाच । शंखमुल्याः शृणुत यत् स्वप्ने दृष्टं भयंकरम् । धूम्रवर्णो गणेशानः क्रोधयुक्तो
 बभूव ह ॥५॥ तस्य क्रोधसमुत्पन्नोऽग्निः सर्वं नगरं च मे । दाहयामास शस्त्राण्यस्त्राणि कुंठानि चाऽभवन् ॥६॥ पराक्रम-
 विहीनोऽहं कृतस्तेन महात्मना । देवाः स्वस्यानगाः सर्वे कृता मुनिगणैः सह ॥७॥ अतः स्वल्पेन कालेन भविष्यत्यशुभं
 भुवम् । तदर्थं यत्नसंयुक्ता भवध्वं दैत्यनायकाः ॥८॥ अभिमानवचः श्रुत्वा तं पुनर्दैत्यनायकाः । जगुः खेदसमायुक्ता
 वचनं हिनकारकम् ॥९॥ दैत्यैश्च उवाच । मा कुरुष्व वृथा चिन्तामशुभं ते कथं भवेत् । वरदानप्रभावेण निर्भयोऽस्य-
 सुरेश्वर ॥१०॥ स्वप्नः सदा जनानां तु भवत्यत्र न संशयः । जागृतौ नश्वरः सोऽपि नत्र किं दुःखदं भवेत् ॥११॥
 स्वप्ने घनादिकं लब्ध्वा मरणादिकमेव वा । जागर्ति चेत् स्वयं जंतुर्न किंचित् पश्यतीत्यहो ॥१२॥ एवं हास्यादिकं
 कृत्वा समाश्वास्यासुरोत्तमम् । अस्मुराः स्वगृहं गत्वा शौचादिकं प्रचक्रिरे ॥१३॥ अथ शृणुत विघ्नद्राश्चरिन् विघ्नपस्य च ।
 अकस्मात् धूम्रवर्णः स ययौ नत्र महाबलः ॥१४॥ पंचयोजनदूरं स नगरादैत्यपस्य च । संस्थितस्तत्र विघ्नद्रो नारदः
 सहसाऽऽगतः ॥१५॥ दृष्ट्वा गणेश्वरं देवं तमागत्य प्रणम्य सः । गानं चकार हर्षेण भक्त्या साश्रुप्रलोचनः ॥१६॥ तमुवाच
 गणाधीशो गच्छ त्वं दैन्यमंदिगम् । अहंकारं वदस्वर्षे वाक्यं सामकरं महत् ॥१७॥ देवाः स्वस्यानगाः संतु जनाः
 स्वाचारसंयुताः । नागाः स्वराज्यकर्तारो भवंतु मत्प्रमादतः ॥१८॥ राज्ञं कुरु महादैत्यैर्नगरस्यो महासुर । नोचक्षुर्द्वन
 जेप्यामि करिष्यामि जगद्धितम् ॥१९॥ नथेति गणनाथं स जगाद नारदो मुनिः । अहंकारासुरं गत्वा कथयामास
 तद्वचः ॥२०॥ स श्रुत्वा क्रोधसंयुक्तो बभूव तं जगाद ह । गच्छ विघ्नश्वरं विघ्न वद मे वचनं महत् ॥२१॥ संदेवं
 धूम्रवर्णं च हनिष्यामि न संशयः । नदाज्ञावशगो नाहं भविष्यामि कदाचन ॥२२॥ एवमूचे ततो विघ्नं नारदं दैत्यनायकः ।
 नारदो गणनाथं च ययौ जगाद तद्वचः ॥२३॥ नारदस्य वचः श्रुत्वा क्रोधयुक्तो गजाननः । अहं हंतुं मनश्चक्रे शस्त्रं

दधार विघ्नपः ॥२४॥ अथ नारदविप्रिस्तं प्रणम्य ययौ सुरान् । जगाद सकलं तेभ्यो वृत्तानं हर्षसंयुतः ॥२५॥
 देवास्तं नम्य सर्वे ते धूम्रवर्णं समाययुः । मुनिभिः शस्त्रसंयुक्ताः स्तुत्वा तं ते जगुर्वचः ॥२६॥ आशां कुरु महाभाग
 धूम्रवर्णं नमोऽस्तु ते । दैत्यैर्योद्धुं च देवेगांस्त्वहामांस्ते वशे स्थितान् ॥२७॥ तेषां वचनमाकर्ण्य धूम्रवर्णः प्रनापवान् ।
 उवाच तान् स्वभक्तांश्च भक्तेशो भक्तवत्सलः ॥२८॥ धूम्रवर्णं ज्वाच । निष्ठुध्वं देवदेवेगाः पश्यध्वं कौतुकं महत् ।
 हृनिग्यामि महादैत्यं मच्छानमपगाङ्गमुत्सवम् ॥२९॥ एवमुक्त्वा गणार्थीगो सुमोच पाशमुल्बणम् । स्वशस्त्रं तन् समगल्या-
 नंतरूपं बभूव ह ॥३०॥ यत्र तत्रासुरान् धृत्वा क्षणान् कंठे पपात तत् । मृता दैन्याः पुरप्रान्तसंस्थाः पाशचलादिनाः ॥३१॥
 हाहाकारश्च सर्वत्र बभूव नगरं नदा । दैन्या गन्वा महादैत्यं कथयामासुरुल्बणम् ॥३२॥ किं स्थितोऽमि महाराज मृता
 दैन्याः समंनतः । पाशैः सर्वत्र संस्थैश्च धूम्रवर्णस्य मानद ॥३३॥ तेषां वचनमाकर्ण्य दुःखयुक्तो महामुरः । जगाद
 सचिवादींश्च वचनं भयसंकुलः ॥३४॥ अहमुवाच । अहो कालमुत्वा दैन्याः स्वमं सत्यं बभूव ह । किं भविष्यति दैत्येशा
 विपरीतं तु हृदयेन ॥३५॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा पुत्रौ तानं महात्मनः । ऊचतुस्तं भयोद्विग्नं गर्वेऽश्रौ महामुरै ॥३६॥
 गर्वेऽश्रवचूतुः । किं शोचसि महाभाग भयं ते न भविष्यति । मायायुक्तो धूम्रवर्णः किं करिष्यति तेऽप्रियम् ॥३७॥ दह्यारी
 समायातो देवपक्षपरायणः । हृनिग्यावो न मंदहः मंदं पश्य पौरुषम् ॥३८॥ एवमुक्त्वा महादैत्यं गर्वो गर्वममन्वितः ।
 श्रेष्ठः प्रणम्य दैत्येन्द्रं तनो युद्धाय जगमतुः ॥३९॥ प्रधानाद्यैः समायुक्तौ शस्त्रवृष्टिं प्रचक्रतुः । पाशस्य तेजसा तत्र
 दग्धास्ते तु समंनतः ॥४०॥ तनो भययुताः सर्वे प्रधानाश्च बभूविरे । पाशनेजःप्रदग्धास्तं प्रप्लुः सर्वतोदिशम् ॥४१॥
 तनोऽनिक्रोधसंयुक्तौ स्वङ्गं गृह्य महामुरै । पाशान् विच्छेत्तुमायातौ महाबलपराक्रमौ ॥४२॥ तेजसा दग्धदेहौ नौ
 तथाऽपि खड्गधारया । पाशं गृह्य चर्कतु नौ समुद्युक्तौ बभूवतुः ॥४३॥ ततः पाशेन संबद्धौ रुद्धश्वासौ महामुरै ।
 गतप्राणौ च संग्रामे बभूवतुर्महर्षयः ॥४४॥ तनो हाहारं कृत्वा दैत्याः सर्वे भयातुराः । प्रप्लुदंशदिग्देशे गतमानाः
 सुविह्वलाः ॥४५॥ ततः केचित् समागम्याहंकारं ते वचः परम् । जगुः कुरं मृतौ पुत्रौ नव दैत्यपते मृधे ॥४६॥ तेषां
 वचनमाकर्ण्य मृच्छिनः सहसाऽसुरः । सावधानः कृतः सर्वैः शुशोच भयसंकुलः ॥४७॥ धृत्वा धैर्यं ततः सोऽपि युद्धार्थं

संगतोऽभवत् । सुमोचास्त्राणि सर्वाणि छेतुं पाशं महोज्ज्वलम् ॥४८॥ पाशस्य तेजसा तानि दग्धानि च समंततः ।
ततोऽनिभयसंयुक्तो विचारमकरोद् हृदि ॥४९॥ अमोघास्त्रमयं मे तु वरं निष्फलनायुतम् । चकार पाशश्चात्यन्तं चित्रं किं वा
भविष्यति ॥५०॥ पलायनपरः सर्वैः स्वगृहं दैत्यनायकः । आगत्य स्वगृहं तत्र समानार्याब्रवीद्वचः ॥५१॥

॥ ओमिति श्रीमद्भक्त्युपनिषदि श्रीमन्मौढिले महापुराणे अष्टमे खंडे धूम्रवर्णचरिते अहंकारपराजयो नाम पंचमोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीशिव उवाच । शुक्रं प्रणम्य नीनिजं भयसंकुलिनोऽसुरः । अहंकारो जगदेदं वचनं स्वीनार्थकम् ॥१॥
अहंकार उवाच । स्वामिन् मे वरदानं यन्निष्फलं प्रवभूव तत् । अमोघास्त्रमयं किं त्वं वद संशयकं नुद ॥२॥ धूम्रवर्णः समा-
यानो देवपक्षप्रवर्धनः । मायामयः कथं सोऽपि निष्फलं मां चकार ह ॥३॥ शुक्र उवाच । अहं त्वं मूर्खभावेन मन्यस् धूम्र-
वर्णकम् । मायामयं विशेषेण न जानासि गजाननम् ॥४॥ मायायुक्नविहीनत्वं तत्र नैव प्रवर्तते । योगाकारं गणेशानं
वदने वेदवादिनः ॥५॥ हनिष्यति समाकुलदम्बामयं धूम्रवर्णकः । अतस्तं त्वं गणेशानं शरणं ग्राहि दैत्यप ॥६॥ धूम्रेणा-
वृतमेवं यद् दृश्यते न जनैर्यथा । तथा वस्तु गणेशानं न जानंति शिवादयः ॥७॥ वर्णा वेदस्वरूपाश्च धूम्रा जाता इवाऽऽवसुः ।
अज्ञानन्वात्तनश्चायमव्यक्तो धूम्रवर्णकः ॥८॥ महजं ब्रह्म यत् प्रोक्तं स्वाधीनं ब्रह्मसु परम् । तस्य किं वरदानम्याल्लंघनं
दुर्घटं भवेत् ॥९॥ स्वेच्छया वरदानं वै सफलं निष्फलं भवेत् । न देव धूम्रवर्णोऽयं सहजो नैति वाचकः ॥१०॥ अविनाशि-
पदं यच्च गजाख्यं ब्रह्म कथ्यते । न देव सत्तकं तस्य गणेशस्य महान्मनः ॥११॥ नाशरूपं जगत् सर्वं देह-
स्तरस्य न संशयः । धूम्रवर्णस्तयोर्योगे देहधारी बभूव ह ॥१२॥ पंचचित्तमयी बुद्धिर्दक्षिणांगे व्यवस्थिता । चित्तध्रानिकरी
सिद्धिर्वा मांगे गजने सदा ॥१३॥ तयोः स्वामी गणेशानो मायाभ्यां क्रीडति प्रभुः । न गच्छ शरणं नान तदा सौख्य-
मवाप्स्यसि ॥१४॥ स्वसंवेद्येन योगेन दर्शनं तस्य जायते । योगिनां गणनाथस्य तेन स्वानंदपालकः ॥१५॥ न ते
यशो महाराज भविष्यति कदाचन । सुरासुरमयो दुष्टिः शरणं तस्य गच्छतु ॥१६॥ सुराः स्वर्गेषु तेनैव स्थापिता

मानवा सुवि । असुरा विवर्गेष्वेव त्रिविधं धर्मसंयुतम् ॥१७॥ भवस्वधर्मं परित्यज्य लोभयुक्ताः सुराऽसुराः । भवंति
 चेत्तदाऽयं तु तेषां शास्त्रा भवन्त्यहो ॥१८॥ देवैर्देव्या जिनाः सर्वे पानालं गत्य मानद । तदा त्वां स विनिर्माय
 देवविद्वत्परांऽभवत् ॥१९॥ स्वमपि धर्मलोपेन वर्णाश्रमपराङ्मुखः । देवनाशार्थमन्यनमुद्युक्ताऽसि खलोत्तम ॥२०॥
 अनम्बां हन्तुमेवं स समायातो गजाननः । स्वधर्मस्यस्य ते नाशं न करिष्यति विघ्नपः ॥२१॥ त्रिविधं त्रिविधं भावं संस्थितं
 धर्मसंयुतम् । तदाऽयं बुद्धिनाथश्च बुद्धौ नित्यं स्थितो भवेत् ॥२२॥ अतस्तस्य गणेशस्य शरणं गच्छ दैन्यप । ब्रह्माकारं
 च सर्वत्र सुरासुरप्रवचनकम् ॥२३॥ श्रीश्व इवाच । काव्यस्य वचनं श्रुत्वा हर्षयुक्ताऽहमादरात् । प्रणम्य ते पुनः प्राह
 संगायम्यापनुत्तये ॥२४॥ अहमुवाच । शरणं धृष्टवर्णस्य गमिष्यामि त्वदाज्ञया । सुरासुरमयस्यैव तथाऽपि नुद संगायम् ॥२५॥
 सिद्धिबुद्धिः समा माया विद्यते नैव निश्चितम् । प्रकृत्या संयुतो नित्यं गणेशानः प्रखलति ॥२६॥ सर्वपुण्यश्च सर्वदौ
 संमतो ब्रह्मनायकः । श्रीशब्देन समायुक्तः कथं श्रीमुख्यतां गता ॥२७॥ सिद्धिं बुद्धिं परित्यज्य श्रियं चोत्कारकं तथा ।
 विकल्पेन समागृह्य निष्ठेन गणनायकः ॥२८॥ अन्य सर्वे तथा विप्र प्रकृत्या श्रीस्वरूपया । युक्ता भवंति शास्त्रेषु
 किमिदं कौतुकं वद ॥२९॥ अतः श्रियं समा देवी विद्यते नैव निश्चितम् । भानि सर्वत्र वेदेषु नार्थकारान्मिका
 परा ॥३०॥ शुक्र इवाच । गकारः सिद्धिरूपश्च णकारो बुद्धिवाचकः । तयोः स्वामी गणेशानो योगाकारः प्रहृश्यते ॥३१॥
 यथा मायायुतं ब्रह्म मायाया भिन्नकं न च । माया सैव सदा ब्रह्म माया न संशयः ॥३२॥ तथा सिद्धिश्च
 बुद्धिश्च गणेशो दैत्यनायकः । एकरूपो न संदेहो योगस्तेनायमुच्यते ॥३३॥ सिद्धिबुद्धिर्गणेशानो ज्ञानिनो त्रिविधं
 परम् । भानि योगमयं चापि विचारय विचक्षण ॥३४॥ अतः सिद्धश्च बुद्धेशोपासनं नात्र विद्यते । भिन्नं गणपते-
 स्तस्मान् त्रिविधं नास्ति निश्चितम् ॥३५॥ गणेशपूजेनैव त्रिविधं पूजितं भवेत् । प्रकृतिः पुरुषाकारस्तत्र नैव प्रहृश्यते ॥३६॥
 वामांगं प्रकृत्याकारं दक्षिणांगं च पुंसयम् । सिद्धिं बुद्धिं विजानीहि तयोर्योगं गणेश्वरः ॥३७॥ सर्वेषां वामभागे च प्रकृतिः
 संस्थितोऽभवत् । गणेशस्योभयांगं तु प्रकृतिः परिकीर्तिता ॥३८॥ एकरूपधरा माया सिद्धिबुद्धिमयी परा । भिन्न-
 भोगार्थमानंदात् सृष्टिं कर्तुं मनोदधे ॥३९॥ सिद्धेरंगात् समुत्पन्ना श्रीः सर्वशोभया युता । बुद्धेरंगात्तथोत्कारप्रकृतिः
 प्रबभूव ह ॥४०॥ ताभ्यां तपः कृतं घोरं स्वस्वज्ञानप्रसिद्धये । यस्यै कस्मै नमो नित्यं मंत्रं जप्त्वा स्वमूलकम् ॥४१॥

ततस्तयोर्हृदिस्यं यद्ब्रह्म मायाप्रचालकम् । प्रसन्नं जानमत्यन्तं स्वरूपं स्वमदर्शयत् ॥४२॥ तत एकाक्षरं मंत्रं गणेशस्य
महात्मनः । दृष्ट्वा ताभ्यां हृदिस्यं स्वं तेजोरूपं सुखप्रदम् ॥४३॥ ततस्तनैव मंत्रेण तोषयामासतुः परम् । गणेशं ते महा-
भाग ह्यादिमाय नपोन्विन ॥४४॥ दिव्यवर्षसहस्रेण प्रसन्नो गणनायकः । वरान् दातुं समायातः सिद्धिबुद्धिसम-
न्विनः ॥४५॥ नरकुंजररूपं नत् दृष्ट्वा विस्मिनमानसे । माये बभूवतुस्तत्र विचारं चक्रतुर्हृदि ॥४६॥ गणेशकृपया सद्यो
ज्ञानं जानं महाद्भुतम् । नपसोऽग्रप्रभावेण ज्ञानं ताभ्यां रहस्यकम् ॥४७॥ सिद्धिबुद्धियुतं ते ते वीक्ष्य चोत्थाय सत्वरम् ।
प्रणमतुर्गणेशानं पूज्य स्तोत्रं प्रचक्रतुः ॥४८॥ श्र्योकारावूचतुः । नमस्ते गणनाथाय सर्वसिद्धिप्रदायक । सिद्धिबुद्धियुतयैव
गणानां पतये नमः ॥४९॥ स्वानंदपतये तुभ्यं कर्तृणां कर्तृरूपिणे । अनाथाय सनाथानां नमो नाथाय ते नमः ॥५०॥ परशाय
परेषां च पालकाय परात्मने । आत्मनाममृतायैव विघ्नशाय नमो नमः ॥५१॥ लंबोदराय देवाय देवदेवेशरूपिणे ।
देवभ्यो देवतां दात्रे गजाननाय ते नमः ॥५२॥ ज्येष्ठराजाय सर्वेषामादिपूज्याय हुंढये । अनामनाय नित्याय सर्वेशाय
नमो नमः ॥५३॥ ब्रह्मभ्यो ब्रह्मदात्रे ते ब्रह्मेण ब्रह्मरूपिणे । ब्रह्मणस्पतये तुभ्यं पूर्णयोगाय ते नमः ॥५४॥ योग-
शान्तिमयायैव चिंतामणिस्वरूपिणे । अनंतायादिरूपाय चान्तःस्थाय नमो नमः ॥५५॥ किं स्तुवरत्वां गणाधीश योगशांति-
घरं परम् । यत्र वेदादयः शांतिं प्राप्ता योगपरायणाः ॥५६॥ मनोवाणीमयो नैव मनोवाणीविवर्जितः । नैव त्वं ते नमो
नाथ प्रसन्नो भव सर्वदा ॥५७॥ एवमुक्त्वा गणाधीशं प्रणमतुर्महासुर । श्र्योकारौ तौ समुत्थाप्य जगाद गणनायकः ॥५८॥
श्रीगणेश उवाच । वरान् ब्रूतं महाभागे महामाये हृदीप्सितान् । दास्यामि तपसा तुष्टः स्तोत्रेणाहं विशेषतः ॥५९॥ स्तोत्रं भवत्कृतं
मे वै सर्वसिद्धिप्रदायकम् । पठते शृण्वते नित्यं प्रभवेद्भुक्तिमुक्तिदम् ॥६०॥ ब्रह्मभूयकरं पूर्णं श्र्योकारयशसाऽन्वितम् । मम
प्रियकरं पूर्णं भक्तिवर्धनकं भवेत् ॥६१॥ गणेशवचनं श्रुत्वोचतुः श्र्योकारकौ परम् । गणेशभक्तिसंयुक्तो भक्तेशं भक्तवत्सलम्
॥६२॥ श्र्योकारावूचतुः । त्वयि भक्तिं स्थिरं देहि योगशांतिप्रदायिकाम् । संकल्पसिद्धिसामर्थ्यं दास्यं ते पादपद्मयोः ॥६३॥ यथा
सिद्धिश्च बुद्धिश्च त्वया संमानिते प्रभो । तथाऽऽवां ते प्रिये नाथ कुरुष्व गणनायक ॥६४॥ अस्मदीयं वशे सर्वं जगद्ब्रह्म कुरु
प्रभो । आवाभ्यां मोहितं सर्वं भवतु त्वत्प्रसादनतः ॥६५॥ त्वदीयभजनेनैव मोहो ह्यस्मत्कृतः परः । नाशं यातु सदा देव
नान्यथा योगकारिभिः ॥६६॥ शिवविष्णुमुखा देवा मोहयुक्ता भवंतु च । अस्मदर्थं सदा भ्रान्ता यत्नयुक्ता भवंतु वै ॥६७॥

श्रीगणेश उवाच । भवनीभ्यां वृत्ताः सर्वे वगाः सुतुल्यभाः पराः । दत्ता मया विशेषेण मोहयेतमिदं जगत् ॥६८॥ मायाभ्यां
स्मिद्विबुद्धिभ्यां रचितं विविधं जगत् । ब्रह्म नानाविधं देव्यौ तत्राऽहं बिबिनोऽभवम् ॥६९॥ विभं मे मोहयुक्तं तन्नाना-
भावपरागणम् । मम भक्तिस्त्वभावेन मोहहीनं भवेत् सदा ॥७०॥ मम विवस्व भाग्ये तु संशयो न भविष्यथः । तेन
युक्तं महामाया बंधमोक्षौ करिष्यथः ॥७१॥ सिद्धिबुद्धियुतोऽहं तु ब्रह्मभूतः मनाननः । न तत्र योग्यता देव्यौ भवन्यो-
मोहनान्मनोः ॥७२॥ एवमुक्त्वा गणाधीशोऽनर्थानं वै चकार ह । माये न मनसा ध्यान्वा संस्थिते न तत्र दैन्यप ॥७३॥ नतो
गणेशविभं यत् पतितं तत्तयोहृदि । तेन युक्तं चतुर्धेदं चक्रतुर्भेदनान्मेक ॥७४॥ बाह्यमौक्त्यकरी माया चतुर्णां जगतां
किल । ब्रह्मणां देहरूपा च श्रीः सर्वत्र प्रकीर्तिता ॥७५॥ चतुर्णां जगतां तद्ब्रह्मणां ज्ञानरूपिणी । ओंकारागन्मकरूपा सा
माया सर्वत्र संस्थिता ॥७६॥ ताभ्यां युक्तो गणेशानः क्रीडते विविधं रतः । मोहयुक्तविहीनन्ब्रह्मानोभेदपरागणः ॥७७॥
अनः सर्वेषु जीवेषु मोहितेषु महासुर । मोहहीनान्मभावेषु श्र्योंकारौ न्वादिसंमतौ ॥७८॥ आदौ प्रकृतिसुचार्य पश्चात्
पुरुष उच्यते । कृतं विघ्नध्वर्णनं जानीहि दैन्यनायक ॥७९॥ कुत्र श्रीशब्दयुक्तश्च गणेशः पठयेत् बुधैः । तत्रोंकारममायुक्तो
मायाभ्यां खेलनात् परः ॥८०॥ वामांगे श्रीर्धृता तेन दक्षिणांगे महासुर । ओंकारो गणनाथस्य विवेन ब्रह्मरूपिणा ॥८१॥
विभं सर्वत्र भावेषु तदाकारं बभूव ह । अनः शिवादयः सर्वे जानाः श्र्योंकारसंयुताः ॥८२॥ जीवा श्र्योंकारसंयुक्ताः
पठ्यन्ते वेदवादिभिः । आदिमाये समाख्याते विवाधोरे विचारय ॥८३॥ अतः श्र्योंकारमोहं त्वं त्यक्त्वा विघ्नेश्वरं भज ।
स्मिद्विबुद्धियुतं तान तेन सौख्यमवाप्स्यसि ॥८४॥ इति ते कथितं सर्वं धूम्रवर्णस्य चेष्टितम् । गच्छन्तं शरणं दैत्य शान्तिदं
भुक्तिमुक्तिदम् ॥८५॥ भिन्नभावकरं माये श्र्योंकारौ परिकीर्तितौ । ब्रह्मभूयमयी प्रोक्ता सिद्धिबुद्धिविचक्षण ॥८६॥ एतत्ते
कथितं सर्वं रहस्यं सर्वसंमतम् । वेदगुह्यमहंकार गच्छ नं सर्वसिद्धये ॥८७॥

॥ ओमिति श्रीमदाले पुराणोपनिषदि श्रीमन्मौद्गले महापुराणे अष्टमे खंडे धूम्रवर्णचरिते अहंकारासुरहानोपदेशो नाम षष्ठोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ शिव उवाच । शुक्रस्य वचनं श्रुत्वाऽहंकारस्तं प्रणम्य च । जगद ज्ञानसंयुक्तः कृतांजलिः प्रताप-
वान् ॥१॥ अहमुवाच । त्वयाऽहं बोधितो नाथाऽनो गच्छामि गजाननम् । सुरासुरमयं ब्रह्म सर्वशान्तिप्रदायकम् ॥२॥
एवमुक्त्वा स शुक्रेण संयुतः परमार्थवित् । श्रौत्वाभ्यां मनः कृष्य योगेशं शरणं ययौ ॥३॥ पुरप्रति महापाशं हृष्ट्वा
नम्य कृतांजलिः । तुष्टाव शस्त्रगजं स गणेशाहंकृतेर्धरः ॥४॥ अहमुवाच । पाशाय शस्त्रराजाय नमस्ते बंधरूपिणे ।
मोक्षरूपाय वै तुभ्यं गणेशकरभूषण ॥५॥ मोहो मायामयः प्रोक्तो बंधदः सर्वजनेव । गणेशज्ञानयुक्तश्चैव बंधहीनो
नरो भवेत् ॥६॥ तदेव बंधरूपाख्यं शस्त्रं तस्य महात्मनः । त्वमेव पाशरूपं वै बंधमोक्षकरं महत् ॥७॥ य त्वां शरणमा-
पन्नास्तेषां न बंधजं भयम् । नास्ति शस्त्रं च मां पाहि शरणगगनमादरात् ॥८॥ नमस्ते तेजसां नाथ दुष्टनाशकाराय ते ।
पाशाय परमास्त्राय शस्त्राणां ब्रह्मणे नमः ॥९॥ एवं स्तुत्वा महापाशं प्रणनाम कृतांजलिः । अहंकारश्च न त्यक्त्वा पाशो
विघ्नश्चरं ययौ ॥१०॥ इदं स्तोत्रं पठेद्यस्तु तस्य बंधो विनश्यति । मायापाशमयः साक्षाद्गणेश स लभेद्वनिम् ॥११॥
गर्गं पाशं विलोक्यैवाहंकारो गुरुणा युतः । धूम्रवर्णं जगामाऽसौ न हृष्ट्वा प्रणनाम ह ॥१२॥ पुनरुत्थाय विघ्नं पूजयामास
भक्तिनः । पुनः प्रणम्य सर्वं तुष्टाव स कृतांजलिः ॥१३॥ अहमुवाच । धूम्रवर्णाय वै तुभ्यं गणेशाय परात्मने ।
अव्यक्तायादिबीजाय परेशाय नमो नमः ॥१४॥ लंबोदराय देवाय दैत्यनाथाय ते नमः । हेरंवाय महेशानां पालकाय
नमो नमः ॥१५॥ कर्मणे कर्मरूपाय नानाकर्मप्रचारिणे । ज्ञानाय ज्ञानदात्रे न ज्ञानज्ञानाय वै नमः ॥१६॥ चराय चर-
रूपाय जंगमस्याय ते नमः । स्यावराय सदा नद्रूपाय नद्रूपधारिणे ॥१७॥ स्यावरजंगमाभ्यां च हीनाय ते नमो नमः ।
योगाय योगनाथाय योगिने योगदायिने ॥१८॥ योगेभ्यो योगदात्रे न नमस्त्वामे नमः । शानाय शान्तिचित्तस्तु प्राप्याय
ज्ञानमूर्तये ॥१९॥ ब्रह्मणां पतेयं तुभ्यं ब्रह्मणे मिद्विबुद्धिद । मिद्विनाथाय बुद्धीश नयोर्योगाय ते नमः ॥२०॥ मृषको-
परि संस्थाय मृषकध्वजधारिणे । चतुर्भुजाय स्वानंदपतेयं ते नमो नमः ॥२१॥ किं स्तौमि त्वां गणाधीश धूम्रवर्णस्वरू-
पिणम् । अव्यक्तं वेदवादेषु कथितं मतं प्रभो ॥२२॥ स्वरूपं ते कथयितुं वेदा धूम्राग्निना बभुः । योगशान्तिधरास्ते
कथयितुं ध्रुवमक्षमाः ॥२३॥ अनस्त्वां धूम्रवर्णाख्यं वदंते वेदवादिनः । पश्यामि न धूम्रवर्णमेवाऽहं योगिदुर्लभम् ॥२४॥
धन्योऽहं सकुलो नाथ त्वदंघ्रियुगदर्शनात् । एवमुक्त्वा ननर्नाऽसौ भक्तियुक्तो महासुरः ॥२५॥ निमग्नं ते भक्तिरसे हृष्ट्वा

देवो गजाननः । जगाद न महाभागं प्रेमयुक्तं प्रमस्वजे ॥२६॥ धूम्रवर्णं उवाच । वरान वृणु महाभाग दास्यामि स्तोत्रतोषितः ।
 अहंकारं न संदेहो न भयं न भविष्यति ॥२७॥ त्वया कृतमिदं स्तोत्रं सर्वसिद्धिप्रदायकम् । मम भक्तिप्रदं चैव भवि-
 ष्यति न संशयः ॥२८॥ शृणुयाद्यः पठेदनत्तस्याहंकारजं भयम् । न भविष्यति दैन्यंश भुक्तिभुक्तिप्रदं भवेत् ॥२९॥
 यद्यदिच्छति नत्तच्च दास्यामि स्तोत्रपाठनः । मम प्रियो भवेत् सोऽपि मदा मोहविवर्जितः ॥३०॥ एवं गणेशवाक्यं म
 श्रुत्वा न षात्रवीदहम् । प्रणिपत्य महान्मानं धूम्रवर्णं महामुगः ॥३१॥ अहमुवाच । यदि मे वरदोऽसि त्वं धूम्रवर्णं गजानन ।
 तदा न पादपद्मे वै भक्तिं देहि परं विभो ॥३२॥ गाणपत्यं कुरुष्व त्वं मां गणेशपरायणम् । गाणपत्यप्रियं तान मदा
 मद्भावभाविकम् ॥३३॥ म्यानं देहि तथा वृत्तिं योगक्षेमकर्त्री परम् । तत्रस्यस्त्वां भविष्यामि दामोऽहं न गजानन ॥३४॥
 नान्यं याचे कदा नाथ श्रयोकारामोहमोहितम् । सिद्धिबुद्धियुनं त्वाहं भजिष्यामि विशोषनः ॥३५॥ बोधितो गुरुणाऽन्यनं
 तस्य वाक्यपरायणः । योगशान्तिमयं रूपं भजिष्यामि महादर ॥३६॥ धूम्रवर्णं उवाच । मयि भक्तिर्हृदा नऽस्तु मयि दास्य-
 परायणः । गाणपत्यप्रियो भूत्वा चरिष्यसि न संशयः ॥३७॥ यत्रादौ मे महादैत्य पूजनं नैव विद्यते । तत्र कर्मसु ते
 स्थानं भुञ्जस्व कर्मफलं महत् ॥३८॥ कार्योदौ स्मरणं मे न तत्र त्वं सुस्थिरो भव । आसुरेण स्वभावेन भ्रंशयस्व निरंतरम्
 ॥३९॥ स्वपुंगुं गच्छ दैन्येन्द्र मद्भक्तान रक्ष सर्वदा । मदहंक्रुतिसंयुक्तान् कुरु त्वं नित्यमादरात् ॥४०॥ यत्र मे स्मरणं चादौ
 पूजनं सर्वकर्मसु । तत्र माधुस्वभावेन वर्तस्व नदहंक्रुतिः ॥४१॥ गणेशभक्तिसंयुक्तो मदीयाहंक्रुतेर्धरः । भविष्यसि
 न संदेहो गच्छ गच्छ मदाज्ञया ॥४२॥ श्रीशिव उवाच । एवमुक्त्वा गणाधीशस्तमहं विराम ह । प्रणम्य तमहंकारः ययौ
 स्वनगरं मुदा ॥४३॥ नाहंशं न परिज्ञाय दैन्यंशा दुःखसंयुताः । त्यक्त्वा पातालगाः सर्वे बभूवुर्भयविह्वलाः ॥४४॥
 स एव सुखसंयुक्तोऽभजत्तं गणनायकम् । अनन्यमनसा ध्यात्वा धूम्रवर्णधरं परम् ॥४५॥ यथा जगाद विघ्नेशस्तथा
 चकार भावनः । अहंकारासुरश्चैव शानरूपो बभूव ह ॥४६॥

॥ ओमिति श्रीमदांत्ये पुराणोपनिषदि श्रीमन्मौड्ले महापुराणे अष्टमे खंडे धूम्रवर्णचरिते अहंकारशान्तिरूपवर्णनं नाम सप्तमोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ शिव उवाच । शान्तिरूपधरं पूर्णं गणेशाहंकृतिस्थितम् । अहं दृष्ट्वा सुरा विप्रा विस्मिता अभवन्
द्विजाः ॥१॥ ततस्ते धूम्रवर्णं वै पुपूजुर्भक्तिसंयुताः । पुनः प्रणम्य तं सर्वे तुष्टुबुः करसंपुटाः ॥२॥ देवर्षय उबुः । अजायाथ
सर्वाद्विपूज्याय नित्यं निरालम्बेनेति स्वरूपाय हुंहे । सदाऽव्यक्तरूपाय सर्वातगाय नमो धूम्रवर्णाय सर्वेश्वराय ॥३॥
सदा मोहहरीनाय मोहप्रदाय जनेभ्यः प्रभो मोहहंत्रे निजानाम् । महानंदत्रैविध्यभावैः परेश नमो धूम्रवर्णाय सर्वेश्वराय ॥४॥
नमः सिद्धिबुद्धिप्रदात्रे गणेशे पुरे वासकारिन् स्वसंवेद्यनाम्नि । अनाथाय नाथाय सर्वेश्वराणां नमो धूम्रवर्णाय सर्वेश्वराय ॥५॥
सदा खेच्छया खेलकाराय तुभ्यं सगौणाय नैर्गुण्यभावाय ब्रह्मन् । महाऽऽखुध्वजायाऽथ हरंबकाय नमो धूम्र-
वर्णाय सर्वेश्वराय ॥६॥ गजाकारगुंडाय लंबोदराय त्रिनेत्राय शूर्पश्रुनिक्षोभकारिन् । मदासक्तयोगीन्द्र भृंगात्मकानां
नमो धूम्रवर्णाय सर्वेश्वराय ॥७॥ चतुर्बाह्वेव चैकदंताय तुभ्यं विचित्रैरनर्घैस्तु संभूषिताय । अलंकारकैर्देवदेवश पात्रे
नमो धूम्रवर्णाय सर्वेश्वराय ॥८॥ त्वया सृष्टमाद्यं समं सर्वभावयुतं मोहदं मायिनां नंदनाद्वै । नदाकाररूपेण नत्स्थाय
भूम्ने नमो धूम्रवर्णाय सर्वेश्वराय ॥९॥ त्वया प्रतिनैनाथ नेनाऽपि सृष्टं सदात्मस्वरूपं परं जीवनं यत् । अभेदात्मकं
तत्र संस्थाय तुभ्यं नमो धूम्रवर्णाय सर्वेश्वराय ॥१०॥ ततस्तेन सृष्टं सदा भेदकानां निजं देवतं ब्रह्मभावेन नत्स्थम् ।
तदाकाररूपेण नत्स्थाय ब्रह्मन् नमो धूम्रवर्णाय सर्वेश्वराय ॥११॥ असङ्गावयुक्तेन सृष्टं विदेहं परं ब्रह्म सांख्यात्मकं मूल-
बीजम् । त्वया प्रतिनैनात्र वासप्रदायिन्नमो धूम्रवर्णाय सर्वेश्वराय ॥१२॥ स्वतोत्थानरूपं विदेहेन सृष्टं त्वदीयप्रबोधेन
विघ्नेश्वराय । तदाकाररूपाय तत्रस्थकाय नमो धूम्रवर्णाय सर्वेश्वराय ॥१३॥ ततस्तेन ते सत्तया सृष्टमाद्यं सदैकस्वरूपं
परं सोहमेवम् । तथा त्वं च तत्रैव संस्थः परात्मन् नमो धूम्रवर्णाय सर्वेश्वराय ॥१४॥ त्वया प्रतिनैनाथ तेनैव सृष्टं
चतुर्णां प्रमूलं महद्बिंदुरूपम् । सदा माहर्जनैव योगेन तत्स्थो नमो धूम्रवर्णाय सर्वेश्वराय ॥१५॥ ततो नादरूपं समं
यत्सुषुप्तं परं सूक्ष्मरूपं ततः स्थूलभावम् । चतुर्धा शरीरं विनिर्माय खेलिन्नमो धूम्रवर्णाय सर्वेश्वराय ॥१६॥ नमो विश्व-
रूपाय सर्वाकाराय ह्यनंताननाद्यैः सुचिह्नाय तुभ्यम् । चरैः स्थावरैर्भोगभोगिन्नमस्ते नमो धूम्रवर्णाय सर्वेश्वराय ॥१७॥
चरायाऽथ ते स्थावरायैव तुभ्यं नमो सृष्टिकर्त्रे सुपात्रे हराय । प्रकाशाय सूर्याय देवीमयाय नमो धूम्रवर्णाय सर्वेश्वराय ॥१८॥

नमो देवयक्षाय साध्याय तुभ्यं नरायाऽथ देवेन्द्र देवान्मकाय नमो धूम्रवर्णाय सर्व-
 श्वराय ॥१०॥ नमः सर्परूपाय दैत्यान्मकाय समुद्रादिनानाप्रभेदस्यमूर्ते । अननैः स्वरूपैः सदा क्रीडसि त्वं नमो
 धूम्रवर्णाय सर्वेश्वराय ॥२०॥ तथापि त्वमेवं तदाकारहीनः सदा साहजैव योगेन योगिन । स्वसत्तात्मकार्यैव तुभ्यं नमस्ते
 नमो धूम्रवर्णाय सर्वेश्वराय ॥२१॥ अतो वेदवादा विज्ञेयेण धूम्रा भवन्ति ब्रह्मो वर्णितुं ते स्वरूपम् । बुधैः कथ्यम् धूम्र-
 वर्णस्त्वन्मन्त्रं नमो धूम्रवर्णाय सर्वेश्वराय ॥२२॥ मुग्धानि गता वेदयोगीन्द्रमुख्याम्बुगि ब्रह्मनाथ सदा धूम्रवर्णे । वयं किं
 मुन्नीमोऽन्पबोधा नमस्ते नमो धूम्रवर्णाय सर्वेश्वराय ॥२३॥ धूम्रवर्णे स्वाच । एवं श्रुत्वा गणेशानं प्रणमुरमर्षयः । तानुवाच
 महाभागान धूम्रवर्णः प्रतापवान् ॥२४॥ धूम्रवर्णे स्वाच । वरान ब्रूत महाभागा दाम्यामि स्तोत्रनोपितः । देवर्षयो हृदि स्थान्
 वः मुमुक्षुर्लभतगनपि ॥२५॥ स्तोत्रं भवत कृतं मे तु भविष्यति मुमिसिद्धिदम् । ब्रह्मभूयकरं विप्रा भविष्यति न संशयः ॥२६॥
 पुत्रपौत्रकलत्रादि सौख्यदं घनधान्यदम् । आयुर्गंगेयकैश्वर्यदायकं प्रभविष्यति ॥२७॥ पठते शृण्वते देवा नानाभाव-
 दिवसैः प्रभवन्ति हि ॥२८॥ परकृत्यादिकं सर्वं नाशमेति न संशयः । अनेन स्तोत्रमुख्येन स्तुवनः सर्वदा द्विजाः ॥३०॥
 यं यं चिन्तयेत् कामं न तं दाम्यामि सर्वदा । स्तुतोऽनेन महादेवाः स्तोत्रेण तुष्टिमागतः ॥३१॥ श्रीशिव स्वाच । देवर्षयो
 धूम्रवर्णवचः श्रुत्वा प्रणम्य नमः । प्रहृष्टमनसो देवं सर्वसिद्धिकरं जगुः ॥३२॥ देवर्षय उचुः । धूम्रवर्णं त्वया नाथ कृतः
 शान्तिधरः सदा । अहं तेन वयं सर्वे वरयुक्ताः कृताः किल ॥३३॥ अहंकारं प्रशान्तिं तु स्वाधिकारं वसामहे । वर्णाश्रमयुता
 लोका भविष्यन्ति द्विजादयः ॥३४॥ बृणुमः किं गणाधीश देहि भक्तिं त्वदीयिकाम् । अहंकारभयघ्नी वै तया तुष्टा वयं
 प्रभो ॥३५॥ तथेति तानुवाचासौ धूम्रवर्णो गणेश्वरः । अनन्देन भवन् देवा सुनयस्तं नतास्तनः ॥३६॥ स्थापयामासु-
 गानंदात् धूम्रवर्णं दिगन्तरे । क्षेत्रे तत्र गणेशानं पूजयामासुरादरात् ॥३७॥ स्वै स्वे पदे च न जग्मुस्ततो हर्षसमन्विताः ।
 सुखिनः स्वस्वकार्येषु वर्तन्ते गणेषु रताः ॥३८॥ एतद्वः कथितं चित्रं सर्वसिद्धिदम् । अहंकारभयघ्नं च पठन्तां
 शृण्वन्तां भवेत् ॥३९॥ एवं नानावतारात् स धूम्रवर्णः प्रतापवान् । धृत्वा चकार विश्वं तु निर्विघ्नं भक्तिभाविनः ॥४०॥

धूम्रवर्णवताराश्चानन्तास्तेषां चरित्रकम् । कथितुं नैव शक्यं तत् कदा भवति केनचित् ॥४१॥ अतः संक्षेपतः प्रोक्तं मुख्यवतारचेष्टितम् । सनकाद्या गणेशानं भजध्वं भावसंयुताः ॥४२॥ तेनाहंकारनिर्मुक्ता भविष्यथ न संशयः । योगीन्द्र योगिवंद्याश्च शान्तिदाः शान्तचनसे ॥४३॥

॥ ओमिति श्रीमदान्त्य पुराणोपनिषदि श्रीमन्मौद्वले महापुराणे अष्टमे खंडे धूम्रवर्णचरिते धूम्रवर्णवितारसमाप्तिर्नाम अष्टमोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ सनकाद्या ऋषुः । कुरुक्षेत्रं महादेव धूम्रवर्णस्य सर्वदम् । माहात्म्यं क्षेत्रमुख्यस्य वद संतोषदायकम् ॥१॥ श्रीशिव उवाच । ऐशान्ये हिमवत्प्राने धूम्रवर्णस्य क्षेत्रकम् । विख्यातं तस्य माहात्म्यं वर्णितुं कः क्षमो भवेत् ॥२॥ संक्षेपेण वदिष्यामि प्रणम्य गणनायकम् । माहात्म्यं क्षेत्रमुख्यस्य शृणुध्वं त्वेकचेतसः ॥३॥ देवर्षिभिः प्रहर्षेण स्यापिनो धूम्रवर्णकः । गुंडादंडमुखः श्रीमांश्चतुर्बाहुप्रधारकः ॥४॥ त्रिनेत्र एकदंतश्च परश्वादिसमन्वितः । अहंकारो गणेशानं भजते तत्र नित्यशः ॥५॥ वामे मिद्धिर्दक्षिणांगं बुद्धिः सर्वप्रियं क्री । पुरतो मूषकस्तस्य धूम्रवर्णस्य शोभनः ॥६॥ दशयोजन-विस्तारः क्षेत्रस्य गणपस्य च । चतुरस्रं च तत् क्षेत्रं सर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥७॥ पुरतो धूम्रवर्णस्य भक्ता मुद्गलमुख्यकाः । शुकाद्यास्तं भजन्ते न स्तुवंति स्म महर्षयः ॥८॥ पृष्ठतः पार्षदास्तस्य प्रमोदामोदकादयः । आत्तशस्त्रा महाभागाः सर्वे न धूम्रवर्णकम् ॥९॥ वामांग नीर्थमुख्यानि प्रयागादीनि मानदाः । क्षेत्राणि काशीमुख्यानि भजन्ते धूम्रवर्णकम् ॥१०॥ दक्षिणांगेऽमेरुशानाः शंभुविष्णुमुखाः मद । मगणाः सपरीवारा भजन्ते गणनायकम् ॥११॥ शेषाद्या नागराजाश्च पर्वता हैममुख्यकाः । गंधर्वाश्चाराणाः सिद्धा वसवो मनवस्तथा ॥१२॥ आदित्या रुद्रकाद्याश्च विद्याधराप्सरादयः । वसन्ति तत्र क्षेत्रे न भजन्ते द्विरदाननम् ॥१३॥ यद्यच्छृष्टनमं लोके न तत्तत्रैव संस्थितम् । सेवार्थं धूम्रवर्णस्य भक्तिभावसमन्वितम् ॥१४॥ तेषां स्थानादिकं विप्राः कथितुं नैव शक्यन्ते । अपारत्वात्ततः संक्षेपतः प्रोक्तं मया परम् ॥१५॥ तत्र तीर्थं महासिद्धिदायकं वर्तते परम् । धूम्रवर्णस्य तत्रैव स्थानं करोति विघ्नपः ॥१६॥ तत्र स्नानेन सद्यश्च वाञ्छितं लभते नरः । अने मोक्षं न

संवहो यत्र कुत्र मृतोऽपि चेत् ॥१७॥ तत्र विष्णुमुखा देवाः कश्यपाद्या महर्षयः । नित्यं स्नानं प्रकुर्वन्ति प्रहृष्ट-
 नांतरात्मना ॥१८॥ अन्यक्षेत्रस्यनागाद्यास्तत्र स्नानं प्रकुर्वन् । जनाः क्षेत्रनिवासार्थं स्थितान्तेऽपि मुदान्विताः ॥१९॥
 शिवविष्णुमुखानां च तत्र नीर्थानि मानसाः । स्थितानि स्नानमात्रेण तेषां पदप्रदानि च ॥२०॥ तत्र दर्शनमात्रेण
 धूम्रवर्णस्य वै सकृत् । इप्सितं लभेत् सद्यो मानवो पुण्यवान् भवेत् ॥२१॥ यात्रामात्रेण तत्रैव धर्मार्थकाममोक्षकम् ।
 लभेत् एकवारं यत्र कुत्र गतोऽपि चेत् ॥२२॥ आद्रशुक्लचतुर्थ्यां स स्यापितो धूम्रवर्णकः । देवर्षिभिश्च मन्त्राहं सा
 तिथिः परमा मता ॥२३॥ वार्षिकः सुमहोन्माहस्तत्रैव क्रियेत् जनैः । आद्रशुक्लचतुर्थ्यां तु यात्रां कुर्वन्ति मानवाः
 ॥२४॥ परस्परं प्रहृष्टास्तं बोधयन्ति गजाननम् । सरोमांचा भवंत्येव शंकराद्या महर्षयः ॥२५॥ गाणेणा भावसंयुक्ता
 यात्रार्थं हर्षसंयुताः । तत्र गच्छन्ति चान्ये ये वैष्णवाद्याः प्रहर्षिताः ॥२६॥ कृत्वा यात्रां पुनः सर्वे स्वस्वस्थानगता मुदा ।
 स्मरन्ति धूम्रवर्णं न भक्तिभावममन्विताः ॥२७॥ अने स्वानंदगाः सर्वे भवन्ते नात्र संशयः । शैवाद्याः क्रममार्गेण स्वानंदस्था
 भवन्ति तु ॥२८॥ क्षेत्रे मरणो विप्राः स्वानंदो लभ्यते जनैः । यत्र कुत्र स्थिताश्चैव गाणपा ब्रह्मरूपकाः ॥२९॥ धूम्रवर्णस्य
 क्षेत्रस्य माहात्म्यं लेशतो मया । कथितुं विस्मरणीवाहनि को नैव वर्णितुम् ॥३०॥ गाणेशानि च क्षेत्राणि ब्रह्मभूतमयानि
 तु । यावन्ति ब्रह्मगोलोऽस्मिस्तावन्ति मुनिसत्तमाः ॥३१॥ धर्मार्थकाममोक्षाणां क्षेत्राणि विविधानि च । चतुःपदमयान्येव
 ज्ञानव्यानि न संशयः ॥३२॥ पंचमं यत् पदं प्रोक्तं ब्रह्माकारं महर्षिभिः । क्षेत्रं गणपतेर्विप्रा यत्र तत्र स्थितं किल ॥३३॥
 इदं क्षेत्रस्य माहात्म्यं शृणुयाद्यो नरोत्तमः । श्रावयेत् प्रपठेद्वाऽपि स सर्वार्थमवाप्नुयात् ॥३४॥

॥ ओमिति श्रीमदान्ये पुराणोपनिषदि श्रीमन्मौडले महापुराणे अष्टमे खंडे धूम्रवर्णचरिते धूम्रमहिमावर्णनं नाम तवमोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ सनकाद्या उचुः । धूम्रवर्णवितारस्य भेदा नानाविधाः स्मृताः । वद तेषु विभो मुख्यांश्चरित्रसंयुतान् परान् ॥१॥ धूम्रवर्णचरित्रं तु श्रुत्वा यामो न तृप्तिकाम् । अहंकारहरं पूर्णं ज्ञात्वा त्वत्तो जगद्गुरो ॥२॥ श्रीशिव उवाच । धूम्रवर्णवितारस्य भेदानां चरितं परम् । कथितुं नैव शक्यं तन्मुख्यानां मुनिसत्तमाः ॥३॥ मुख्येषु मुख्यभूतानां चरित्रं लेशतः परम् । कथयामि शृणुध्वं यत् मनसा निश्चलेन नत् ॥४॥ सहजं यत्पदं प्रोक्तं नेनिरूपं मुनीश्वराः । तेन सृष्टं समाख्ये हि ब्रह्म त्वानंदवाचकम् ॥५॥ तेन सत्यान्तेन सृष्टं ताभ्यामुत्थानसंयुते । विप्रेशा ब्रह्मणी सृष्टं ते स्वतः परतोऽभिधे ॥६॥ तेन देहिमयं देहप्रचुरं ब्रह्म वै ततः । बिंदु नैव संसृष्टं चतुर्देहमयं परम् ॥७॥ स्थूलं सूक्ष्मं समं नादं नैः सृष्टं विश्वरूपकम् । नानाभेदमयं तस्माद्वष्टिरूपं मुनीश्वराः ॥८॥ एतानि ब्रह्मरूपाणि ह्युत्पन्नानि महर्षयः । ज्ञानहीनान्यक्षमाणि सर्वतः कार्यजानिषु ॥९॥ तनस्यैश्च नपस्तप्तं यस्मै कस्मै नमो नमः । बीजरूपाणि सर्वेषां मंत्रं जहवा निरंतरम् ॥१०॥ ततो वर्षशते पूर्णं प्रसन्नोऽभूद्भूजाननः । दर्शयामास रूपं स्वं नेभ्यो मंत्रमयं परम् ॥११॥ ततस्तत्कृपया नानि ददृशुः स्वहृदि स्थितम् । मंत्रमेकाक्षरं नेजोयुक्तं ज्ञानकरं परम् ॥१२॥ इदं मंत्रं प्रहृष्टानि ब्रह्माणि नेसुरादरात् । मंत्रं संगृह्य तं पूर्वं ध्यात्वा हृदि गजाननम् ॥१३॥ मंत्राकारं गणेशानं ध्यात्वा तपुः पराणि तु । तोषयामासुरत्यंतं श्रमयुक्तानि विघ्नपम् ॥१४॥ दिव्यवर्ष-सहस्रेण प्रसन्नोऽभूद्भूजाननः । दर्शयामास रूपं स्वं योगिध्येयमनुत्तमम् ॥१५॥ नरकुंजररूपं तु इदं हृदि विसिस्मिरे । ब्रह्माणि नानि वै दुर्दिदौ ज्ञानं मुनिर्मलम् ॥१६॥ तेन नैर्गणराजस्य ज्ञानं रूपं विशेषतः । सगुणनिर्गुणाभ्यां च युक्तं योगमयं परम् ॥१७॥ ततोऽनिर्हर्षयुक्तानि जानानि मुनिसत्तमाः । नित्यं ब्रह्माणि विघ्नशं ध्यात्वा जपं समाचरन् ॥१८॥ ततो गणपतिः प्रीनो ययौ नानि मुभक्तिः । शिवरूपधरो भूत्वा पंचवक्त्रस्त्रिलोचनः ॥१९॥ मुंडमालाधरः शंभुन्याघेभ-चर्मधारकः । विभृतिर्लेपः सर्वांगे शेषनागविभूषणः ॥२०॥ वृषध्वजो वृषारूढश्चंद्रचूडस्त्रिशूलधृक् । अर्धांगे गिरिजायुक्तो योगीन्द्रो योगिवंदितः ॥२१॥ समागतं महेशानं इदं ब्रह्माणि ब्राह्मणाः । विस्मिन्तानि विशेषेण विचारं चक्रुरादरात् ॥२२॥ गणेशकृपया सद्यो ज्ञानं नैः सकलं महः । शिवस्य हृदि बोधन परस्परमथाऽब्रुवन् ॥२३॥ स्वमहिम्नि स्थितं ब्रह्म सहजं गणपाकृति । वर्णो धूम्रायिनास्तत्र तेन धूम्राक्षरः स्मृतः ॥२४॥ तस्य बिंबं विमोहेन पतितं मायया युतम् । जगत्सु ब्रह्मसु प्राज्ञं नंदवायं वृषध्वजः ॥२५॥ बिंबविंविप्रभावेण धूम्रवर्णोऽयमुच्यते । न भेदः शास्त्रवादेषु वरदः प्रभविष्यति ॥२६॥

नतस्तानि समुत्थाय ब्रह्माणि गणपं पुनः । प्रणम्य हृदि संस्यं नं शिवं नेमुविशेषतः ॥२५॥ संपूज्य विधिना शंभुं प्रहृष्टानि
 प्रणम्य च । तुष्टुबुद्धिब्रह्मरूपणानंदमुक्त्यानि मानदाः ॥२८॥ ब्रह्मण्युक्तुः । नमस्ते धृष्टवर्णाय गणेशाकृतिधारिणे । विंशाय
 शंकरायैव शंभवे न नमो नमः ॥२९॥ अमयशक्तये तुभ्यं पार्वतीपतये नमः । वृषध्वजाय देवाय सहजाय नमो
 नमः ॥३०॥ मायाश्रयाय मायायाश्चालकाय पगन्मने । महेश्वराय पूर्णाय हेतवाय नमो नमः ॥३१॥ जटाजूटधरायैव
 निर्मोहाय सदाशिव । परंशाय त्रिशूलादिधारिणे न नमो नमः ॥३२॥ स्वाधीनाय नमस्तुभ्यं पंचवक्त्रधराय च । अनाथाय
 सनाथाय नाथाय नाथरूपिणे ॥३३॥ परब्रह्मस्वरूपाय ब्रह्मादिपतये नमः । गिरीशाय गिरौ शान्तिश्चितामस्मांगधारिणि
 ॥३४॥ मुंहमालाधरायैव नमस्ते संपभूषण । नानाभेदप्रकारेण रत्नलकाय नमो नमः ॥३५॥ वामभागे ह्यमन्याय मन्याय
 दक्षिणांगके । नयोरभेदयोगे चानंदाय न नमो नमः ॥३६॥ समरूपा महामाया दहस्ते नात्र संशयः । तस्य आत्मस्वरूपम्ब-
 मर्धनागीधृषे नमः ॥३७॥ एतादृशं महेशानं पश्यामो ब्रह्मरूपिणम् । सर्वेषां नैतिकर्तारं तेन धन्यानि वै वयम् ॥३८॥
 धृष्टवर्णस्त्वमेवैह न भेदो दृश्यते कदा । कम्बां ग्नातुं समर्थः स्यात् प्रभोऽनस्ते नमामहे ॥३९॥ शिव उवाच । एवमुक्त्वा महेशानं
 ब्रह्माणि नेमुरादरात् । तान्युवाच प्रहर्षेण शंकरः करुणानिधिः ॥४०॥ आदिगंभुजवाच । ब्रह्माणि यान् वगन् ब्रूत दाम्यामि तपसा
 परम् । तुष्टः स्तोत्रेण भक्त्या मे संशयो न हृदीप्सितान ॥४१॥ ब्रह्माण्युक्तुः । वरदोऽसि यदा नाथ तदा ते भक्तिमुत्तमाम् । दहि
 स्मृतिं स्वकार्येषु विद्यारूपां महेश्वर ॥४२॥ स्वस्वकार्यं तु कृत्वा वै बंधदं बंधहारक । कुरुष्व बंधहीनानि सततं योगधारकः ॥४३॥
 श्रीशिव उवाच । यद्यत् संप्रार्थितं मत्तो भविष्यति सुखप्रदम् । भवतां सत्यसंकल्पा दुर्लभं किं न संभवेत् ॥४४॥ अतुलं बंधहीनार्थ
 योगं शृणुत सौख्यदम् । न माध्य बंधहीनानि भविष्यथ न संशयः ॥४५॥ सर्वेषां नैतिकर्तारं मां जानीत चतुर्थकम् ।
 चतुर्णां चैव संयोगं स्वस्वरूपं विदुर्बुधाः ॥४६॥ तस्मात् स्वाधीनरूपं च पराधीनं त्रिधा मतम् । समुत्पन्नं कलांशेन नं जानीत
 गजाननम् ॥४७॥ स्वस्वरूपमयो दुर्हिमयायुक्तः प्रकीर्तितः । चतुर्णां चालकत्वाच्च संयोगाभेदनः प्रभुः ॥४८॥ अयोगः
 पंचभिर्हीनः सदा निवृत्तिवाचकः । न तत्र ब्रह्मणां योगो जगतां तस्य तपु च ॥४९॥ संयोगयोगयोगयोगे गणेशो योगवाचकः ।
 पूर्णशान्तिप्रदः साक्षाद्ब्रह्मभूतो गजाननः ॥५०॥ गकारः स्वस्वरूपाख्यो णकारो योग उच्यते । स्वामी नयोगेणेशानो
 नरकुंजररूपधृक् ॥५१॥ नं भजध्वं विशेषेण तदा शान्तिमवाप्स्यथ । सततं बंधहीनानि भविष्यथ न चान्यथा ॥५२॥ यथा

धूम्रायिनो देशो दृश्यते नैव मानवैः । हृद्यमानस्तथाऽप्येवं धूम्रोधेनभावतः ॥५३॥ तथा चित्तमयी माया पंचधा विविधे
रता । नया युक्ता न पश्यन्ति न देवं वेदसाधनैः ॥५४॥ वेदा वर्णमयाः प्रोक्ता धूम्रा जाताश्च मायया । गणेशानं
स्वशिष्येभ्यो धूम्रवर्णमतो जगुः ॥५५॥ पूर्णशान्तिप्रदं योगं धूम्रवर्णात्मकं परम् । जानीत योगयुक्त्या वै भजध्वं नं गजाननम्
॥५६॥ कृत्वा स्वस्वभावस्थं कार्यं नानाविधं सदा । समर्प्य धूम्रवर्णाय बंधहीनानि सर्वदा ॥५७॥ एवमुक्त्वा महादेवस्तत्रै-
वांतरघातनः । ब्रह्माणि नं नमस्कृत्य समृजुर्विविधं जगत् ॥५८॥ यथोपदिष्टयोगेन गणेशं नित्यमादरात् । भजन्ते नानि
ब्रह्माणि योगयुक्तानि वै द्विजाः ॥५९॥ अयं शिवात्मकः प्रोक्तोऽवनारः परमाद्भुतः । धूम्रवर्णकलांशश्च सर्वसिद्धिप्रदायकः
॥६०॥ चरित्रं शृणुयाद्यश्चेदिदं पठेद्यदा नरः । सुक्त्वा भोगान् स्वयं चांते गच्छेत् स्वानंदकं पुरम् ॥६१॥

॥ ओमिति श्रीमदांत्ये पुराणोपनिषदि श्रीमन्मौदले महापुराणे अष्टमे खंडे धूम्रवर्णचरिते शिवात्मकावनारचरितं नाम दशमोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ शिव उवाच । एकदा संस्थितं विप्राः कैलासे गिरिजायुतम् । गणेशं भजमानं मां दृष्ट्वा नंदी समब्रवीत् ॥१॥
नंशुवाच । शिव त्वं सर्वरूपश्च सर्वरवेन प्रकीर्तितः । सर्वेभ्यः फलदाता वै कर्मणां कर्मधारकः ॥२॥ योगिभ्यो योगनाथस्त्वं
योगसिद्धिप्रदायकः । त्वत्तः परतरं नास्ति भजसे कं गजाननम् ॥३॥ वेदे शिवस्मृतः प्रोक्तो गणेशो नात्र संशयः । नं कथं
भजसे नाथ स्वपुत्रं स्वामिनं यथा ॥४॥ ईशस्ते नाम विद्यानं सर्वशतान् सर्वशतान् सदाशिवः । नवंशो नैव वेदेषु त्वमेकः
सर्वभावनः ॥५॥ किं मोहार्थं जनानां च पावत्या सह शंकर । भजसे गणनाथं त्वं शैवगुप्तत्वकारणात् ॥६॥ मा कुरुष्व
दृष्ट्या स्वामिन् गणेशभजनं कदा । शैवानां मोहदं देव व्यभिचारपदप्रदम् ॥७॥ मुद्गल उवाच । नंदिनो वाक्यमाकर्ण्य नमुवाच
सदाशिवः । हर्षेणोत्फुल्लनेत्रश्च महापाशुपतं परम् ॥८॥ श्रीशिव उवाच । न जानासि गणेशानं नंदिस्त्वं मत्परायणः । तस्याऽहं
गणरूपश्च पश्य वेदं विचक्षण ॥९॥ गणाः समूहरूपाश्चानंतास्तस्य महात्मनः । ईशानां वै समूहेऽहं गणो गणपतेः स्मृतः
॥१०॥ एक एव गणेशानः सर्वे नस्य गणाः स्मृताः । ब्रह्माकाराश्च विश्वाकारा ब्रह्मशस्य मानद ॥११॥ विद्या नानात्मिका

प्रोक्ता तस्या नानाविधाः स्मृताः । समुत्पन्ना विशेषेण विद्या ज्ञानप्रकाशकाः ॥१२॥ विद्याधीशोऽहमेकश्च कथितो
 वेदवादिभिः । योगविद्यां मयाऽऽश्रित्य गणेशः प्रकटीकृतः ॥१३॥ समाधिजं परं ब्रह्म तदेव पुत्र उच्यते । अतः समाधिजो
 यो मे गणेशः पुत्रनां ययौ ॥१४॥ विद्यया ज्ञानसंयुक्ता अन्ये विष्णुमुखाऽमराः । न ते विद्याधिपाः प्रोक्ता मच्छिञ्जया
 नात्र संशयः ॥१५॥ नैश्च योगबलैर्नैव गणेशः प्रकटीकृतः । समाधिजः स्मृतस्तेषां बभूवे योगिनां तथा ॥१६॥ आदौ मया
 कृतं ब्रह्म साक्षान्कारि गुहं विना । विद्याबलेन तस्मात्तु मुख्योऽहं विश्वपो गुरुः ॥१७॥ अतः शिवस्मृतः प्रोक्ता वेदेषु
 गणनायकः । विष्णुवादयो न मुख्याश्च गणेशपितरः स्मृताः ॥१८॥ अतोऽहं योगरूपं नं ब्रह्मशं ब्रह्मवर्दिनम् । भजामि
 स्वामिनं दामो नैव मोहार्थमादरात् ॥१९॥ शिवस्य वचनं श्रुत्वा विस्मितो नन्दिकेश्वरः । उवाच नं महादेवं सर्वज्ञं
 सर्ववर्दिनम् ॥२०॥ नन्दिकेश उवाच । कुलदेवो गणेशानोऽम्माकं न नात्र संशयः । विभो तस्य वद ज्ञानं मंत्रं विधियुतं परम् ॥२१॥
 श्रीशिव उवाच । चित्तं पञ्चविधं प्रोक्तं सा बुद्धिः परमा मना । नानाध्यानिकी सिद्धिर्भैरव्यमयी हृदि ॥२२॥ तयोर्विभं गणेशस्य
 पतिनं मायया युतम् । विबभौ परित्यज्य गणेशो जायेत नरः ॥२३॥ सरसं चित्तमुत्सृज्य योगिवंद्यो भविष्यसि ।
 एकाक्षरविधानेन भज तं योगसाधनैः ॥२४॥ एवमुक्त्वा ददौ तस्मै मंत्रमेकाक्षरं परम् । सविधिं सोऽपि नं नत्वा तपोधीं च
 ययौ वनम् ॥२५॥ निराहारं नपसाऽऽश्रितो द्विरदाननः । नदिना ध्यानयुक्तं समाधिना विशेषतः ॥२६॥ गते वर्षशेन
 पूर्णे योगीन्द्रः स बभूव च । वरदाना गणेशानस्तदाश्रमपदं ययौ ॥२७॥ आगतं गणनाथं स दृष्ट्वा हर्षसमन्वितः । उत्थाय
 नं प्रणम्याऽऽदौ पूजयामास भक्तिनः ॥२८॥ पुनः प्रणम्य विज्ञेशं स्तोतुं समुपचक्रमे । पार्वतीं वाममोगे वै दधनं वीक्ष्य
 विस्मितः ॥२९॥ गणेशकृपया सद्यो ज्ञानं प्राप्तं महाद्भुतम् । तेन सर्वं गणेशस्य चेष्टितं ज्ञातमादरात् ॥३०॥ ततः स
 नन्दिकेशानो विचारमकरोत् हृदि । बाह्यरूपधरश्चायं महादेवो न संशयः ॥३१॥ गिरिजायाः पतिः प्रोक्तः पञ्चवक्त्रादिविहितः ।
 त्रिनेत्रो नरदेहाख्यो भिन्नभावप्रदर्शकः ॥३२॥ आनंदात्मकरूपा सा पार्वती विष्णुरूपिणी । शिवदेवमयी प्रोक्ता तस्यामात्मा
 शिवः स्मृतः ॥३३॥ गजाकारः स्वयं शंभुरेक्यभोगपरायणः । अर्धांगप्रकृतिस्थत्वाद्बभौ नारीनरः शिवः ॥३४॥ नरकुंजरयो-
 र्योगे गणेशाकारतां गतः । शिवो ब्रह्ममयः साक्षाद्गिरिजा समन्वितः ॥३५॥ योगमायामयी रम्या गणेशांक-
 द्यवस्थिता । पार्वती पार्वतीनाथो गणेशः प्रबभौ स्वयम् ॥३६॥ स एव वरदानार्थं समाययौ न संशयः । शिवचित्स्थित-

आर्याभियं शिवस्य मानसी ॥३७॥ ततः प्रणम्य हर्षेण प्रणनाम गजाननम् । पुनः पुनः सरोमांचस्तं तुष्टाव कृतांजलिः ॥३८॥ नंदिकेश उवाच । नमस्त गणेशाय शान्तिप्रदाय सदा शान्तिरूपाय शान्तिर्धराय । नराणां हृदिस्थाय नागाकृतीनां हृदिस्थाय योगाय योगेश्वराय ॥३९॥ हरंबाय नमस्तुभ्यं सिद्धिबुद्धिविहारिणे । स्वानंदपाय चौरेश बाहनाय नमो नमः ॥४०॥ पार्वतीपतये तुभ्यं शिवचित्तगताय वै । लक्ष्मीपते नमस्तुभ्यं विष्णुचित्तस्थमूर्तये ॥४१॥ संज्ञापते नमस्तुभ्यं भो नो हृदि स्थिताय च । आदिशक्तिपते तुभ्यं शक्तिचित्तगमूर्तये ॥४२॥ सावित्रीपतये तुभ्यं ब्रह्मणो हृदि खलक । गायत्रीपतये तुभ्यमोकारचित्तवासिने ॥४३॥ शचीपते नमस्तुभ्यमिंद्रचित्तगमूर्तये । स्वाहापते परेशायग्निहृदिस्थाय ते नमः ॥४४॥ नररूपाय वै तुभ्यं भिन्नसौख्यप्रचारिणे । सर्वत्र भिन्नभावेषु नराय ते नमो नमः ॥४५॥ निर्गुणाय नमस्तुभ्यं कुंजराकारमूर्तये । सर्वत्राभदसौख्येषु निर्गुणेषु स्थिताय च ॥४६॥ नरकुंजररूपाय योगाकाराय ते नमः । योगानां पतये तुभ्यं पूर्णयोगस्वरूपिणे ॥४७॥ धन्योऽहं कृतकृत्योऽहं येन हृष्टो गजाननः । किं स्तौमि ब्रह्म ब्रह्मेश नमस्ते वरदो भव ॥४८॥ एवं स्तुत्वा गणेशानं ननर्त्त प्रेमसंयुतः । नंदीशस्तं जगादासौ गणेशो भक्तवत्सलः ॥४९॥ श्रीणेश उवाच । वरान् वृणु महाभाग नंदिस्ते मनसीप्सितान् । दास्यामि तपसा तुष्टः स्तुतः स्तोत्रेण मानद ॥५०॥ त्वया कृतमिदं स्तोत्रं योगदं तु भविष्यति । मुक्तिदं कामिकार्यैव मुक्तिदं मोक्षमिच्छते ॥५१॥ सर्वमिद्विकरं भावि पठतां शृण्वतां सदा । यं यमिच्छन्ति नं नं ते ते लभेन्नेतेन निश्चिनम् ॥५२॥ नंदिकेश उवाच । यदि त्वं वरदो मेऽसि भक्तिं देहि त्वदीयिकाम् । गाणपत्यं कुरु स्वामिन् मां विघ्नेशपरायणम् ॥५३॥ क्षेत्रं भवतु ते नाथ यत्र तप्तं तपो मया । नेथेति नं गणाधीशो जगादांनरधीयत ॥५४॥ नतः संस्थापयामास गणेशं ब्राह्मणैः सह । नंदिकेशो महाभक्त्या पूजनं प्रचकार ह ॥५५॥ पार्वतीगणपं नाम चक्र तस्य महर्षयः । सर्वमिद्विकरं स्थानं बभूव तन्महर्षयः ॥५६॥ ततो नंदीश्वरो नत्वा समागत्य जगाद ह । वृत्तानं सोऽपि नं श्रुत्वा नं शंसन् हर्षितोऽभवत् ॥५७॥ नंदीविघ्नेश्वरं नित्यमभजद्वक्तिसंयुतः । महायोगीन्द्रमुह्योऽसौ बभूव शिवसन्निभः ॥५८॥ इदमांशिकविघ्नेशचरितं कथितं मया । धूम्रवर्णात्मकश्चाऽयं गणेशः सर्वसिद्धिदः ॥५९॥ यः पठच्छृणुयाद्वाऽपि चरितं गणपस्य च । इदं लभेन्नरः सर्वं वाञ्छितं भुक्तिमुक्तिदम् ॥६०॥

॥ ओमिति श्रीमदांत्य पुराणोपनिषदि श्रीमन्मौद्गल महापुराणे अष्टमे स्कंदे धूम्रवर्णचरिते पार्वतीगणेशचरितं नामैकादशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीशिव उवाच । त्रिपुरो नाम दैन्योऽभून्महाबलपराक्रमः । ब्रह्मणो वरदानेन जिग्ये सर्वं चराचरम् ॥१॥
 कर्मलोपं चकाराऽसौ महाबलपराक्रमः । वर्णसंकरजं कर्म कारयामास मानवैः ॥२॥ तदोपोषणसंयुक्ता देवा मां
 शरणं ययुः । अहं क्रोधसमायुक्तो योद्धुं तेन गतोऽभवम् ॥३॥ मम तस्य महद्युद्धं बभूवे दारुणं परम् । देवानां
 दानवानां च तुमुलं रोमहर्षणम् ॥४॥ संहारास्त्राणि सर्वाणि मया त्यक्तानि वेगतः । तानि निष्फलरूपाणि बभूवुश्च मह-
 र्षयः ॥५॥ अतो विस्मिनचित्तोऽहमभवं त्वदसंयुतः । सहसा दैन्यगजेनाग्निशस्त्रेण जितोऽभवम् ॥६॥ ततः कैलासमुन्मृज्य
 गतोऽहं गहनं वनम् । निःश्वस्य चिंतया युक्तोऽभवं चैव हनोद्यमः ॥७॥ विचारं मानसं विप्रा अकरवं हितावहम् । मम
 हस्तेन दैत्योऽयं मर्गिण्यति न संशयः ॥८॥ नत कथं मोघरूपं मे कृतं हैवेन केन च । ईशोऽहमनीशो जानः पश्चात् सूर्योदयो
 यथा ॥९॥ तत्रैव सहसा देवमुनिर्नारद आययौ । मां प्रणम्य स्थितो भक्त्या पूजितः स मया तथा ॥१०॥ ततो मया-
 ऽनिखेदेन पृष्टोऽसौ नारदो मुनिः । त्रिपुरस्य वधार्थाय मां जगद स बुद्धिमान् ॥११॥ नाह उवाच । शिव त्वं मोहसंयुक्तो-
 ऽहंकारेण धुनोऽसि वै । विघ्नगजमनर्च्योऽसौ सत्ताहीनोऽसि भो प्रभो ॥१२॥ विप्राः सत्तात्मकाः प्रोक्तास्तेषां स्वामी गजा-
 ननः । ईशत्वं तेऽधुना नष्टं दुर्गमर्चनात् प्रभो ॥१३॥ सत्तां स्वकीयेदहम्यां धृत्वा मोहपरायणाः । गणेशं ये न जानन्ति
 सत्ताहीना भवन्ति ते ॥१४॥ यस्य कटाक्षपातेन कृपया तृणमेककम् । सृजते पानि हन्येव ब्रह्मांडं लोकसंकुलम् ॥१५॥
 तस्य कृपाविहीनस्त्वमशक्तोऽसि सदाशिव । संहर्तुं तृणकं चैव कुनो दैन्यं प्रजेज्यसि ॥१६॥ अनस्तं शरणं गच्छ तेन सत्ता-
 समन्वितः । हनिष्यमि महादैत्यं त्रिपुरं त्रिविधं रतम् ॥१७॥ एवमुक्त्वा महेशानं तं प्रणम्य महासुनिः ।
 नारदो गणपं गायन् ययौ स्वेच्छापरायणः ॥१८॥ ततः शिवो हृदि स्मृत्वा गणेशं ब्रह्मनायकम् । दंडकारण्यदेशे स वनग-
 स्तप आचरत् ॥१९॥ शतवर्षे गते ते स आययौ गणनायकः । मृषकोपरि संस्थो यो दशायुधधरः प्रभुः ॥२०॥ तं दृष्ट्वा
 सहस्रोत्थाय शंकरः प्रणनाम ह । पूज्य तुष्टाव हर्षेण गणेशं भक्तिसंयुतः ॥२१॥ श्रीशिव उवाच । गणेशाय परशाय धूम्रवर्णाय
 दुर्द्वेय । शिवात्मजाय सर्वेषां मात्रे पित्रे नमो नमः ॥२२॥ गणेशाय गुणानां ते स्रष्टुं पात्रे महात्मने । संहर्त्रे देवदेवाय
 हरं वाय नमो नमः ॥२३॥ अननविभवायैवाननमायाप्रचालक । अनंतोदरगायैव विघ्नेशाय नमो नमः ॥२४॥ ज्येष्ठराजाय
 ज्येष्ठाय ज्येष्ठानां ज्येष्ठरूपिणे । सर्वपूज्याय ते सर्वाद्विपूज्याय नमो नमः ॥२५॥ स्वानंदपतेय तुभ्यं मृषकध्वजारिणे ।

सिद्धिबुद्धिपते नार्थेक्षुसागरपते नमः ॥२६॥ मनोवाणीविहीनाय मनोवाणीमयाय ते । योगेशाय महाविष्णुसुताय ते नमो नमः ॥२७॥ शेषपुत्राय त्रैलोक्यक्षेत्रस्थाय नमो नमः । दंडकारण्यदेवाय ब्रह्मेशाय नमो नमः ॥२८॥ यत्र वेदादयो नाथ योगिनः शान्तिमाययुः । तं पश्यामि गणाधीशं धन्योऽहं सर्वभावतः ॥२९॥ नेत्राणि धन्यरूपाणि प्रभो त्वत् दर्शनेन मे । मस्तकानि नमस्कारात् स्तवनान् मे सुखानि ते ॥३०॥ हस्ताः पूजननस्ते मे धन्याः सर्व मदीयकम् । धन्यं ते पादपद्मस्य दर्शनेन गजानन ॥३१॥ भक्तिं देहि त्वदीयां मे तयाऽहं गणनायक । कृतकृत्यो भविष्यामि शान्तियोगपरायणः ॥३२॥ त्रिपुरस्य वधार्थाय सामर्थ्यं देहि शाश्वतम् । महेश त्वं गणाधीश सार्थकं कुरु नित्यदा ॥३३॥ शिवस्य वचनं श्रुत्वा गुणेशस्तमयाब्रवीत् । भक्तं देववरिष्ठं तु तपसा नोषितो भृशम् ॥३४॥ श्रीगणेश उवाच । त्वयोक्तं सफलं सर्व भविष्यति सदाशिव । अन्यत् त्रिपुरनाशार्थं वदामि शृणु सांप्रतम् ॥३५॥ त्रिविधा परमा माया देहभोगपरायणा । आसुरी त्रिपुराख्या सा नानाविषयलंपटा ॥३६॥ तस्या जयार्थमत्यंतं तुरीयं गणपाकृति । त्वयाऽऽश्रितं मदीयं च रूपं पुरुषवाचकम् ॥३७॥ पौरुषं बीजरूपं मे गृह्णाण त्वं सदाशिव । मायां त्रिगुणरूपां तु मयि क्षिप विचक्षण ॥३८॥ एवमुक्त्वा गुणेशस्तं ददौ मंत्रं तु पौरुषम् । मायां गृह्ण नदीयां स निर्मोहमकरोच्छिवम् ॥३९॥ तत्र मोऽर्त्तहितः सद्यो गुणेशो ब्रह्मनायकः । शिवो मंत्रप्रभावण जघान त्रिपुरासुरम् ॥४०॥ सदा पौरुषभावेन संयुक्तः स बभूव ह । मायां जित्वा विशेषेण स्वाधीनां तां चकार ह ॥४१॥ शृणुयाद्यो गणेशस्य स्तोत्रं शिवकृतं पठेत् । निर्मोहः सर्वभावेषु भवेद्देवपरायणः ॥४२॥ पुत्रपौत्रसमायुक्तो धनधान्यममन्वितः । मुक्त्वा भोगाननेकांश्चान्त्वं स्वानंदमवाप्नुयात् ॥४३॥ इदं गुणेशमाहात्म्यं कथितं लेशतो मया । पठनाच्छृवणान् नृभ्यः सर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥४४॥ धूम्रवर्णान्मकश्चायमवनारः प्रकीर्तितः । पौरुषार्थप्रदः पूर्णो गणेशो मुक्तिमुक्तिदः ॥४५॥

॥ ओमिति श्रीमदांत्यं पुराणोपनिषदि श्रीमन्मौद्गल्य महापुराणे अष्टमे खंडे धूम्रवर्णचरिते गुणेशावतारवर्णनं न.म द्वादशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीशिव उवाच । बलेः पुत्रोऽभवद्बाणो दैत्यः परमधार्मिकः । शिवभक्तः सदा साधुगुणयुक्तः प्रतापवान् ॥१॥ बाल्यात् प्रारभ्य शंभुं सोऽभजद्भावपरायणः । नान्यं देवं प्रजानानि स्वधर्मपालको बभौ ॥२॥ शुक्रः पंचाक्षरं मंत्रं ददौ तस्मै महात्मने । सविधिं शंकरस्यैवादिदेश नपमे मनिम् ॥३॥ सोऽनपत्तप उग्रं मां ध्यात्वा मद्भक्तिभाविनः । प्रगनेषु च वर्षेषु महस्रे नोषिनोऽभवम् ॥४॥ दृष्ट्वा च । जगाम वरदो बाणं शंकरः करुणानिधिः । स तं तुष्टाव रैद्विश्च स्तोत्रैः पूज्य यथाविधि ॥५॥ प्रसन्नो भगवान् प्राह वगन वृणु महात्मने । दास्यामि नपसा तुष्टो भक्त्या चैवासुराधिप ॥६॥ बाणानुर उवाच । वरदोऽसि महादेव भक्तिं देहि न्वयि स्थिराम् । शैवं मां कुरु देवेश नान्यदेवपरायणम् ॥७॥ बाहूनां तु महस्रं मे देहि सामर्थ्यमद्भुतम् । न मत्समः प्रसंग्याम संभवेत् सचराचर ॥८॥ नथेति तं महादेवो जगाद भक्तमुत्तमम् । ययौ स्वनगरं शंभुः पावन्या गणसंयुतः ॥९॥ ततो बाणासुरो दैत्यो जिग्ये वै विष्णुमुख्यकान् । सुरान् राज्यं चकाराऽसौ धर्मनिष्ठः स्वभावतः ॥१०॥ स्वर्गेषु देवपान् स्थाप्य पातालपु महासुरान् । नागान् नगान् पृथिव्यां स राज्यं चकार धर्मतः ॥११॥ वर्णाश्रमयुतान् सर्वान् पालयामास दैत्यपः । नित्यं कैलासगो भूत्वा पूजयच्छंकरं प्रभुम् ॥१२॥ तस्य धर्मप्रभावेण भक्त्या तुष्टः सदाशिवः । वासार्थमाययौ शंभुर्नगरं तस्य पार्षदैः ॥१३॥ ततः स शांभवे दैत्यो विचारमकरोत् हृदि । पंचायतनरूपेण शंकरः प्रबभूव ह ॥१४॥ एकनिष्ठतया शंभुं भजिष्यामि विशेषतः । नान्यं जानामि देवेशं शंकरादपरं कदा ॥१५॥ पूजितं शंकरे सर्वं पूजितं सचराचरम् । मया वेदविवादेषु तथा संकथितं बुधैः ॥१६॥ एकनिष्ठा समा भक्तिर्न भूता न भविष्यति । अतोऽहमेकनिष्ठानो भजिष्यामि सदाशिवम् ॥१७॥ तत्राऽदौ गणराजश्च पूजनीयः प्रयत्नतः । कथितं सर्वशास्त्रेषु किं करोमि गजाननम् ॥१८॥ ब्राह्मणैर्गणपतैर्घैस्तैः कृतं त्विदमादरात् । द्वितीये पूजिते देवे एकनिष्ठा कथं भवेत् ॥१९॥ एवं विचार्य दैत्येशो न्यक्त्वा गणपतिं परम् । एकनिष्ठतया शंभुं पूजयन्नित्यमादरात् ॥२०॥ एवं वर्षे गते पुणं शंकरं पूज्य भक्तिनः । शोणिते नगरे संस्थं स ननते पुरोऽसुरः ॥२१॥ ततः प्रसन्नतां यातः शिवः कल्याणदायकः । जगाद तं वरं ब्रूहि महापाशुपनाऽसुर ॥२२॥ शिवस्य वचनं श्रुत्वा हर्षितो बलिनंदनः । जगाद तं महादेवं प्रणिपत्यानिभक्तिनः ॥२३॥ बाणानुर उवाच । योद्धारं देहि देवेश सहशं बलसंयुतम् । सहस्रभुजवीर्यस्य सहेनेऽतिपराक्रमम् ॥२४॥ तच्छृत्वा कुपितः शंभुर्ददौ शापं महात्मने । राज्यं भ्रष्टं भुजानां ते छेदश्चैव भविष्यति ॥२५॥ वासुदेवेन संग्रामं करिष्यस्य-

सुराधम । मत्तो वृणोषि किं दुष्ट भविष्यसि पराजितः ॥२६॥ तच्छ्रुत्वा शोकसंयुक्तो बाणस्तं प्रणनाम ह । पुनः स्वगृह-
 मागत्य काव्यं पूज्य जगाद सः ॥२७॥ शिवस्तं त्यज्य कैलासं ग्रयौ क्रोधसमन्वितः । उन्मत्तं धारयामास मानसं
 चासुरेश्वरम् ॥२८॥ काव्यस्तं सांत्वयामास श्रुत्वा वृत्तान्तमंजसा । बोधयामास दैत्यं योगीशो द्विजसत्तमाः ॥२९॥
 शुक्र उवाच । गणेशं त्यज्य दैत्येन्द्र शंकरं भजस परम् । वेद विरुद्धं तत् कर्म करोषि त्वं न संशयः ॥३०॥ ज्येष्ठराज इति
 प्रोक्तं वेदैः पश्य महामते । सर्वपूज्यादिपूज्यत्वं प्रकाशकारकं शुभम् ॥३१॥ यथा संध्यादिकं कर्माविश्यं तद्वद् गजाननः ।
 एकनिष्ठापरैः पूज्यः सर्वदौ ज्येष्ठभावतः ॥३२॥ न्यक्त्वा गणेश्वरं शंभुं भजसे नित्यमादरात् । कुपितो गणनाथस्तु
 बुद्धिभेदं चकार ह ॥३३॥ सिद्धिबुद्धिपतिः साक्षाद्गणेशो ब्रह्मनायकः । नं त्यक्त्वा शांभवीं सिद्धिं लभसे कथमप्यहो
 ॥३४॥ शिवस्य हृदये सांऽपि नव निष्ठानि सांप्रतम् । यदिच्छया शिवाद्याश्च वर्तने त्वमपि ध्रुवम् ॥३५॥ अनन्तं शिवहीनश्च
 कृतस्तेन महात्मना । संशप्तः शंकरेणैव शैवः परमभाविकः ॥३६॥ गच्छ तं शरणं देवं गणेशं ब्रह्मनायकम् । तदा
 विघ्नविहीनस्त्वं भविष्यसि न संशयः ॥३७॥ गणाः समूहरूपाश्च समूहा ब्रह्मवाचकाः । बाह्यान्तरैकभावेन समूहा जायन्ते
 ह्यतः ॥३८॥ तथाऽयं गणराजस्य गण एकः शिवः स्मृतः । समूहाख्यश्च तपसां विचारय महामते ॥३९॥ अथवा शिवमंजोऽयं
 सहजानां परा गतिः । गणरूपश्चेश्वराणां समूहः सहजः शिवः ॥४०॥ एवं विष्णवादयः सर्वे गणास्तस्य प्रकीर्तिताः ।
 पश्य वेदोपनिषदि कथितं तत्त्वर्थवर्णि ॥४१॥ एवमुक्त्वा महादैत्यं काव्यः स्वगृहमाययौ । बाणः खेदसमायुक्ता विचार-
 मकरोत् हृदि ॥४२॥ ततस्तेन गणेशस्य महो ज्ञानं महाद्भुतम् । चतुर्यौ प्राप्य दैत्यशस्तं पुपूज गजाननम् ॥४३॥ ध्याननिष्ठो
 गणेशस्य जजाप मंत्रमुत्तमम् । गणानां त्वेति बाणः स क्षमापनं चकार ह ॥४४॥ अथर्वोपनिषद्भिस्तं तुष्टाव स कृतांजलिः ।
 ततः प्रसन्नतां यानो गणेशो भक्तवत्सलः ॥४५॥ उपवासकरं बाणमाययौ द्विरदाननः । वरदो ह्येकवर्षेण मृपकोपरि संस्थितः
 ॥४६॥ आगन्तं गणराजं स हृष्टा हर्षसमन्वितः । उत्थाय तं प्रणम्यादौ पुपूज भक्तिलोलुपः ॥४७॥ पुनः प्रणम्य विघ्नं
 तुष्टाव स कृतांजलिः । बाणः परमधर्मात्मा भक्तिनम्रात्मकंधरम् ॥४८॥ बाणसुर उवाच । विघ्नेशाय परेशाय भक्तविघ्नविदारिणे ।
 अभक्तविघ्नकर्त्रे न विघ्नविघ्नाय नै नमः ॥४९॥ विनायकाय देवेश दैत्येशानायकाय ते । निरंकुशाय सातत्यं गणशाय
 नमो नमः ॥५०॥ ज्येष्ठराजाय ज्येष्ठाय सर्वपूज्यादिपूज्याय परेशे नमो नमः ॥५१॥ लंबोदराय

सर्वाय मात्रे पित्रे नदान्मेन । आदिमध्यान्तीनाय हेरंबाय नमो नमः ॥५२॥ शूर्पकर्णाय शृणाय मोहार्थक्रविदारिणे । ब्रह्मशाय सुशान्ताय शान्तिदात्रे नमो नमः ॥५३॥ एकदन्ताय देवाय स्वानंद वासकारिणे । अमयायाप्रनकर्याय मायिने ने नमो नमः ॥५४॥ मायामागिकरूपाय मायामागिकवर्जित । अनाथानां प्रणाथाय नाथनाथाय ने नमः ॥५५॥ सिद्धिवृद्धिपते तुभ्यं सदा योगपरायण । योगीद्राणां सुयोगाय कुलदेवाय ने नमः ॥५६॥ त्वदधीनमिदं सर्वं बुद्धिचालकस्वरूपिणे । सिद्धया संमोहितं नाथ सिद्धिदात्रे नमो नमः ॥५७॥ शिवालयः समर्थश्च त्वदीयकृपयाऽभवत् । अहंकारेण युक्ताश्चन्द्राः स्वर्वाधिकारिनः ॥५८॥ मया तेऽज्ञानभावेन त्वं न्यक्तः शिवकरग्रया । मां शम्वा न्यज्य मः शंभुगनः क्रोधपरायणः ॥५९॥ अनो मां रक्ष विघ्नेश त्वत्त्वाय नाथवर्जितम् । अपराधान महोग्रान् मं क्षान्त्वा पाहि निरंतरम् ॥६०॥ एवं मनुन्वा गणेज्ञानं प्रणनाम रुगेद च । बाणः परमदुःस्वार्तः पादं गृह्य महान्मेनः ॥६१॥ नमुन्थाप्य गणाधीशान् जगाद महामुरम् । स्वमाया मोहितं दीनं स्वस्वैव शरणार्थिनम् ॥६२॥ श्रीगणेश उवाच । त्वया कृतमिदं स्तोत्रं व्यनिक्रमविदाहकम् । भविष्यति महदैतय सर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥६३॥ अनेन मनुवेन दैतय प्रमत्तोऽहं ददामि वै । मुक्तिं मुक्तिं सदा सौख्यं शृण्वेन मनसोप्सितम् ॥६४॥ त्वया त्यक्तोऽहमत्यंतक्रोधयुक्तश्च नित्यदा । शिवहीनं प्रकृत्वांजे नारकं त्वां करोमि वै ॥६५॥ किं करोम्यधुना दैतय शुकशिष्यं महामुरम् । शरणागनमेवं मे मत्पादप्रवर्णं परम् ॥६६॥ शिवशापो न मिथ्या ने भविष्यति कदाचन । तथापि शृणु मे वाक्यं तुभ्यं सौख्यप्रदायकम् ॥६७॥ वासुदेवं समायुध्य सुजच्छदो भविष्यति । अष्टराज्यः पुनः सद्यो राज्ययुक्तो भविष्यसि ॥६८॥ एवमुक्त्वा महदैतयं गणेशो विराम ह । नमुवाच महदैतयः प्रणम्य गणनायकम् ॥६९॥ बाण उवाच । नव विस्मरणं नाथ न भवेत् मे नया कुरु । त्वया युक्तं शिवं नित्यं भजिष्यामि सुभक्तिनः ॥७०॥ गणेशो ज्ञानमाद्यं मे देहि विघ्नेश शाश्वतम् । नान्यदिच्छामि सर्वेश त्वत्पादप्रवर्णोऽधुना ॥७१॥ श्रीगणेश उवाच । गणेशज्ञानसंयुक्तो भविष्यसि महामुर । अनेन जडदेहेन गणः शैवो भविष्यसि ॥७२॥ महाकालेति नाम्ना त्वं विख्यातः सर्वमंडल । नेष्ट शिवपदे दैतय स्वानंद आगमिष्यसि ॥७३॥ एवमुक्त्वा गणाधीशोऽनर्द्धे सुनिसत्तमाः । बाणो हर्षसमायुक्तो गणेशमभजत्तनः ॥७४॥

॥ ओमिति श्रीमदात्यं पुराणोपनिषदि श्रीमन्मौडिले महापुराणे अष्टमे खण्डे धूम्रवर्णचरिते बाणासुरवरप्रदानं नाम त्रयोदशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीशिव उवाच । कृपया वरदानेन गणेशभजनेन च । बुद्धिभेदः शिवस्यापि बभूव सर्वसंयुतः ॥१॥
 ततो गिरिसुनायुक्तः शंकरः स्कंदमुख्यकैः । गणैः समाययौ सद्यो बाणस्य नगरं पुनः ॥२॥ तमागतं समाज्ञाय बाणो हर्ष-
 समन्वितः । ध्यात्वा गजाननं देवं ययौ शंकरसंनिधिम ॥३॥ प्रणनाम स साष्टांगं शिवं गणसमन्वितम् । रुरोद पूजयित्वा
 तं क्षमस्विति जगाद सः ॥४॥ ततस्तं शंकरो भक्तं समुत्थाप्य प्रसस्वजे । जगाद मधुरं वाक्यं हर्षयन् दानवाधिपम् ॥५॥
 श्रीशिव उवाच । मा कुरुष्व ब्रूया चिन्तां संतुष्टोऽहं समागतः । वरान वृणु महाभाग दास्यामि बलिनेदन ॥६॥ बाणामुर उवाच । तव भक्तिं
 स्थिरं देहि वियोगस्ते न मे क्वचित् । भवेत्तथा महादेव कुरुष्व शिव सर्वदा ॥७॥ तथेत्युवाच शंसुरनं तस्थौ तन्नगरं सदा ।
 ततस्तस्मात् सुता जज्ञ सर्वलक्षणसंयुता ॥८॥ उपानाम्नीं महाभागामुपयेमेऽनिरुद्धकः । तां स्वप्ने सा शुशौचैव तदर्थं काम-
 पीडिता ॥९॥ चित्रलेखा नमानीय ददौ तस्यै पनि स्वकम् । मायया यादवान् संमोह्य मुमोद ततः परम् ॥१०॥ एकस्तेभ-
 स्थितां तां स उपयेमेऽनिरुद्धकः । नया संमोहिताऽन्येन रमे हर्षममन्वितः ॥११॥ यादवाः संहनं गत्रौ हृष्टा कामसुनं
 हृदम् । गुशुचुः परमोद्विष्टा न त्सुस्तद्वति च ते ॥१२॥ प्रद्युम्नेन गणाधीशः प्रार्थितस्तपसा परः । तस्य प्रसादयोगेन
 नारदस्तत्र चाययौ ॥१३॥ तेन संकथितं सर्वं चेष्टितं कामपुत्रजम् । श्रुत्वा संहर्षिताः सर्वे यादवाः प्रवभृविरे ॥१४॥ तत
 ईश्वरसंयुक्तं बाणं जेतुं मनो दधे । कृष्णो गमेण संयुक्तो यादवैः परमद्युतिः ॥१५॥ शंकरस्य भयमेव भीतं न प्रत्युवाच
 ह । उद्धवः कुरु कृष्ण त्वं गणेशागधनं परम् ॥१६॥ तेन विघ्नविहीनस्त्वं भविष्यसि न संशयः । शिवमन्वां संयुगे
 जेतुमशक्तः प्रभविष्यसि ॥१७॥ तत एकाक्षरस्यैव पुरश्चरणमाकरोत् । कृष्णो गणपतिं ध्यात्वा यथाशाम्बं विधानतः ॥१८॥
 यादवैः प्रययौ तत्र यत्र बाणः स्थितोऽभवत् । शंखं दध्मौ ततः सोऽपि स शिवो योद्धुमाययौ ॥१९॥ ततः शिवो ददौ
 तस्मै कवचं गणपस्य च । सामवेदभवं शुद्धं बाणाय स्वदसंयुतः ॥२०॥ शिवशप्ताम्बुगणात्र हस्तच्छेदस्य कारणात् । कृष्णः
 संयुयुधे तेन दैत्येद्रेण मत्तावल् ॥२१॥ खिन्नं बाणं समालोक्य शंकरो योद्धुमाययौ । कृष्णेन नं समालोक्य कृष्णः सस्मार
 विघ्नपम् ॥२२॥ महायुद्धं तयोरगमीत् त्रिलोकीनाशसंनिभम् । शिवस्य वामुदेवस्य मया वक्तुं न शक्यते ॥२३॥ ततो
 जृभाम्बवगन मोहयित्वा सदाशिवम् । कृष्णश्चक्रं मुमोचैव बाणस्य भुजसंछिदे ॥२४॥ चक्रेण क्षुरधारण भुजाश्छिन्नाः
 समेततः । अवशिष्टौ भुजौ द्वौ च चक्रं संकुटितं ततः ॥२५॥ ततः स्वदसमायुक्तः कृष्णः सस्मार विघ्नपम् । स्वयमाकाश-

वाणीं स शुश्राव गणपेतिनाम् ॥२६॥ गणेशकवचैव रक्षितं शंकरेण च । बाणं हंतुं रणे कृष्ण न क्षमस्त्वं भविष्यसि ॥२७॥ शिवदत्ता मुजास्तस्य शिवशापेन छेदिताः । जन्मस्थो द्वौ भुजौ प्राज्ञ कवचं प्रगक्षितौ ॥२८॥ ततो हर्षेण संयुक्तः कृष्णश्चक्रं निवर्त्य च । संभितः संयुगं सद्यो जुंभाम्बैर्वज्रिनाऽभवत् ॥२९॥ ततो मयाऽनियोधेन ज्ञानं विघ्नेर्वाचष्टितम् । कृष्णो ननाम मां तत्र स्वस्वजं जनार्दनम् ॥३०॥ यथाविधि विवाहं स चकार दैत्यनायकः । अनिरुद्धाय पुत्रीं मां ददौ प्रेमपरिप्लुतः ॥३१॥ ततः स्वभवनं कृष्णो ययौ हर्षसमन्वितः । बाणो राश्यं परिगृह्य महाकालो बभूव ह ॥३२॥ कैलासं प्रानरुन्धाय पुष्यं द्विरदानम् । शमीमंदारदूर्वादिगन्तुर्पैर्विशोपतः ॥३३॥ संपूज्यादौ गणपतिं पश्चाच्छंभुं महागणः । सदा ध्यानपरां भूत्वा नोपयामास तौ परौ ॥३४॥ इति नृक उवाच । मृत विघ्नेश्वरस्यैव प्रियोऽन्येन बभूव ह । रक्तवर्णः कथं तेन तुष्टो भवति सर्वपः ॥३५॥ रक्तवर्णः स्वयं साक्षाद्गणेशो ब्रह्मणां पतिः । रक्तवस्त्रधरो रक्तचंदनेन विराजितः ॥३६॥ रक्तपुष्पधरः पूर्णः सिंधुगंगविलंपनः । रक्तसागरस्वेली स वद कारणमुत्तमम् ॥३७॥ सर्ववर्णमयश्चायं कथमेकं समाश्रितः । नम्रः संशयदं साधो नृद सर्वज्ञसत्तम ॥३८॥ मृत उवाच । वर्णाः पंच समुद्भूताः सृष्ट्यादौ श्वेतशामलौ । रक्तः पीनस्तथा नीलः सर्ववर्णमयाः पुरा ॥३९॥ परस्परविभेदेन तथा संमीलेन च । अनंता वर्णकाः प्राक्ता जानीहि द्विजसत्तम ॥४०॥ नैस्तपो गणनाथस्य कृतं धोरं तु पंचभिः । वर्षकेषु शनं तान् स आययौ गणनायकः ॥४१॥ तं दृष्ट्वा प्रणताः सर्वे वर्णाः संतुष्टुवुः परम् । वरान वतुः तथा विप्रं स्वस्वगोभाममन्विताम् ॥४२॥ अन्यं गणेश्वरं ते तु जगुस्तं ब्रह्मनायकम् । अस्मदीयस्वरूपस्यो भव स्वामिन्नमाऽन्नु ते ॥४३॥ वयं तेन गणाध्यक्ष कृतकृत्या भवामहे । मायाबंधनहीनास्त्वां भजामहे निरंतरम् ॥४४॥ तथेति तानुवाचैव गणेशोऽनर्द्धे नतः । वर्णा हर्षयुताः सर्वे स्वस्वकार्यगताः पुरा ॥४५॥ वर्णैः संशोभिनं सर्वं नानाभैः समंततः । चराचरं विशेषेण वर्णयुक्तं बभूव ह ॥४६॥ काश्यपो गणनाथस्तु नीलवर्णाकृतिं धरः । मयूरशस्तथा श्वेतवर्णयुक्तो बभूव ह ॥४७॥ वरेण्यस्य सुतो रक्तवर्णयुक्तो गजाननः । धूम्रवर्णस्तथा श्यामवर्णरूपधरो बभौ ॥४८॥ हरिद्रागणपः पीनवर्णाकृतिपरोऽभवत् । नानावर्णारूपैः स नानावर्णधरोऽभवत् ॥४९॥ एवं वरप्रदानेन वर्णाः सर्वे महाभुजे । गणेशाराधने सत्ताः स्वस्वकार्यपरायणाः ॥५०॥ ततो रक्तेन वर्णेन पुनस्तप्तं तपो महत् । निराहारेण विप्रेश ध्यान्वा हृदि गजाननम् ॥५१॥ सहस्रवर्षं च गते गणपस्तं समाययौ । वरान् दातुं महाभागं स ननाम गणाधिपम् ॥५२॥

पूजयित्वा प्रतुष्टाव रक्तवर्णः प्रहर्षितः । स्तोत्रैर्नानाविधैस्तं तु गाणेर्दौर्गणपप्रियैः ॥५३॥ ततः प्रसन्नभावं न विघ्नशस्तमुवाच
ह । वरान् वृणु महाभाग रक्तवर्णं हृदीप्सितान् ॥५४॥ रक्तवर्ण उवाच । रक्तवर्णस्वरूपस्यो भव त्वं गणनायक । सदा रक्तप्रियो
नाथ नानावर्णेषु मानद ॥५५॥ तेनाहं सर्ववर्णेषु श्रेष्ठो भावी न संशयः । सतनं कृतकृत्यश्च तव संनिधिसंस्थितः ॥५६॥
तेत्येति तमथोक्तवाऽसौ गणेशोऽनवधं स्वयम् । तदादि वेदशास्त्रेषु रक्तवस्तुप्रियोऽभवत् ॥५७॥ इदं वाणचरित्रं यः
शृणुयाद्वर्णसंभवम् । पठेत्तस्य गणाधीशो वरदश्च भविष्यति ॥५८॥

॥ ओमिति श्रीमदांल्ये पुराणोपनिषदि श्रीमन्मौद्गल्ये महापुराणे अष्टमे खंडे धूम्रवर्णचरिते वाणामुखवर्णसंभवचरितं नाम चतुर्दशोऽध्यायः ॥

२४.२३★६६६६

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ मनकाद्या उचुः । श्रुत्वा त्वद्वदनांभोजान् कथाममृतरूपिणीम् । जन्ममृत्युहरां पूर्णां सर्वसौख्यकरीं
शिव ॥१॥ गाणेशानीं न तृप्ता वै वयं वद महामते । पुनर्गणपतेः सौम्यां कथामवनारजां पराम् ॥२॥ श्रीशिव उवाच ।
कलिप्रवृत्तिकामार्थं ब्रह्मा विष्णुं ययौ पुरा । तुष्टाव तं रमानाथं जगाद स्वप्रयोजनम् ॥३॥ ब्रह्मा उवाच । कलिं पापस्वरूपं च
मृजामि स्म जनार्दन । न तं जनाः प्रहर्षेण मानयिष्यन्ति सर्वदा ॥४॥ द्वापगते कलिः प्रोक्तस्तस्य कालोऽधुनाऽऽगतः ।
नं प्रवर्तय देवेश त्वं स्मृतः सर्वपालकः ॥५॥ ब्रह्मणो वचनं श्रुत्वा केशवस्तमुवाच ह । पापरूपं महाघोरं नाभिनंदाम्यहं
कलिम् ॥६॥ धर्मपालनभावार्थमवनारं करोम्यहम् । धमनाशकरं पापं कलिं नैवाभिनंदये ॥७॥ नतस्तं केशवं देवं जगाद
चतुर्गणनः । बुद्धावनारभृत्त्वं वै कथितोऽसि जनार्दन ॥८॥ अवनारचरित्रं नै कलिप्रवर्तकं प्रभो । पश्य पौर्गणिकीं गाथां
स्वधर्मस्यां न्वदाश्रिताम् ॥९॥ ब्रह्मणो वचनं श्रुत्वा निःश्वस्य तमथोऽब्रवीत् । विष्णुस्तथेति दुःखेन ब्रह्मा स्वभवनं ययौ ॥१०॥
ततः स भगवांस्तत्र नताप नप उत्तमम् । षडक्षेण मंत्रेण ध्यात्वा हृदि गजाननम् ॥११॥ दशवर्षेर्गणाध्यक्षः प्रमत्तो
वरदोऽभवत् । तमाययौ महाभक्तं भक्तेशो भक्तवत्सलः ॥१२॥ तमागते समालोक्य तुष्टावाऽपूज्य विघ्नपम् । हरं यो-
पनिषत्तत्त्वैर्भक्त्या नम्रात्मकं धरः ॥१३॥ ततो गजाननस्तुष्टस्तं जगाद कृपान्वितः । वरान् वृणु महाभाग यांस्तं चित्ते

स्थिरान् परान् ॥१४॥ गणेशवचनं श्रुत्वा विष्णुस्तं पुनरब्रवीत् । कृताञ्जलिः प्रणम्यैव गणेशं सर्वसिद्धिदम् ॥१५॥
 श्रीविष्णुस्त्वाच । भक्तिं देहि त्वदीयां मे सर्वसिद्धिप्रदायिनीम् । बुद्धोऽहं धर्मलोपार्थं भविष्यामि कलौ युगे ॥१६॥ धर्म-
 संस्थापनं नित्यं करोमि गणनायक । धर्मलोपार्थमेवाहं त्वया बुद्धः प्रकीर्तितः ॥१७॥ एतदेव विरुद्धं मे प्राप्तं दुहे दयानिधे ।
 तदर्थं शरणं नाथ यानोऽहं न पदस्य च ॥१८॥ अतो मां रक्ष विघ्नश विरुद्धाचरणान् प्रभो । विनायकमन्त्रमको वै कुरु मां
 धर्मपालकम् ॥१९॥ भोगेश उवाच । मा भयं कुरु विष्णो त्वं धर्मयुक्तो भविष्यसि । कलिप्रवर्तने दोषो न ते कापि
 महान्मनः ॥२०॥ मया चतुर्युगाः खेलाद्रिचिन्ताः क्रमकारणान् । वरदानेन मे सर्वं स्वस्वकालयुता वभुः ॥२१॥ कलिर्मेन्यु
 महापापी मया संस्थापितोऽभवत् । मदाज्ञापालको भूत्वा भव बुद्धमन्त्रमादरात् ॥२२॥ अहंकारं विभो त्यक्त्वा कर्ताह-
 मिनि चित्तगम् । समर्प्य मयि कर्माणि कुरु कर्म यथातथम् ॥२३॥ चित्ते चिन्तामणिं पश्य नदिच्छावशगं जगत । ब्रह्म
 नानाविधं नदूतत्र कम्बं विचारय ॥२४॥ वेदशास्त्रमयी वाणी गणेशेन विनिर्मिता । नम्या आज्ञां प्रपाल्यैव वर्तितव्यं
 तु जंतुभिः ॥२५॥ प्रीतो गणेश्वरस्तेन दाम्यनि स्वपदं परम् । सर्वेषां नात्र संदेहो जीवानामीशभाविनाम् ॥२६॥ कलि-
 खलकरः सोऽपि गणेशो धृष्टवर्णकः । चकार बुद्धरूपस्य स्वयं विष्णुं नदर्थनः ॥२७॥ एवं धार्य महाविष्णो मदाज्ञावशगो
 भव । कर्म कृत्वा ह्यधर्मस्य मर्याप्यं सुखमेष्टयसि ॥२८॥ एवमुक्त्वाऽनर्धेऽसौ गणेशो ब्रह्मनायकः । विष्णुर्हर्षसमायुक्तो
 बुद्धोऽभूच्च महर्षयः ॥२९॥ कृतं तेन महच्छास्त्रं बौद्धं मोहप्रदायकम् । कलिदोषप्रवृद्धयर्थं सेविभ्यो नरकप्रदम् ॥३०॥
 मनकाशा उचुः । कीदृशं बौद्धशास्त्रं नदूद सर्वज्ञे न नमः । ज्ञात्वा मोहविहीनास्तज्ज्ञाना भवन्ति नित्यदा ॥३१॥ श्रीशिव उवाच ।
 शृणुध्वं मुनयः सर्वे बौद्धं नरकदायकम् । वर्णाश्रमस्थितेभ्यस्तद्विहीनेभ्यः सुखप्रदम् ॥३२॥ स्वयं बुद्धिपतिः साक्षाद् हृदि
 निष्ठानि देहिनाम् । ब्रह्मणामीश्वराणां च पंचचित्तप्रचालकः ॥३३॥ स विनायक इत्युक्तः सर्वेषां नायको मनः । नायकेन
 विहीनत्वान् स्वच्छाचारी मनाननः ॥३४॥ नदिच्छया स्वयं ब्रह्म नानारूपधरं बभौ । नानाक्रीडासमायुक्तं नानामायाबला-
 श्रितम् ॥३५॥ तत्र पापादिकं नास्ति न पुष्पादिकमंजसा । ज्ञानाज्ञानसमानैश्च तुर्यं वै नात्र संशयः ॥३६॥ न स्वर्ग-
 प्राप्तिदं कर्म ब्रह्मणो नारकं कथम् । आनिदं सर्वसुत्सृज्य ब्रह्मभूतो नरो भवेत् ॥३७॥ हृदि बुद्धिप्रदानारं सर्वेषां
 खलकारकम् । न ज्ञात्वा मोहहीनो वै भविष्यति सदा नरः ॥३८॥ चित्तस्य सुखदं सर्वं प्रकुर्यान्नात्र संशयः । न वर्णाश्रमधर्मैः

स शरीरं पीडयेत् कदा ॥३०॥ देहो भोगार्थमानंदाद्रचितस्तेन ब्रह्मणा । नानायत्नैः शरीरं तत् पोषणीयं निरंतरम् ॥४०॥
 शरीरे कष्टमापन्नं बुद्धिः खंदयुता भवेत् । तत्स्थबुद्धिपतिः साक्षाद् दुःखितश्च तथा भवेत् ॥४१॥ अहं ब्रह्मेति संधार्य सदा
 स्वच्छापरो भवेत् । पापपुण्यविहीनः स देहपोषणकारकः ॥४२॥ नानापदार्थभावेषु मनस्तस्य प्रवर्तते । भोक्तव्यास्ते
 नरेणैव त्यज्य वर्णाश्रमाश्रमम् ॥४३॥ जीवहिंसामयं कर्म कर्तव्यं न कदाचन । तृणां कुरादिकं तद्वन्नच्छत्तव्यं विचारनः
 ॥४४॥ देवार्चनादिकं कर्म न कर्तव्यं मनीषिभिः । न स्वाहा न स्वधाद्यं यदहं ब्रह्मेति बोधनः ॥४५॥ ब्राह्मणेभ्यो न
 दानव्यं दानभोग्यादिकं कदा । सर्वे समानरूपाश्च कथं तत्र द्विजादिकम् ॥४६॥ यत्र चित्तस्य संप्रीतिर्जायेते मुनि-
 सत्तमाः । तदेव पात्रमुत्कृत्य वै ज्ञानव्यं श्रेष्ठभावनः ॥४७॥ एवं नानामनैर्युक्तं शास्त्रं बौद्धं महर्षयः । ज्ञानव्यं कलि-
 दोषैश्च युक्तं नरकदं भवेत् ॥४८॥ वर्णाश्रमस्यकं धर्मं त्यक्त्वा स्वच्छापरो भवेत् । अहिंसा परमो भावी ह्येतद्बौद्ध-
 रहस्यकम् ॥४९॥ सर्वान् संमोह्य विश्वान्मा बुद्धः कलिप्रवर्तकः । संस्थितः कैकेदे देशे गुप्तरूपेण मानदाः ॥५०॥ गणेश-
 ध्यानसंयुक्तः समर्प्य दुंदुबे कृतम् । कर्मयोगयुतः सोऽपि तदाऽऽज्ञापालकोऽभवत् ॥५१॥ तथापि पृजया हीनो बभूव
 बुद्धरूपधृक् । विष्णुर्वेदविरुद्धस्य मार्गसंसर्जनात् किल ॥५२॥ कलिप्रांते तुराचारा बौद्धमाया विमोहिताः । वर्णाश्रम-
 परिभ्रष्टा भविष्यन्ति गुह्ये गुह्ये ॥५३॥ लग्नामात्रेण धर्मस्तु स्थितस्तत्र महर्षयः । अयमेव जितः सोऽपि सदोपोषणसंयुतः
 ॥५४॥ ततो बुद्धः स्वयं दुर्द्धिं परं ध्यात्वा तपोन्विनः । प्रार्थयिष्यन्ति विघ्नेशं धर्मसंस्थापनाय वै ॥५५॥ ततो गणेश्वरः
 साक्षात् प्रमत्ताऽवनरिष्यन्ति । धूम्रवर्णं इति कथानो धर्मं संस्थापयिष्यन्ति ॥५६॥ हृष्टो बुद्धश्च तं नन्वा पृश्य मनुवा
 विगेषतः । अंतर्धानं स्वयं कृत्वा स्वमहिम्नि स्थितो भवेत् ॥५७॥ इदं बुद्धस्य माहान्तर्यं कथितं स्वल्पभावनः ।
 पठनाच्छ्रवणात् सद्यो मोहघ्नं कामदं भवेत् ॥५८॥

॥ ओमिति श्रीमदान्त्ये पुराणोपनिषदि श्रीमन्मौदेल्य महापुराणे अष्टमे स्कंदे धूम्रवर्णचरिते बुद्धावतारवर्णनं नाम पंचदशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ शिव उवाच । वर्णाश्रमं कलौ नष्टे देवा दुःखसमन्विताः । प्रार्थयिष्यन्ति विघ्नेशमुपोषणपरायणाः ॥१॥
 नानातपोन्वितान् वीक्ष्य प्रादुर्भावं गजाननः । करिष्यत्यमरान् विप्राः पुरः परमभक्तितः ॥२॥ समागतं गणेशानं धूम्रवर्णधरं
 प्रभुम् । द्विभुजं वाजिसंख्यं नं खड्गचर्मप्रधाणिणम् ॥३॥ नानापुष्पमयीं मालां दधानं गंधचर्चितम् । इष्ट्वा सुगः प्रणमुस्तं नन्वा
 पूज्य प्रनुदुवुः ॥४॥ नमस्ते धूम्रवर्णाय नानाखिलकराय च । अमयशक्त्यै तुभ्यं मायिने धर्मरक्षिण ॥५॥ अनाथानां
 प्रणाथाय नाथनाथाय न नमः । सगुणाय नमस्तुभ्यं निर्गुणाय नमो नमः ॥६॥ सगुणनिर्गुणाभ्यां च हीनाय योगरूपिण ।
 योगाकारेण सर्वत्र संस्थिताय नमो नमः ॥७॥ नरकुंजररूपाय धूम्रवर्णधराय च । द्विभुजायाश्चवाहाय हरंवाय नमो नमः
 ॥८॥ खड्गचर्मधरायैव नाना चंदनचर्चित । नाना पुष्पधरायैव सर्वाध्यक्षाय न नमः ॥९॥ पूर्णाय पूर्णरूपाय गणेशाय परान्मने ।
 धर्मरक्ष महाभाग गजानन नमोऽस्तु ते ॥१०॥ धर्मास्त्रा अमराः सर्वे सुरेश्वर कृतान्मवया । नष्ट धर्मेऽधुना नाथ मरिच्यामन्व-
 दयतः ॥११॥ बुद्धमायासहायेन कलिना निजिता वयम् । विष्णुशंभुमुखा देवान्मानं पालय महोदर ॥१२॥ सार्धेन
 द्विसहस्रेण प्रभो वर्षैर्विनिजिताः । क्षुद्रदेवाः स्वग्रामस्थाः कलिना पपलुञ्च न ॥१३॥ ननः पंचमहस्रण वर्षेस्तान्नीधिदेवताः ।
 नीथानि कलिना नाथ जितानि पपलुस्मथा ॥१४॥ ननो दशमहस्रण जिना विष्णुशिवादयः । कलिना पृथिवीं त्यक्त्वा
 पपलुर्देवस्तमाः ॥१५॥ कर्माकर्मविकर्माख्या शक्तिस्तत्र स्थिता भवन् । विकर्मगुणसंयुक्ता बुद्धमायात्मिका प्रभो
 ॥१६॥ त्वमपि त्वाहंशो भूत्वा फलदाना स्थितः भवयम् । देवरूपधरः स्वामिन् सदा कलिप्रवर्तकः ॥१७॥ न ते
 देवस्वरूपं तु कलिः कोपसमन्वितः । छेत्तुं समुद्यतः कापि त्वां चिंतयति सर्वदा ॥१८॥ तव चिंतनभावन वयं सर्वे
 पराजिताः । कलिना देवदेवश उपोषणयुताः कृताः ॥१९॥ अधुना लेशमात्रेण धर्मस्मिष्टनि विघ्नप । नं हनिष्यति
 वेगेन कलिः परमदारुणः ॥२०॥ नष्टे धर्मे गणाधीश अधर्मः केवलो महान् । भविष्यति पुनर्धर्मं किं स्रक्ष्यमि च देवप
 ॥२१॥ अतो लेशमयं धर्मं रक्षस्व गणनायक । नोचेद्धर्मशरीरास्तु वयं नष्टा भवामहे ॥२२॥ रक्ष रक्ष दयासिंघो धूम्रवर्ण
 गजानन । सृन्युप्रायाननाथांश्च देवान् धर्मप्रक्षकान् ॥२३॥ एवमुक्त्वा गणाधीशं प्रणमुग्मराः पुनः । रुरुदुदुःखसंयुक्तां-
 स्नान जगाद गजाननः ॥२४॥ धूम्रवर्ण उवाच । मा भयं कुरुत प्राज्ञा धर्मं संरक्षयाम्यहम् । सर्वैरजेयमुग्रं नं कलिं हन्वा
 विशेषतः ॥२५॥ भवन्कृतमिदं स्तोत्रं कलिदोषहरं भवेत् । पठते शृण्वते देवाः सर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥२६॥ धनधान्यप्रदं
 चैवांगेयसंपन्नवर्धनम् । पुत्रपौत्रकलत्रादिदायकं प्रभविष्यति ॥२७॥ एवमुक्त्वा स्वदेहात् स धूम्रवर्णः प्रनापवान् । निर्ममे

विविधां सेनां नानाशास्त्रसमन्विताम् ॥२८॥ नानाबाहनगां पूर्णनेत्रोयुक्तां महर्षयः । नया युक्तो जनान् सर्वान् जघान्
मलिनान् प्रभुः ॥२९॥ म्लेच्छप्रायांश्च विविधान् म्लेच्छान् कलिमलैर्युतान् । स्वयं संत्रासयामास कलिं धर्मवधै रतम् ॥३०॥
तस्यांगवायुना स्पृष्टा जना धर्मपरायणाः । भययुक्ता गणेशं ते शरणं जग्मुरादरात् ॥३१॥ कलिगुप्तस्वरूपेण युयुध
जनसंश्रितः । गणेशैः सहनः सोऽपि बभूव हृ हतोद्यमः ॥३२॥ ततो भयसमायुक्तं त्यक्त्वा हृज्जन्मिनां कलिः । देहधारी
समागत्य धूम्रवर्णं ननाम सः ॥३३॥ तुष्टाव पृज्य ते नन्वा धूम्रवर्णं महाबलम् । ज्ञात्वा विघ्नेश्वरं भक्त्या हृष्टोऽमा
महायशः ॥३४॥ कलिश्चाव । धूम्रवर्णं नमस्तुभ्यं सर्वेभ्यः सुखदायक । नानारूपधरायैव विघ्नेशाय नमो नमः ॥३५॥
अननपादहस्तायाननबाहुधराय ते । अनन्तमायया गुप्तप्रचारिण नमो नमः ॥३६॥ हंश्चाय नमस्तुभ्यं भक्तसंगक्षकाय च ।
अभक्तभयदात्रे ते गणेशाय नमो नमः ॥३७॥ आदिमध्यान्हीनायादिमध्यान्भयाय ते । आनन्देभ्यः सदानन्ददायिने वै
नमो नमः ॥३८॥ मायाहीनाय मायाया आधाराय पराग्मने । मायिभ्यो मायया मोहदायिने ते नमो नमः ॥३९॥ कर्मणां
फलदात्रे ते ज्ञानिभ्यो ज्ञानदायिने । आनन्देभ्यः सदानन्ददायिने वै नमो नमः ॥४०॥ सहजाय नमस्तुभ्यं स्वानंदाय समाधेय ।
योगाय योगनाथाय ब्रह्मेशाय नमो नमः ॥४१॥ कस्मिन् स्तोतुं समर्थः स्याद्यत्र शान्तिं गताः प्रभो । वेदादयो नमस्तुभ्यं तेन तुष्टो
भवाधुना ॥४२॥ रक्ष मां गणनाथ त्वं दासं शरणमागतम् । अज्ञानयुद्धजं दोषं क्षमस्व करुणानिध ॥४३॥ एवमुक्त्वा
कलिस्तस्य पादं गृह्य पपान ह । तमुवाच गणाध्यक्षः स्वभक्तं शरणार्थिनम् ॥४४॥ धूम्रवर्ण उवाच । मा भयं कुरु धर्मघ्न न
हन्मि त्वां कदाचन । शरणं मां प्रपन्नं च शृणु मे वच नोहनम् ॥४५॥ स्तोत्रं त्वया कृतं मे यत् कलेर्मलहरं भवत् । पठते
शृण्वते नित्यं सर्वकामफलप्रदम् ॥४६॥ अने स्वानन्दं पूर्णं भविष्यति कले परम् । हृदभक्तिकरं नित्यं योगिभ्यो
योगदायकम् ॥४७॥ निष्ठ त्वं द्वेषमुन्मृज्य धर्मस्य स्वाधिकारतः । कृतप्राप्तिं विजानीहि मदाज्ञावशगो भव ॥४८॥ तेथेति
ते नमस्कृत्य कलिः स्वस्थानगोऽभवत् । धूम्रवर्णो द्विजान् मुख्यान् वमिष्ठादीन् समानयत् ॥४९॥ पुनस्तान् स्थाप्य सर्वेशः
कृतं नैः संप्रवर्तयत् । स्वयमनन्तिनो देवः सर्वेभ्यः सुखदायकः ॥५०॥ धूम्रवर्णावनारस्य चरितं कथितं मया । सर्वसिद्धिप्रदं
पूर्णं पठनाच्छृणुष्वान्नवत् ॥५१॥

॥ ओमिति श्रीमदौलेय पुराणेनिरुद्धि श्रीमन्मौद्रे महापुराणे अष्टमे खंडे धूम्रवर्णचरिते धूम्रवर्णकलिनिर्जयवर्णनं नाम षोडशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ शौनक उवाच । सूत सूत महाभाग कथां पापापहारिणीम् । वदसे योगदां पूर्णां श्रुत्वा तृष्टा वयं
द्विज ॥१॥ पुराणेषु युगानां तु श्रुत्वा चिह्नानि विस्मिताः । महासंशयसंयुक्ता वयं ज्ञाता विशेषतः ॥२॥ कृत स्त्रीणां च
स्वानन्द्यं त्रेतायां ब्रह्मणा कृतम् । द्वापरं संस्कृतं श्वेतकेतुनैकपतिश्रितम् ॥३॥ गौतमेन कथं शप्ता कृतेऽहल्या महामती ।
इत्यादिबहवोऽस्माभिर्माणा दृष्टाः कृत युगे ॥४॥ अन्यत कृतयुगं प्रोक्तं वर्णाश्रमो न विद्यते । एकवर्णाऽऽश्रमस्यास्तु भवन्
संकीर्तिता जनाः ॥५॥ त्रेतायां क्षात्रधर्मं तु चकार प्रपितामहः । ततोऽभवन्नग वर्णाश्रमस्यास्तु प्रकीर्तितम् ॥६॥ सौरचांद्रभवौ
विप्र द्वापरगते स्मृतौ नृपौ । पुनः कृतयुगं प्राप्तं राज्यं नौ च करिष्यतः ॥७॥ वर्णाश्रमविभागं न वर्तयिष्यति मानवाः ।
किमिदं कौतुकं नत्र विरुद्धवाचकं परम् ॥८॥ युगधर्मेण नष्टास्ताः कलौ पापमेय क्रियाः । वर्णाश्रमविभागस्यास्तु मिद्धिः
कृतो भवतु ॥९॥ कलौ चतुर्गुणेनैव कर्मणा सिद्धिमाप्नुयान् । नरः सर्वत्र संप्रोक्तं कथं न च भविष्यति ॥१०॥ अतो
युगभवं सर्वं कथयस्व विशेषतः । याथान्तर्यं महाभाग सुलभं सुगमार्थकम् ॥११॥ मृत उवाच । युगा नानाविधाः प्रोक्तौ
मुनिभिस्तत्त्वदर्शिभिः । नदर्थज्ञो न मुष्येन मतभेदप्रमाणतः ॥१२॥ तुरीयेदहं कंचित् कृतं वदंति निश्चितम् । त्रेता
सुषुप्तिगा स्वाप्नं द्वापरं जागृतं कलिम् ॥१३॥ तत्रात्मा गुणपः प्रोक्तो सर्वत्रैको महर्षयः । माया सुषुप्तिरूपा सा नानाकारा
प्रकीर्तिता ॥१४॥ तस्यां नानाविधायां न व्यभिचारे भविष्यति । यत्र तत्र स्थितं स्वस्य पतिं पश्यति सा शुभा ॥१५॥ सूक्ष्मं
रघुलं विभिनं यत्तया सृष्टं विभागतः । तयोर्गुणेशजं रूपं नदाकारं विभानि च ॥१६॥ भिन्नभावात् समुत्पन्नं जागृत्वम्
न संशयः । तयोः पनिकलत्रादि व्यभिचारयुतं भवेत् ॥१७॥ तत्र संस्थापिता तेन मर्यादा श्वेतकेतुना । श्वेतं स्वप्नं ध्वजो
यस्य श्वेतकेतुः स वै स्मृतः ॥१८॥ अनेन युगमानेन ज्ञानव्यं तद्विचक्षणैः । नेमे युगा महाविप्राः कथिता मुनिभिः पुरा ॥१९॥
ध्यानं कृतयुगं केचित् यज्ञं त्रेतां वदंति च । आचारं द्वापरं देहविषयं कलिमेव च ॥२०॥ तत्र ध्यानं महाभागा एकवर्णा-
श्रमो भवेत् । ज्ञानं नैव ज्ञानव्यमेकरूपधरं सदा ॥२१॥ यज्ञः कर्ममयः प्रोक्तस्तत्र वर्णाश्रमो भवेत् । अतो वर्णाश्रमा-
चारं त्रेतायां परिकीर्तितः ॥२२॥ एवं नाना विचारेण मुनिभिः कथितं पुरा । न तत्र संशयः कार्यो जनैस्तदर्थयुक्तिभिः ॥२३॥
अधुना युगमाहात्म्यं कथयामि समासतः । कलौ सिद्धिकरं चैव कर्म येन प्रजायते ॥२४॥ आदौ ब्रह्माऽसृजत् कालं धर्मा-
धर्मव्यवस्थया । स चतुर्धाऽभवत्तत्र युगरूपः पुरातनः ॥२५॥ कृतं त्रेता द्वापरश्च कलिश्चेति महर्षयः । तेभ्यः सिद्धिप्रदा-

नार्थं ददौ मंत्रान् प्रजापतिः ॥२६॥ तं प्रणम्य ययुः सर्वे तपसं वनमुत्तमम् । गणेशं चेतसि ध्यात्वा जेपुर्मन्त्रं युगानि च ॥२७॥
निराहारप्रभावेण परितुष्टो गजाननः । भक्त्या तेषां ययौ वर्षसहस्रे वरदः पुरः ॥२८॥ तमागतं समालोक्य प्रणेमुस्ते
गणाधिपम् । पूज्यं ते तुष्टुबुः सर्वे हर्षगद्गदभाषणाः ॥२९॥ युगपुरुषा उचुः । गणेशाय नमस्तुभ्यं भक्तसंरक्षकाय च ।
नानारूपभृते तुभ्यं हरं वाय नमो नमः ॥३०॥ भक्तभ्यः सर्वदायैवाभक्तानां नाशनाय च । परेशाय पराणां ते पराय च
नमो नमः ॥३१॥ स्वानंदवासिने तुभ्यं नानामायाप्रचारिणे । सदा स्वानंदभोगस्य पालकाय नमो नमः ॥३२॥ अमयशक्तये
तुभ्यं नानामायाप्रहारिणे । मायिभ्यो मोहदात्रे वै मायिने ते नमो नमः ॥३३॥ लंबोदराय लोकानामुदरस्थाय ते नमः ।
एकदंताय शूर्पाकारकर्णाय नमो नमः ॥३४॥ त्रिनेत्राय गजाकारवक्त्राय परमात्मने । चतुर्भुजाय सर्वेषामादिपूज्याय वै नमः
॥३५॥ देवाय देवरूपाय देवदेवाय ते नमः । देवदेवेशकायैव विघ्नेशाय नमो नमः ॥३६॥ सर्वेषां ज्येष्ठरूपाय मात्रे पित्रे नमो
नमः । सतनं सर्वपूज्याय ब्रह्मनिष्ठाय ते नमः ॥३७॥ ब्रह्मणे ब्रह्मणां नाथ ब्रह्मभूयप्रदाय च । ब्रह्मभ्यो ब्रह्मदात्रे ते शान्ति-
स्थाय नमो नमः ॥३८॥ किं स्तुमस्त्वां गणेशान यत्र वेदाः शिवादयः । योगरूपा भवन्ति स्म ततस्ते नमनं शुभम् ॥३९॥
एवमुक्त्वा प्रणेमुस्ते युगा गणपतिं द्विज । स तानुवाच प्रीनात्मा भक्तवात्सल्ययन्त्रितः ॥४०॥ श्रीगणेश उवाच । स्तोत्रं भवत्कृतं
मे यत् सर्वदं प्रभविष्यति । पठनाच्छृण्वणान् नृभ्यो मत्प्रीतिदायकं भवेत् ॥४१॥ यं यमिच्छति तं तं तु दास्यामि स्तोत्र-
नोषितः । मुक्तिमुक्तिप्रदं भावि सर्वमान्यं युगाः किल ॥४२॥ वरान् ब्रूत महाभागा ददामि मनसेप्सितान् । तपसा स्तोत्र-
मुख्येन तुष्टो भक्त्या विनोषतः ॥४३॥ युगा उचुः । यथा संरचिता देव गजानन वयं त्वया । सामर्थ्यमतुलं देहि तथा ते
भक्तिमुत्तमाम् ॥४४॥ हत उवाच । सदा सत्त्वयुनं मां त्वं कुरु कर्मपरायणम् । स्वधर्मरुचिसंयुक्तं प्रभो मोक्षार्थमुद्यतम् ॥४५॥
ब्रूतोवाच । मुक्तिमुक्तिप्रियां मां च कुरु सत्त्वजायुताम् । तदर्थं धर्मनिष्ठत्वं गजानन नमोऽस्तु ते ॥४६॥ द्वापर उवाच । मुक्ति-
सौख्ययुनं मां त्वं कुरु धर्मपरायणम् । भोगबुद्धिपरार्थं च रजस्तमोयुनं प्रभो ॥४७॥ कलिम्वाच । नामसं देहभोगार्थमुद्यतं
सतनं प्रभो । विकर्मरुचिसंयुक्तं मां कुरुष्व गजानन ॥४८॥ पुनस्तं तं वदन्ति स्म युगा हर्षसमन्विताः । एकैकाश्रितभावेन
भो कुरुष्व निरंतरम् ॥४९॥ तेषां तद्वचनं श्रुत्वा गणेशस्तानुवाच ह । मद्यगंभीरया वाचा सर्वेभ्यः सुखदायकः ॥५०॥
श्रीगणेश उवाच । लक्षांशेन कृते प्राप्तो कलिस्तत्र भविष्यति । शतांशेन च सा त्रेता द्वापरस्त्वयुतांशतः ॥५१॥ यदा

त्रेतायुगं प्राप्तं शानांशेन तदा कृतम् । सहस्रांशेन तत्रैव द्वापरः प्रभविष्यति ॥५॥ अयुतांशेन पापिष्ठः कलिस्तेन समन्वितः ।
चरिष्यति न संदेहः परस्परप्रवशनात् ॥६॥ द्वापरं समनुप्राप्तं शानांशेन भविष्यति । कलिः सहस्रभागात्रेतायुतांशं कृतं
भवेत् ॥७॥ कलौ शानांशरूपेण द्वापरः प्रभविष्यति । सहस्रभागात्रेता च लक्षांशेन कृतं भवेत् ॥८॥ धर्माऽधर्माविचारेण
मोहदः स कलिः स्मृतः । धर्मज्ञो मोहकर्माम्बौ द्वापरः परिकीर्तितः ॥९॥ यज्ञाः प्रिया स्वधर्मम्यात्रेता सर्वत्र संमता ।
मुक्तिप्रियं कृतयुगं स्वधर्मस्य प्रकीर्तितम् ॥१०॥ एवं क्रमेण सर्वत्र भविष्यथ युगाः प्रियाः । मां ज्ञान्वा बंधहीनाश्च
वाञ्छितार्थप्रदायकाः ॥११॥ एवमुक्त्वाऽनर्जयः । गणेशो गणबल्लभः । युगा ह्यसमायुक्ताः स्वधर्मपराः वसुः ॥१२॥

॥ आत्मनि श्रीमद्वैद्य पुराणोपनिषदि श्रीमन्मोदले महापुराणे अष्टमे स्कन्धे धूम्रवर्णचरिते युगवत्प्रदानं नाम सप्तदशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ सूत उवाच । कृते कलिमुखाश्चैव युगाः संति महर्षयः । कृताज्ञापालकाः सर्वे कृतमानभयार्दिताः ॥१॥
तत्रायुः कृततुल्यं वै सर्वेषां जन्मिनां सदा । पापाचारादियुक्तानां सर्वं कृतसमं भवेत् ॥२॥ शापादिकं नराणां तु सफलं
कृतभावतः । भवते पापिनामेव यथा सुकृतिनां वचः ॥३॥ तत्र भेदं प्रवक्ष्यामि नरोऽपराधसंयुतः । न भवेच्छापभीतः
सन् कृते युगप्रमाणतः ॥४॥ नद्वत् त्रेतायुगे विप्र युगास्त्रयः कृतादयः । वर्तन्ते भयसंयुक्तास्त्रेतायां नात्र संशयः ॥५॥
पापिनां सुकृतिनां चायुरादि तत् समं भवेत् । त्रेतायुगप्रमाणेन ज्ञानव्यं द्विजसत्तम ॥६॥ द्वापारे द्वापराज्ञायां संस्थितास्ते
युगास्त्रयः । तेन सर्वं तदाकारं फलं भवति कर्मजम् ॥७॥ आयुरादि नराणां च द्वापरेण समं भवेत् । नानाभावास्तदाकारा
मया वक्तुं न शक्यते ॥८॥ कलौ युगास्त्रयस्ते तु तदाज्ञावशवर्तिनः । वर्तन्ते तेन कर्मादिफलं कलिसमं भवेत् ॥९॥
आयुरादि महर्षे तु कलितुल्यं न संशयः । सुकृतिनां महापापिनां युगस्य प्रमाणतः ॥१०॥ अतो लेशमयी सिद्धिः कलौ
सत्कर्मकारिणाम् । भविष्यति तथा सर्वमासुरेण हतं भवेत् ॥११॥ योगः शान्तिप्रदः प्रोक्तः स एव मुनिसत्तम । चतुर्षु
युगधर्मेषु समरूपो भविष्यति ॥१२॥ कृते कर्म कृतं वैकफलदं शास्त्रसंमते । त्रेतायां तदशाधिक्यं द्वापारे तु शता-

धिकम् ॥१३॥ सहस्रगुणसंयुक्तं भवते सर्वमंजसा । कलौ युगेन संदेहो गणेशवरदानतः ॥१४॥ कलौ तावन्मयं प्रोक्तं
 विकर्मकृतमंजसा । फलदं द्वापरे तच्च दशाधिक्यं भवेत् परम् ॥१५॥ त्रेतायां तच्छताधिक्यं कृते साहस्रकं भवेत् ।
 युगमानस्य माहात्म्याभिश्चिन्नं मुनिभिः पुरा ॥१६॥ एवं नानाप्रमाणानि युगेषु कथितानि च । कथिनं तत् पुरा विप्राः
 पुराणेषु समासतः ॥१७॥ अथ सिद्धिं प्रवक्ष्यामि कलौ सर्वार्थदायिनीम् । यथाऽऽचारयुतं कर्म फलदं तत् क्षणाद्भवेत् ॥१८॥
 आसुरेण स्वभावेन कलिना सर्वमावृतम् । फलं कर्मभवं विप्र तस्मात् न फलदं भवेत् ॥१९॥ कर्मसिद्धिं कलौ तत्र
 यदीच्छति जनो हृदि । सर्वादावयुतं कुर्यात् गायत्रीसंभवं जपम् ॥२०॥ हविष्यान्नं तु मुक्त्वा स एकमुक्तपरायणः ।
 ब्रह्मचर्ययुतो जंतुः सत्यभाषी जितेन्द्रियः ॥२१॥ शौचाचारसमायुक्तो द्वेषादि स परित्यजेत् । मनसाऽपि स्त्रियं नैव भोगार्थं
 संस्मरत् कदा ॥२२॥ यदा देहं समागृह्य नरः कर्मपरायणः । मनसा विषयं चेच्छेत्तदा सिद्धिः कथं भवेत् ॥२३॥ एवमादि
 स्वधर्मस्यां क्रियां कृत्वा महायशाः । गायत्र्याश्च जपं कुर्यात्तेन विप्रत्ववान् भवेत् ॥२४॥ ततः कृच्छ्रं समा कुर्यात्ततः
 कर्म समाचरेत् । स सर्वकलिदोषेण मुक्तः सिद्धिमवाप्नुयात् ॥२५॥ यथोक्तविधिना कर्म कृतं येन महात्मना । चतुर्गणं
 कलौ विप्राः सिद्धिदं तत् क्षणाद्भवेत् ॥२६॥ आसुरेण स्वभावेन कृतं कर्म द्विजादिभिः । कथं सिद्धिप्रदं तत्र भविष्यति
 कलौ युगे ॥२७॥ केवलामुरभावेन सत्कर्म मानवेन च । सहस्रगुणिनं हर्षात् कृनमासुरगं भवेत् ॥२८॥ सुरासुरस्वभावेन
 कृतं कर्म शुभाशुभम् । सुरासुरभवं सौख्यप्रदं तच्च भवेत् नृणाम् ॥२९॥ एवं सर्वं समाख्यानं युगधर्मरहस्यकम् ।
 संक्षेपेण कलौ नद्वत् सिद्धिदं मुनिसत्तम ॥३०॥ शृणुयादिदमाख्यानं युगानां मानवः परम् । पठेद्वा पाठयेत् सोऽपि दोषहीनो
 भवेत्ततः ॥३१॥

॥ ओमिति श्रीमदांघ्र्ये पुराणोपनिषदि श्रीमन्मोदले महापुराणे अष्टमे खंडे धूम्रवर्णचरिते युगप्रभावकर्मसिद्धिवर्णनं नाम अष्टादशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ शौनक उवाच । मासानां चरितं ब्रूहि सूत सर्वार्थकोविद । मलमासे गणेशस्य पूजनं कीदृशं भवेत् ॥१॥
 मृत उवाच । ब्रह्मणोऽगममुत्पन्नः संवत्सरः प्रनापवान् । मासा द्वादश नस्याऽगात् समुत्पन्नाः पुरा मुने ॥२॥ छायाया मलमासश्च
 समुत्पन्नः शुभप्रदः । सह नैर्गणपं ध्यात्वा नपस्तेषु स वत्सरः ॥३॥ षडक्षरं महामंत्रं जजाप ब्रह्मणोदितम् । गणेशस्य
 सदा ध्यानं चकार हर्षसंयुतः ॥४॥ एवं वर्षसहस्रेण प्रसन्नो बरवोऽभवत् । नमायौ गणाधीशो भक्तं भक्तजनप्रियः ॥५॥
 उवाच न समाधिस्थं संवत्सरं गजाननः । समाम त्वं वरान् ब्रूहि परान् मत्तो हवीप्सितान् ॥६॥ गणेशवचनं श्रुत्वा संवत्सरो
 बुबोध नम् । समुत्थाय गणेशानं ननाम भक्तिसंयुतः ॥७॥ ममासः पूजयामास यथाविध्युपचारतः । पुनः प्रणम्य विघ्नशं
 तुष्टाव करसंपुटः ॥८॥ समामसंवत्सर उवाच । नमस्ते वृषप्रवर्णाय वक्रतुंडाय दुंदये । हेरंबाय परेशाय विघ्नशाय नमो नमः ॥९॥
 शूर्पकर्णाय सर्वेषां पूज्याय परमात्मने । लंबोदराय सर्वादिपूज्याय तु नमो नमः ॥१०॥ अनाथानां सुनाथाय पात्रे हर्त्रे
 नमो नमः । कर्त्रे त्रिगुणरूपाय गुणाहीनाय न नमः ॥११॥ आदिमध्यानसंस्थायादिमध्यानविवर्जित । गणेशाय गणानां
 ते चालकाय नमो नमः ॥१२॥ ब्रह्मणां पतये तुभ्यं ब्रह्मभ्यो ब्रह्मदायिने । ब्रह्मणे ब्रह्मभूताय ब्रह्मिष्ठाय नमो नमः ॥१३॥
 सिद्धिबुद्धिप्रदात्रे ते सिद्धिबुद्धिमयाय च । सिद्धिबुद्धिपते तुभ्यं सर्वेशाय नमो नमः ॥१४॥ अनंतविभवार्थैवानंतमाया-
 प्रचारिण । मायिने मायिनां मोहदात्र मायास्वरूपिणे ॥१५॥ शान्तियोगमयायैव शान्तियोगधराय ते । शान्तियोगप्रदात्रे च
 योगेशाय नमो नमः ॥१६॥ किं सौमि त्वां गणाधीश चिंतामणिस्वरूपिणे । योगिनः शान्तिमापन्ना वेदा यत्र विशेषतः
 ॥१७॥ अनो नमाम्यहं नाथ नेन तुष्टो भव प्रभो । वरान् देहि स्वकार्याणां सिद्धिदान् सुखदायकान् ॥१८॥ भक्तिं ते चरणे
 नित्यं देहि सर्वभयापहाम् । कालमानकरं दुंदु वीर्यं देहि स्वभावजम् ॥१९॥ कर्म मासादिषु प्राज्ञैः कृतं तच्छुभदं भवेत् ।
 साक्षित्वं कर्मणां देहि साधुपादप्रपूजनम् ॥२०॥ एवमुक्त्वा प्रणमुत्सं मासाः संवत्सरान्विताः । तानुवाच गणाध्यक्षो वचः
 स्तोत्रेण नोषिनः ॥२१॥ श्रीगणेश उवाच । यद्यत् संप्रार्थिनं मासाः संवत्सर तथास्तु वै । सर्वगाः कालरूपस्था भविष्यथ न
 संशयः ॥२२॥ सूर्येण संयुताः सर्वे द्वादशदेहधारिणा । फलदाः कर्मणां चैव भविष्यथ विशेषतः ॥२३॥ ब्रह्मार्पणनया
 कर्म यद्भवत्सु कृतं नरैः । अंतं सलोकतां तेभ्यो दानारश्च भविष्यथ ॥२४॥ याथातथ्यविभागेन साक्षिणः सर्वजन्मिनाम् ।
 भविष्यथ तथा भक्ता मयि मोहविवर्जिताः ॥२५॥ आदित्येन परित्यक्तोऽधिमासस्त्वं भविष्यसि । देवताऽहं त्वदीये तु

कर्मणां फलदायकः ॥२३॥ सर्वेषु मलरूपं यत् कृतं मासेषु मानवैः । नानाभावयुतं नेभ्योऽहं भवामि फलप्रदः ॥२५॥
 त्वदीये कालभावे तु कर्म यन् मानवैः कृतम् । नानाभावयुतं नेभ्योऽहं भवामि फलप्रदः ॥२८॥ भवत्कृतमिदं स्तोत्रं सर्वमिन्द्रि-
 प्रदं भवेत् । पठनां शृण्वतां नृणां भावपूर्वं न संशयः ॥२९॥ कालदोषभवं पापं कालस्योल्लंघनादिकम् । हराम्यनेन स्तोत्रेण
 तुष्टोऽहं मुक्तिमुक्तिदः ॥३०॥ एवमुक्त्वाऽनर्दघेऽसौ गणेशो गणवल्लभः । संवत्सरः प्रसन्नान्मा स्वकार्यनिरनोऽभवत् ॥३१॥
 मासाः स्वकार्यसामर्थ्ययुक्ता हृष्टा बभूविर । कालभावघराः सर्वे साक्षिणः सर्वकर्मणाम् ॥३२॥ एतत् संवत्सरस्यैव समाप्तस्य
 चरित्रकम् । यः पठेच्छृणुयाद्वाऽपि स कालसुखमाप्नुयान् ॥३३॥

॥ ओमिति श्रीमदांत्ये पुण्योपनिषदि श्रीमन्मोदल महापुण्ये अष्टमे खंडे धूम्रवर्णचरितं समाप्तवत्सरचरितं नामैकोनविंशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ सत उवाच । ततो बहौ गते काले मासाः षट् तपसि स्थिताः । निराहारपराः सर्वे गणेशं
 समनोषयन् ॥१॥ कार्तिको मार्गशीर्षश्च माघो वैशाखश्रावणौ । अधिमासस्तथा विप्र गणेशाध्यानतत्परः ॥२॥ दशवर्षेषु
 विघ्नेशस्तान् ययौ वरदायकः । स्तुतः संपूजितस्तैस्तु वरान् ब्रूत स चाब्रवीत् ॥३॥ गणेशवचनं श्रुत्वा मासास्तं प्रणिपत्य च ।
 ऊचुः प्रहृष्टचित्तास्ते भक्त्या नम्रान्मकधराः ॥४॥ मामा ऊचुः । यदि विघ्नेश सर्वेश वरदोऽसि तदा प्रभो । अस्मासु यन्कृतं
 कर्म बहुलं कुरु सर्वदा ॥५॥ नेनास्मन्कालसंप्राप्तौ नरा यन्नपरायणाः । भविष्यन्ति विघ्नेषु सदा सत्कर्मकाणिः ॥६॥
 नङ्गकिनिलयास्त्रिन्यं कुरु नो गणनायक । त्वदासप्रवर्णास्नद्धत् कर्मदोषविवर्जितान् ॥७॥ श्रीगणेश उवाच । अन्येषु सर्वमासेषु कृतं
 कर्म नदात्मकम् । फलदं संमनं शान्त्रं मदीयवरदाननः ॥८॥ नेभ्यो दशाधिकं कर्म फलदं प्रभविष्यति । मार्गशीर्षं कृतं मासाः
 शुभदं मानवैः किल ॥९॥ नस्माद्वैशाखमासे नङ्गविष्यन्ति दशाधिकम् । नस्मात् कार्तिके मासे दशाधिकफलप्रदम् ॥१०॥
 नस्माद्वैशाधिकं माघे कर्म यन्मानवैः कृतम् । नस्माद्वैशाधिकं भावि श्रावणे फलदं भवेत् ॥११॥ नस्माद्वैशाधिकं प्रोक्तं दौढे
 मासे फलप्रदम् । एवं क्रमेण श्रेष्ठा वै भविष्यथ यथा तपः ॥१२॥ अधिमासस्य देवोऽहं दुर्द्विराजो न संशयः । दौढमासः

समारुप्यतो मया नाम्नाऽधुना महान् ॥१३॥ अमाचिह्नं संयुक्तः श्रावणो मे प्रियोऽधिकः । नानासिद्धिप्रदो भावी
 अनुष्ठानवतां वृणाम् ॥१४॥ उपासत आवणे मां नानायत्नपरायणाः । उपोषणयुता भोद्रे चतुर्दिनानि मानवाः ॥१५॥
 समारभ्य प्रतिपदं चतुर्थ्यनं मदर्चनम् । चतुर्थ्यां जागरं कुर्यात् पंचम्यां पारणं तथा ॥१६॥ यथाशक्ति द्विजान् भोज्य
 दद्याद्विपुलदक्षिणाम् । स सर्वमुख्यमाभोज्यात् स्वानंदमवाप्नुयात् ॥१७॥ मुख्यं पंचसु वै स्नानं मासेषु सर्वभावतः ।
 प्रानःकालं विशेषणानुष्ठानं श्रावणं मनम् ॥१८॥ एवं मासा भवन्तोऽपि भविष्यन्ति जनैः सदा । सत्कर्मभिर्महाभागाः
 सेविताः सतनं पराः ॥१९॥ मयि भक्तियुता नित्यं सर्वदेवपरायणाः । भविष्यथ मदीयेन वरैरेव विशेषतः ॥२०॥
 एवमुक्त्वाऽनंदधंसौ गणेशो भक्तवत्सलः । मासा हर्षममायुक्ताः स्वस्वकार्यरता बभूवुः ॥२१॥ शृणोति मासचारित्र्यमंदं
 पठति यो नरः । स मासफलसंयुक्तो गणेशो भवनीत्यहो ॥२२॥

॥ अमिति श्रीमदांत्ये पुराणोपनिषदि श्रीमन्मौडले महापुराणे अष्टमे खण्डे धूम्रवर्णचरिते मलमासादिमासेभ्यो वरप्रदानं नाम विंशतितमोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ शौनक उवाच । षट्सु मासेषु विघ्नेशः पूजनीयो नरैः कथम् । तेषु मुख्यप्रकारेण तुष्टः केन गजाननः
 ॥१॥ के के सिद्धिं गतास्तेषु गणेशभजेन वै । तेषां चरित्रकं ब्रूहि सर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥२॥ सूत उवाच । अरुणोदयकाले वै
 स्नानं कुर्यान्नरः सदा । तीर्थेषु व्रतसंयुक्तः स्वस्वशाखाप्रमाणतः ॥३॥ स्वशाखोक्तेन मार्गेण संध्यादिकं समाचरेत् । वैदिकै-
 स्तांत्रिकैर्मन्त्रैः पूजयेद्गणनायकम् ॥४॥ पुराणसंभवैर्वाऽपि यथोपचारसंयुतः । एकमुक्त्वा स भवेन्नित्यं नक्तमुक्त्वा वा भवेन्मुने ॥५॥
 हविष्यान्नं फलहारो निराहारोऽथवा पुनः । ब्रह्मचर्यसमायुक्तो नखलोमयुतो भवेत् ॥६॥ पृथ्व्यां शयनकारी स सत्यावाङ्
 मौनधारकः । यथा स्वधर्मसंयुक्तो व्रतं मासात्मकं चरेत् ॥७॥ ब्राह्मणः क्षत्रियो वैश्यः शूद्रो वाऽपि महामुने । स्वस्वधर्मयुतो
 भूत्वा व्रतं मासात्मकं चरेत् ॥८॥ स्त्रीणां व्रतमिदं पुण्यं सधवानां सुखप्रदम् । विधवानां विशेषेण परं मासात्मकं भवेत्
 ॥९॥ तेषु पंचकमानंदाच्चरन् मुख्यं सदा जनः । गणेशपूजनं विप्र भोजनं दीपदानकम् ॥१०॥ शमीमंदारसेवां च प्रदक्षिणपरा-

यणाम् । गवां शुश्रूषणं नद्वत् सर्वसिद्धिप्रदं भवेत् ॥१॥ एवमादि गणेशस्य प्रियं नानाविधं चरेत् । सदा नम्रिष्ठभावेन
निष्ठेन् मासव्रती मुने ॥१२॥ अन्यान् शंखसुखान् देवान् पूजयेन् मानवो मुने । स्वस्वेच्छायुतभावेन व्रतं मासमयं चरेत्
॥१३॥ आवदयकेन भावेन मासाः सेव्या इमे नरैः । धर्मार्थकाममोक्षाणां ब्रह्मभूयस्य दायकाः ॥१४॥ यं यमिच्छति न नं
कै लभेते नात्र संशयः । मासात्मकेन मुख्येन व्रतने मानवः सदा ॥१५॥ अत्रेतिहासमुख्यं ते कथयामि समासतः ।
मासव्रतेन ये सिद्धिं लेभिर भक्तिसंयुताः ॥१६॥ शंखासुरो महादैत्यो ब्रह्मांडाधिपतिः पुरा । बभूव स जहौरैव वेदान्
स्मृतिसमन्वितान् ॥१७॥ नतो ह्यहा कृतं सर्वैः कर्महीनप्रभावनः । वर्णसंकरजं कर्म बभूवे सर्वमंडले ॥१८॥ नतो
मुनिगणैर्युक्ता देवा विप्रिसुखा ययुः । विष्णुं च शरणं सर्वं तुष्टुर्वेदहेतवे ॥१९॥ नतो विष्णुः स्वयं शंभुं जगाम
नान् विमृज्य मः । न जगाद महाभागं विनयेन समन्वितः ॥२०॥ विष्णुन्वाच । शंखं वेदहरं शंभो दुर्जयं देवतादिभिः ।
जेज्यामि त्वत्प्रसादेन तत्रोपायं वदस्व मे ॥२१॥ श्रीशिव उवाच । समीपे कार्तिको मासो जनार्दन समागतः । तत्र
मासव्रतेन त्वं नोषयस्व गजाननम् ॥२२॥ तेन विघ्नविहीनस्त्वं विजेष्यसि महाबलम् । शंखासुरं न संदेहो नान्यथा
पुरुषोत्तम ॥२३॥ श्रुत्वा तं शंकरं नत्वा विष्णुः परपुंजयः । गतो बदरिकारण्यं व्रतार्थं भक्तिसंयुतः ॥२४॥ नत्रैकाक्षर-
मंत्रस्य पुरश्चरणमुत्तमम् । चकार गणनाथं स नोषयामास यत्नतः ॥२५॥ कार्तिके पंचकं संवयं गाणेशं सर्वसिद्धिदम् ।
मार्गशीर्षं गणेशानं प्रणम्य प्रययौ सुरान् ॥२६॥ नतो बुद्धिपतिं स्मृत्वा विचारमकरोत् हृदि । केनोपायेन दैत्येशं
विजेज्यामि सुदारुणम् ॥२७॥ तत्र रक्तनिः ससुत्पन्ना गणेशकृपया हृदि । मात्स्येनैव स्वरूपेण विजयो मे भविष्यति
॥२८॥ एतस्मिन्नंतरे तत्र बभूवाऽऽकाशजां पराम् । बाणीं शुश्राव देवेशः केशवः परवीरहा ॥२९॥ मात्स्यरूपेण शंखं तं जहि
सर्वभयंकरम् । मां स्मृत्वा नात्र संदेहो विजयस्ते भविष्यति ॥३०॥ नतो गणपतिं स्मृत्वा मत्स्यो भूत्वा जनार्दनः । घोरं
युद्धं स कृत्वा तं जघान शंखमुल्बणम् ॥३१॥ सांगान् वेदान् समानाय ददौ तान् ब्रह्मण प्रभुः । स्तुतः संपूजितो
देवैर्मुनिभिः स्वस्थलं ययौ ॥३२॥ एवं कार्तिकमासे तु लानादिव्रतनजसा । हतः शंखासुरस्तेन विष्णुना मत्स्यरूपिणा ॥३३॥
अन्यच्च शृणु विप्रैर् कथां पापप्रणाशिनीम् । कार्तिकव्रतसंयुक्तां पुरातनभवां पराम् ॥३४॥ पौलस्त्यो ब्राह्मणः कश्चित्
सोमदत्त इति श्रुतः । स्वधर्मनिरतो नित्यं तपस्वी शुचिमानसः ॥३५॥ जगाम स गणेशस्य भक्त्यर्थं गौतमं मुनिम् ।

पप्रच्छ विनतो भूत्वा भक्त्यर्थं योगिनां वरम् ॥३६॥ सोमदत्त उवाच । केनोपायेन विघ्नेशः सद्यो वै दृष्टिगो भवेत् ।
क्षणभंगुरदेहत्वात्तदुपायं वद प्रभो ॥३७॥ गौतम उवाच । समीपे कार्तिको मासः समायातो महाभुने । व्रतं मासात्मकं
कार्यं दर्शनार्थं महाप्रभोः ॥३८॥ एवमुक्त्वा विधिं तस्मै कथयित्वा ददौ परम् । स्थानं स्वस्याश्रमे सोऽपि तत्रारंभं चकार
ह ॥३९॥ एकनिष्ठः स्वर्भवेन परं गणेशपंचकम् । मेवयामास भक्त्या स कार्तिकव्रतसंयुतः ॥४०॥ उपोषणयुतस्तत्र
ध्यात्वा हृदि गजाननम् । जज्ञाप मंत्रराजं स षट्क्षरं शुभप्रदम् ॥४१॥ तत्र चित्रं समभवत् समाप्तिसंभव दिन ।
तच्छृणुष्व महाविप्र हृदिनिश्चयदं भवेत् ॥४२॥ पूजायां संस्थितो विप्रः सोमदत्तो महायशः । कार्तिक्यां पूर्णिमायां स
एकामनविधौ रतः ॥४३॥ तत्र दूर्वाशर्मासंदारपुष्पाणि स्थितानि तु । अकस्माद्ब्राह्मणः कश्चित्तानि गृह्य पपाल ह ॥४४॥
सोमदत्तः स्वयं तत्र मौनवानासन स्थितः । नोन्यतो नियमे संस्थः शुशोच गणपं स्मरन् ॥४५॥ ततस्तेन विचारेण तदर्धं
ज्ञानमद्भुतम् । लोमानि देहसंस्थानि सर्वौषधिमयानि च ॥४६॥ अतो लोमानि सर्वाणि त्वचायुक्तानि भावतः । दास्यामि
गणनाथाय दूर्वा शर्म्यादिकारणात् ॥४७॥ ततः शस्त्रं समागृह्य शिरश्छेत्तुं समुद्यतः । शिखायुक्तं गणेशाय दूर्वार्थं स्वस्य
चार्पयन् ॥४८॥ स्वकंठं शस्त्रधानं स चकार गणनायकः । तावत् समाययौ तत्र ब्राह्मणस्य स्वरूपधृक् ॥४९॥ शमीमंदार-
दूर्वादीन् गृह्य तस्मै ददौ पुनः । उवाच पूजय त्वं तु गणेशं हठनत्पर ॥५०॥ दृष्ट्वाऽनिर्हर्षसंयुक्तः सोमदत्तो महायशः ।
नियमं स्वं चकारैव तमुवाच प्रणम्य तु ॥५१॥ सोमदत्त उवाच । त्वं कोऽसि वद मां नाथ हृत्वा दूर्वादिकं पुरा । समायातः पुनः
सर्वं दत्तं मे नियमात्मकम् ॥५२॥ न त्वं विप्रोऽसि देवेश साक्षाद्विघ्नेश्वरो भवान् । निश्चयं मे ददं दृष्ट्वा परीक्षार्थं समागतः
॥५३॥ दर्शयस्व निजं रूपं नोर्वेदेहं त्यजाम्यहम् । सत्यं वद महाभाग तेन तृप्तो भवामि च ॥५४॥ ततो व्रतप्रभावेण
भक्त्या नियमयुक्त्या । संतुष्टो गणराजः स दर्शयामास स्वं वपुः ॥५५॥ चतुर्भुजं त्रिनेत्रं च शृङ्गादंडविराजितम् ।
सिद्धिबुद्धिसमायुक्तं परश्चादिसुचिह्नितम् ॥५६॥ नानाभूषणशोभाढ्यं शेषनाभिधरं परम् । चिंतामणिं मणिं हृत्स्थं लंबोदरैक-
दंतकम् ॥५७॥ मृषकोपरि संस्थं तं दृष्ट्वा वल्लविराजितम् । ननाम सोमदत्तः स हर्षनिर्भरमानसः ॥५८॥ सरोमांचो
ननतोऽसौ साश्रुनेत्रः प्रतापवान् । न विवेद विधिं किंचिद्देहातीत इवावभौ ॥५९॥ ततो हर्षं समागृह्य पूजयामास तं
प्रभुम् । पुनः प्रणम्य हरंबं तुष्टाव स कृतांजलिः ॥६०॥ सोमदत्त उवाच । गणेशाय परेशाय सदा शान्तिप्रदायिने । योगिनां

योगरूपाय हृदिस्थाय नमो नमः ॥६१॥ विघ्नेशाय महाविघ्नविघ्नदाय परात्मने । विघ्नहर्त्रे स्वभक्तानां सत्ताधाराय ते नमः ॥६२॥ अनादये महाकाल कालाय कालरूपिणे । अंत विहारयुक्तायादिनाथाय नमो नमः ॥६३॥ विनायकाय देवाय सर्वेषां नायकाय च । नायकेभ्यः पदादीनां दात्रे तुभ्यं नमो नमः ॥६४॥ लंबोदराय सर्वेषामुदरस्थाय ते नमः । अपारोदारभावाय ब्रह्मेशाय नमो नमः ॥६५॥ आदिमध्यांतहीनाय तदाकारस्वरूपिणे । खानंदपतये तुभ्यं स्वसंवेष्टाय ते नमः ॥६६॥ सिद्धिदात्रे सुभक्तेभ्यो दुष्टानां सिद्धिहारिणे । सिद्धिपते महासिद्धिरूपाय ते नमो नमः ॥६७॥ बुद्धिपते सुबुद्धीनां दात्रे साधुजनप्रिय । बुर्बुद्धिदायिने तुभ्यं दुष्टेभ्यो वै नमो नमः ॥६८॥ संप्रज्ञातस्वरूपायासंप्रज्ञातं महाशिरः । तयोर्थेनो नराकारगज्जाकाराय ते नमः ॥६९॥ किं स्तौमि गणनाथ त्वां सदा योगस्वरूपिणे । अतस्ते नमनं कृत्वा कृतकृत्यो भवाम्यहम् ॥७०॥ धन्योऽहं सर्वभूतेषु त्वां हृष्ट्वा गणनाथकम् । कुलं शीलं यशो धन्यं जनकौ तप आश्रमः ॥७१॥ धन्यं व्रतं गणाधीश महत् कार्त्तिकमासगम् । तस्याचरणमात्रेण त्वं मे हृष्टिगतः प्रभो ॥७२॥ भक्तिं त्वदीयपादेषु देहि मे द्विरदानन । नान्यथाच भ्रमैर्युक्तं गाणपत्यपरायणः ॥७३॥ तस्य तद्वचनं श्रुत्वा गणेशस्तमुवाच ह । यद्यदिच्छसि नत्तेत्त सफलं प्रभविष्यति ॥७४॥ गाणपत्यप्रियोऽन्यं न भविष्यसि महासेन । भक्तो मदीयपादस्य सर्वमान्यो भविष्यसि ॥७५॥ त्वया कृतमिदं स्तोत्रं सर्वसिद्धिप्रदायकम् । भविष्यति नृणां विप्र पठनां शृण्वतां सदा ॥७६॥ एवमुक्त्वाऽनर्घेऽधो विघ्नेशः करुणानिधिः । सोमदत्तो महाभागो गौतमं प्रणनाम ह ॥७७॥ नदादि स मुनिः ख्यातो बभूव गणपप्रियः । योगी योगविदां श्रेष्ठः सर्ववैदार्थतत्त्ववित् ॥७८॥

॥ ओमिति श्रीमदान्त्य पुराणोपनिषदि श्रीमन्मौद्गल्य महापुराणे अष्टमे धूम्रवर्णचरिते धूम्रमहिमावर्णनं नाम एकविंशतितमोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ सूत उवाच । कर्णाटं ब्राह्मणः कश्चिदत्रिगोत्रसमुद्भवः । नाम्ना सर्वप्रियः सोऽपि कार्तिकव्रतमाचरत् ॥१॥ प्रातः स्नानं स कृत्वा तु गणेशपूजनं रतः । नियमेन समाविष्टो गाणपत्यप्रियोऽभवत् ॥२॥ तत्रैकः क्षत्रियः शुद्धः स्नानं कृत्वा शमीं पराम् । जलेनासिच्य भीमाख्यः प्रदक्षिणपरोऽभवत् ॥३॥ अन्यः कैवर्तकस्तत्र तथा मंदारकं मुन । पूज्य मेघप्रियः स्नान्वा प्रदक्षिणपरोऽभवत् ॥४॥ वैद्यो गवां पुष्पवाहः शुश्रूषायां रतोऽभवत् । स्नान्वा गणपतिं ध्यान्वा गोरूपधरमादरात् ॥५॥ शूद्रः दयामलसंज्ञस्तु दीपदानं चकार ह । गणेशप्रीतये नित्यं स्नान्वा मामव्रते रतः ॥६॥ अन्यो वैद्यो महाबाहुनाम्ना स्नान्वा व्रतं स्थिनः । ब्राह्मणान् भोजयामास नित्यं भावपरायणः ॥७॥ कारुकः पद्मनामा वै स्नान्वा नित्यं नमाम ह । गणेशं भावसंयुक्तः कार्तिकव्रतसंस्थितः ॥८॥ शूद्रः कश्चिन्महीपालो नाम्ना गुणयुतोऽभवत् । नीर्थं कार्तिकमासे स जग्राह गणपस्य तु ॥९॥ एवं नाना जनास्तत्र गणेशप्रीतये मुने । स्नान्वा किञ्चित् स्वभावनाभजंस्तं गणनायकम् ॥१०॥ गेगवंध्यादिदोषैस्ते मुक्त्वा जाता विंशतः । समोऽत्र व्रतमुख्ये तु धनधान्ययुता वभुः ॥११॥ अने स्वानंदगाः सर्वे गणेशं नम्य नन्क्षणात् । ब्रह्मभृता बभूवुश्च कार्तिकव्रतपुण्यतः ॥१२॥ अतः कार्तिकमासस्यं व्रतं कार्यं विंशतः । गणेशप्रीतये विप्र सर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥१३॥ नियमेन समा भक्तिर्न भूता न भविष्यति । किञ्चिन्नियमसंयुक्तो गणेशं वशमानयेत् ॥१४॥ नियमेन कृतं किञ्चिद्गणेशप्रीतये नरैः । भवेत् कोटिगुणं विप्र सर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥१५॥ कार्तिके स्नानमर्त्यं मुख्यं विघ्नशमेवनम् । यथाशक्ति कृतं सर्वसिद्धिदं प्रभवविष्यति ॥१६॥ करोति यः कार्तिके चेत् पंचकं गणपप्रियम् । स गणेशप्रियोऽत्यंतं भवत्यत्र न संशयः ॥१७॥ दानं होमादिकं किञ्चित् कार्तिकेऽननपुण्यदम् । भवंतु गणनाथाय चार्पितं कर्मजं फलम् ॥१८॥ बहुनात्र किमुक्तेन कार्तिके नमनं सकृत् । गणेशाय कृतं नित्यं तदक्षयप्रदं भवेत् ॥१९॥ इदं कार्तिकमासस्य माहात्म्यं कथिनं मया । गणेशलोकदं पुण्यं हह सौख्यप्रदं परम् ॥२०॥ यः शृणोति नरो भक्त्या पठते भावसयुतः । सोऽपि कामानवाप्स्यैव गाणपत्यप्रियो भवेत् ॥२१॥ अन्यदेवपरा ये वै कार्तिकव्रतसंस्थिताः । तेषां लोकसुखं सर्वमेतं मुंजंति निश्चितम् ॥२२॥

॥ अमिति श्रीमदांत्ये पुराणोपनिषदि श्रीमन्मौद्गल महापुराणे अष्टमे खंडे धूम्रवर्णचरिते कार्तिकमासमाहात्म्ये नानानियमनिरूपणं नाम द्वाविंशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ शौनक उवाच । संक्षेपेण महाभाग मार्गशीर्षभवं परम् । माहात्म्यं वद सून त्वं गणेशभक्तिदायकम् ॥१॥ सूत उवाच । अंधकासुरनामा वै दैत्यः परमदारुणः । जित्वा त्रिसुवनं सर्वं चकार राज्यमुत्तमम् ॥२॥ देवा वनस्थिताः सर्वे भययुक्ताः विशेषतः । वधार्थं तस्य चोद्युक्ता लेभिरे न किमप्यहो ॥३॥ ततः शंसुः परां चितामापदे मुनिभिः सह । जगाम सहसा तत्र नारदः करुणानिधिः ॥४॥ तं दृष्ट्वा हर्षसंयुक्ता देवाः शंकरमुख्यकाः । पप्रच्छुस्ते महाभाग दुःखशोकयुताः परम् ॥५॥ श्रीशिव उवाच । अंधकेन जिताः सर्वे वयं यागीन्द्रसत्तम । गृहीतुं पार्वतीं पत्नीं भावार्थमुद्यतोऽभवत् ॥६॥ कर्मनाशप्रभावेणोपोषेण समन्वितान् । देवांस्तान् रक्ष विप्रश द्विजान् कर्मपरायणान् ॥७॥ अंधकस्य वधोपायं वद त्वं सर्ववित्तम । करिष्यामो वयं न तु भक्तियुक्ता महामते ॥८॥ नारद उवाच । समीपे मार्गशीर्षस्तु संप्राप्तः सर्वसिद्धिदः । व्रतं मासात्मकं कार्यं गणेशप्रीनये न्वया ॥९॥ नतो व्रतप्रभावेण जेष्यसे दैत्यपुंगवम् । अंधकं नाम संदेहो विघ्नशस्य प्रसादनः ॥१०॥ एवमुक्त्वा महायोगी नारदो गणपं स्मरन् । वीणागानरतो विप्र नम्य तं स्वेच्छया ययौ ॥११॥ नतो देवगणैर्युक्तो मुनिभिः शंकरः स्वयम् । मार्गशीर्षभवं मुख्यं व्रतं चकार वैघ्नपम् ॥१२॥ गणेशपंचकं नित्यं सेवयामास यत्नतः । उषः स्नात्वा विशेषेण गणेशमभजत् प्रभुम् ॥१३॥ उपोषणसमायुक्तः शंकरोऽहर्निशं परम् । तमेव चिन्तयन् भक्त्या ध्यानसंस्थो बभूव ह ॥१४॥ एवं मासव्रतं पूर्णं शिवः कृत्वा द्विजोत्तमान् । पूज्य भोज्य स्वयं देवश्चकार पाणं मुन ॥१५॥ ततो व्रतप्रभावेण संतुष्टो गणनायकः । आययौ शंकरं तत्र वरदानार्थमादरात् ॥१६॥ मिद्विबुद्धियुतं वीक्ष्य मृषकोपरि संस्थितम् । विघ्नं हर्षसंयुक्तः शंकरः प्रणनाम तम् ॥१७॥ शिवः पूज्य गणाधीशं देवैर्मुनिभिरादरात् । तुष्टाव हृष्टगमाऽसौ प्रबद्धकरसंपुटः ॥१८॥ श्रीशिव उवाच । गणेशाय नमस्तुभ्यं विघ्नराजाय दुंदुभे । परशाय च हरं वाय पाशिनं नमो नमः ॥१९॥ मृषकवाहनार्यैव नमः परशुपाण्यै । दत्ताभयधरायैव त्रिनत्राय नमो नमः ॥२०॥ शूर्पकर्णाय वीराय चंद्ररेखाश्रगाय ते । स्मिदृग्भूषणार्यैव रक्तर्ंगायाय ते नमः ॥२१॥ हरं वाय महाविघ्नवाग्णाय गजानन । आदिपूज्याय सर्वेषां पूज्याय ते नमो नमः ॥२२॥ स्वानंदवामिने नुभ्यं स्वानंदमयमूर्तये । सर्वाकाराय सर्वेषां मात्रे पित्रे नमो नमो नमः पतये नमः । ब्रह्मभूताय देवाय दैत्यदानवमर्दिने ॥२३॥ अनंतविभवार्यैव भक्तपालनधर्मिणे । अभक्तानां विनाशाय खेलकाय नमो नमः ॥२४॥ योगाय योगनाथाय योगिने योगदायिने । सदा शांतिस्वरूपाय शांतिशाताय ते नमः ॥२५॥

किं स्तौमि त्वां गणेशान् ब्रह्मणस्पतिरूपिणम् । योगिनो वेदेवेदांताः शांतिं यत्र भजंति च ॥२७॥ धन्योऽहं देवपदैवै-
 र्मुनिभिर्गणनायक । दर्शनात्तेऽद्य पादस्य परात्परतरस्य च ॥२८॥ सामर्थ्यं देहि विघ्नेश ज्ञानरूपं त्वयि स्थितम् । आज्ञानां-
 धकनाशार्थं भक्तिं तेऽव्यभिचारिणीम् ॥२९॥ एवमुक्त्वा ननर्नाऽसौ महादेवः सुरर्षिभिः । न जगाद गणाधीशो भक्तं
 भक्तजनप्रियः ॥३०॥ श्रीगणेश उवाच । वज्रपंजरकं मे त्वं गृह्य दैत्यैर्द्रुसत्तमम् । जहि ज्ञानमयं शंभो विजयी सर्वदा भव ॥३१॥
 भक्तिं मदीयपादं त्वं लभसेऽनन्यवृत्तिजाम् । यद्यदिच्छसि तत्तत्ते सफलं तु भविष्यति ॥३२॥ त्वया कृतमिदं स्तोत्रं मदीयं
 यः पठेन्नरः । शृणुयात् स लभेत् सर्वं वाञ्छितं सर्वदा शिव ॥३३॥ मुक्तिं मुक्तिं पुत्रपौत्रधनधान्यादिकं लभेत् । भक्तिं मे
 ब्रह्मभूतत्वं श्रवणास्त्रात्र संशयः ॥३४॥ मृत उवाच । एवं गणेशवाक्यं स श्रुत्वा हर्षसमन्विनः । शिवः प्रणम्य नं वाक्यं
 जगाद भक्तिलालसः ॥३५॥ श्रीशिव उवाच । वज्रपंजरकं नाथ ब्रूहि मे गणपप्रियम् । ज्ञानमयं महाधस्य नाशकं सुखदायकम्
 ॥३६॥ श्रीगणेश उवाच । आदौ नित्यविधिं कृत्वा पूजयित्वा गजाननम् । वज्रपंजरकं ग्राह्यं सर्वाज्ञानविनाशनम् ॥३७॥ त्रिनेत्रं
 गजास्यं चतुर्बाहुधारं परध्वादिशस्त्रैर्युतं भालचंद्रम् । नराकारदेहं सदा योगशानं गणेशं भजे सर्वबंधं परशम् ॥३८॥
 एवं ध्यात्वा गणेशानं मानसैरुपचारकैः । पूजयत्तं नमस्कृत्य धारयद्ब्रह्मपंजरम् ॥३९॥ बिंदुरूपो वक्रतुंडो रक्षतु मे हृदि
 स्थितः । देहांश्चतुर्विधांस्तन्वांस्तन्वाधारः मनाननः ॥४०॥ देहमोहयुतं ह्यकंदंतः सोऽहं स्वरूपधृक् । देहिनं मां विशेषण
 रक्षतु भ्रमनाशकः ॥४१॥ महादेरस्तथा देवो नानाबोधान् प्रनापवान् । सदा रक्षतु मे बोधानंदसंस्थो ह्यहर्निशम् ॥४२॥
 सांख्यानं रक्षतु सांख्येशो गजाननः सुसिद्धिदः । असत्येषु स्थितं मां स लंबोदरश्च रक्षतु ॥४३॥ सत्सु स्थितं सुमोहनं
 विकटो मां परात्परः । रक्षतु भक्तवात्सल्यात् सदैकान्मृतधारकः ॥४४॥ आनंदेषु स्थितं नित्यं मां रक्षतु समात्मकः । विघ्न-
 राजो महाविघ्नैर्नानाखेलकरः प्रभुः ॥४५॥ अव्यक्तपु स्थितं नित्यं धूम्रवर्णस्वरूपधृक् । मां रक्षतु सुखाकारः सहजः सर्वपूजितः
 ॥४६॥ स्वसंबंधेषु संस्थं मां गणेशः स्वस्वरूपधृक् । रक्षतु योगभावेन संस्थितो भवनायकः ॥४७॥ अयोगेषु स्थितं नित्यं
 मां रक्षतु गणेश्वरः । निवृत्तिरूपधृक् साक्षादसमाधिसुख रतः ॥४८॥ योगशान्तिघरो मां तु रक्षतु योगसंस्थितम् ।
 गणाधीशः प्रसन्नात्मा सिद्धिबुद्धिसमन्विनः ॥४९॥ पुरो मां गजकर्णश्च रक्षतु विघ्नहारकः । बाह्यां याम्यां च नैर्ऋत्यां
 चिंतामणिर्वरप्रदः ॥५०॥ रक्षतु पश्चिमे दुर्दिहंरवो वायुदिक् स्थितम् । विनायकश्चोत्तरे तु प्रमोदश्चेशदिक् स्थितम् ॥५१॥ उर्ध्वं

सिद्धिपतिः पातु बुद्धीशोऽद्यः स्थितं सदा । सर्वांगेषु मयूरेशः पातु मां भक्तिलालसः ॥५२॥ यत्र तत्र स्थितं मां तु सदा रक्षतु योगपः । पुरशुपाशसंयुक्तो वरदाभयधारकः ॥५३॥ इदं गणपतः प्रोक्तं वज्रपंजरकं परम् । धारयस्व महादेव विजयी त्वं भविष्यसि ॥५४॥ य इदं पंजरं धृत्वा यत्र कुत्र स्थितो भवेत् । न तस्य जायेत क्वापि भयं नानास्वभावजम् ॥५५॥ यः पठेत् पंजरं नित्यं स ईप्सितमवाप्नुयात् । वज्रसारतनुर्भूत्वा चरेत् सर्वत्र मानवः ॥५६॥ त्रिकालं यः पठेन्नित्यं स गणेश इवापरः । निर्विघ्नः सर्वकार्येषु ब्रह्मभूतो भवेन्नरः ॥५७॥ यः शृणोति गणेशस्य पंजरं वज्रसंज्ञकम् । आरोग्यादिसमायुक्तो भवेत् गणपप्रियः ॥५८॥ धनं धान्यं पशून् विद्यामायुष्यं पुत्रपौत्रकम् । सर्वसंपत्समायुक्तमैश्वर्यं पठनाल्लभेत् ॥५९॥ न भयं तस्य वज्रातु चक्राच्छलाद्भवेत् कदा । शंकरादमहादेव पठनादस्य नित्यशः ॥६०॥ यं यं चिन्तयेत् मर्त्यस्त्वं नं प्राप्नोति शाश्वतम् । पठनादस्य विघ्नेश पंजरस्य निरंतरम् ॥६१॥ लक्षावृत्तिभिर्गवं स सिद्धपंजरको भवेत् । स्तंभयेदपि सूर्यं तु ब्रह्मांडं वशमानयेत् ॥६२॥ एवमुक्त्वा गणेशानोऽनर्दध मुनिमत्तम । शिवो देवादिभिर्युक्तो हर्षितः संवभूव ह ॥६३॥ लक्षावृत्तिं चकागऽसौ यथाविधि परायणः । सिद्धपंजरको भूत्वा ययाबंधकदैत्यपम् ॥६४॥ गणेशं मनसा ध्यान्वा कृत्वा युद्धं मुदारुणम् । त्रिशूलेनांधकं सोऽपि विव्याध गर्वसंयुतम् ॥६५॥ एवमंधकदैत्यशं जित्वा शंसुः प्रतापवान् । देवान् संस्थापयामास स्वस्थानेषु सुनिर्भयान् ॥६६॥ विश्वं स्वधर्मसंयुक्तं चकार शंकरः स्वयम् । मार्गशीर्षवनेनैव पंजरेण समन्वितः ॥६७॥ इदमंधकनाशाख्यं चरितं यः शृणोति वा । पठेद्वा स लभेत् प्रीतिं गणेशं सर्वसिद्धये ॥६८॥

॥ ओमिति श्रीमदान्ये पुराणोपनिषदि श्रीमन्नौदले महापुराणे अष्टमे स्कंदे धूम्रवर्णचरिते मार्गशीर्षमासमाहास्ये वज्रपंजरकथनं नाम त्रयोविंशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ मृत उवाच । भारद्वाजो द्विजः कश्चिन्नाम्ना साधुरिति स्मृतः । गणेशभजेने प्रीतिसंयुक्तोऽभूत् श्रितरम् ॥१॥ जगाम मुनिमुख्यं स एकदा भक्तिसंयुतः । भगद्वाजं प्रणम्यादौ पप्रच्छ विनयान्वितः ॥२॥ साधुस्वाच । गणेशप्राप्तये स्वामिन् वदोपायं सुसिद्धिदम् । येनात्मानं गणाधीशो दर्शयेन् मे महासुने ॥३॥ भरद्वाज उवाच । मार्गशीर्षव्रतं

पुत्र कुरु शीघ्रं समागतम् । तेन त्वं गणनाथस्य प्रियोऽत्यन्तं भविष्यसि ॥४॥ एवमुक्त्वा भरद्वाजो कथयामास भावतः ।
 विधियुक्तं व्रतं पूर्णं गणेशपंचकैर्युतम् ॥५॥ साधुस्तं नम्य नम्रस्थश्चकार व्रतमुत्तमम् । उपोषणपरो भूत्वा तोषयामास
 विग्रहम् ॥६॥ समाप्तिसंभवे नम्र दिवसे गणनायकः । द्विजरूपधरो भूत्वा ययौ नस्याश्रमं शुभम् ॥७॥ उवाच तं महाभागं
 पूजाने मुनिमुख्यकम् । भोजनं देहि मे विप्र तृप्तिकारकमुत्तमम् ॥८॥ तथेति तं प्रणम्यादौ पुपूज भक्तिसंयुतः । भोजया-
 माम भक्या स नानारसयुताम्रकैः ॥९॥ स मुक्त्वा सकलान्नं तमुवाच क्षुधितो भृशम् । देहि तृप्तिकरं भक्ष्यं व्रजामि
 विमुक्तो न चेत् ॥१०॥ श्रुत्वाऽनिविस्मयाविष्टो विचारमकरोद् हृदि । शतप्रस्थमिदं चान्नं भक्षितं मे द्विजेन ह ॥११॥
 तथापि तृप्तिहीनोऽयं स्थितः कुर्वे किमप्यहो । स्वयं मां छलितुं यातो गणेशो द्विजरूपधृक् ॥१२॥ पुराणेषु महविप्रैः
 कथितं तृप्तिकारकम् । गणेशस्यैकदूर्वाया भक्षणं नात्र संशयः ॥१३॥ अत एनं करिष्यामि तृप्तं दूर्वासमन्विनः । एवं
 विचार्य साधुः स दूर्वां चिक्षेप चांधसि ॥१४॥ गणेशं हृदि संचित्य पायसं गृह्य सत्वरः । दूर्वया संयुतं तस्मै ददावन्नं
 सुभक्तितः ॥१५॥ तृप्तो द्विजः प्रसन्नात्मा तमुवाच सुहृषितः । ज्ञातं भक्तिरहस्यं तु गणेशस्य त्वया मुने ॥१६॥ तेनाऽहं
 तृप्तिसंयुक्तः संशयो न कृतस्त्वया । वरं ब्रूहि महाभाग दास्यामि विनयाच्च ते ॥१७॥ साधुस्त्वाच । यदि त्वं वरदो मेऽसि
 तदात्मानं प्रदर्शय । गणेशस्त्वं न संदेहो मम भाग्यात् समागतः ॥१८॥ नस्य तद्वचनं श्रुत्वा ब्राह्मणो गणपोऽभवत् ।
 न हृष्टा हृषिनोऽत्यन्तं साधुः साधुगुणान्वितः ॥१९॥ प्रणम्य पूजयामास तुष्टाव स कृतांजलिः । गणेशभक्तिसंयुक्तः
 साश्रुनम्रो महायशः ॥२०॥ साधुस्त्वाच । हरंबाय नमस्तुभ्यं त्रिनेत्राय परात्मने । अनाकाराय देवाय साकराय नमो
 नमः ॥२१॥ लंबोदराय वीराय शूर्पकर्णाय दुंदुभे । अनादये परेशाय गणेशाय नमो नमः ॥२२॥ स्वानंदवासिने तुभ्यं
 भक्तभावस्वरूपिणे । भक्तेशाय सुभक्त्या वै संतुष्टाय नमो नमः ॥२३॥ सर्वाकाराय सर्वादिपूज्याय परमात्मने ।
 ब्रह्मेशाय गणानां ने पालकाय नमो नमः ॥२४॥ निराकाराय सर्वेषां पूज्याय परमप्रिय । विघ्नेशाय महाविघ्नहारिणे ते
 नमो नमः ॥२५॥ मात्रे पित्रे समस्तानां तत्त्वरूपाय ते नमः । ब्रह्मणे विष्णवे तुभ्यं शंकराय नमो नमः ॥२६॥ शक्तये
 सूर्यरूपार्येन्द्राय वायुस्वरूपिणे । चंद्राय वरुणायैव यमाय ते नमो नमः ॥२७॥ अग्नये नैर्ऋतायैव कुबेराय धराधर ।

नराय पशुरूपाय नमो नागासुराय ने ॥२८॥ चराचरमयैव चराचरविवर्जित । समाय सहजायैव स्वसंवद्याय ने नमः ॥२९॥ योगाय शान्तिनाथाय शान्तिदाय नमो नमः । किं स्तौमि त्वां गणाधीश योगाकार नमो नमः ॥३०॥ धन्याऽहं सर्वभावेन तवाधिगुणदर्शनात् । वरं देहि गणेशान तव भक्तिं हृदात्मिकाम् ॥३१॥ एवं स्तुत्वा गणाधीशं साधुस्तं प्रणनाम च । तमुवाच गणेशानो भक्तं भक्तजनप्रियः ॥३२॥ श्रीगणेश उवाच । मदीया भक्तिरुप्रा ते भविष्यति महामते । यद्यदिच्छसि तत्तत्ते सफलं प्रभविष्यति ॥३३॥ त्वया कृतं मदीयं यत् स्तोत्रं भक्तिवर्धनम् । भविष्यति महाभाग पठतां शृण्वतां सदा ॥३४॥ सर्वसिद्धिप्रदं पूर्णं मत्प्रसादादिदं परम् । नानाकार्यकरं भावि अने स्वानंददायकम् ॥३५॥ एवमुक्त्वाऽनंदधऽसौ गणेशो ब्रह्मनायकः । साधुस्तं हृदि सं ध्यात्वाऽभवत्तत्रैव संस्थितः ॥३६॥ एवं नाना जना विप्र सिद्धिं प्राप्ता विशेषतः । मार्गशीर्षव्रतनैव गाणपत्यपरायणाः ॥३७॥ अन्यच्च शृणु विप्रेन्द्र चरित्रं सर्वसिद्धिदम् । मार्गशीर्षभवं चित्रं श्रवणात् पठनाक्षुण्णाम् ॥३८॥ एकः कैवर्नकः कश्चिन्नाम्ना शंबुरिति स्मृतः । स मार्गशीर्षमाहात्म्यं शुश्राव गणपाश्रितम् ॥३९॥ समागतं मार्गशीर्षं स्नानं कृत्वा महामनिः । गणेशं प्रणनामाऽय नित्यं कुटुंबपोषकः ॥४०॥ ततः परं नृपस्यैव चकार सेवनं सदा । पौषं मृतश्च न घृत्वा गाणेशाः स्वपदं ययुः ॥४१॥ तत्र विघ्नेश्वरं हृष्ट्वा ब्रह्मभूतो बभूव ह । मार्गशीर्षव्रतं नेन कृतमंशप्रकारनः ॥४२॥ तदपि ब्रह्मभूतः स बभूव व्रतसेवनात् । एवं नाना जना ब्रह्मन् सिद्धिं प्राप्ता व्रतन वै ॥४३॥ इह मुक्त्वाऽखिलान् भोगानने स्वानंदगामिनः । किंचिन्नियमसंयुक्ताः किं पुनर्विधिचारिणः ॥४४॥ इदं यः शृणुयन्नित्यं मार्गशीर्षं नरोत्तमः । पठेत् स सिद्धिसंयुक्तो भविष्यति निरंतरम् ॥४५॥ मार्गशीर्षव्रतस्यैव माहात्म्यं लेशतो मया । कथितं किं पुनः श्रोतुमिच्छसि मुनिसत्तम ॥४६॥

॥ ओमिति श्रीमदांत्ये पुराणोपनिषदि श्रीमन्मौदले महापुराणे अष्टमे खंडे धूम्रवर्णचरिते मार्गशीर्षमासमाहात्म्यसाधुचरितवर्णनं नाम चतुर्विंशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ गौतक इवाच । मायसामव्रतं ब्रूहि गणेशप्रीतिवर्धनम् । न तृप्यामि कथां शृण्वन् गाणेशीं सर्वमिद्वि-
 दाम् ॥१॥ मृत इवाच । प्रह्लादस्य महानेजाः पुत्रोऽभूदैन्यपालकः । विरोचनः समारुह्यतः नैजम्बिनां शिरोमणिः ॥२॥ स
 शुकमुपसंगम्य प्रणम्य मुनिमत्तमम् । जगाद दुःस्वसंयुक्तो निःश्वम्यामुरनायकः ॥३॥ विरोचन इवाच । दैन्या देवार्दिनाः
 स्वामिंस्मिष्टानि भयसंकुलाः । पानालेषु नतो मर्षं शायि तेषां हिनाय भोः ॥४॥ शुक इवाच । आकृष्णेनानि मंत्रेण सूर्य-
 माराधय प्रभुम् । तेन त्वं दानवानां तु पालकः प्रभविष्यसि ॥५॥ नं प्रणम्य महाबाहुर्विरोचनः प्रतापवान् । कामं वनं
 समाश्रित्य तनाप परमं तपः ॥६॥ ध्यान्वा रवं विशेषणाध्यदानं तु चकार ह । उपम्यानपरां भून्वा सूर्यमाराधयन् सदा ॥७॥
 दिव्यवर्षमहस्त्रेण प्रसन्नः सविता ययौ । वरं दातुं महानेजा विरोचनाश्रमं मुने ॥८॥ तस्मात्तं समालोक्य ननाम ह
 विरोचनः । पूज्य तुष्टाव देवशमथर्वशिखरमा प्रभुम् ॥९॥ तुष्टो भानुरुवाचैदं वाक्यं भक्तवत्प्रदः । वरं ब्रूहि महादैत्य
 मनसीप्सितमुत्तमम् ॥१०॥ विरोचन इवाच । सर्वेभ्यो मरणं नाथ न भवत् मे दिवाकर । चराचरमभ्यश्च राज्यं देहि त्रिशो-
 कजम् ॥११॥ विस्मितः सविता तस्मै ददौ स्वमुकुटं परम् । जगाद भावगंभीरो वचनं जगदीश्वरः ॥१२॥ भानुश्वाच । मस्तके
 धारयस्वैनं तेन मृत्युविवर्जितः । भविष्यसि यदाऽन्यस्य हस्तः शिरसि नो पतेत् ॥१३॥ परहस्तः स्पृशेद्वैत्य मस्तके चेन् मरि-
 च्यसि । यदा मुकुटहीनं ते सावधानस्तनो भव ॥१४॥ राज्यं त्रैलोक्यसंभूतं दत्तं तुभ्यं मयाऽधुना । यद्यदिच्छसि तत्तत्ते
 सफलं प्रभविष्यति ॥१५॥ एवमुक्त्वाऽतर्दधेऽसौ भानुः सर्वार्थकोविदः । विरोचनः प्रसन्नात्मा खगहं प्रययौ ततः ॥१६॥
 ततः शुक्लेण दैत्येशोऽभिषिक्तो राज्यकर्मणि । दैत्यैः समावृतः सोऽपि जिग्ये भूमिं महाबलः ॥१७॥ ततः शेषं विनिर्जित्य
 ययौ स ह्यमरावतीम् । देवदं वशमानायय विकुठमगमत्ततः ॥१८॥ विष्णोर्विरोचनस्यैव युद्धं बभूव दारुणम् । जित्वा
 विष्णुं महादैत्यो हर्षितः संबभूव ह ॥१९॥ विष्णुना संयुता देवाः पपलुर्वनमाश्रिताः । दैत्याः स्वर्गभुजः सर्वे कृतास्तेन
 महात्मना ॥२०॥ ततः स दैत्यपान् स्याप्य विकुठादिपदेषु च । आययौ नगरं स्वीयं दैत्यवृन्दसमन्वितः ॥२१॥ ततः स
 दैन्यपैर्युक्तो भोगान्नाविधान् परान् । बुभुजे पापसंनिष्ठः स्त्रीमांसादिषु लोलुपः ॥२२॥ ततो बहौ गते काले दैत्येदौः प्रेरितः
 खलः । कर्म वर्णाश्रमस्यं स खंडयामास भूतले ॥२३॥ आसुरं कर्म सर्वत्र कारयामास मानवैः । ततो हाहाकृतं सर्वैर्मुने
 त्रैलोक्यवासिभिः ॥२४॥ एवं बहौ गते काले देवाश्चोपोषणान्विताः । मुनिभिः केशवं सर्वे तुष्टुबुस्तद्वधाय तम् ॥२५॥

सोऽपि निःश्वस्य देवेशो विचारमकरोत् हृदि । नावाप दैत्यनाशार्थं स्वयं खिन्नो बभूव ह ॥२६॥ ततो विघ्नेश्वरं विष्णुः सस्मार
 दुःखमुक्तये । गणेशकृपया तत्राऽऽजगाम देवलो मुनिः ॥२७॥ तं प्रणम्यामराः सर्वे पप्रच्छुः कार्यसिद्धये । विरोचनवधाथार्य
 तानुवाच स हर्षितः ॥२८॥ समीपे ह्यधुना प्राप्तो मासो माघः सुपुण्यदः । तत्र स्नानसमायुक्ताः सेवध्वं गणनायकम् ॥२९॥
 एवमुक्त्वा महायोगी देवलोऽकथयत् परम् । विधिं माघभवं सर्वं गणेशपंचकात्मकम् ॥३०॥ उपदिश्य व्रतं योगी ग्रयौ
 स्वेच्छापरायणः । देवलः केशवाद्यांश्च गणेशभजने रताः ॥३१॥ माघमासव्रतं चक्रुर्गणेशं सर्वसिद्धिदम् । यथाशास्त्रं
 विधानेन विघ्नेशमभजत् परम् ॥३२॥ संपूर्णे नद्वेने तत्र खवाणी तानुवाच ह । विष्णो स्त्रीविषगो भूत्वा जहि दैत्यं महा-
 बलम् ॥३३॥ गणेशं मनसि स्मृत्वा गच्छ तं दैत्यनायकम् । तवाधीनो महादैत्यो भविष्यति विरोचनः ॥३४॥ श्रुत्वाऽति-
 हर्षिता देवास्तुष्टुवुर्गणनायकम् । ततो विष्णुं महाभागाः प्रयामासुरादरात् ॥३५॥ गच्छ गच्छ महाविष्णो जहि दैत्यं
 महाबलम् । चराचरं सदा हर्षयुक्तं कुरु जनार्दन ॥३६॥ तथेति तानुवाचाथ विष्णुर्ध्यात्वा गजाननम् । स्त्रीरूपः प्रययौ
 तत्र यत्र दैत्याधिपोऽभवत् ॥३७॥ पुष्पवृक्षयुनायां स वाटिकायां स्थितोऽभवत् । तत्र नारायणं दैत्या ददृशुः स्त्रीस्वरू-
 पिणम् ॥३८॥ मोहिनीस्तां समागम्य पप्रच्छुर्विनयान्विताः । काऽसि कस्याऽसि रंभोरु किमर्थं त्वागता वद ॥३९॥ आशां
 कुरु महाभागं वयं दासा न संशयः । तव पादम्य वामाक्षि पश्य सर्वान् शुचिस्मिन् ॥४०॥ एवं तेषां वचः श्रुत्वा तान्
 जगाद सुरूपिणी । हावभावसमायुक्ता मोहिनी मोहकारिणी ॥४१॥ मोहिन्दुवाच । अहं स्वेच्छामयी रम्या नावृता भवच्छया
 गता । मोहिनी सर्वविक्रयाना चगमि ह्यकुनोभया ॥४२॥ विश्वम्य नायकः कोऽपि भविष्यति महाबलः । वरिण्यामि पतिं
 दैत्या नान्यं गच्छन् मा चिरम् ॥४३॥ तस्यास्तद्वचनं श्रुत्वा क्षुभिना दैन्यदानवाः । तेषु केचित्तयुस्तत्र विगेचनं सदा-
 न्वितम् ॥४४॥ तं प्रणम्य महान्मानं जगुर्वृत्तानमादरात् । श्रुत्वा सोऽपि महामोहयुक्तो बभूव तन्क्षणान् ॥४५॥
 गणेशमायया भ्रान्तः प्रययौ नामनिदिताम् । विगेचनो महादैत्यः संवृतस्तां ददर्श ह ॥४६॥ समागनं महादैत्यं दृष्ट्वा
 विष्णुः प्रहर्षितः । सस्मार गणपं चित्ते ध्यान्वा तत्रैव संस्थितः ॥४७॥ ततो गणेश्वरः साक्षात्तयोर्हृदि व्यवस्थितः । बुद्धि-
 भेदं चकागसौ तादृशौ तौ बभूवतुः ॥४८॥ अथो विगेचनो देवीं दृष्ट्वा मोहयुतोऽभवत् । समीपे प्रययौ तस्या एकाकी
 हर्षसंयुतः ॥४९॥ तानुवाच महादैत्यो विनयेन समन्वितः । कृत्वा करपुटं विप्र महामायाप्रमोहितः ॥५०॥ विरोचन उवाच ।

ब्रह्मविष्णुमहेशोद्राया जिनाः सचराचराः । मया ब्रह्मांडनाथेन नव दासेन भामिनि ॥५१॥ तवाज्ञावशोऽहं तु भविष्यामि
 निरंतरम् । पत्नी भव मदीया त्वं गृहमागच्छ मे प्रिये ॥५२॥ एवं तस्य वचः श्रुत्वा तमुवाच सुमोहिनी । यदा वचो-
 ऽन्यथा मे त्वं करिष्यसि न्यजास्यहम् ॥५३॥ तथेति तां समागृह्य ययौ स्वगृहमुत्तमम् । नक्षिष्ठस्तनपरः सोऽपि त्रभुव
 समीपस्थितः ॥५४॥ नानाचानुर्यभावेन मोहयामास तं हरिः । मोहिनीरूपसंस्थश्च खलं यभिनुमुद्यतम् ॥५५॥ तमुवाच
 महाभागा मोहिनी सर्वमोहिनी । अभ्यंगं कुरु नाथ त्वं मदुम्नेन महामनेन ॥५६॥ पश्चात् स्नानं च कृत्वा तु भोजनं कुरु
 सुव्रत । ननो मां स्पृश दैन्येन्द्र तवार्थिनां निरंतरम् ॥५७॥ गणेशमागया भ्रान्तस्नामुवाच तथेति मः । मुवाम्भिनन नैलना-
 भ्यंगं कर्तुं समुद्यतः ॥५८॥ प्रगृह्य मोहिनी नैलमुत्तार्य मुकुटं परम् । मस्तकात्तस्य हस्ताभ्यां मूर्ध्नि हृष्टा व्यमदयत् ॥५९॥
 हस्तयोः स्पर्शमात्रेण शनचूर्णोऽभवत्तदा । मस्तकस्तस्य दैन्यस्य मोहिनी हर्षिताऽभवत् ॥६०॥ जय लंबोदरन्युकृत्वाऽनदंश मा
 तु मोहिनी । दैन्या मृतं समालोक्य विविशुम्ने रमानलम् ॥६१॥ देवर्षिभिस्तनो विष्णुः स्वलोकमगमच्च नैः । स्वयथर्म-
 युनात् लोकान् कारयामास माधवः ॥६२॥ एवं माधवनेनैव गणेशेन जनार्दनः । अधान दैन्यनाथं तं त्रैलोक्यजयकारिणम्
 ॥६३॥ इदं यः शृणुयात् जंतुः पठेद्वा गणपं स्मरत् । स सर्वसुखसंयुक्तो भविष्यति निरंतरम् ॥६४॥

॥ ओमिति श्रीमदालं पुराणोपनिषदि श्रीमन्मौद्गले महापुराणे अष्टमे स्कंद धूम्रवर्णचरिते माघमासमाहात्म्ये विरोचनवधो नाम पंचविंशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ सूत उवाच । मौद्गलो ब्राह्मणः कश्चिन्नाम्ना विश्वसहोऽभवत् । गाणपत्यप्रियोऽत्यंतं सदा सत्संग-
 लालसः ॥१॥ स कदाचित् महाभागो माघव्रतपरोऽभवत् । गाणेशपंचकं नित्यमसेवद्भक्तिसंयुतः ॥२॥ प्रातः काले
 समुत्थाय स्नानार्थं चागनं द्विजम् । तत्रैका राक्षसी घोरा तं दृष्ट्वा भक्षितुं ययौ ॥३॥ विकरालमुखी तां स दृष्ट्वा भयसम-
 न्वितः । गणेशेति समुच्चार्य जलं चिक्षेप दूर्वया ॥४॥ दूर्वायुक्तं जलं तस्या देहे लग्नं महासुने । तेन शुद्धा विश्वसहं ननामैव
 जगाद ह ॥५॥ राक्षस्युवाच । अहं त्वां शरणं प्राप्ता तारयस्व भवार्णवात् । तव दर्शनमात्रेण जाताऽहं शुद्धमानसा ॥६॥

तस्यास्तद्वचनं श्रुत्वा रुदनीं दुःखसंयुताम् । उवाच दयया युक्तो विश्वसहः प्रनापवान् ॥७॥ विश्वसह उवाच । काऽसि त्वं वद
 पापिष्ठ कर्म किं पापरूपकम् । कृतं त्वया महाधोरं किं रोदिषि सुदुःखिता ॥८॥ राक्षस्युवाच । पूर्वजन्मनि विप्रेषा ब्राह्मण्यहं
 सुरुपिणी । पानिव्रतं परित्यज्य देहभोगयुताऽभवम् ॥९॥ यथेष्टं विषये सक्ताऽऽचरं पापपरायणा । मृता यामैहृता तत्र
 याननायां स्थिताऽभवम् ॥१०॥ भुक्त्वा दुःखमपारं तु कृता राक्षस्यहं पुनः । सदा क्षुधा समाविष्टा अभ्रमं यत्र तत्र ह ॥११॥
 नीचोच्चमांसमत्यंतमभक्षं नित्यमेव च । तथापि मां पिपीडामौ जठराग्निः समुत्थिनः ॥१२॥ अपारं भक्षयाम्येव तथापि
 क्षुधया युता । विप्रजन्मन आरभ्य न तृप्ताहं कदाऽभवम् ॥१३॥ अधुना त्वां समालोक्य भक्षितुं सहसाऽऽगता ।
 जलरुपर्शेन ते नान जातिस्मरा भवाम्यहम् ॥१४॥ नारयस्व महाभाग त्वं समर्थो न संशयः । नोचेहह-
 परित्यागं करिष्यामि त्वदग्रतः ॥१५॥ तस्यास्तद्वचनं श्रुत्वा विश्वसहो महामनिः । विचार्य दयया युक्तः तां
 जगाद प्रहर्षितः ॥१६॥ विश्वसह उवाच । गणेशानाममाह्वान्यं कथयितुं न शक्यते । मया श्रुतं पुगणेषु सत्यमेव
 तदंजमा ॥१७॥ दूर्वायुक्तजलेन त्वं कृता जानिस्मराऽधुना । अधुना नारणार्थं ते ददामि पुण्यमुत्तमम् ॥१८॥
 माधस्तानभवं पुण्यमेकाहेन समुद्भवम् । ददामि त्वां महाभाग गच्छ त्वं नगरं निजम् ॥१९॥ एवमुक्त्वा
 ददौ तस्यै पुण्यं हस्तजलेन मः । एकस्तानभवं पूर्णं माधमांसं स मौद्गलः ॥२०॥ ततो गणेश्वरस्यैव दृतास्तत्र
 समाययुः । तां विमाने विनिक्षिप्य ययुः स्वानंदकं पुरम् ॥२१॥ तत् हृद्वा परमाश्चर्यं विश्वमहो महामुनिः । स्नानं कृत्वा
 ययौ स्नानमभजद्गणनायकम् ॥२२॥ समाप्तं तद्वत् तत्राऽऽययौ विनायकः प्रभुः । वरं दातुं द्विजायैव मौद्गलाय विशेषतः ॥२३॥
 समागतं गणाध्यक्षं हृद्वान्थाय नमाम नमः । संभ्रमेण समायुक्तो नननं प्रेमविह्वलः ॥२४॥ तं तादृशं समालोक्य जगाद
 द्विरदाननः । वरान वृणु महाभाग दाम्यामि मनमीप्सिमान् ॥२५॥ गणेशवचनं श्रुत्वा प्रनिवृद्धो महामुनिः । जगाद न
 प्रपृज्यैव हर्षं संयम्य शौनक ॥२६॥ विश्वसह उवाच । धन्यं मे जन्मकर्मादि जनकौ श्रुतमेव च । धन्यं माधवनं सुख्यं येन
 हृष्टो गजाननः ॥२७॥ त्वां वेदाः सोपनिषदो न जानन्ति गणेश्वर । योगिनः शंकराद्याः स कथं त्वं स्वयमागतः ॥२८॥
 कृतकृत्योऽहमत्यंतं त्वदधिगुगदर्शनात् । किं वृणोमि गणेशान भक्तिं देहि हृदां त्वयि ॥२९॥ विघ्नशाय नमस्तुभ्यं
 परान्तरतमाय च । हरंवाय गणेशाय गणानां पतये नमः ॥३०॥ मायाकारशरीराय मायिकशिरसे नमः । तयोयोगे

सुदेहाय गजानन नमोऽस्तु ते ॥३१॥ राजसाय नमस्तुभ्यं सृष्टिकर्त्रे कृपालवे । सात्त्विकाय सदा सर्वपालकाय नमो
 नमः ॥३२॥ नामसाय जनानां तु संहर्त्रे कालरूपिण । कर्मणे त्रिस्वरूपाय नमोऽहंकृतिधारिणे ॥३३॥ चालकाय
 महाभोहृदायिने शक्तिरूपिणे । गुणशाय गुणानां वै सत्ताधाराय ते नमः ॥३४॥ बिंदुमात्रशरीराय सोऽहंकाराय देहिने ।
 बोधाय प्रकृतिस्थाय खलकाय नमो नमः ॥३५॥ बिंदेहाय परशाय स्वानंदाय नमोऽस्तु ते । अयोगाय मुशानाय योगेशाय
 नमो नमः ॥३६॥ किं स्तोमि त्वां गणाध्यक्ष योगशान्तिस्वरूपिणम् । नव दर्शनजनैव बाधेन स्तुनवानहम् ॥३७॥ एवमुक्त्वा
 विश्वसहो ननामैव गजाननम् । तमुत्थाप्य गणाधीशान् जगाद हिनं वचः ॥३८॥ श्रीगणेश उवाच । त्वया कृतं मदीयं तु स्तोत्रं
 सर्वप्रदं भवेत् । पठतां शृण्वतां नित्यं भक्तिवर्धनमुत्तमम् ॥३९॥ यं यमिच्छति तं नं तु दास्यामि स्तोत्रपाठनः । भुक्ति-
 मुक्तिप्रदं ब्रह्मदायकं श्रवणाद्भवेत् ॥४०॥ मयि भक्तिहृदा न वै भविष्यति सुखप्रदा । यद्यदिच्छामि न तत्ते सफलं ह्यस्तु
 सर्वदा ॥४१॥ एवमुक्त्वा गणाधीशोऽनर्दघे तस्य पश्यनः । विश्वसहो गणेशस्य भजने नत्परोऽभवत् ॥४२॥ गाणपत्याग्रणीः
 सोऽपि बभूव मुद्गलोपमः । सदा मायवतेन संस्थो गाणेशपंचके रतः ॥४३॥ अन्यच्छृणु महर्षित्रं चरित्रं माससंभवम् ।
 सर्वपापहरं विप्र श्रवणात् सुखदं भवेत् ॥४४॥ चांडालः कोऽपि नीलाख्यः श्रुत्वा गणपतेः कथाम् । मायस्तानपरो भूत्वा
 व्यवसायं चकार ह ॥४५॥ स्नात्वा प्रानस्तनः सोऽपि व्यवसायपरोऽभवत् । रात्रौ गीतं गणेशस्य गायति स्म निरंतरम्
 ॥४६॥ एवं गीतं मायमांसं गणेशं देवमंदिरं । गत्वा गायन् पुनः सोऽपि कुटुंबभरणे रतः ॥४७॥ एकदा कार्यसंस्थः स
 मायमांसं बभूव ह । याममात्रगतायां तु ययौ रात्रौ गणेश्वरम् ॥४८॥ प्रणम्य विघ्नहर्तारं गीतं गीत्वा स्वमंदिरम् ।
 जगाम मार्गमध्यस्थं पिशाचाः पंच नं ययुः ॥४९॥ हृष्टा क्रूरतरांस्तान् स सस्मार गणनायकम् । गणेशस्मृतिमात्रेण पिशाचाः
 स्मंभिना बभुः ॥५०॥ ततोऽतिविस्मिताः सर्वे पिशाचास्तमलोकयन् । अवलोकनपुण्येन शुद्धान्तरा बभूविरं ॥५१॥ जगुस्तं
 नीलकं वाक्यं पिशाचा दुःखसंयुताः । तारयस्व महाभाग संसारात्तः स संसार गणनायकम् । गणेशस्मृतिमात्रेण शुद्धा जाता
 वयं किल । नव गानफलं देहि तेन मुक्ता भवामहे ॥५२॥ तेषां तद्वचनं श्रुत्वा हर्षयुक्तो जगाद तान् । नीलः परमभावज्ञः
 पिशाचान् पापनिश्चयान् ॥५३॥ नील उवाच । गणेशगीतसंभूतं फलं वो न ददाम्यहम् । एकगीतफलेनैवोद्धरिष्यति चराचरम्
 ॥५४॥ अत एकस्य पादस्य फलं दास्यामि शाश्वतम् । तेन मुक्ता भवंतोऽपि भविष्यति न संशयः ॥५५॥ एवमुक्त्वा ददौ

तेभ्य एकगीतम्य पादजम् । फलं तेनाऽभवत् सर्वं दिव्यदेहधरा मुने ॥५७॥ विमानेषु समारुह्य गताः स्वानंदके पुरे । चांडालो विस्मिनो नीलः स्वगृहं प्रययौ ततः ॥५८॥ ततोऽधिकां गणेशस्य भक्तिं चक्रे महासुने । अने गणेश्वरं सोऽपि ययौ कोटिकुलैः सह ॥५९॥ एवमेकात्मकेनैव नियमेन विशेषतः । माघमासे गणेशानं प्रापुश्चानंतजंतवः ॥६०॥ माघमासमभवं चित्रं व्रतजं कथिनं मया । माहात्म्यं श्रवणाद्भूयः पठनाद्भुक्तिमुक्तिदम् ॥६१॥ धनधान्यप्रदं पुत्रपौत्रसौभाग्यवर्धनम् । नानारोगहरं सद्यः किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥६२॥

॥ ओमिति श्रीमदान्त्ये पुराणोपनिषदि श्रीमन्मौढेले महापुराणे अष्टमे त्वंद धूम्रवर्णचरिते माघमासमाहात्म्ये नानाजनोद्धरणं नाम षड्विंशतितमोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ शौनक उवाच । वैशाखस्यैव माहात्म्यं श्रावणस्य वद प्रभो । मलमासस्य चित्रं त्वं सूत सर्वार्थकोविद ॥१॥ सूत उवाच । वृत्रासुरो महादैत्यो जित्वा त्रैलोक्यमोजमा । कर्मखंडनमार्गेण देवान् हंतुं समुद्यतः ॥२॥ ततो देवगणाः सर्वे भयभीता बभूविर । शरणं स्वगृहं जग्मुरुपाषणपरायणाः ॥३॥ तानुवाच महानजा बृहस्पतिरुदाधीः । सैद्रान वैशाखजं देवाः कुरुध्वं व्रतमुत्तमम् ॥४॥ तेन व्रतप्रभावेण समर्थः सुरनायकः । दधीचयस्थिजवज्रेण हनिष्यति महासुरम् ॥५॥ सुरर्षयस्तनस्ते नं नमस्कृत्य ययुर्वनम् । गुप्तरूपेण वैशाखव्रतं चक्रुः प्रहर्षिताः ॥६॥ गाणेशपंचकं नित्यं सिषविरं सुरर्षयः । गणेशस्मरणं ध्यानं चक्रुः परमभाविताः ॥७॥ वैशाखी पूर्णिमायां न स्वप्न सर्वमुत्थावहम् । दहशुर्गणराजं वै मृत्तिस्यं पूजेन रताः ॥८॥ मृत्तिस्तान् प्रन्युवाचैदं वाक्यं वाक्यविशारदा । इन्द्रदेहं समाश्रित्य हनिष्यामि महासुरम् ॥९॥ अमरा मुनयः सर्वे प्रबुद्धा विस्मिता जगुः । परस्परं विचार्यैवं सर्वैकस्वप्नभावतः ॥१०॥ ततः क्रोधसमायुक्तो बभूव देवनायकः । देवान् गृह्य ययौ तत्र दधीचिं मुनिभिः पुनः ॥११॥ तं प्रार्थ्य वज्रमादाय तदस्थिजं महाबलः । देवैः समावृतो युद्धं वज्रेणैव चकार सः ॥१२॥ वृत्रेन्द्रयोर्महद्युद्धं देवानां दैत्यैः सह । बभूव दारुणं विप्र मया वक्तुं न शक्यते ॥१३॥ इन्द्रो गणपतिं स्मृत्वा तं वज्रेण महासुरम् । जघान तं मृतं हृष्टा दैत्याः पातालमाविशत् ॥१४॥ देवा हर्षसमायुक्ता ब्रह्मणा गणपं पुनः ।

बहुरागण्यदेशस्य समाजगुः प्रतुष्टुः ॥१५॥ देवस्य उचुः । नमो नमस्ते परमात्मने वै सदा गणानां पतेय गणात्मने ।
 अननमायामयस्वल्कारिणं परश ब्रह्मश नमो नमस्ते ॥१६॥ नमस्तुभ्यं महाविघ्ननाशनाय महात्मने । विघ्नशाय
 सुभक्तानां पालकाय नमो नमः ॥१७॥ हेरंबाय महादीनपालकाय च दुंदुये । लंबोदराय देवाय देवदेवश ते नमः ॥१८॥
 अनाथानां प्रणाथाय नाथहीनाय ते नमः । नाथानां नाथरूपाय वक्रतुंडाय वै नमः ॥१९॥ परात्परतमार्गैव योगशान्ति-
 प्रदाय ते । योगानां पतेय तुभ्यं नमो योगाय ते नमः ॥२०॥ सगुणाय नमस्तुभ्यं निर्गुणाय नमो नमः । सगुणनिर्गुणाभ्यां
 च वर्जिनाय नमो नमः ॥२१॥ अननमायया देव चारिणे ते नमो नमः । मायाहीनाय मायायै मायिनां मोहकारिणे ॥२२॥
 मृषकोपरि संस्थाय मृषकध्वजधारिणे । सिद्धिबुद्धिपते तुभ्यं स्वानंदस्याय ते नमः ॥२३॥ किं स्तुमस्त्वां गणाध्यक्ष
 शानिरूपं परात्परम् । वेदादयः समर्था न योगिनः शास्त्रसंयुताः ॥२४॥ एवमुक्त्वा प्रणेतुस्ते देवर्षयो महासुने । स्वस्वस्थानं
 ययुः सर्वे हर्षयुक्तेन चेतसा ॥२५॥ वर्णाश्रमयुता लोका बभूवुर्विगतज्वराः । सर्वे देवर्षयस्तत्र भागयुक्ता बभूविर ॥२६॥
 एवं वैशाखमासस्य त्रेतेन देवनायकः । हत्वा वृत्रासुरं विप्र देवैः सुखयुतोऽभवत् ॥२७॥ अन्यच्च शृणु माहात्म्यं वैशाखव्रत-
 संभवम् । सर्वपापहरं दुःखनाशनं श्रवणान्नृणाम् ॥२८॥ गार्ग्यः कोऽपि द्विजो नाम्ना शिवदत्तो बभूव ह । स गणेशपरो
 नित्यमभजद्गणनायकम् ॥२९॥ स्वधर्मसंयुतो नित्यं भार्यापुत्रसमन्वितः । अग्निहोत्रपरो भूत्वाऽनिष्ठत् स्वतेजसा युतः ॥३०॥
 तत्रागतं स योगींद्रं गर्गं सर्वार्थकोविदम् । तं प्रणम्य महाभागं शिवदत्तः पुष्टज ह ॥३१॥ नित्यं सेवापरं दृष्ट्वा सुतं विनय-
 संयुतम् । मुक्तिमिच्छन्तमत्यंतं गर्गः संहर्षितोऽभवत् ॥३२॥ उवाच शिवदत्तं स पुत्र वाञ्छसि किं वद । तत्करिष्यामि ते
 शीलसंतुष्टोऽहं न संशयः ॥३३॥ तस्य तद्वचनं श्रुत्वा शिवदत्तः कृतांजलिः । तं प्रणम्य महात्मानं जगाद सुखदं
 वचः ॥३४॥ शिवदत्त उवाच । गुह्यं वेदरहस्यं मे वद योगींद्रसत्तम । येनाहं कृतकृत्यश्च भविष्यामि सुसेवनात् ॥३५॥
 गं उवाच । लक्षचतुरशीनिषु योनिषु मानवात्मिका । योनिः श्रेष्ठा महाभाग सुशो यदुद्भवो भवेत् ॥३६॥ धर्मार्थकाम-
 मोक्षाणां ब्रह्मभूयस्य सर्वदा । पात्रता तस्य संभूता तस्माच्छ्रेष्ठं न विद्यते ॥३७॥ तेषु ब्राह्मणवर्णस्थः श्रेष्ठः शास्त्रेषु संमतः ।
 सर्वकर्माधिकारित्वात्तेषु शास्त्रज्ञ एव च ॥३८॥ तेषु स्वधर्मसंयुक्तोऽधिकस्तेषु तपोयुतः । तेषु ज्ञानी महाश्रेष्ठः सर्वत्रात्म-
 प्रदर्शनात् ॥३९॥ तेषु योगी विशेषेणाधिकस्तेषु महामते । गाणपत्योऽधिको योगी परस्तस्मान्न विद्यते ॥४०॥ यत्र तत्राऽपि

वर्णस्थो गाणपत्योऽधिको मनः । योगी वेदादिषु प्रोक्तं पश्य संशयनाशनम् ॥४१॥ इदं वेदान्तसंभूतं सारं ते संप्रकाशितम् ।
तस्मान्नृज गणेशानं कृतकृत्यो भविष्यसि ॥४२॥

॥ ओमिति श्रीमदान्ते पुराणोपनिषदि श्रीमन्मौडिले महापुराणे अष्टमे मंडे धूम्रवर्णचरिते वैशाखमासमाहात्म्ये शिवदत्तवोधो नाम सप्तविंशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ शिवदत्त उवाच । वद तान महायोगिन् सर्वसंशयनाशकृत् । योगिनः प्रवदंतीह नानामनयुनं
वचः ॥१॥ केचिच्छिवं तथा विष्णुं रविं शक्तिं गणेश्वरम् । कर्मज्ञानं विदेहं चात्मानं श्रेष्ठं वदंति च ॥२॥ योगं सांग्य-
मथाऽनंदमव्यक्तं बोधसंज्ञितम् । अलं प्राणं मनो योगिन्नित्यादिबहवो मनाः ॥३॥ श्रेष्ठं गणेश्वरं त्वं तु वदसे सर्वभावनः ।
सर्वमान्यं वद स्वामिंस्त्वमस्माकं परा गतिः ॥४॥ गण उवाच । अत्र ते वर्णयिष्यामि चेतिहासं पुरा भवम् । शृणुष्वक्रमना
वत्स सर्वमान्यं वचो महत् ॥५॥ एकदा नैमिषारण्ये यज्ञं चकार हर्षतः । वसिष्ठस्तत्र विप्रेन्द्रा देवेन्द्राश्च समायुयः
॥६॥ नानावर्णाश्रमप्रज्ञाः श्रेष्ठाः त्रैलोक्यवासिनः । आययुर्हर्षसंगुक्ता वसिष्ठस्य महोत्सवे ॥७॥ योगिनः शुक-
मुख्याश्च नागाः शेषादयोऽपरे । सर्वे संमिलिनास्तत्र कथां चक्रुः परस्परम् ॥८॥ तत्र वेदानवादिषु कुशला
अवदन् मियः । नानामनसमायुक्ताः श्रेष्ठं स्वस्वमेतं स्थिरम् ॥९॥ नानावादपराः सर्वे निश्चयं नैव लेभिरे । ततः शुकं
नमस्कृत्योचुः सर्वे शान्तिधारकम् ॥१०॥ सर्वश्रेष्ठा उचुः । भगवन् सर्वमारज्ञ योगीन्द्रेषु महामने । श्रेष्ठस्त्वं शास्त्रवादिषु
वद सारं हिताय नः ॥११॥ योगीन्द्रेषु शुकश्रेष्ठो विभूतिपदगो भवान् । त्वयोक्तं निश्चयं सर्वे भजिष्यामो विशेषतः ॥१२॥
तेषां तद्वचनं श्रुत्वा शुको गणपतिं स्मरन् । जगाद सर्वसारज्ञः स भायां सर्वसन्निधौ ॥१३॥ श्रीशुक उवाच । अन्नकोशमयं
ब्रह्मालसंज्ञं राजसंमनम् । जागृत् स्थूलस्वरूपस्य ज्ञानव्यं वेदवादतः ॥१४॥ प्राणो ब्रह्म तथा प्राणकोशानां तत् प्रकाश-
कम् । मनः कोशमयं ब्रह्म मनोमयं प्रकीर्तितम् ॥१५॥ विज्ञानकोशगं ब्रह्म विज्ञानपदवाचकम् । त्रिकोशस्य क्रमात्
सूक्ष्मं स्वाप्नमंतरंगं मनम् ॥१६॥ आनंदकोशसंस्थं यद्ब्रह्मानंदमयं बुधैः । सौषुप्तमुभयत्रस्थं समं वेदविचारतः ॥१७॥

चैनन्यं चैननासंख्यं ब्रह्मात्मप्रत्ययान्मकम् । तुरीयमस्मिन्नाख्यं तन्नाददेहप्रकाशकम् ॥१८॥ विंदुमयं समाख्यानं
 ब्रह्मदेहान्मधारकम् । चतुर्णां देहभूतानां संयोगं त्वंपदाश्रितम् ॥१९॥ उत्पत्तिस्थितिनाशुक्तं ब्रह्म चतुर्विधं मतम् ।
 प्रचुराख्यं चतुर्देहैः तस्मान् त्वंपदसंज्ञितम् ॥२०॥ चतुर्विधेषु देहेषु स्मृतो देही सदान्मकः । उत्पत्तिस्थितिनशोभ्यो हीनः
 सोऽहंपदाश्रयः ॥२१॥ विंदुमोहयुतो नित्यं भ्रात्या नानाऽवभासत । एक एव स्वयं वेदे कथितस्तत्पदाश्रयः ॥२२॥
 देहाभिमानयुक्तः स जीवः सर्वैः प्रकथ्यते । देहाभिमानहीनश्चैत परमान्मा स एव तु ॥२३॥ देहदेहिममायोगे योगोऽमि
 पदसंज्ञकः । मनावाणीविहीनन्वात बोधरूपोऽयमुच्यते ॥२४॥ न बाह्यो नांतरम्यो यत्न समो नाग्निमान्मकः । न चतुर्णां
 हि संयोगं विंदुमात्रान्मकः स्मृतः ॥२५॥ न सोऽहंकाररूपस्यः सदा भेदविवर्जितः । अतः किं कथनीयं म्यात्तत्रैवं
 बोधरूपिणि ॥२६॥ बोधेन ज्ञायते सर्वं बोधस्य बोधकं च न । अतो बोधमयं ब्रह्मासिपदाख्यं प्रकीर्तितम् ॥२७॥ प्रकृति-
 संगतो बोधो बोधः पुरुषधारकः । प्रकृतिपुंभवं सौख्यं बोधो जानाति सर्वदा ॥२८॥ प्रकृतिपुंभवं सौख्यं ज्ञान्वा मृष्ट्वा
 स्वयं प्रभुः । द्वैधं तत्र विशेषणं खल्वसिपदान्मकम् ॥२९॥ तेनायं खलु उत्थानवाचकः परिकीर्तितः । बोधादुत्थान-
 भावश्च जायते सुविचक्षणाः ॥३०॥ ततः परं विबोधाख्यं ब्रह्म खल्विविवर्जितम् । बोधनाशेन योगेन लभ्यते योगिभिर्मुदा
 ॥३१॥ बोधनाशं प्रसंख्यातुं कः समर्थो भवेत्तरः । अतः सांख्यपरं ब्रह्म संख्यानाशात् प्रकथ्यते ॥३२॥ देहदेहिमेये नित्यं
 ब्रह्मणि द्वैतमास्थितम् । स्वस्वभावविहीनेन तस्मात् परं विबोधकम् ॥३३॥ विषयादिषु बोधेनोत्थानं संजायते नृणाम् ।
 बोधनाशाद्विबोधाख्यमुत्थानवर्जितं मतम् ॥३४॥ ब्रह्मणि ब्रह्मभूतस्योत्थानं नैव प्रवर्तते । उत्थानवर्जितं सांख्यं
 योगिभिर्ब्रह्म वर्ण्यते ॥३५॥ यदोत्थानयुतं ब्रह्म वर्तते सर्ववित्तमाः । तदोत्थानविहीनत्वं मते भवति योगिनाम् ॥३६॥
 अतः परत उत्थानसंयुतं सांख्यसंज्ञितम् । ब्रह्मोत्थानविहीनत्वादुत्थानं जायतेऽन्यतः ॥३७॥ तयोः परं स्वसंवेद्यं ब्रह्म
 संयोगधारकम् । सर्वेषां ब्रह्मणां विप्राः संयोगस्तत्र तन्मयः ॥३८॥ स्वस्वरूपात् परं ब्रह्म संयोगाख्यं न वर्तते । तदेवो-
 त्थानहीनं न नैवोत्थानविवर्जितम् ॥३९॥ तदेव पंचधा जातं ब्रह्म स्वानंदवाचकम् । अस्मात् सत् समनेतिस्वानंदभेदैः
 प्रकथ्यते ॥४०॥ अन्नं ब्रह्मेति यत् प्रोक्तं तत्राब्रमयमुच्यते । नाम तस्य न संदेहोन्नोपाधित्वाद्विचक्षणाः ॥४१॥ तस्यानु-
 भवरूपं यद्योगिनां हृदि जायते । तदेव रूपकं तस्य नामरूपात्मकं ततः ॥४२॥ समाधिना महायोगी तत्प्रकृत्वा प्राण-

ब्रह्मणि । गच्छन्ति चेतदात्मस्य लयस्तत्र भवत् स्वयम् ॥४३॥ तद्वत् क्रमेण योगीन्द्राः स्वानंदस्था भवन्ति हि । त्यक्त्वा ब्रह्माणि सर्वाणि प्राणाद्यानि समाधिना ॥४४॥ तदा तेषां लयस्तत्र जायते ब्रह्मणां किल । अत उत्पत्तिनाशाभ्यां तानि युक्तानि योगिनः ॥४५॥ उत्पत्तिनाशसंयुक्तमसद्रूपं प्रकथ्यते । अतो सन्मूलकानि स्युर्ब्रह्माणि स्वस्वमोहतः ॥४६॥ बोधसांख्यात्मकं यस्माज्जायते स्वस्वरूपतः । तत्रानं योगभावेन गच्छतो लयमंजसा ॥४७॥ अतोऽसद्रूपस्वानंदो नानाब्रह्मसु संस्थितः । सा शक्तिर्वेदवादेषु शाक्तं ब्रह्म तदुच्यते ॥४८॥ असति जीवने यच्च सदा खंडमयं परम् । सद्रूपं स्वस्वरूपं तदात्मा भानुः प्रकथ्यते ॥४९॥ तयोः स्रष्टा समः साक्षात् स्वानंदः परिकीर्तितः । विष्णुः स तत् प्रवेशानु ब्रह्म वेदे प्रकथ्यते ॥५०॥ त्रयाणां नानि कर्ता स्वस्वाधीनोऽव्यक्तकः शिवः । चतुर्णां मंत्रसंयोगे स्वानंदः पूर्ण उच्यते ॥५१॥ चतुर्विधं प्रसृष्टं तु स्थापितं संहृतं पुरा । स्वानंदेन सदा ब्रह्म तस्मात्तत् मायया युतम् ॥५२॥ ब्रह्मणां जगतां तस्माद्भावस्तन प्रकथ्यते । भवप्रत्ययसंज्ञं तद्ब्रह्म यत् स्वस्वरूपकम् ॥५३॥ समाधिसंज्ञितं ब्रह्मान्वयात् सर्वत्र कीर्तितम् । भवप्रत्यय-योगस्य स्वस्वरूपं महौजसः ॥५४॥ ततः परमयोगाख्यं ब्रह्म मायाविवर्जितम् । मायया वर्णनं सर्वं जायते तद्विवर्जितम् ॥५५॥ मायया जगतामत्र ब्रह्मणां खल उच्यते । तेषां संयोगभावश्चायोगे किं नैः प्रकथ्यते ॥५६॥ यद्युत्थानयुतं ब्रह्म तदा बोधमयं भवेत् । उत्थानवर्जितं चैतद्भवेत् सांख्यविद्योद्योगम् ॥५७॥ समाधिसंज्ञं यदि तत्तदा स्वानंद उच्यते । स्वस्य प्रवेशनाशाद् वै किमयोगे वदन्ययम् ॥५८॥ ब्रह्म ब्रह्मणि संस्थं तन्नागनं न गतं भवेत् । व्यतिक्रान्तमयोगेन गतिर्ब्रह्मणि योगिनाम् ॥५९॥ सदा निवृत्तिसंज्ञं तद्ब्रह्म मायाविवर्जितम् । स्वस्वरूपेण हीनन्वाग्निवृत्तिलभ्यते ततः ॥६०॥ मायाना-शार्थमत्यंतमुपायो ह्ययमकलः । उपायप्रत्ययाख्यं तद्ब्रह्मायोगान्मकं परम् ॥६१॥ अयोगात् परमं ब्रह्म योगाख्यं शान्ति-दायकम् । संयोगायोगयोगे लभ्यते योगिनायकैः ॥६२॥ तदेव गणराजश्च ब्रह्मणस्पतिवाचकः । ब्रह्मणां ब्रह्मरूपः स शान्त्या योगेन लभ्यते ॥६३॥ संयोगे गणराजन्तु गकाराक्षरगो मनः । अयोगे स गकाराख्यस्तयोः पतिः प्रकथ्यते ॥६४॥ इदं वेदान्तसारं यत् कथितं योगमार्गतः । न भजच्च महाभागा यदि शान्तिं समिच्छथ ॥६५॥ गतं उवाच । एवमुक्त्वा शुक्रो योगी तूष्णीं भावेन संस्थितः । सर्वे विस्मिनचित्तास्ते साधु साधिवि चाब्रुवन् ॥६६॥ निःसंशयाः कृतास्तेन त्यक्तत्वा स्वस्वमनं ततः । गणेशभजेन सक्ता वयं पुत्र महामते ॥६७॥ क्रमेण शान्तिमाप्त्वा गणपा अभवंश्च ते । गता गणेश्वरं

योगशान्तिदं त्वां वदाम्यहम् ॥६८॥ शुकगीता मया तुभ्यं कथिता ब्रह्मदायिनी । शृणुयाद्यः पठेत् सोऽपि ब्रह्मभूतो भविष्यति ॥६९॥ नानेन सहशं ज्ञानं योगदं कुत्र वर्तते । अवणान् सर्वमिद्विदं भविष्यति क्रमादिदम् ॥७०॥ ये यमिच्छन्ति तं तं स लभेन मानवा भुवम् । अनेनैवानंदवामी स ब्रह्मभूता भविष्यति ॥७१॥ शुकगीताममं किञ्चित् विद्यते नैव निश्चिन्तम् । वेदोपनिषदाद्यषु सागभूता हि कथ्यते ॥७२॥ न आद्या दुर्जनोऽयं वेदगुह्यमयी पग । योगिभिः श्रुद्विचित्तैर्भ्यः सुत आद्या प्रयत्नतः ॥७३॥

॥ अस्मिन् श्रीमदान्ये दुर्गोपनिषदि श्रीनन्दमौदने महापुराणे अष्टमे स्कन्धे भृग्वर्णचरिते शुकगीताकथने नामाष्टाविंशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ शिवदत्त उवाच । श्रुत्वा त्वद्वदनांभोजच्छुकगीतां सुतोषितः । जानोऽधुना गणेशस्य प्राप्त्यर्थं वद मां पितः ॥१॥ गं उवाच । समीपे व्रतमुख्यं यत् समागतं सुसिद्धिदम् । वैशाखमासजं कृत्वा गाणपत्यो भविष्यसि ॥२॥ एवमुक्त्वा महायोगी गर्गस्तस्मै वदो परम् । गाणेशपंचकैर्नाक्षरं विधिसमन्वितम् ॥३॥ नतस्तेनाभ्यनुज्ञातो गर्गः स्वेच्छाचरो ययौ । शिवदत्तो व्रतं चक्रे गणेशप्रीतये परम् ॥४॥ वैशाखे ध्यानसंयुक्तस्तोषयामास शौनक । गाणेशपंचकैर्नैव गणेशं सर्वमिद्धिदम् ॥५॥ चतुर्थ्या गणराजस्तु शुक्लायां प्रययौ मुनिम् । ब्राह्मणस्य स्वरूपेण भिक्षार्थं क्षुधितो भृशम् ॥६॥ तमागतं समालोक्य प्रणनाम कृतांजलिः । जगाद नं द्विजं विप्रः शिवदत्तो महायशः ॥७॥ शिवदत्त उवाच । आस्यतां किं वद मुने कारुणार्थं समागतः । शक्यं चेत्तत् करिष्यामि प्रीतये विघ्नपस्य च ॥८॥ द्विज उवाच । पाराशर्यं महाभाग मां जानीहि न संशयः । क्षुधितं वै समायातं त्वद्देहं भोजनाय तु ॥९॥ तस्य तत् वचनं श्रुत्वा हर्षयुक्त उवाच तम् । तान् शुकचतुर्थीजं व्रतं वदसि किं मुने ॥१०॥ उपोषणसमायुक्ता देवर्षयो गजाननम् । सेवते त्वं महाभाग विस्मृतोऽसि वदस्व माम् ॥११॥ तस्य तद्वचनं श्रुत्वा पाराशर्यस्तमब्रवीत् । न जानामि व्रताद्यं तु सदा भक्षणलालसः ॥१२॥ श्रुत्वा प्रणम्य गार्ग्यः स नैवेद्यं गणपस्य च । वदौ तस्मै स शुकत्वा तं तृप्त्वा जगाद हर्षितः ॥१३॥ पाराशर्य उवाच । तव भावेन संतुष्टो

जानोऽहं द्विजसत्तम । वरं ब्रूहि प्रदास्यामि यत्ते चित्ते भवेन् मुने ॥१४॥ गार्ग्यं उवाच । किं वृणोमि महाविप्र सर्वं मायामयं
 जगत् । गणेशानत्परश्चाहं गच्छ त्वं निजमंदिरम् ॥१५॥ एवं तस्य वचः श्रुत्वा पुनस्तं स द्विजोऽब्रवीत् । नयामि स्वगृहं
 विप्र वरदोऽहं समागतः ॥१६॥ ननस्तं हृदसंयुक्तं दृष्ट्वा गार्ग्यं उवाच ह । गणेशं दशर्यं स्वामिन्नान्यं याचं वरं परम् ॥१७॥
 एवमुक्तो द्विजस्तं संजगाद मोहदं वचः । न्यक्त्वा नानाविधैश्वर्यं किं वृणोषि गजाननम् ॥१८॥ अहं योगीन्द्रमुग्रश्च
 दास्यामि सकलं सुखम् । एवमुक्त्वा स गार्ग्याय दशर्यामास चैद्रकम् ॥१९॥ नानादेवयुतो विप्रमिंद्रस्तं प्रणनाम ह ।
 दासोऽहं ते महाभाग सुंश्च त्वं सुखमैद्रजम् ॥२०॥ एवमुक्त्वा चकाराऽसौ मायया वैभवं परम् । गार्ग्यस्तं नश्वरं मन्वा
 न दध्रे गणपे रतः ॥२१॥ ततोऽनर्थानमकरोदिंद्रः स्वनगरं ययौ । सत्यलोकसमायुक्तस्तत्र ब्रह्मा समाययौ ॥२२॥ जगाद
 सत्यलोकस्य गार्ग्यं ब्रह्मा मुदान्वितः । गार्ग्यं कुरु महाभाग भज पश्चाद्गणेश्वरम् ॥२३॥ अनौपम्यं मुखं दृष्ट्वा गार्ग्यो
 विघ्नेश्वर रतः । न मुमोह जगादैव भोगं नेच्छामि भो विघ्ने ॥२४॥ ततोऽनर्थानमकरोद्ब्रह्मा लोकपितामहः । आययौ
 केशवस्तत्र विकुंठेन समन्वितः ॥२५॥ विकुंठविभवं दृष्ट्वा गार्ग्यो गणपतिं भजन् । प्रार्थयंतं महाविष्णुं न्यक्त्वा योगपरो-
 ऽभवत् ॥२६॥ ततः सोऽपि ययौ स्यानमाययौ नत्र शंकरः । कैलासेन समायुक्तो नानाविभवमोहदः ॥२७॥ शिवेन प्रार्थितो
 गार्ग्यः कैलासे राज्यकागणान् । न चकार स वै नत्र मतिं गणपतौ रतः ॥२८॥ शिवोऽनर्थानमकरोत्तनस्तं पुनर्ब्रवीत् ।
 पाराशर्यो महायोगी गार्ग्यं निदापरायणः ॥२९॥ पाराशर्यं उवाच । मूर्खोऽसि हनभाग्योऽसि गणेशं किं करिष्यमि ।
 ब्रह्माकारमतो सुंश्च भोगास्नानविधानं परान् ॥३०॥ सन्यसंक्रन्पजान भोगान् सुक्त्वा चाने गणेश्वरम् । भजिष्यमि न
 संदेहो ब्रह्मांडाधिपतिर्भव ॥३१॥ गार्ग्यं उवाच । अमन्यं दीनजं मौख्यं परार्थिनात्मकं मुने । सन्यसंक्रन्पजं मौख्यं
 सन्यमनुपमं परम् ॥३२॥ सन्यामन्यादिभेदाश्च मायायुक्ता न संशयः । क्षणभंगुरंदेहस्यो नेच्छामि योगिमत्तम ॥३३॥
 अथ वैश्वरभावनामृतरूपं कणेषि माम् । तथापि योगनिपुणः सुखं नेच्छामि वैश्वरम् ॥३४॥ त्वं किमर्थमिहायानश्छलयितुं
 महाखल । गच्छ स्व भवनं विप्र गणेशं भक्तिखंडक ॥३५॥ एवं निरस्क्रुतस्तेन पाराशर्यो महासुनिः । प्रहस्य गणपाकारो
 बभूव तन्क्षणान् मुने ॥३६॥ जगाद नं महाभागं शिवदत्तं गजाननः । पश्य मां गणनाथं त्वं पराशरमुनं मुने ॥३७॥ स
 दृष्ट्वा गणराजं तं प्रणनाम कृतांजलिः । साश्वनेत्रोऽभवत् सद्यो ननर्तं प्रेमविह्वलः ॥३८॥ देहभावं समासाद्य तं पुपूज

गजाननम् । मुदा युतः प्रनुष्टाव शिवदत्तः कृतांजलिः ॥३०॥ शिवदत्त उवाच । गणेशाय नमस्तुभ्यं पराशरात्मजाय नै । शिवपुत्राय शेषस्य पुत्राय वै नमो नमः ॥४०॥ सर्वपुत्राय सर्वेषां मात्रे पित्रे नमो नमः । आत्रे सुहृद्गणायैव स्तुपादिवेप-
धारिणे ॥४१॥ अनंतरूपिणे तुभ्यं नानाभोगविहारिण । भोगहीनाय देवाय सुराय ते नमो नमः ॥४२॥ अपागगुणाधाराय
गुणानां पतये नमः । गणेशाय परशाय पूर्णानंदाय ते नमः ॥४३॥ आदिमध्यांतरूपैश्च स्रष्टुं पात्रे प्रहारिणे । आदिमध्यांत-
हीनाय साक्षिणे ते नमो नमः ॥४४॥ स्वानंदपतये तुभ्यं मूषकबाहनाय च । मिद्विबुद्धिप्रदात्रे ते मिद्विबुद्धिपते नमः ॥४५॥
योगानां पतये तुभ्यं योगशान्तिस्वरूपिणे । गजाननाय शान्तिभ्यः शान्तिदात्रे नमो नमः ॥४६॥ परेशाय महादीन-
पालकाय नमो नमः । सर्वेभ्यः सुखदात्रे ते विघ्नेशाय नमो नमः ॥४७॥ किं स्तौमि त्वां गणाध्यक्ष वदाः शान्तिं
गतास्त्वयि । अतो नमो नमो नाथ तुष्टो भव महोदर ॥४८॥ रजामि स्वस्थितास्तारा मेघचिदंश्च मानवः । गणयन्
कोऽपि ते नाथ न गुणान् वर्णितुं क्षमः ॥४९॥ धन्योऽहं सर्वभावैश्च येन दृष्टो गजाननः । वेदानागोचरे गम्यो योगिभिश्च
शिवादिभिः ॥५०॥ एवं स्तुत्वा गणेशानं ननाम मुनिपुंगवः । नमुवाच गणाधीशः स्वभक्तं भक्तलोलुपः ॥५१॥ श्रीगणेश
उवाच । वरान् वृणु महाभाग ये ते चित्ते ददामि नान् । प्रसन्नोऽहं च ते भक्त्या स्तोत्रेण मुनिमत्तम ॥५२॥ शिवदत्त उवाच ।
भक्तिं देहि त्वदीयां मे दृढामन्यभिचारिणीम् । नान्यं याचं गणाधीश त्वत्पादप्रवणो ह्यहम् ॥५३॥ श्रीगणेश उवाच । मदीया
भक्तिरुग्रा ते भविष्यति महामते । स्मृतिमात्रेण ते कार्यं भविष्यति सुसिद्धिदम् ॥५४॥ त्वया कृतमिदं स्तोत्रं मदीयं
पठनाल्लुणाम् । श्रवणात् सिद्धिदं सर्वं भविष्यति निरंतरम् ॥५५॥ यद्यदिच्छति नत्तत्तु सफलं प्रभविष्यति । स्तोत्रपाठेन
विप्रप्रे मयि भक्तिप्रदं तथा ॥५६॥ एवमुक्त्वाऽनर्द्धधसौ गणेशो ब्रह्मनायकः । शिवदत्तो गणेशानं संचित्य स्वाश्रमे
स्थितः ॥५७॥ सदा योगीन्द्रिवंद्यः स बभूव गणपादप्रणीः । अने विघ्नेश्वरे योगी लीनो बभूव शौनक ॥५८॥ एवं वैशाखजं
मुख्यं व्रतं सर्वार्थदं परम् । कथितं ते महाभाग श्रवणात् सर्वसिद्धिदम् ॥५९॥ वैशाखव्रतसंयुक्तं शिवदत्तचरित्रकम् । यः
पठच्छृणुयाद् वाऽपि स सर्वफलभागभवेत् ॥६०॥

॥ ओमिति श्रीमदान्त्ये पुराणोपनिषदि श्रीमन्मोदले महापुराणे अष्टमे खंडे धूम्रवर्णचरिते वैशाखसामाहात्ये शिवभक्तिप्रदानं नाम एकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ मृत उवाच । विश्वावसुश्च नाम्ना को द्राविडं वैश्ययोनिजः । श्रुत्वा वैशाखमाहान्मयं गाणेशं मुदिनोऽभवत् ॥१॥ स कुटुम्बपरो नित्यं व्यवसायं चकार ह । स्नान्वा वैशाखमासे तु दीपदानपरोऽभवत् ॥२॥ पूर्णिमायां निशायां स स्वगृहं गंतुमुद्यतः । व्यवसायं परित्यज्य मार्गसंस्थो बभूव ह ॥३॥ तत्र तं भक्षितुं कोऽपि राक्षसः क्रूररूपधृक् । आययौ नगरस्यैव वीथ्यां विश्वावसुं मुने ॥४॥ तमागतं समालोक्य विश्वावसुः सुविह्वलः । सस्मार गणपं चित्ते पपात भूतले भयात् ॥५॥ नमालोक्य धरासंस्थं राक्षसः सहसा मुने । जानिस्मरो बभूवाऽपि रुरोद तं प्रमार्जयन् ॥६॥ ततो विश्वावसुं वैश्यं सावधानं क्षणार्धतः । न प्रणम्य महाभागं राक्षसस्तु वचोऽब्रवीत् ॥७॥ धृष्ट उवाच । धृष्टनामानमेवं मां विद्धि वैश्यकुलोद्भव । नव दर्शनमात्रेण स्मरन् जातिं न संशयः ॥८॥ पूर्वजन्मनि विप्रोऽहं सुरचिर्नामतोऽभवम् । विश्वामित्रकुलं संस्थः पापकर्मपरायणः ॥९॥ मया शूद्राय दीक्षा वै दत्ता पौगणिकी परा । मात्सी स नित्यमेवदं पुगणमपठन् मुदा ॥१०॥ ब्राह्मणैर्निदिनं नत्र स्वधर्मदृषकं परम् । मृतं मां यमदूता वै गृह्य जग्मुः स्वमालयम् ॥११॥ चित्रगुप्त उवाचाऽय यमं नीनिविशारदम् । स्वधर्मनिर्गन्धाय सदाचारयुनोऽभवत् ॥१२॥ मात्स्यं स विप्रः शूद्रायाऽशिक्षापयत् मुमंद्दधीः । ब्रह्मणैर्वारितः पापी पापकर्मपरोऽभवत् ॥१३॥ न चकृन्वा धर्मराजस्तमुवाच क्रोधसंयुतः । मां वीक्ष्य ताड्यतां दूतस्तयेनि स चकार ह ॥१४॥ भुक्तभोगोऽहमन्यनं राक्षसो वैश्यमत्तम । जानोऽत्र क्षुधयाऽविष्टो भ्रमामि तु दिवानिशम् ॥१५॥ त्वो हृष्टा पूर्वपुण्येन जानिस्मर इहाऽभवम् । अधुना नारयस्व त्वं मां संमाराज महामते ॥१६॥ नोचिद्दृष्टगिन्यागं करिग्यामि त्वदग्रतः । एवमुक्त्वा प्रणम्यादौ रुरोद राक्षसो महान् ॥१७॥ ततो दयायुनो वैश्यस्तमुवाच मुचिस्मिनः । किं करोमि वद प्राज्ञ धृष्ट न नारणाय माम् ॥१८॥ धृष्ट उवाच । वैशाखे दीपदानं त्वं करोषि दृढिमन्त्रियो । तद्भवं देहि मे पुण्यं नन मुक्तो भवाम्यहम् ॥१९॥ विश्वावसुस्वाच । दीपदानं गणेशाय चेतुः करोति नरोत्तमः । अपारं तद्भवं पुण्यं न दाम्यामि कदाचन ॥२०॥ तथापि शृणु मे वाक्यमेकवर्तिजदीपनः । यज्ज्ञानं तद्गृहाण त्वं नन मुक्तो भविष्यसि ॥२१॥ एवमुक्त्वा ददौ नरमे पुण्यं दीपसमुद्भवम् । एकवर्तिक्रुनं पूर्णं गणेशाय महामुने ॥२२॥ ततस्तत्र ममायता विमानवरसंस्थिताः । गाणेशा राक्षसं धृष्टं गृह्य म्वानंदमाययुः ॥२३॥ एवं व्रतस्य माहात्म्यं वैशाखे संभवस्य च । गाणेशानां महाभाग नत्र किं वर्णयाम्यहम् ॥२४॥ अन्यच्च शृणु विप्रं वैशाखमासगं महत् । चरित्रं सर्वपापघ्नं श्रवणात् पठनाब्रूणाम् ॥२५॥

कश्चिच्छृद्रो महापापी गणेशालसाययौ । चौर्यार्थं नत्र रात्रौ स वस्त्रग्रहणलालसः ॥२६॥ समीपं गणगजस्य ययौ
 वैशाखमासके । दीपं नेजोविहीनं स ददर्श दृढिसंनिधौ ॥२७॥ स वर्ति चालयामास कृत्वा दीपं सुतेजसम् । वस्त्रग्रहण-
 संमत्तो बभूव ज्ञानिदृषकः ॥२८॥ ननोऽकस्मात्तं नत्र राज्ञः कं च समागतम् । देवालस्य रक्षणार्थं नं हृद्वा स पपाल
 ह ॥२९॥ ननो द्राह्मकृतं नन सद्यो लोकैः समागतैः । नैहिनो योजनं दूरं मृतो यामैहिनोऽभवत् ॥३०॥ भुक्त्वा नानाविधां
 याभ्यां याननां यमसंनिधौ । समानीनं यमः प्राह नं शूद्रं क्रोधसंयुतः ॥३१॥ वर्तिम्वया गणेशाग्रे चालिता दीपसंस्थिता ।
 नन प्रकाशकमनत्र बभूव सुखदायकः ॥३२॥ तस्य पुण्यं त्वया प्राप्तं नद्रोऽयमि पुगऽथ वा । पापानि वद पापिष्ठ करिष्यामि
 त्वदीप्तिमम् ॥३३॥ शूद्रो यमं जगदाथाऽऽदौ पुण्यं दद्वि मे प्रभो । भोक्तुं पश्चान् महत् पापं नेयति स चकार ह ॥३४॥ ननः
 स वैश्यजा जातो नाम्ना धर्मप्रियो महान् । नानाभोगयुतो नित्यं यौवनस्थो बभूव ह ॥३५॥ गणेशभक्तोऽसौ नत्र
 प्रीतियुक्तो महामुने । दीपदानं विशेषेण चकार हृषसंयुतः ॥३६॥ अंतं पापविहीनः स जगाम गणनायकम् । ब्रह्मभूतो
 बभूवापि पूर्वसंस्कारभावतः ॥३७॥ एवं किंचिच्च संस्कारादुद्धरति जनादयः । वैशाखजान्न संदेहः कनि नत्र ब्रुव
 मुने ॥३८॥ इदं वैशाखमासस्य चरित्रं मुक्तिमुक्तिदम् । कथितं ते समासेन नानाभोगकरं परम् ॥३९॥ यः
 पठच्छृणुयाद्वापि स सर्वार्थयुतो भवेत् । अंतं गणपतौ लीनो भवेद्भावपरायणः ॥४०॥

॥ ओमिति श्रीमदांत्य पुराणोपनिषदि श्रीमन्मौद्गल्ये महापुराणे अष्टमे खण्डे धूम्रवर्णचरिते वैशाखमासमाहात्म्ये नानाजनोद्धारवर्णनं नाम त्रिंशोऽध्यायः ॥

ॐ नमः शिवाय

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ सून उवाच । अधुना शुणु माहात्म्यं श्रावणस्य सुखप्रदम् । गणनाथप्रियं विप्र समासेन वदाम्यहम्
 ॥१॥ रामो दाशरथिः शूरः साक्षाद्विष्णुः प्रतापवान् । सभासनगतस्तत्रागतान् विप्रास्त्रनाम ह ॥२॥ पूजितास्तेन तं सर्वे
 जगुर्लवणचष्टितम् । तद्वधार्थं वयं राम यानास्तं जहि राघव ॥३॥ तथ्यति तानुवाचाऽसौ द्विजान् पप्रच्छ राघवः । दुर्जयस्य
 जयः केन भविष्यति च मे द्विजाः ॥४॥ ततस्तं ब्राह्मणाः प्राहुर्गणेशस्याभिषेचनम् । सूक्तैर्गणेशकैस्तेन विजयी त्वं

अविष्यसि ॥५॥ मासेषु आवणो मुख्यः समागतोऽधुना प्रभो । विघ्नेशप्रीतिदोऽत्यन्तममायुक्तो व्रतं कुरु ॥६॥ एवमुक्त्वा
विधिं तस्मै कथयामासुरादरात् । गणेशमभजत्तत्र शत्रुघ्नः परवीरहा ॥७॥ उपोषणसमायुक्तः स्वयं दुग्धमभक्षयत् । अभिषेक-
परो भूत्वा नोषयामास विघ्नपम् ॥८॥ मासमात्रं व्रतं कृत्वा गणेशं नम्य राघवः । शत्रुघ्नो ब्राह्मणैः सार्धं ययौ लवण-
राक्षसम् ॥९॥ त्रिशूलेन विहीनं संरुध्य नं लक्ष्मणानुजः । स्मृत्वा गणेश्वरं दुष्टं जघान शरघानतः ॥१०॥ महोऽग्रं पतिनं
युद्धं नयोः सर्वभयंकरम् । नतः खड्गेन शत्रुघ्नस्तस्य चिच्छेद मस्तकम् ॥११॥ ततो देवगणाः सर्वे पुष्पवृष्टिं प्रचक्रिरे ।
शत्रुघ्नोपरि शत्रुघ्नो जय हरं च चाब्रवीत् ॥१२॥ ब्राह्मणैः पूजितः सोऽपि प्रणम्य द्विजपुंगवान् । आवासं मथुरां नत्र मुदेशां
तां चकार ह ॥१३॥ गते कियति काले संस्थाप्य पुत्रं महामतिः । माथुरे रामचंद्रं तु ययौ भक्तिपरायणः ॥१४॥ एवं
आवणमासे वै गणेशस्य महान्मनः । अनुष्ठानफलं प्राक्तनं सर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥१५॥ अन्यत्त्वं शृणु माहान्मयं आवण-
व्रतजं महत् । जालंधरवधार्थाय यच्छेवेन कृतं पुरा ॥१६॥ जालंधरेण दैन्येन जितं सर्वं चराचरम् । त्रैलोक्याधिपतिः
सोऽपि बभूव वरदानतः ॥१७॥ आसुरं कर्म सर्वत्र कारयामास दैन्यपैः । न स्वाहा न स्वधा कुत्र बभूव भूमिमंडले ॥१८॥
एवं बहौ गते काले गृहीतुं पार्वतीं ययौ । जालंधरस्तनो युद्धं बभूव देवदैत्ययोः ॥१९॥ देवैः पराजिता दैत्याः पप्लुस्ते
दिशो दश । ततो जालंधरः कुद्धो युयुध शस्त्रधारकः ॥२०॥ जितः शंसुः सुरशानैः पपाल भयसंकुलः । अंतर्दधे महाशक्तिः
स ततो विस्मिनोऽभवत् ॥२१॥ स्वगृहं दैत्यराजः स समागत्यानिविहलः । कामबाणाभिभूतः सन् मस्मार जगदधिकाम्
॥२२॥ न लेभे कुत्रचिच्छर्म नानाशीतलजानिषु । जज्वाल कामजेनैव वह्निना भृशदुःखिनः ॥२३॥ अथ देवगणाः सर्वे
पर्वनद्रोणिमाश्रिताः । विचारं तस्य नाशार्थं चक्रुर्जालंधरस्य ते ॥२४॥ ततो बृहस्पतिः प्राह शंकरादीन् सुरेंद्रकान् । आवर्ण
गणनाथस्यानुष्ठानं कुरुत प्रियाः ॥२५॥ तथेति गुरुणा युक्ता देवाः शंखादयोऽपर । मुनयो गणनाथं वै दूर्वाभिगन्वतोपयन्
॥२६॥ दिवा रात्रौ गणाधीशमभजैकचेनसः । ममात्र आवर्णे मांसं भाद्रि यात्रां प्रचक्रिरे ॥२७॥ पंचम्यां पारणं कृत्वा
प्रणिपत्य गजाननम् । प्रेरिता आकाशगिरा नं महादैत्यमाययुः ॥२८॥ युद्धं कृत्वा महाघोरं जलंधरेण शंकरः । स्मृत्वा
गजाननं चित्ते त्रिशूलेन जघान तम् ॥२९॥ स स्मृतः शिवदेहं तु लयं ययौ महासुरः । देवा मुनियुताः शंसुं तुष्टुष्टुः पूज्य
भक्तिनः ॥३०॥ जालंधरं महादैत्यमेवं जित्वा सदाशिवः । स्थापयामास देवादीन् स्वस्थानेषु यथा पुरा ॥३१॥ वर्णाश्रम-

युतांल्लोकान् चकार शंकरः प्रभुः । नित्यवच्छावणे मामेऽनुष्ठानसंयुतोऽभवत् ॥३२॥ एकनिष्ठनया शंभुः सिषेव गणनायकम् ।
निन्यं ध्यानपरो भूत्वा तमवाचितयत् प्रभुम् ॥३३॥ एवं श्रावणमामस्य व्रतं न कथितं मया । यत्र व्रतप्रभावेण शंभु-
जितये जलंधरम् ॥३४॥ इदं यः शृणुयाम्निव्यं श्रावयेद्वा पठेत् स्वयम् । इह भुक्त्वाऽखिलान् भोगानंतं स्वानंदमाप्नुयात् ॥३५॥

॥ ओर्मिन् श्रीमदोन्मदं पुराणोपनिषदं श्रीमन्मौडिलं महापुराणं अष्टमे खंडे धूम्रवर्णचरिते श्रावणनाममाहात्म्ये जालंधरवयो नामैकविंशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ मृत उवाच । अवंतीनगरीमध्ये बभूव ब्राह्मणोत्तमः । गालवः सर्वघर्मज्ञः सर्वशस्त्रविशारदः ॥१॥
शापानुग्रहयोः शक्तस्तपस्तेजोयुतो मुनिः । चचार पृथिवीं सर्वां मुने यात्रापरः कदा ॥२॥ खगुरं स समागम्य विश्वामित्रं
महामुनिम् । यात्रां समाप्य नक्षत्रं संस्थितोऽभूत् सुशीलगः ॥३॥ गणेशभजने सक्तं विश्वामित्रं तपोनिधिम् । एकनिष्ठ-
तया दृष्ट्वा तमुवाच कृताञ्जलिः ॥४॥ गालव उवाच । पंचभूतात्मको देहो नश्वरः सर्वसंमतम् । देहसंस्थं गणेशानं तं कथं
भजसे प्रभो ॥५॥ योगीन्द्राणां गुरुः साक्षात्त्वं ब्रह्मभूतस्वभावं किं त्यक्त्वा भजसि विघ्नपम् ॥६॥ अयं
ब्रह्मपतिः साक्षाद्देवेषु कथितोऽभवत् । कथं देहधरः सोऽपि बभूव च गजाननः ॥७॥ रुच्यर्थं ब्रह्मप्राप्त्यर्थं सेवनं चास्य
मुख्यकम् । तदर्थं कथितं स्वामिन् वेदैः किं योगिनां मतम् ॥८॥ गणेशपूजनैव शुद्धचित्तो नरो भवेत् । स्वल्पकालेन
योगज्ञो योगनिष्ठो न संशयः ॥९॥ सर्वत्रात्मस्वभावैकैकाग्रचित्तपरो यदा । त्यक्त्वा गजाननं तात जडोन्मत्तादिव-
चेरत् ॥१०॥ त्वं शान्तियोगयुक्तः सन्नधुनाऽपि गजाननम् । भजसे किं महायोगिन् लोकानां संग्रहाय वा ॥११॥ सत उवाच ।
एवं वदन्मत्यंतं मुनिर्निर्भर्त्स्य गालवम् । विश्वामित्रः स्वशिष्यं तमुवाच ज्ञानदायकः ॥१२॥ विश्वामित्र उवाच । मूर्खोऽसि नैव
जानासि गणेशं ब्रह्मनायकम् । सर्ववत्तं विशेषेण त्वं मा जानीहि गालव ॥१३॥ पंचचित्तमयी बुद्धिः स्वेच्छया देह-
धारिणी । नानाभ्रान्तिकरी सिद्धिर्बभूवे सर्वदा तथा ॥१४॥ तयोः स्वामी गणेशानो देहधारी बभूव ह । स्वेच्छया क्रीडनार्थाय
मायाभ्यां मायिको यथा ॥१५॥ देहो जगन्मयो यस्य गजाकारं शिरः प्रभोः । ब्रह्ममयं तयोर्योगे देहधारी गजाननः ॥१६॥

योगिनां हृदये दुर्दिवर्तते कथितो मया । अज्ञानिनां निराकारः पञ्चभूतात्मकस्तथा ॥१७॥ सगुणं निर्गुणं भिन्नं गणेशस्य
न विद्यते । नोत्पत्तिनाशभावश्च सर्ववन्मूर्खसत्तम ॥१८॥ अयं देहयुतः प्रोक्तः स्वेच्छया देहवर्जितः । अंतर्धाय स्वमात्मानं
निष्ठनि योगनायकः ॥१९॥ विश्वं ब्रह्मयुतं सर्वं लयं गतं यदा मुने । ब्रह्मणस्पनिसंज्ञे च योगे तन्मयभावतः ॥२०॥ नरकुंजर-
रूपं तदभेदेन समास्थितम् । तत्प्राप्त्यर्थं विभिन्नं च भवति भक्तिलालसम् ॥२१॥ योगी योगबलेनैव भवति ब्रह्मरूपगः ।
तथापि ब्रह्मसामर्थ्यं तस्य देहे न विद्यते ॥२२॥ ब्रह्मणस्पनिशब्दार्था सत्ता गणेशदेहेके । वर्तते सर्वदा तस्मात्तं भजते तु
योगिनः ॥२३॥ एवमुक्त्वा महायोगी विश्वामित्रः प्रतापवान् । गालवं तूष्णीं भावेनाभजत्तं गणनायकम् ॥२४॥ तमुवाच
पुनः शिष्यो गालवः प्रणिपत्य च । निंदयस्वान्मनान्मानं संशयस्यापनुत्तये ॥२५॥ गालव उवाच । अज्ञानेनावृताऽहं त्वां
पृच्छामि मुनिमत्तम । शिष्यं तारय योगेन योगयुक्तं तथा कुरु ॥२६॥ गणेशो योगशान्तिस्यो सदा योगीन्द्रसत्तम । कथं
देव इति कथ्यतः कथितो वेदवादिभिः ॥२७॥ देवाः सत्त्वयुता नाथ नम राजसर्ता गताः । नाममा अमृताः प्राक्ताऽत्रिलोकं
वासकाणि ॥२८॥ एवं मे संशयं स्वामिषुद सर्वज्ञ न नमः । येन संशयहीनोऽहं भजिष्यामि गजाननम् ॥२९॥
विश्वामित्र उवाच । देवाः सत्त्वगुणेनैव युक्ताः स्वर्गनिवासिनः । इंद्रादयो न संदेहस्तत्पिबद्ः परमा गतिः ॥३०॥ ब्रह्मणो
दिवर्माने न लयं गच्छन्ति नित्यदा । अन्ये कर्मकरा देवा भवंति मानवाः पुनः ॥३१॥ कर्मणा लभन्त स्यान् ब्रह्मणः सृष्टिकारिणः ।
कर्मरूपः स वै प्रोक्तो न देवसमनां व्रजेत् ॥३२॥ परमष्टी समान्यातः परा सृष्टिस्तदानिमक्ता । इष्टयास्तन्मान परं
किंचिल्लभ्यते नैव मानवैः ॥३३॥ शिवो विष्णुश्चान्वा इश्वराः । अभवन् मन्यसंकल्पाः सगुणा निर्गुणा
मुदा ॥३४॥ गणेशो ब्रह्मभूतो वै स्वेच्छाचांगे महाभूतः । एवं भेदप्रकारेण ज्ञानव्यो निश्चयार्थिभिः ॥३५॥ दिव्यं क्रीडान्तमको
धानुः पठ्यते मुनिभिर्मुदा । सर्वत्र क्रीडनादेवाः कथिताः सर्वपूजिताः ॥३६॥ स्वधर्मनिष्ठे स्वस्वकर्मणि क्रीडन्ते रताः । देवा
इंद्रमुखान्तेन कथिताः शास्त्रवादिभिः ॥३७॥ सृष्ट्वा चराचरं सर्वं तत्र क्रीडन्ति नित्यदा । ब्रह्मा नेन मुनींद्रैः स देव इत्यभि-
धीयते ॥३८॥ अनंतकोटिब्रह्मांडानि रचिन्वा स्वमायया । शिवादयश्च चत्वारस्तेषु क्रीडन्ति देवकाः ॥३९॥ मलयसंकल्प-
कत्वाद् ईश्वरास्ते प्रकीर्तिताः । देवाः क्रीडनभावाच्च सगुणनिर्गुणादिषु ॥४०॥ असत् सत् स मनेतीति परं सृष्ट्वा चतुर्विधम् ।
विश्वं विश्वात्मसंयुक्तं तत्र क्रीडति विघ्नपः ॥४१॥ जगत्सु ब्रह्मसु प्राज्ञैः क्रीडनाद्गणजातिषु । देवो गणेश्वरः प्रोक्तः पश्य

वेदेषु वर्णितम् ॥४२॥ अतो देवसमानास्ते न भवन्ति कदाचन । ब्रह्मादयो महाभागा देवशब्दप्रधारकाः ॥४३॥ मृत उवाच ।
 विश्वामित्रवचः श्रुत्वा गालवोऽन्यतनविम्बितः । जगाद न महाभागं संगयेन समन्विनः ॥४४॥ गाल्व उवाच । देवा हविर्भुजः
 सर्वे तद्वदिमे महाभते । हविर्भुजा महेशाद्या अभवन् भागमिश्रिताः ॥४५॥ दैन्याद्यैः कर्मनाशेन पीडिता अमरा
 यदि । नदा शंभवादयस्तदुपोषणयुताः कृताः ॥४६॥ तेन देवसमानास्ते इदमेतं नाऽत्र संगयः । वद संगयनाशार्थं शिष्ये
 योगीन्द्रसत्तम ॥४७॥ विश्वामित्र उवाच । अज्ञानासुरभावाद्यैर्देवा ब्रह्मादयः किल । उपोषणयुताः सर्वे कृता दैतैर्भवे-
 त्यतः ॥४८॥ अथाऽन्यच्छृणु तत्त्वं त्वं सर्वसंगयनाशनम् । स्वंहैश्वर्ययुता इन्द्रादयो देवाः प्रकीर्तिताः ॥४९॥ मन्वन्तरे गते
 देवा इन्द्राद्या भागवर्जिताः । देहन्यागं प्रकुर्वन्ति तपसा ध्यानशालिना ॥५०॥ अन्ये देवा भवन्ति ममान्यस्मिन्
 मन्वन्तरे मुदा । इन्द्राद्यास्तेन ते प्रोक्ताः स्वंहैश्वर्यात्मका मुने ॥५१॥ स्वस्वमन्वन्तरेष्वेव ते भवन्ति हविर्भुजः । नष्टे मन्वन्तरे देवा
 हविर्भागविवर्जिताः ॥५२॥ तथा ब्रह्मा स्वयं साक्षाद्विभागयोगे न च । द्विपगर्धमयं कालं मुनक्ति स हविः प्रभुः ॥५३॥
 अत एश्वर्यसंयुक्तः कल्पमात्रं न संगयः । कथमिन्द्रादिकैरस्य समता भवतीत्यहो ॥५४॥ बुधैः स परमंष्टीनि कथिनश्चेष्टि-
 भक्षणाम् । अस्वंहैश्वर्यसंयुक्तेष्टिश्च सर्वत्र संमता ॥५५॥ शिवादयः समाख्याना हविर्भुजस्तनोऽधिकः । अत एश्वर्य-
 संयुक्ता अस्वंहं हि हविर्भुजः ॥५६॥ गाल्व उवाच । हविर्भुजः समाख्याता देवाः शास्त्रेषु मानद । यज्ञभागविहीनत्वात् कथं
 देवो गजाननः ॥५७॥ विश्वामित्र उवाच । यज्ञेषु विविधेष्वेव गणेश आदिरुच्यते । पूज्यस्तथा हविर्भोक्ता सर्वमिन्द्रि-
 प्रदायकः ॥५८॥ एकभागाश्रिता भावाद्गणेश इति कथ्यते । समूहानां समायोगस्तत्र किं संशयो मुने ॥५९॥ वेदेषु
 गणराजस्य यज्ञो भिन्नो निरूपितः । ब्राह्मणस्पत्यसंज्ञस्तु हविर्भुक् तत्र विघ्नपः ॥६०॥ एकभागाश्रिता देवा विष्णुशंकर-
 मुख्यकाः । अतः स्वस्वपदेष्वेव पूजनीयाः प्रयत्नतः ॥६१॥ सर्वकर्मसु विघ्नेश आदिपूज्यः प्रकीर्तितः । सर्वपूज्यो महाविघ्न-
 समूहानां प्रपालनात् ॥६२॥ गाल्व उवाच । पंच देवाः समानाश्च सगुणा निर्गुणा मताः । गणेशः सर्वपूज्यादिपूज्यः कथं
 बभूव ह ॥६३॥ विश्वामित्र उवाच । सगुणा निर्गुणाः प्रोक्ता ईश्वराः शंभुमुख्यकाः । सत्यसंकल्पभावेन योगरूपा न
 तेऽभवन् ॥६४॥ एकगुणाश्रिताः सर्वे सगुणाः परिकीर्तिताः । महालये लयं ते वै गच्छन्ति गुणधारणात् ॥६५॥ सगुणा
 नाशवन्तस्ते निर्गुणा नाशवर्जिताः । योगरूपास्तयोर्योगे शिवाद्याः संमता बुधैः ॥६६॥ नरकुंजरयोगत्वात् गणेशो योग-

वाचकः । सगुणो निर्गुणः सोऽपि तादृशस्त्वन्मयोऽभवत् ॥६७॥ योगरूपः सदा देवो सगुणो निर्गुणोऽपि वा । स्वेच्छया द्विविधं
सृष्ट्वा स्वल्पेन भाववर्जितः ॥६८॥ स्वानंदनगरे संस्थो देहधारी गजाननः । स्वानंदस्य लयो नास्ति वेदादिषु विचार्य ॥६९॥
अतोऽयं नाशहीनोऽपि देहभृच्छोभने स्वयम् । सगुण योगनाथश्चानर्थाय निर्गुणे रतः ॥७०॥ अनर्थाय गणेशानो निर्गुणं
योगशान्तिदः । योगरूपे रतः सद्यः स्वेच्छया नात्र संशयः ॥७१॥ अतोऽयं ज्येष्ठराजश्च कथितो वेदवादिभिः । ज्येष्ठानो
ज्येष्ठभावाद्देव गतः सर्वादिपूज्यताम् ॥७२॥ पंचचित्तमयी बुद्धिः सिद्धिर्भ्रान्तिप्रदा मता । नयोः स्वामी गणेशानः सव्यने मे
हृदि स्थितः ॥७३॥ एवमुक्त्वा महायोगी विरगम महाभुन । गालवः संशयं न्यक्त्वा प्रणनाम कृतांजलिः ॥७४॥

॥ ओमिति श्रीमदांत्ये पुराणोपनिषदि श्रीमन्मौड्ये महापुराणे अष्टमे स्कंदे धूम्रवर्णचरिते श्रावणमाममाहात्म्ये गाल्व्यमंशयनाशनं नाम द्वाविंशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ मृत उवाच । गणेशप्राप्तिकामार्थं गाल्वो मुनिसत्तमम् । पुनः पप्रच्छ सद्बुद्धिर्विनेयं द्विजोत्तमः
॥१॥ गाल्व उवाच । द्रष्टुमिच्छामि विघ्नेशं ननुपायं वद प्रभो । नवाज्ञावशागो भृन्वाऽऽचरित्यामि नंदेव च ॥२॥ विश्वामित्र उवाच ।
प्राप्ते श्रावणमासं त्वं विद्धि गाल्व महाविघ्नं गाल्वस्मादृशे रतः ॥३॥ एवमुक्त्वा ददौ नरैर्म
मंत्रमेकाक्षरं मुनिः । नं प्रणम्य महाविघ्नं गाल्वस्मादृशे रतः ॥४॥ श्रावणे गणपं ध्यान्वा पुरश्चरणनन्तरः । जजाप मंत्रराजं
स विधियुक्तं विधानवित ॥५॥ पर्यो भुक्त्वा गणेशानं तोषयामास गाल्वः । सदा ध्यानपरो भूत्वा चिंतयत्तं महाभक्तिः
॥६॥ अमायां गणराजन्तु ययौ भक्तिनियंत्रिनः । सिद्धिबुद्धियुतो विघ्नं सिंहगः सर्वभावचित ॥७॥ तस्मात्तं समालोक्य
गाल्वः प्रेमसंयुतः । समुन्थाय प्रणम्यादौ पुपुज विघ्ननायकम् ॥८॥ पुनः प्रणम्य सर्वेशं तुष्टाव स कृतांजलिः । माश्रुनन्त्रो
गणाध्यक्षं सर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥९॥ गाल्व उवाच । अस्यमायामयस्वरूपधारिणं मायाविहीनाय पगन्परात्मने । योगाय योगेश
सुयोगदायिने विघ्नेश्वरायैव नमो नमः प्रिय ॥१०॥ अचिंत्यस्वरूपधाराय विघ्नेशाय नमो नमः । सिंहगाय चतुर्बाहुधारकाय
सुरूपिणे ॥११॥ स्वानंदनगरस्थायिन् सदा स्वानंदरूपिणे । अनंतविभवायैव हरंबाय नमो नमः ॥१२॥ लंबोदराय देवाय

देवदेवेशरूपिणे । असुराणां निहन्त्रे च असुराय नमो नमः ॥१३॥ सिद्धिबुद्धिविलासस्य कारिणे ब्रह्मरूपिणे । ब्रह्माकार-
शरीरगैकदन्ताय नमो नमः ॥१४॥ मगुणाय नमस्तुभ्यं निर्गुणाय गुणान्मने । सदा शान्तिप्रदात्रे ते धूम्रवर्णाय ते नमः
॥१५॥ पाशाङ्कुशघरायैकदन्ताभयप्रधारिणे । नाभिदेशाय सर्वोदौ पूज्याय ते नमो नमः ॥१६॥ किं स्तौमि त्वं गणाध्यक्ष
यत्र वेदा विस्मिस्मिरे । अतो नमनमात्रेण प्रसन्नो भव विघ्नप ॥१७॥ मृत उवाच । एवं स्तुत्वा गणेशानं ननर्त प्रेमविह्वलः ।
धन्योऽहं कृतकृत्योऽहमुच्चरंश्च पुनः पुनः ॥१८॥ नमुवाच गणार्थीशो वरान् वरय गालव । दास्यामि श्रावणस्यैव व्रतेन तुष्टि-
मागतः ॥१९॥ त्वया कृतमिदं स्तोत्रं भवत् सर्वार्थदायकम् । पठतां शृण्वतां चिप्र मद्भक्तिवृद्धिकारकम् ॥२०॥ धनधान्यप्रदं
पूर्णं भुक्तिभुक्तिप्रदायकम् । आरोग्यादिकरं चास्तु ब्रह्मश्रद्धा प्रवर्धनम् ॥२१॥ एवमुक्त्वा गणेशानां विरगम महामने ।
गालवस्त्वं प्रणम्यादौ जगाद करसंपुटः ॥२२॥ गालव उवाच । भक्तिं देहि त्वदीयां मे गाणपत्यं कुरु प्रभो । योगं शान्तिप्रदं
पूर्णं नान्यं गात्रं गजानन ॥२३॥ तथेति नमथोक्त्वाऽसौ गणेशोऽनरधीयत । गालवः खेदसंयुक्तो वियोगाद्गणपस्य तु ॥२४॥
ततो जगाम विप्रं द्वे विश्वामित्रं ननाम सः । वृत्तानं कथयामास सोऽपि संहर्षितोऽवदत् ॥२५॥ विश्वामित्र उवाच । धन्योऽसि
कृतकृत्योऽसि मान्योऽसि मे महामुने । मच्छिच्छयेण त्वया पुत्र तारितोऽहं न संशयः ॥२६॥ एवं प्रशंसितो विप्रो विश्वा-
मित्रेण गालवः । तं प्रणम्य ययौ सोऽपि स्वच्छाचारी यथा तथा ॥२७॥ सदा गणपतिं भक्त्याऽभजदनन्यचनसा । गालवो
योगिवंच्यश्च बभूव परमार्थवित् ॥२८॥ गणेशानि जगामासौ क्षेत्राणि गणपे रतः । अने मयूरक्षेत्रे तु वासं चकार हर्षितः
॥२९॥ नत्रैव गणनाथं सोऽभजद्भावसमन्वितः । क्षेत्रसंन्यासविप्रश्च पूजितोऽकथयत् कथाः ॥३०॥ इदं गालवमाहात्म्यं कथितं
पापनाशनम् । पठनाच्छ्रवणात् सर्वसिद्धिदं जनने भवेत् ॥३१॥ अन्यच्छृणु चरित्रं यत् सर्वसौख्यकरं मुने । महाराष्ट्रेऽत्यजः
कश्चिच्छुश्राव श्रावणस्य च ॥३२॥ माहात्म्यं गणनाथस्य भक्त्याश्रितं द्विजात् पुरा । तत्र चित्तं समानीय गणराजपरो-
ऽभवत् ॥३३॥ आगते श्रावणे मासे स्नात्वा देवालये स्थितम् । ननाम नियमेनैव नित्यं भक्तिसमन्वितः ॥३४॥ ततः
स्वव्यवासायेषु कुटुंबपोषणे रतः । चकार विविधान् कामाल्लोकानां द्रव्यकारणात् ॥३५॥ समोषे श्रावणे मासे मृतं तं
दैवयोगतः । प्रगृह्य गाणपा जग्मुः स्वालयं हर्षसंयुताः ॥३६॥ मार्गे संगच्छतस्तस्यांगाद्वायुः सहसाऽऽययौ । पंचचौरशरीरिणे
परस्पर्शं दैवयोगतः ॥३७॥ चौराणां बुद्धिभेदोऽथ बभूवे तेन ते पुनः । उचुः परस्परं चौराः पापकर्मपरायणाः ॥३८॥

चौरा ऋतुः । नित्यं पापसमाचारा वयं चौर्यपरायणाः । लोकभ्यो दुःखदाः पूर्णा का गतिर्वो भविष्यति ॥३०॥ पापिनां नरेकेष्वेव गतिर्दुःखतरा भवेत् । यमस्य यातना तत्र दुःसहा नात्र संशयः ॥४०॥ नरके वामिनो नित्यं भविष्यामो वयं यतः । अतः परं न कर्तव्यं चौर्यं चौराः कदाचन ॥४१॥ एवं निश्चन्य मार्गे ते वनस्य संस्थिता सुधा । तत्राऽऽकस्मान् समायाता ब्राह्मणा दश नापसाः ॥४२॥ तान् दृष्ट्वा गोभिर्गनदंसंयुक्तान् पापनिश्चयाः । चौराः खड्गधरा याना हंतुं तांस्ते द्विजा जगुः ॥४३॥ द्विजा ऋतुः । किमर्थं शस्त्रसंयुक्ताश्चौरा यूयं समागताः । गावो ग्राह्याः सुखैव वयं गच्छामहे पुनः ॥४४॥ मा हिंसां कुरुत प्राज्ञा ब्राह्मणवधसंश्रिताम् । ब्रह्महत्याभवं पापं वज्रलेपसमं भवेत् ॥४५॥ तेषां नद्वचनं श्रुत्वा चौरास्तान् खड्गधारकाः । ऋतुर्नियम्य स्वात्मानं पापत्रासभयातुराः ॥४६॥ चौरा ऋतुः । ब्रह्महत्याभवं पापं नत् कीदृक् यातनाप्रदम् । कनोपायेन पापानि लयं गच्छन्ति भो द्विजाः ॥४७॥ वयं पापसमाचारा जन्मादारभ्य नित्यदा । नानाविधानि पापानि कुर्महे बाधुनावधिम् ॥४८॥ चराम किं वयं चौरास्तदर्थं पापनाशकम् । उपायं नद्वदध्वं नो दयया ब्राह्मणोत्तमाः ॥४९॥ चौराणां वचनं श्रुत्वा ब्राह्मणास्तानथाब्रुवन् । विस्मिता भयसंयुक्ता लोकोद्धारपरायणाः ॥५०॥ ब्राह्मणा ऋतुः । अनुतापेन पापानि नश्यन्ति चौरनायकाः । अतः परं च पापानि मा चरध्वं नदा किल ॥५१॥ आर्वणे गणनाथं ते सेवध्वं ब्रह्मनायकम् । तेन पापविहीनाश्च गमिष्यथ परं गतिम् ॥५२॥ एवमुक्त्वा महाभागास्ताननुज्ञाप्य ते ययुः । ब्राह्मणाः स्वाश्रमं गोभिर्युक्ता हर्षसमन्विताः ॥५३॥ समीपे आर्वणं मांसं समागतं विलोक्य ते । चौराः स्वगृहमागत्य गणशमभजन् परम् ॥५४॥ स्नान्वा प्रातर्गणेशानं प्रणम्य भावसंयुताः । प्रदक्षिणपराः सर्वे प्रहरं ह्यभवन् मुने ॥५५॥ ते च एकमुजः सर्वे ब्रह्मचर्यपरायणाः । मासमात्रं व्रतं चक्रुः साधवन् बभूविरे ॥५६॥ इह सुक्त्वाऽखिलान् भागान्ते स्नानं दमाययुः । एवं नाना जना विप्र आर्वणे लेभिरे गतिम् ॥५७॥ तेषां चरित्रकं पूर्णं कथेन नैव शक्यते । किंचिन्नियमयुक्तानां का कथा व्रतकारिणाम् ॥५८॥ एवं आर्वणमाहात्यं गाणपत्यपदप्रदम् । कथिनं मुनिशार्दूलं समासेन सुखप्रदम् ॥५९॥ शृणुयाच्छ्रावयद्वाऽपि पठेद्यो स लभेत् पदम् । गाणेशं विविधान् भोगान् सुक्त्वांते मुनिसत्तम ॥६०॥

॥ ओमिति श्रीमदांत्य पुराणोपनिषदि श्रीमन्मौढेल महापुराणे अष्टमे स्कंदे धूम्रवर्णचरिते श्रावणमासमाहात्म्यवर्णनं नाम त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ मृत उवाच । मलमासभवं चित्रं चरित्रं कथयाम्यहम् । संक्षेपेण मुनिश्रेष्ठ शृणु सर्वार्थदायकम् ॥१॥ कलिकल्मषरूपेण मलेन पीडिताः सुराः । शरणं केशवस्यैव ययुर्विप्रद्रमुख्यैकैः ॥२॥ स्तुत्वा नानाविधैस्तोत्रैर्विष्णुं धर्मप्रपालकम् । घोरं कलिभवं पापं तदर्थमब्रुवन वचः ॥३॥ देवस्य उचुः । लशमात्रेण धर्मस्तु संस्थितोऽधर्मसंहनः । ननोपाषणसंयुक्तान् रक्षस्व शरणार्थिनः ॥४॥ कलिना पापरूपेण जनार्दन जिता वयम् । पृथिवीं त्वमपि त्यक्त्वा किं स्थितोऽसि महाप्रभो ॥५॥ तेषां तद्वचनं श्रुत्वा तानुवाच स्वयं हरिः । मेघगंभीरया वाचा सर्वेषां पालकः प्रभुः ॥६॥ हरिस्त्वाच । मा भयं देवविप्रायाः कुरुताहं न संशयः । करिष्यामि भवन् कार्यं कलिं जित्वा सुदुर्जयम् ॥७॥ एवमुक्त्वा महाविष्णुर्देवर्षीन् विमस्रजं ह । विचारमकरोच्चित्तं दृष्ट्वा घोरं कलंबलम् ॥८॥ कलिमलप्रणाशार्थं समर्थं चित्य माधवः । आययौ मयूरक्षेत्रं तपोर्थं गणपे रतः ॥९॥ मलमासं समासाद्य नानामलनिकृतनम् । गाणेऽपंचकं पूज्यं व्रतं चकार मासजम् ॥१०॥ घृतमुक् गणनाथं सोऽसंवयथज्ञसंयुतः । उषःस्नात्वा यथान्यायं चकार दुर्ढिचिन्तनम् ॥११॥ ढौढं मासव्रतं कृत्वा परिपूर्णं जनार्दनः । पारणं ब्राह्मणैः सार्धं निशि निद्रायुतोऽभवत् ॥१२॥ स्वप्ने ददर्श विघ्नेशं धूम्रवर्णं गजाननम् । अश्वबाहं द्विहस्ताभ्यां खड्गचर्मधरं हरिः ॥१३॥ स उवाच महाविष्णुं स्वभक्तं भक्तपालकः । मेघगंभीरनादन हर्षयन् हर्षवर्धनः ॥१४॥ श्रीगणेश उवाच । नानामलप्रणाशार्थं मलमासव्रतं चरेत् । तदेव सुकृतं विष्णो त्वया मङ्गलकारिणा ॥१५॥ मलमासस्य देवोऽहं दुर्ढयित्वा विशेषतः । हरामि मलसंभूतं दुःखं पापमयं परम् ॥१६॥ अतस्त्वमीदृशो भूत्वा मां स्मृत्वा हृदि भक्तितः । कलिं जेष्यसि देवेश धर्मं संस्थापयिष्यसि ॥१७॥ एवमुक्त्वा गणेशानस्तोऽर्धानमाकरोत् । प्रबुद्धः केशवोऽत्यंतं स्मृत्वा हर्षयुतोऽभवत् ॥१८॥ प्रणम्य स मयूरेशं धृत्वा वंशं नराधिकम् । अश्वगः श्यामवर्णस्थो बभूव खड्गधारकः ॥१९॥ कलिकर्नाम्ना महाबाहुः स्मृत्वा विघ्नेश्वरं हृदि । स्वांगान्नानाविधां सेनां कल्प्य दुष्टवधे रतः ॥२०॥ नाना जनहृदिस्थः स कलिः प्रयत्नसंयुतः । न जेतुं ययते स्माऽपि हीनवीर्यो बभूव ह ॥२१॥ ततो धर्मयुतांल्लोकांश्चकार स जनार्दनः । हत्वा दुष्टान् महायोरानानात्थ्य ब्राह्मणोत्तमान् ॥२२॥ एवं कृत्वाऽनर्दधेऽसौ स्तुतो देवर्षिभिर्हरिः । विकुण्ठमगमत् सद्यो हर्षनिर्भरमानसः ॥२३॥ शौनक उवाच । धूम्रवर्णावताराख्यो गणेशः कलिना पुरा । युयुधे तं विजित्वा स कलिं कृतमधारयत् ॥२४॥ कल्किर्विष्णुस्तथा दुष्टं कलिं जिग्ये तथाऽधुना । वर्णितं तत्र किं मुख्यं संशयप्रदम् ॥२५॥ सूत उवाच । महायोरस्वरूपोऽयं

कलिः सृष्टः स्वयंभुवा । पापसेनासमायुक्तो जिग्ये धर्मं क्षणे क्षणे ॥२६॥ तन्नाशार्थं विशेषेण देवा मुनिगणास्तस्या ।
 नानावनारूपैस्तं जयन्ति स्म प्रयत्नतः ॥२७॥ गणराजस्य तदपि वरेण मूलवर्जितः । कलिर्न जायेन विप्र पुनर्वृद्धिं प्रयानि
 सः ॥२८॥ दशवर्षवियोगुक्ता नारी गर्भवती भवेत् । गृहे गृहे तथा त्रिंशत् परमायुर्भवेन्नृणाम् ॥२९॥ वर्णसंस्काररूपाश्च जनाः
 सर्वे धरातले । सार्धैकभागो विश्वस्यो भवेद्धर्मो महाभुने ॥३०॥ नदा विष्णुः सुगर्हैः संप्राथिनः कल्किरूपधृक् । जित्वा
 कलिं पुनः सोऽपि धर्मं संस्थापयत् परम् ॥३१॥ यदा पंच वयो वर्षा नारी गर्भवती भवेत् । षोडशोऽदपरं चायुर्मानवानां
 गृहे गृहे ॥३२॥ महाघोरं कलिं वीक्ष्य कस्मिन् कल्पे शिवादयः । नं जेतुं न समर्थाश्च बभूवुर्विष्णुमुख्यकाः ॥३३॥ विश्वा-
 धर्मात्र रूपेण धर्मस्तिष्ठद्भगवत् । हाहाकारवैर्युक्ता जनास्तत्र मुदुःखिनः ॥३४॥ नदा विश्वेश्वरं सर्वं गच्छन्ति स्म शरण्यकम् ।
 धूम्रवर्णो गणाध्यक्षो कलिं जिग्ये मुदुर्जयम् ॥३५॥ पुनर्धर्मं समास्थाप्य कृतं तथा महाभुने । एवं कलिबलं हृष्टाऽवनारं
 कुरुते स्म च ॥३६॥ एवं मलभवे मानं व्रतं कृत्वा जनादिनः । जिग्ये कलिमलं पूर्णं महापापपौष्टरूपिणम् ॥३७॥ अन्यच्छृणु
 महाविप्र माहात्म्यं मलसंभवम् । धौम्यः सौम्यनपोयुक्तो बभूव परमद्युतिः ॥३८॥ स गगौ योगप्राप्त्यर्थं दधीचिं योग-
 पारगम् । नं प्रणम्य विनीनाम्ना संस्थितस्तेन पूजितः ॥३९॥ उवाच नं महाभागं दधीचिं मुनिवंदिनम् । कृतांजलिर्नतो
 भूत्वा धौम्यश्च तपतां वरम् ॥४०॥ धौम्य इवाच । तपसा स्वर्गभोगश्च लभ्यते सर्वजंतुभिः । ब्रह्मभूयप्रदं विप्र तपो नैव
 प्रकीर्तितम् ॥४१॥ अतो मां शाधि नं योगिन योगं शान्तिपदप्रदम् । संसाध्य कृतकृत्याऽहं भविष्यामि विशेषतः ॥४२॥
 ब्रह्मणि तन्मया विप्र कथ्येन ब्राह्मणा बुधैः । अतो मां ब्राह्मणं पूर्णं कुरुष्व कृपया विभो ॥४३॥ धौम्यस्य वचनं
 श्रुत्वा हर्षयुक्तो महाभुने । दधीचिस्तं महाभागं जगाद हर्षसंयुतः ॥४४॥ दधीचिस्त्वाच । ब्रह्म नाना विधं प्रोक्तं वेदादिषु
 विंशत्यनः । गाणेनां तेषु मुख्यं च ब्रह्मणां ब्रह्मदायकम् ॥४५॥ अहं पुन तपोनिष्ठः क्षुपं गजशिरोगमिणम् । स्पर्धयित्वा
 महाभागोऽभवं शौबो निरंतरम् ॥४६॥ क्षुपार्थमागतं विष्णुं जित्वा योगपरायणः । ब्रह्मणि सहजे विप्र संस्थितोऽहं
 मुसौख्येद ॥४७॥ तत्र स्वाधीनभावं च हृष्टा श्रान्तोऽभवं पुनः । स्वाधीनत्वं पराधीनत्वं ब्रह्मणि न हृश्यते ॥४८॥ नतोऽहं
 शान्तिप्राप्त्यर्थं शंकरं चागमं प्रसुम् । नं प्रणम्य महादेवमस्तवं विविधैः स्तवैः ॥४९॥ नतो मामब्रवीच्छंसुः स्मयमान इदं
 वचः । किमर्थमागतो विप्र दधीचे वद सांप्रतम् ॥५०॥ शिवस्य वचनं श्रुत्वा हर्षयुक्तो महादरात् । पुनः प्रणम्य विश्वेशं

कृतां जल्पुटोऽवदम् ॥५१॥ दधीचिस्त्वाच । नमस्ते शंकरायैव शिवाय सुखवादिने । ब्रह्मणे सहजायैव नेतिरूपप्रधारिणे ॥५२॥
 स्वामिन्नव्यक्तगोऽहं तु ब्रह्मप्राप्त्यर्थमादरात् । घोरं सहजं तत्र भावं दृष्ट्वाऽनिविस्मिनः ॥५३॥ स्वाधीनत्वं कथं तत्र सहजे
 ब्रह्मणि प्रभो । स्वाधीनान्न परं ब्रह्म लभ्येत योगमेवया ॥५४॥ स्वाधीनत्वं पराधीनत्वं ब्रह्मणि न दृश्यते । कथं स्वाधीनजं
 मोहं दधते सहजान्मकम् ॥५५॥ अहं शैवः सदा नाथं त्वां जानामि परात्परम् । अतस्त्वां शरणं यानः शान्तियोगं वदस्व
 माम् ॥५६॥ श्रीशिव उवाच । सम्यक् पृष्टं त्वया विप्र सर्वभ्यः सुखदायकम् । कथयामि महायोगं ब्रह्म तन्मयताकरम् ॥५७॥
 स्वाधीनं त्रिविधं तान वर्तते न कदाचन । तुरीयं सहजं ब्रह्म स्वाधीनं नात्र संशयः ॥५८॥ चतुर्णामत्र संयोगं स्वानंदः
 परिकीर्तितः । स्वसंवेद्येन योगेन लभ्येत योगिभिः परः ॥५९॥ पंचभिर्ब्रह्मजो योगो ह्ययोग इति कथ्यते । न तत्र
 ब्रह्मणां योगो जगतां जायते कदा ॥६०॥ तयोयोगं महायोगिन् शान्तियोगः प्रकीर्तितः । पंचचित्तभवं भावं त्यक्त्वा
 शान्तिमवाप्स्यसि ॥६१॥ अहं गणेशरूपश्च भिन्नत्वं मे न वर्तते । सदा संयोगता कुत्राऽयोगता भ्रान्तिदा भवेत् ॥६२॥
 पंचचित्तमयी बुद्धिः सिद्धिर्भ्रान्तिकरी मना । मां त्यक्त्वा स्वयं चिनामणिः साक्षाद्भविष्यसि ॥६३॥ एवमुक्त्वा स्वयं
 मणं ददौ शंभुमहामनुम् । एकाक्षरं गणेशस्य तेनाहं भ्रामिनोऽवदम् ॥६४॥ शैवोऽहं सततं नाथ किं मां वदसि मानद ।
 गणेशोपासनं कन मार्गेण ते भजाम्यहम् ॥६५॥ शिव उवाच । गणाः समूहरूपास्तांस्तद्रूपान् भावयाधुना । सहजानां
 समायोगं गणोऽहं गणपस्य वै ॥६६॥ गणेशाकारभावेन गणाः सर्वे विचारय । तत्र किं व्यभिचारस्ते भवते वद
 सांप्रतम् ॥६७॥ एवमुक्त्वा स्वयं शंभुर्विराम महामते । अहं संशयहीनस्त्वं प्रणम्य वनगोऽभवम् ॥६८॥ शंभुना
 कथितं योगं साधयित्वा परात् परम् । योगशान्तियुतोऽहं तु जातः शंभुप्रसादतः ॥६९॥ सदा शान्तिसमायुक्तो भजामि
 द्विरदाननम् । गुरुरूपधरं शंभुं गाणपत्योऽहमादरात् ॥७०॥ एतत्ते कथितं सर्वं ब्रह्मभूयकरं परम् । त्वमपि गणराजं
 ते भजस्व भावसंयुतः ॥७१॥ एवमुक्त्वा ददौ तस्मै गाणेशं षोडशाक्षरम् । मंत्रं दधीचिः प्रेम्णा संयुतः सकलसिद्धिदम्
 ॥७२॥ पुनश्चोवाच योगज्ञो दधीचिस्तं विशेषवित् । दधीचिर्गणनाथं तमभजद्भावसंयुतः ॥७३॥

॥ ओमिति श्रीमदांत्य पुराणोपनिषदि श्रीमन्मौद्वले महापुराणे अष्टमे खंडे धूम्रवर्णचरिते मलमासमाहात्म्ये दधीचिधौम्यसंवादो नाम चतुर्विंशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ सूत उवाच । धौम्यो जजाप मंत्रं न ध्यात्वा हृदि गजाननम् । क्रमेण योगभूमिस्यः शमदमपरो-
 ऽभवत् ॥१॥ ततः समागतं वीक्ष्य मलमासं विशेषतः । अज्ञानमलनाशार्थं चकार तद्भवं व्रतम् ॥२॥ उपः स्नात्वा
 विधानेन गाणेशे पंचके रतः । सदा गणपतिं धौम्यः सरमार शुद्धचेतसा ॥३॥ आगतं गणराजं न ततो भक्तो मुनीश्वर ।
 अमायां स समालोक्य हर्षितोऽभून् महाभुनिः ॥४॥ उन्धाय नं प्रणम्याऽदौ पुष्टं भक्तिसंयुतः । पुनः प्रणम्य विघ्नशं
 तुष्टाव कृतसंपुटः ॥५॥ धौम्य उवाच । नमाम्यहं गणेशानं सर्वसिद्धिप्रदायिनम् । भक्तानां भवयुक्तानामन्येषां विपरी-
 तगम् ॥६॥ धन्योऽहं सर्वभावेष्वधुना हृष्टा गजाननम् । किं स्नौमि त्वां महाभाग योगेशं योगरूपिणम् ॥७॥ तव
 दर्शनमात्रेण ज्ञानयुक्तो वदाम्यहम् । स्तोत्रं ते प्रीतिदं पूर्णं शृणु सर्वज्ञसत्तम ॥८॥ गणेशाय नमस्तुभ्यं योगशान्ति-
 प्रदायिने । शान्तिनां शान्तिरूपाय हरं वाय नमो नमः ॥९॥ अनामयाय ज्येष्ठाय ज्येष्ठपदप्रदायिने । ज्येष्ठानां ज्येष्ठरूपाय
 विघ्नेशाय नमो नमः ॥१०॥ नामरूपात्मकेष्वेव शक्तिरूपाय ते नमः । आत्मसु खये तुभ्यं समेषु विष्णवे नमः ॥११॥
 अन्येक्षु महेशाय संयोगेषु निजात्मने । निवृत्तिषु व्ययोगाय कलांशेन नमो नमः ॥१२॥ योगेषु शान्तिरूपाय ब्रह्मणस्पतये
 नमः । आदिमध्यांतभेदैस्तु खलकाय नमो नमः ॥१३॥ नानामायाप्रचालाय सिद्धिबुद्धिपते नमः । स्वानंदवामिने तुभ्यं
 भक्तक्षणनन्तर ॥१४॥ किं स्नौमि त्वां गणाधीशं वदा योगिन एव च । न समथा अतो नाथ प्रणमामि गजाननम् ॥१५॥
 एवमुक्त्वा गणाधीशं पपानाऽसौ धरानलं । दंडवद्व्रणनाथस्य पादौ गृह्य महाभुनिः ॥१६॥ तमुन्ध्याप्य स्वयं प्राह गणेशो
 ब्रह्मणां पतिः । वरान वरय धौम्य त्वं दास्यामि स्तोत्रतोषितः ॥१७॥ स्तोत्रं त्वया कृतं मे यत् पठते शृण्वते सदा ।
 सर्वसिद्धिप्रदं चान्तु नानाभार्यदायकम् ॥१८॥ योगशान्तिप्रदं पूर्णं मयि भक्तिविवर्धनम् । यं यमिच्छति न तं वै दास्यामि
 स्तोत्रतोषितः ॥१९॥ सूत उवाच । गणेशवचनं श्रुत्वा धौम्यो हर्षममायुनः । न जगाद गणाधीशं भक्तं भक्तवन्मलम्
 ॥२०॥ धौम्य उवाच । प्रमत्तोऽसि यदा नाथ तदा ते भक्तिमुत्तमाम् । देहि मे योगशान्तिं तु यत्र त्वं मोदसे सदा ॥२१॥
 तथेति गणनाथममुक्त्वा चानर्हिनोऽभवत् । धौम्यः खिल इवान्यतं तत्रैव संस्थितोऽभवत् ॥२२॥ तत्र संस्थापयामास
 ब्राह्मणैर्मंत्रकोविदैः । गणेशं न सदा ध्यान्वा पूज्य भक्तिं चकार ह ॥२३॥ शौनक उवाच । अकर्मकारिणः प्रोक्ता मान्त्रिकाः
 शास्त्रसंमतम् । कर्मकर्तार एव तु गजमाः परिकीर्तिताः ॥२४॥ विकर्मकारिणः सर्वे नामसाः सन्ति निश्चितम् । त्रिधा

भेदयुताः सर्वे भवन्ति भुवि मानवाः ॥२७॥ ब्रह्मार्पणनया मुक्तिं गच्छन्ति द्विज सात्त्विकाः । सकामाद्राजमा जन्ममृत्यु-
 युक्ता भ्रमन्ति ते ॥२८॥ नामसा नरकेष्वेव शिश्रोदरपराः किल् । गच्छन्ति त्रिगुणे भोवे संख्या जनास्त्रिधा गनिम् ॥२९॥
 तत्र नामसंभावाक्यः शंकरः परिकीर्तितः । न भजन्ति महाभागाश्चतुर्वर्गफलार्थिनः ॥३०॥ नामसम्य तु ये भक्ता नारकाः
 संमताः पुग । शिवभक्ताः कथं सर्वे भवन्ति ब्रह्मभूतकाः ॥३१॥ मृत इवाच । सम्यक् पृष्टं त्वया विप्र सर्वेयामुपकारकम् ।
 कथयामि यथा व्यासाच्छृणु सर्वज्ञसत्तमान् ॥३२॥ तम अज्ञानरूपं यन् मौषुप्तं शास्त्रसंमतम् । अज्ञानान् द्विविधं सर्वं
 समुत्पन्नं विचारय ॥३३॥ सात्त्विकमानं स्वप्नं आगृहाणं तु राजसम् । तयोर्मूलस्वरूपत्वात्तामसः शंकरः स्मृतः ॥३४॥
 तत्राधिकारकं वक्ष्ये त्रिगुणरूपधारिणाम् । क्षणे क्षणे रजः संख्या ह्यवस्था विविधात्मिकाः ॥३५॥ मृजनि सात्त्विकस्तद्ब्रह्मवस्थाः
 पालको मनः । नामसस्ताः समाहृत्य लीनाः कर्गेति सर्वदा ॥३६॥ अतः सर्वमिदं विप्र त्रिभिर्व्याप्तं समंततः । गर्भाधा-
 नाविप्रारभ्य मरणानं सुशोभनं ॥३७॥ कर्मकर्मविकर्माणि त्रिगुणैः संयुतानि च । कर्मयोगस्य विप्रेश गुणा इमे
 प्रकीर्तिताः ॥३८॥ न तत्र शंभुमुक्यास्तं सुग प्राप्या बुधैः कदा । अतः शंकरभक्ताश्च लभन्ते सर्वमंजसा ॥३९॥ अधुना
 शृणु माहात्म्यं मलमासभवं परम् । वैश्यः कश्चिच्छमो नाम बभूवे मालवे मुने ॥४०॥ स श्रुत्वा मलमासस्य माहात्म्यं
 मलनाशनम् । गणेशभक्तिसंयुक्तश्चकार व्रतमुत्तमम् ॥४१॥ मलमासं समासाद्य स्नात्वा प्रातर्गणाधिपम् । सस्मार
 स्मरणेनैव ततः कार्यपरोऽभवत् ॥४२॥ एकदा मार्गसंस्थं च वैश्यं निद्रायुतं निशि । तत्र तं भक्षितुं प्रेता दश याता
 महाबलाः ॥४३॥ तस्मिन् काले शमो वैवादभूज्जागृन् महासुने । ददर्श तान् महाप्रेतान् सस्मार गणनायकम् ॥४४॥
 जगाद स्वानरे सोऽपि गणेश करुणानिधे । रक्ष मां प्रेतपेभ्यस्त्वं त्वत्पादे भक्तिसंयुतम् ॥४५॥ मलमासस्य देवेश
 दिवस्ताः सप्त एव च । उर्वरिता व्रतं मेऽत्र भग्नं नोचेद्भविष्यति ॥४६॥ समाप्ते मलमासे मां मारयस्व गजानन । नाधुना
 व्रतसंस्थं तु रक्ष रक्ष दयानिधे ॥४७॥ मलमासव्रते संस्थं दृष्ट्वा प्रेता भयातुराः । जानिस्मरा बभूवुस्ते हरदुस्तं प्रणम्य
 वै ॥४८॥ ततः स विस्मितो भूत्वा तान् प्रपच्छ महाबलान् । किमर्थं दुःखसंयुक्ता भवन्तो मां ब्रुवन्तु च ॥४९॥ प्रेता ऊचुः ।
 पूर्वजन्मनि भो वैश्य वयं ब्राह्मणसंभवाः । अनाचाररताः सर्वे मृता यमगृहे गताः ॥५०॥ तत्र नानाविधां पूर्णां यातनां
 दुःखदां पराम् । भुक्त्वा प्रेताः कृतास्तेन यमेन साधुसत्तम ॥५१॥ अत्र शीतोष्णकायेषु नाना द्वंद्वेषु सर्वदा । पतिता

दुःखसंयुक्ता भ्रमामो यत्र तत्र ह ॥५०॥ अधुना दैवयोगेन भक्षितुं त्वां समागताः । त्वद्दर्शनजपुण्येन जानिस्मरा
भवामहे ॥५१॥ मलमासव्रतस्यस्त्वं तारयास्मान् दयानिधे । गणेशस्मृतिसंयुक्तः त्वानं करोषि नित्यदा ॥५२॥ एकलान-
भवं पुण्यं देहि वैश्य वयं नदा । अस्मभ्यं तेन निःपापा गमिष्यामोऽपुनर्भवम् ॥५३॥ प्रेतानां वचनं श्रुत्वा हर्षयुक्तः
शमोऽब्रवीत् । प्रेतान् दुःखयुतान् वीक्ष्य दयायुक्तः स्वभावतः ॥५४॥ शम उवाच । किं मया क्रियते प्रेता मलमासभवं
व्रतम् । त्वानमात्रं कृतं नित्यं गणेशस्मृतिसंयुतम् ॥५५॥ गणेशस्मरणस्यैव महिमा केन गण्यते । पुण्येषु श्रुतं तस्मान्
वचः शृणु मे हिनम् ॥५६॥ एकनामस्मृतः पुण्यं ददामि त्वानसंभवम् । तेन बंधनहीनाश्च भविष्यथ न संगयः ॥५७॥
एवमुक्त्वा ददौ तेभ्य एकलानभवं फलम् । मलमासं गणेशाय स्मृतियुक्तं महासुते ॥५८॥ नतस्तत्र समायाता गाणेशा
यानसंयुताः । प्रेतान् गृह्य ययुः सर्वं स्वानंदं गणपे रताः ॥५९॥ तत्र लंबोदरं दृष्ट्वा ब्रह्मभूता बभूविर । प्रेताः पठ्य
महाश्रयं शौनक मलमासगम् ॥६०॥ एवं नाना जना विप्र मिद्धिं प्राप्ता विशेषतः । हौंदे मांसं कति द्रव्यां संग्रह्यातुं न
क्षमो ऽहम् ॥६१॥ संक्षेपेण मया तुभ्यं कथितं चरितं शुभम् । मलमासभवं चित्रं श्रवणान् सर्वदायक्रम ॥६२॥
यः पठेच्छ्रावयेद्वाऽपि शृणुयात् स लभेत् परम् । इह भुक्त्वाऽखिलान् भोगान् स्वजनैः परिवारितः ॥६३॥

॥ ओर्मिनि श्रीमदांत्यं पुण्योपनिषदि श्रीमन्मौडिले महापुण्ये अष्टमे लंडे धूम्रवर्णचरिते मलमासमाहात्म्यवर्णनं नाम पंचविंशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ मू न उवाच । प्रसंगात् सर्वमामानां कथयामि चरित्रकम् । गणेशभक्तिदं चित्रं शृणुध्वं मुनयः
परम् ॥१॥ प्रानः त्वानं विधायैव गाणेशं पंचके रतः । नित्यं द्वादशमामेषु स सर्वार्थमवाप्नुयात् ॥२॥ अमाध्यं माधयेन
मन्यः परं यद्यपि दुर्लभम् । लभेत् द्वादशमामेषु गणेशं पंचके रतः ॥३॥ अत्र ते कथयिष्यामीतिहासं पूर्वसंभवम् ।
श्रवणान् पठनान् नृणां पावनं सर्वमिद्धिदम् ॥४॥ नलो नाम महागजो निषधेषु बभूव ह । धर्मशीलो वदान्यश्च स्वधर्मनिरतः
सदा ॥५॥ दमयंत्या युतः सोऽपि विचारमकरोत् हृदि । त्रिलोकगमने शक्तो भविष्यामि कथं नरः ॥६॥ नरदेहधरो यस्तु

स्वेच्छागनियुतो भवेत् । नदा तस्य यशो घन्यमिह सर्वातिगं भवेत् ॥५॥ एवं विचार्य विप्रशं गौतमं स ययौ नृपः ।
 प्रणम्य न महाभागं पप्रच्छ भवहितावहम् ॥६॥ नल उवाच नरदहगः स्वामिस्त्रिलोकगः कथं भवेत् । तन्म कथय तत्त्वज्ञ
 करिष्यामि यथानथम् ॥७॥ तैत्तिरीय आचरणे तु प्रतिपदि शृद्धपक्षं महातृप । प्रातः स्नान्वा स्वशास्त्रोक्तं कर्म नित्यात्मकं
 चरेत् ॥८॥ ततो गाणेशकं राजन पंचकं भक्तिः संयुतः । नियमेन समापश्य व्रतयुक्तो भवेत्तरः ॥९॥ आपादौ स
 समासाद्यामावाभ्यां गणपे रतः । मंडपे गणनाथं च पूजयेद्वैभक्तिमितम् ॥१०॥ द्वादश ब्राह्मणांस्तत्र वर्यद्वद्विपागान ।
 होमं कुर्यात् दशांशेन जपत्यैतैर्महात्मने ॥११॥ वायनं ब्राह्मणायैव प्रदद्यात् स बलिं चरेत् । ततः पूणाहुतिं कृत्वा भोजयेत्तांस्तु
 पायसैः ॥१२॥ प्रतिपदि पुनः पूज्य गणेशं सर्वमिद्विदम् । सुवासिनीभिः संयुक्तान् स्त्रीभिस्तु भोजयेत् ॥१३॥
 एकविंशतिः संख्याकानथवा संख्ययानि गान । दक्षिणां विपुलां दत्त्वा तोषयेत्तान् विशेषतः ॥१४॥ योषिभ्यः कंचुकादींश्च
 नानांलंकारकांस्तथा । प्रदद्यात्सप्तम्य स सर्वान् गृह्यादिपं विस्मर्जयेत् ॥१५॥ सोपकारं गणाध्यक्षं प्रदद्यात् गुर्व पद्म ।
 अन्येभ्यः शक्तिप्रायाण्याद्याहानानि हर्षतः ॥१६॥ एवं कुरु महीपाल ज्ञानयुक्तो भविष्यसि । त्रिलोकगन्तया सर्व लभेस
 मनस्वीप्सितम् ॥१७॥ एवमुक्त्वा महायोगी गौतमो विरगम ह । नलस्तं प्रणिपत्यैव स्वगृहं प्रययौ पुरा ॥१८॥ चकार
 सर्वधर्मज्ञो नलो गणपतौ रतः । यथाविधि व्रतं मुख्यं संवत्सरप्रमाणकम् ॥१९॥ ततः स योगिवंद्यश्च बभूव ज्ञानसंयुतः ।
 त्रिलोक्यां गमने शक्तो भूपालो नरदहगः ॥२०॥ एवं नाना जना विप्र व्रतं संवत्सरात्मकम् । चक्रुस्त योगिवंद्याश्च
 बभूवुर्ज्ञानसंयुताः ॥२१॥ मेनेप्सितां प्रलभ्यैव दुर्लभां सिद्धिमुत्तमां । अंतं स्वानंदगाः सर्वे ब्रह्मभूता बभूविर ॥२२॥
 तेषां चरित्रकं सर्वं मया वस्तु न शक्यते । अनंतत्वात् महाभाग संक्षेपेण निरूपितम् ॥२३॥ गाणेशपंचकस्यैव सेवने न
 समर्थकाः । किंचिन्नियमसंयुक्ता व्रतं चक्रुः परं नराः ॥२४॥ तेऽपि सिद्धिं समासाद्य मेनेप्सितां मुदा युताः । अंतं
 गणपलोकैके तु गत्वा ब्रह्म प्रलेभिरे ॥२५॥ शूद्रः कश्चिद् बृहत्कर्मा नाम्ना बंध्यो बभूव ह । पुत्रार्थं प्रयतो भूत्वा नानाकर्मपरो-
 ऽभवत् ॥२६॥ न लेभे संनतिं सोऽपि ततोऽतिदुःखसंयुतः । प्रजगाम वनं घोरं तत्र विप्रां ददर्श ह ॥२७॥ तान् प्रणम्य
 महाभागानपृच्छत् पुत्रदायकम् । उपायं ते समाचख्युर्व्रतं संवत्सरात्मकम् ॥२८॥ श्रुत्वा विधियुतं पूर्णं व्रतं गाणेश्वरं
 परम् । प्रणम्य तान् समायातः स्वगृहं हर्षसंयुतः ॥२९॥ गाणेशपंचकं पूर्णं सेवितुं न बभूव ह । समर्थः स ततो विप्र

चकार स्वल्पभावतः ॥३२॥ स्नात्वा गणपतेः पूजां चकार पार्थिवीं पराम् । नाममंत्रैः स्वयं नित्यं ब्रह्मचर्ययुनोऽभवत् ॥३३॥
 एकमुङ्गं नियमे संस्थश्चकार व्रतमुत्तमम् । समाप्य तद्व्रतं पूर्णं गणेशमभजन्मुदा ॥३४॥ द्विजानीनां स शुश्रूषां चकार
 धर्मसंयुतः । मिलितेन तदक्षेण कुटुंबं समपोषयत् ॥३५॥ ततः स्वल्पेन कालेन पुत्रं लेभे महामुने । ज्ञानयुक्तं सरूपं नं
 हृष्ट्वाऽतिहर्षितोऽभवत् ॥३६॥ क्रमेण पंच पुत्राश्च पुत्र्यस्त्रिभ्यो बभूविर । शुद्रस्य स गणेशानं मन्यते स्म समर्थकम् ॥३७॥
 अंतं स्वानंदलोकं स जगाम भार्यया युतः । इह भुक्त्वाऽखिलान् भोगान् ब्रह्मभूतो बभूव ह ॥३८॥ एवं नाना जना विप्र
 किंचित् कृत्वा व्रतान्मकम् । नियमं मिद्विसंगुक्ता बभूवुः कति ते ब्रुव ॥३९॥ उद्यापनं मया प्रोक्तं नंदेव सर्वसंमतम् ।
 सर्वमासपु कर्तव्यं मासान्मकव्रतंऽपि च ॥४०॥ चातुर्मास्यव्रतं विप्र उद्यापनमिदं स्मृतम् । मलमासव्रते नद्विदिदं कर्तव्य-
 मादरात् ॥४१॥ सांबन्धरं व्रतं मुख्यं कथितं ते समामनः । पठनाच्छ्रवणाच्चैवं सर्वदं प्रभविष्यति ॥४२॥

॥ ओमिति श्रीमदांत्ये पुराणोपनिषदि श्रीमन्मोदने महापुराणे अष्टमे स्कंदे धूम्रवर्णचरिते संवत्सरव्रतमाहात्म्यवर्णनं नाम षट्त्रिंशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ गौनक उवाच । चातुर्मास्य व्रतं ब्रूहि गाणेशं सर्वदायकम् । न तृप्यामि कथां श्रुत्वा नानाश्रयविवर्द्धि-
 नीम् ॥१॥ मृत उवाच । अत्र ते कथयिष्यामि पुरातनभवं परम् । इतिहासं महाभाग श्रवणात् सर्वदायकम् ॥२॥ बृहदश्व
 इति रूपातो ब्राह्मणः परमार्थवित् । तपोयुक्तो महानजाः शापानुग्रहण क्षमः ॥३॥ नानातपःप्रभावेणाऽनजानं संवभूव
 ह । हृदि तस्य ततः सोऽपि शमदमपरोऽभवत् ॥४॥ सोऽहंब्रह्मणि संस्योऽभूत् अंतं शून्यमयं मुनिः । शान्तियुक्तः
 स्वभावेन संस्थितो ब्रह्मविन्ममः ॥५॥ तस्याऽऽश्रमे महायोगी विभांडः महासाऽऽगनः । न प्रणम्य महाभागं पुपूज
 भक्तिसंयुतः ॥६॥ विश्रांतं मुनिमुख्यं स जगाद हर्षसंयुतः । विभांडं विनयेनैव युक्तो वचनमुत्तमम् ॥७॥ बृहदश्व उवाच ।
 निगलंभमयं ब्रह्म सदैकरूपधारकम् । ध्यातृध्यानविहीनं यत् तत्त्वमेव न संशयः ॥८॥ महाभाग्येन हृष्ट्वा त्वां साक्षात्
 योगीश्वरं परम् । अधुना कृतकृत्याऽहं जानस्त पाददर्शनात् ॥९॥ एवं तस्य वचः श्रुत्वा विभांडस्तमुवाच ह । योगयुक्तं

सुनेपुण्यं ज्ञान्वा शान्तिप्रदायकः ॥१०॥ विभांड उवाच अहं गणेशरूपश्चेत्तत्रैकत्वं न विद्यते । निरालंबभवं सौख्यं मुने
 कुत्र प्रवर्तते ॥११॥ तस्य नद्वचनं श्रुत्वा बृहदश्वत्थममब्रवीत् । सुशान्तिदं विस्मिनः किं तदर्थं लालमी सदा ॥१२॥ बृहदश्व
 उवाच । पूर्णशान्तिप्रदं नाथ वद मां करुणानिधे । मोहंकारान्परं भावं न जानामि कदाचन ॥१३॥ विभांड उवाच । अहं पुरा
 तपोनिष्ठोऽभवं तत्र समाययुः । इंद्रेण प्रेषिता नार्यन्तपोभंगार्थमादगत ॥१४॥ नृन्यगानादि चिह्नैर्मा मोहनाय समुद्यताः ।
 अप्सरसस्तनो धैर्यमहं धृत्वा स्थितोऽभवम् ॥१५॥ ततोऽति हृदसंयुक्ताः स्त्रियः कामसमन्विताः । हावभावकटाक्षाद्यै-
 र्विह्नैर्मा समपीडयन् ॥१६॥ ततो मे विह्वलत्वाद्दुर्वीर्यं पपात भूतल । नृणयुक्तं सुसंखिलोऽगमं न्यक्त्वा स्वमाश्रमम् ॥१७॥
 ततस्तत्त्वप्सरसः सर्वा जग्मुः स्वर्गं महामुने । अहं जाजलिकं विप्रमगमं नं ननोऽभवम् ॥१८॥ तेन संमानितो
 नित्यमवसं तपसा पुनः । अबदं गणनाथस्य पुत्रेन सक्तमादगत ॥१९॥ एकनिष्ठतया स्वामिन्नित्यं भक्तिसमन्वितः ।
 तपक्त्वा देवैर्द्रकान् सर्वान् गणेशं भजसे कथम् ॥२०॥ एवं पृष्टो मया योगी जाजलिः परमार्थवित् । मामुवाच दयायुक्त-
 स्तत्तेऽहं कथयामि तु ॥२१॥ जाजलिस्त्वाच । गणेशान्न परं ब्रह्म वेदं पश्य महामने । ब्रह्मणस्पति संज्ञं नं वदंति वेदवा-
 दिनः ॥२२॥ अहं पुरा तपोनिष्ठोऽभवं नित्यं महामुने । अन्यंततपसा मेऽधृद् व्याप्तं सर्वं चराचरम् ॥२३॥ ततोऽकस्मात्
 समायानमाश्रमे मे महामुनिः । लोमशं नं प्रणम्याहमपूजं भक्तिसंयुतः ॥२४॥ ततो मामब्रवीत् विप्रो लोमशः
 सर्वविन् मुनिः । दयायुक्तः स्वभावेन महायोगीर्द्रवंदितः ॥२५॥ लोमश उवाच । किं तपोनिष्ठभावेन साध्यं कर्तुमभीप्ससि ।
 योगं साधय तत्त्वज्ञ स्वयं ब्रह्म भविष्यसि ॥२६॥ तपसा सर्वभोगश्च लभ्यते मानवैः सदा । पुनः पतनभावात्तन्नमत्तं
 द्वंद्वसंयुतः ॥२७॥ एवं तस्य वचः श्रुत्वा नं प्रणम्य पुनर्मुनिम् । अष्टच्छं योगदं मार्गं विनयेन समन्वितः ॥२८॥ केन
 मार्गेण योगज्ञ लभे योगं महामुने । नं वदस्व करिष्यामि त्वच्छिष्योऽहं विधानतः ॥२९॥ लोमश उवाच । पुराऽहं कर्मयोगेन
 मूकस्तपःसमन्वितः । प्रणम्य भक्त्या ब्रह्माणमष्टच्छं सर्वदं वद ॥३०॥ ततस्तेन समाख्यातं सर्वसारं सुशान्तिदम् ।
 गाणेशं सर्वमान्यं तत् पुराणं संश्रुतं मया ॥३१॥ श्रवणस्य च माहात्म्याद्वाणीयुक्तोऽभवं पुरा । ततो हर्षसमायुक्तो
 मुने विधिं नतो विशुम् ॥३२॥ ततः स्वमाश्रमं गत्वा गणेशकथितं परम् । गीताज्ञानं समाराध्य योगिवंद्योऽभवं
 मुदा ॥३३॥ ततो गणेश्वरं स्थाप्य स्वाश्रमे तं विधानतः । पूज्य ध्यानपरो भूत्वा तोषयामि स्म विघ्नपम् ॥३४॥ एकाक्षरजपा-

सक्तं मां ज्ञात्वा गणनायकः । शतवर्षैः प्रसन्नोऽभूदाययौ वरदः प्रभुः ॥३५॥ तमागतं समालोक्योत्थाय नत्वा गजाननम् ।
 पूज्य नानाविधैः स्तोत्रैः स्तुतोऽसौ मामुवाच ह ॥३६॥ श्रीगणेश उवाच । वरं वृणु महाभोगेप्सिनं मनसि लोमश । दास्यामि
 तपसा तुष्टो भक्त्या ते मुनिसत्तम ॥३७॥ लोमश उवाच । गाणपत्यं कुरुष्व त्वं मां ते भक्तिरसमन्विनम् । नान्यं याचे
 वरं नाथ मिथ्या मायाभ्रमात्मकम् ॥३८॥ आयुष्यं विपुलं देहि तेन युक्तो निरंतरम् । भजिष्यामि गणेशान चरणं ते तद-
 र्थतः ॥३९॥ तनो मामब्रवीद्देवो गणेशो भक्तवत्सलः । गाणपत्यप्रियोऽत्यंतं भविष्यसि स्वयं मुदा ॥४०॥ कल्प कल्प च
 ते रोम लयं गच्छति नित्यदा । एवं क्रमेण सर्वाणि यांनि लोमानि नाशकम् ॥४१॥ तदा देहं परित्यज्य मल्लोकं आग-
 मिष्यसि । तत्र मां भक्तिभोक्तेन भजिष्यसि न संशयः ॥४२॥ यद्यदिच्छसि योगीश तत्तत्ते सफलं सदा । भविष्यति
 स्मृतः कार्यं प्रकटोऽहं भवामि ते ॥४३॥ एवमुक्त्वाऽनर्द्धेऽसौ गणेशो ब्रह्मनायकः । खिन्नोऽहं ते समास्थाप्य नित्यपूजा-
 परायणः ॥४४॥ तनो बहो गते काले मुने सन्वतगतमके । मधवाऽन्यः समुत्पन्नस्त्रिलोकीराज्यकारकः ॥४५॥ विश्वक्रमाण-
 माहूय जगाद मधवा वचः । गृहं मे कुरु शोभाढ्यं नानाऽऽश्चर्ययुतं परम् ॥४६॥ वाटिकादिकमेवं मे भोगार्थं रचयस्व च ।
 तथेति विश्वकर्माऽसौ चकार दुःखसंयुतः ॥४७॥ तथापि मधवा शान्तो न बभूव महासुन । तनाश्चर्ययुतो नित्यमिदं कुरु
 महामते ॥४८॥ विश्वकर्मा तनः खिन्नः सस्मार गणनायकम् । इंद्रं त्यक्त्वाऽन्यदेवानां गृहार्थं व्याकुलोऽभवत् ॥४९॥
 कदाऽयं गृहकार्यं तु गजाननः समाप्य माम् । मोचयिष्यति देवेशोऽन्यदेवकार्यसिद्धय ॥५०॥ तनोऽहं देवयोगनागमे
 देवेंद्रसत्तमम् । मधवा पूज्य मां वाक्यं जगाद हर्षसंयुतः ॥५१॥ इंद्र उवाच । धन्यं मे जन्मकर्मादि त्वत्पादयुगदर्शनात् ।
 किं पत्रं मत्तके विप्र पलाशस्य धृतं वद ॥५२॥ लोमश उवाच । देहो नश्वररूपोऽयं पतिष्यति न संशयः । तदर्थं गृहसंभूतं
 भ्रमं कः प्रसमाचरेत् ॥५३॥ वृष्टिसंवागणार्थोऽप्येवाभावार्यनिवारणात् । पत्रं गृहस्वरूपं तु पुरंदर धृतं मया ॥५४॥ एवं
 मद्भिग्माकर्ण्य मामुवाच पुरंदरः । कल्पे लोमः प्रणाशस्तं भवेत्त नैव लोमशः ॥५५॥ आज्ञां कुरु महाभाग त्वदर्थं
 गृहमुत्तमम् । कारयिष्यामि विप्रश तत्र नित्यं सुखी भव ॥५६॥ वयं चतुर्दश प्राज्ञाऽभवन् त्वल्लोमनाशक । तदपि त्वं
 किमर्थं ते देहं वदमि नश्वरम् ॥५७॥ श्रुत्वाऽहं मधवं तं तमवदं हर्षसंयुतः । इंद्र किं मां त्वं वदसि भ्रान्तिदं योगनाशनम् ।
 ॥५८॥ नष्टं देहं समालोक्य कः आश्चर्येत्तत्र पंडितः । योगासूतेन संतुष्टोऽहं भ्रमामि यहच्छया ॥५९॥ पिपीलिका

भवच्चंद्रो नरः सुद्युमसंजितः । पूर्वसंस्कारयोगेनाश्वमेधशानकागकाः ॥६०॥ स त्वं यज्ञफलं भोक्तुं जानोऽसि मघवाऽधुना ।
 पनिप्यसि पुनर्देव नत्र का ते गतिर्भवेत् ॥६१॥ एवमुक्त्वा महायोगी लोमशः स्वप्रभावनः । ददौ जानिम्मग्नं तु मघ-
 वने महायज्ञाः ॥६२॥ मघवा सर्वमानोक्य आसयुक्ता बभूव ह । प्रणम्य लोमशं सोऽपि पप्रच्छ द्वितकागक्रम् ॥६३॥
 इंद्र उवाच । जन्ममृत्युहरं नान वद योगं परान् परम् । येन कामादिकं सर्वं नाशं गच्छति नत्क्षणात् ॥६४॥ लोमश उवाच ।
 गणेशं भज भोवेन ततो योगमवाप्स्यसि । ब्रह्मणां ब्रह्मरूपोऽयं सदा शान्तिपरायणः ॥६५॥ इंद्र उवाच । नामरूपधरं देवं
 वदसे किं गणेश्वरम् । योगाकारं महाभाग वद तस्य महो महत् ॥६६॥ लोमश उवाच । योगरूपो गणेशोऽयं योगप्राप्त्यर्थ-
 मादरात् । नामरूपधरो जानो भक्तानां क्रीडनोन्मुक्तः ॥६७॥ संप्रज्ञातमयो देहो मस्तकं गजवाचकम् । असंप्रज्ञातरूपं
 तत्तयोयोगं गजाननः ॥६८॥ सिद्धिध्यानिकरी माया बुद्धिध्यानधरा मता । नाभ्यां क्रीडति ब्रह्मशो जगत्सु ब्रह्मसु
 प्रभो ॥६९॥ स्वसंवेद्येन योगेन दर्शनं तस्य जायते । तेन स्वानंदवासी स कथितः शास्त्रवादिभिः ॥७०॥ गणाः समूह-
 रूपाश्च बाह्यान्गदियोगिनः । ब्रह्माकारो गणेशानस्तेषां स्वामी प्रकीर्तितः ॥७१॥ एवमुक्त्वा महायोगी लोमशो मंत्रमा-
 दिशत् । षडक्षरं गणेशस्यैन्द्रार्थं विधिसमन्वितम् ॥७२॥ इंद्रः प्रणम्य विप्रेशमुवाच विनयान्वितः । वद शीघ्रं गणेशस्य
 दर्शनं मे कथं भवेत् ॥७३॥ लोमश उवाच । दक्षिणायनरूपा सा रात्रिर्देवी दिवौकसाम् । रात्रौ कर्माधिकारो न नराणां
 भूनिवासिनाम् ॥७४॥ तज्ज्ञात्वा दुःखसंयुक्ता रात्रिर्ब्रह्माणमावदत् । सत्कर्मसंयुतां नाथ मां कुरुष्व पितामह ॥७५॥
 ततो ब्रह्मा ददौ तस्यै मंत्रं षोडशवर्णकम् । गणेशस्य ययौ सा तं प्रणम्य वनमुत्तमम् ॥७६॥ ध्यात्वा हृदि गणाधीशं
 नताप तप उत्तमम् । आषाढयां पूर्णिमायां सा समारंभे ततः परम् ॥७७॥ कार्तिकयां पूर्णिमायां तां प्रसन्नोऽभूद्गजाननः ।
 आययौ वरदानार्थं रात्रिं भक्तिनियंत्रितः ॥७८॥ समागतं गणाध्यक्षं सा विलोक्य ननाम तम् । तुष्टाव चिविधैः स्तोत्रै-
 र्भक्तिनम्रात्मकंधरा ॥७९॥ ततः प्रसन्नतां यातो गणेशस्तामुवाच ह । वरान् वरय रात्रे त्वं दास्यामि हृदि ते स्थितान् ॥८०॥
 रात्रिन्वाच । भक्तिं ते चरणे नाथ देहि मेऽनन्यधर्मिणीम् । सत्कर्मसंयुतां मां त्वं कुरुष्व रात्र्यपि प्रभो ॥८१॥ तस्यास्तद्वचनं
 श्रुत्वा तां जगाद गजाननः । भक्तिर्मदीयपादे ते भविष्यति महामते ॥८२॥ आषाढी पूर्णिमाद्यं च कार्तिकी पूर्णिमांतगम् ।
 चातुर्मास्यं सिद्धिदं च भविष्यति सुधर्मिणाम् ॥८३॥ गणेशपंचकं सेव्यं चातुर्मास्ये त्वदीयिके । सर्वसिद्धिसमायुक्ता भवि-

व्यसि न संशयः ॥८४॥ षण्मासेषु महाभागे भव सत्कर्मसंयुता । नाना देवप्रियाऽर्प्यन्तं सत्कर्मणः प्रतापतः ॥८५॥
 विवाहादिकमेवं ते समयेन भविष्यति । अन्यन्नानाविधं कर्म देवतोषं तथाऽस्तु च ॥८६॥ चातुर्मास्यव्रतेनैव मां नराः
 पर्युपासते । सांवत्सरभवं पुण्यं लभन्त पूर्णभावनः ॥८७॥ एवमुक्त्वाऽनर्देष्टसौ गणेशो भक्तवत्सलः । रात्रिस्तं प्रणि-
 पत्यैव हर्षयुक्ताऽभवत् सदा ॥८८॥ अनस्त्वं देवराजं च चातुर्मास्यव्रतं कुरु । योगयुक्तो महाभागो भविष्यसि न संशयः ॥८९॥
 एवमुक्त्वा महेंद्रं तं पूजितस्तेन चागमम् । स्वस्याश्रमं गणेशानमभजं मुनिसत्तम ॥९०॥ इंद्रस्तनः समाहूय
 विश्वकर्माणमादरात् । जगाद तं महाभागं गच्छ त्वं स्वगृहं सुर ॥९१॥ विश्वकर्मा ययौ स्थानं स्वकीयं
 हर्षसंयुतः । अभजद्गणनाथं स विस्मिनः मन महामतिः ॥९२॥ इंद्रो राज्यं विनिश्चिप्य देवेषु वनगोऽभवत् । ध्यात्वा हृदि
 गणेशानमजपन् मंत्रमुत्तमम् ॥९३॥ चातुर्मास्यव्रतं चक्रं गाणेशं पंचके रतः । तेन व्रतप्रभावेण योगयुक्तो बभूव ह ॥९४॥
 चित्तमोहं परित्यज्य स चिंतामणितन्मयः । भूत्वा स्वगृहमागत्य चकार राज्यमुत्तमम् ॥९५॥ निःस्पृहः सर्वभोगेषु सदा
 विघ्नगतनृपरः । बभूव राज्यसंस्थोऽपि महेंद्रः परमार्थवित् ॥९६॥ नित्यव्रतं चकारामौ महेंद्रो भक्तिनसंयुतः । चातुर्मास्य-
 भवं विप्र सर्वमिष्टिप्रदायकम् ॥९७॥ भुक्त्वा मन्वंतरस्य स्वराज्यं निहतकंटकम् । अने स्वानंदगो भूत्वा ब्रह्मभृता बभूव
 ह ॥९८॥ आजलिस्त्वाच । देवाः कर्मफलं भुक्त्वा पतन्ति भूमिमंढले । स्वर्गेषु यत् कृतं कर्म फलहीनं मनं बुधैः ॥९९॥ इंद्रः क्रथ
 महाभाग चातुर्मास्यव्रतोद्भवम् । फलं प्राप्य गणेशानं ययावन्तं वद प्रभो ॥१००॥ लोमश उवाच । त्वया कृतं आजलं वाक्यं
 तदेव सर्वसंमतम् । स्वर्गभूमौ कृतं कर्म निर्फलं जायेत सदा ॥१०१॥ पृथिव्यां भारते स्वंडे समागत्य महाभुज । देवाः कुर्वन्ति
 कर्माणि तानि सफलकानि तु ॥१०२॥ कर्मभूमौ कृतं कर्म देवैर्वा दानदैर्नरैः । जंतुभिर्विविधैः सैवैः सफलं संभवत् सदा
 ॥१०३॥ अतो व्रतं मुख्यतमं कुरु विघ्नगतनृपरः । चातुर्मास्यभवं चित्रं गाणेशपंचकं रतः ॥१०४॥ गणेशकृपया सर्वं ज्ञास्यमि
 नात्र संग्रहः । अने तल्लीनतां विप्र गमिष्यसि विंशत्यनः ॥१०५॥ आजलिस्तं प्रणम्याऽदौ लोमशं गुरुमुख्यकम् । जगाम
 स्वाश्रमं त्यक्त्वा बल्लान्तेगं महामतिः ॥१०६॥ तत्र गत्वा व्रतं मुख्यं चकार भक्तिसंयुतः । चातुर्मास्यं यथाशास्त्रयुक्तं पयः
 प्रभक्षयन् ॥१०७॥ समाप्तं तद्व्रतं सद्यः प्रसन्नो गणनायकः । आययौ आजलिं विप्रं वरदो भक्तवत्सलः ॥१०८॥ तमागन्तं
 समालोक्य आजलिः प्रणनाम ह । पूज्य नम्य प्रतुष्टाव कृत्वा करपुटं प्रभुम् ॥१०९॥ आजलिस्त्वाच । नमस्ते ब्रह्मनाथाय

बह्मालेशस्वरूपिणे । बह्मालेश्वरदात्रे ते गणेशाय नमो नमः ॥११०॥ विघ्नशाय महाविघ्ननाशनाय परान्तने । भक्तानां
 भक्तनाथाय भक्तानां विघ्नकारिणे ॥११॥ परान्तरगतयैव सगुणाय चतुर्भुज । निर्गुणाय त्रयोयोगे हरं वाय नमो नमः
 ॥१२॥ वक्रतुण्डाय देवयैकदंताय महाशेर । लंबोदराय सर्वेशां मात्रे पित्रे नमो नमः ॥१३॥ स्वानंदवामिने तुभ्यं सदा
 स्वानंदभोगिने । नानामायाप्रचालाय मायिकाय नमो नमः ॥१४॥ मिद्विबुद्धिपते तुभ्यं मिद्विबुद्धिमयाय ने । अमयशक्तये
 चैव शक्तिहीनाय ते नमः ॥१५॥ देवाय दानवायैव देवदानवमर्दिने । सर्वाकाशाय सर्वेभ्यो हीनाय ते नमो नमः ॥१६॥
 योगानां योगनाथाय शार्ङ्गानां शार्ङ्गरूपिणे । ब्रह्मणां पतेये तुभ्यं चिन्तामणे नमो नमः ॥१७॥ किं स्तौमि त्वां गणाध्यक्ष
 यत्र वेदा विमिर्मिर । धन्योऽहं सर्वभाषः पदयामि त्वां योगरूपिणम् ॥१८॥ एवमुक्त्वा गणेशानं ननाम भक्तिभावतः ।
 तमुत्थाप्य गणेशानो जगाद भक्तवत्सलः ॥१९॥ भगिण्ड इवाच । त्वया कृतमिदं स्तोत्रं सर्वसिद्धिकरं भवेत् । पठतां शृण्वतां
 विप्र मयि भक्तिविवर्धनम् ॥२०॥ वरान ब्रूहि महाभाग दास्यामि मनस्वीप्सिनाम् । तपसा भक्तिभावेन तुष्टो ब्रूतेन
 निश्चितम् ॥२१॥ जात्रान्स्वाच । नव भक्ति स्थिगं देहि गणपत्यपदप्रदाम् । योगशानिकरी नाथ नान्यं याचे गजानन
 ॥२२॥ ओमिन्युक्त्वा गणाधीशोऽनर्घे मुनिसत्तम । आजलिप्तं प्रणम्यैव हर्षयुक्तो बभूव ह ॥२३॥ एवं व्रतस्य माहात्म्यं
 विभांड कथितं मया । येनाहं योगिनां बंद्योऽभवं योगपरायणः ॥२४॥ नदादि वार्षिकं विप्र चातुर्मास्यभवं व्रतम् । करोमि
 गणप्रीतयै बह्मालेशं समाश्रितः ॥२५॥ त्वमप्येतादृशं विप्र व्रतं कुरु महाह्वनम् । चातुर्मास्ये महायोगिवंधः सद्यो
 भविष्यसि ॥२६॥ एवमुक्त्वा ददौ तस्मै मंत्रमष्टाक्षरं मुनिः । सविधिं गणराजस्य विभांडाय महात्मने ॥२७॥

॥ ओमिति श्रीमदात्ये पुराणोपनिषदि श्रीमन्मौद्गले महापुराणे अष्टमे खण्डे धूम्रवर्णचरिते चातुर्मास्यमाहात्म्ये विभांडव्रतोपदेशवर्णनं नाम सप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ विभांड उवाच । बल्लालेशचरित्रं मे ब्रूहि योगीद्रसत्तम । बल्लालेशः कथं नाम्ना गणेशोऽभूच्छुभप्रदः ॥१॥ केनासौ स्यापिनो देवः पल्लीसामीप्यगोऽभवत् । चरित्रं वद योगीश सर्वसिद्धिकरं परम् ॥२॥ जाजलिरुवाच । सिंधुदेशे समालयाना पल्ली नाम्नी पुरी पुरा । तत्र कल्याणनामैको वैश्यो धर्मयुनोऽभवत् ॥३॥ इंदुमनी महाभागा पत्नी तस्य सुरूपिणी । तस्यां पुत्रोऽभवत्तस्माद्बल्लालो भक्तिसंयुतः ॥४॥ पुत्रस्यैकादशे नाम दिवस स चकार ह । बल्लालो ब्राह्मणैरुक्तो भक्तिबलसमन्वितः ॥५॥ बल्लालो गणनाथस्य ध्यानयुक्तः सदाऽभवत् । धुधां नृपां न जानानि भक्तिभावात् स्म नित्यदा ॥६॥ माता पुत्राय स्तन्यं तु ददौ हर्षसमन्विता । कृत्वा स्मरणमत्यंतमनिविस्मिमानमा ॥७॥ न हरोद कदा बालस्तन्यार्थं मुनिसत्तम । ततश्चाल पट्ट्यां स जातुना वैश्यनंदनः ॥८॥ पृथिव्यां गणपं धूलिमयं कृत्वा महामनिः । धृत्योपचारकैस्तं स पूजयामास भक्तिः ॥९॥ ततः पट्ट्यां गतिं चक्रे बल्लालो गणपे रतः । अवदत् स्वलिनां वाचं जय विघ्नेश आदरात् ॥१०॥ ततः किंचिद्धनं कालं स वयस्यैः समन्वितः । पुपूज गणनाथं नं यत्र तत्र महीतले ॥११॥ बालान् संशिक्षयामास मा खलं कुरुत प्रियाः । नाशभूतं महाभागाः खलं गणेशविहितम् ॥१२॥ भजध्वं गणपं नित्यं तेन सर्वं हितं भवेत् । ततस्ते नाहं चकुराणपत्यपरायणाः ॥१३॥ ततः काले गते किंचित्तत्र लोकभवं परम् । विघ्नं भक्तिविधानाख्यं ज्ञात्वा सोऽपि सुदुःखितः ॥१४॥ विचार्य हृदि बालैः स मुदा ग्राममभीपगम् । पर्वतं वैश्यपुत्रोऽपि जगाम भक्तिकारणात् ॥१५॥ तत्र सुंदररूपं स पाषाणं स्थाप्य बालकैः । पुपूज वनजैः पत्रैः फलैः पुष्पैर्गजाननम् ॥१६॥ त्रिकालपूजनं कृत्वा गत्रौ स्वगृहमाययौ । भुक्त्वा सुखाप बल्लालो गणपत्याग्रणीर्महान् ॥१७॥ पुनः प्रातः समुत्थाय बालकैः स जगाम ह । गणेशं भक्तिसंयुक्तसैः पुपूज महामुने ॥१८॥ ततो लोकाः पुरं संस्था बालान् संताड्य तान् जगुः । अमुक्त्वा नित्यमानंदान् कुत्र गच्छथ बालकाः ॥१९॥ निगायांमकुमुक्तं कथं निष्ठथ नित्यदा । बल्लालसंगसंयुक्ता मा गच्छथ कदाचन ॥२०॥ एवं क्रोधममायुक्ता जना नगरवासिनः । अशिक्षयन् स्वपुत्रादीन् नथापि वनं ययुः ॥२१॥ बल्लालमहिताः सर्वे गणेशभजने रताः । नानाछंदयुक्तास्तं ते गणेशमभजन परम् ॥२२॥ ततोऽनिकोधसंयुक्ताः कल्याणं प्रययुः किल । जनाः श्रेष्ठं महावैश्यं जगुस्तं भयवर्जिताः ॥२३॥ नागा ऋचुः । बल्लालो बालकान् गृह्य याति नित्यं वनानरम् । उपायण-समायुक्तान् रात्रावागच्छति प्रभो ॥२४॥ कृशा नो बालकाः सर्वे कृतास्तेन दुरात्मना । अद्य श्वो वा मरिष्यंति स्वसुतं

शिक्षयाऽधुना ॥२५॥ नानाप्रयत्नबन्धोऽपि वयं सर्वे महामते । ताडयामः सुतान् गृण्य नथापि त्वत्सुते रताः ॥२६॥ तेषां
 तद्वचनं श्रुत्वा कल्याणः क्रोधसंयुतः । विमृज्य तान् ययौ शीघ्रं वने हंतुं सुतं शुभम् ॥२७॥ महानं दंडमादाय
 क्रोधयुक्तः स्वभावतः । जगाम बालमामीप्ये ददर्श बालकान् सुते ॥२८॥ तृणकाष्ठादिनिश्चित्रं धातुभी रंजितं परम् ।
 कृत्वा देवालयं देवं स्याप्य पूजापरायणान् ॥२९॥ कांश्चित् प्रदक्षिणपरान् नामकीर्तनसंयुतान् । ध्याननिष्ठान् तपोनिष्ठान्
 पुराणवाचकान् परान् ॥३०॥ नानाछंदकान् वैश्यो गाणशान् परमार्थकान् । बल्लालं ध्यानसंस्थं तु गणेशम् पुरः सुतम्
 ॥३१॥ ततो दंडेन देवस्य देवालयं बभञ्ज ह । हृष्टा बाला भयोद्विग्नाः पपलुः सर्वतो दिशम् ॥३२॥ एक एव स बल्लालो न
 बाल हृष्टाऽऽसनात् । नियमस्यो महाभक्तस्तं जग्राह पिना सुतम् ॥३३॥ दंडेन ताडयामास बल्लालं यमसंनिभः । तस्य
 देहान् प्रमुखाव रुधिरं सर्वतो द्विज ॥३४॥ तथापि स गणेशानं न मुमोच हृदि स्थितम् । सस्मार देहसंत्यागे तन्परो
 वैश्यजः प्रसुम् ॥३५॥ ततो देवं प्रगृह्यैव चिक्षेप गणनायकम् । दूरे पर्वतभागे स बल्लीपाशानयानयत् ॥३६॥ नैः सुतं
 हस्तपादेषु बन्धं हृदमेव सः । ततस्तं क्रोधसंयुक्तो जगाद वैश्यजोऽधमः ॥३७॥ कल्याण उवाच । मामनाहत्य नित्यं त्वं
 देवपूजापरोऽसि वै । तस्येदं त्वं फलं मुख्यं शुश्रूष पुत्र महाद्भुतम् ॥३८॥ लोका मां लज्जया हीना वदन्ति त्वद्विचष्टितम् ।
 अयशस्कारिणं पुत्रं मारयस्व महामते ॥३९॥ त्वया पुत्रेण सर्वत्र निदितोऽहं कृतोऽधुना । बन्धयः पुरा मुदा युक्तः सुयशा
 नगरेषु तु ॥४०॥ अतो देहं परित्यज्य गच्छ विघ्नेश्वरं सुत । स तं सर्वं शुभं देवः करिष्यति न संशयः ॥४१॥ एवमुक्त्वा
 महापापी जगाम नगरं पुनः । गृहं समागतस्तत्र विघ्नयुक्तो बभूव वैश्यदूषकः । पत्नी तं नादृशं हृष्टा शुशोच
 मूककीटसमायुक्तो बभूव सहसा सुते ॥४३॥ ततोऽतिखेदसंयुक्तो बभूव वैश्यदूषकः । पत्नी तं नादृशं हृष्टा शुशोच
 दुःखसंयुता ॥४४॥ पप्रच्छ तं पतिं सा तु न स शुश्राव तां गिरम् । मूकत्वाच्च स्वयं किंचिज्जगाद दुःखसंयुतः ॥४५॥ ततो
 जना जगुस्तां ते नागरा भयसंयुताः । वृत्तांतं वनसंभूतं बल्लालताडनात्मकम् ॥४६॥ ततोऽतिदुःखसंयुक्ता सा जगाम वने
 जनैः । सुतं द्रष्टुं सती विप्र रुदतीदुमती परम् ॥४७॥

॥ ओमिति श्रीमदांत्ये पुराणोपनिषदि श्रीमन्मौड्ये महापुराणे अष्टमे खंडे धूम्रवर्णचरिते कल्याणदुर्गतिवर्णनं नामाष्टत्रिंशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ विभांडक उवाच । बल्लालस्य गतिं नाथ वद लेभे स कां पराम् । गाणपत्यो महाभागो दुःखिनो मुनिसत्तम ॥१॥ जात्रल्लिखाच । बल्लालो गणनाथं स मस्मार वनसंस्थितः । रक्तस्त्रावयुनश्चैको बद्धः पित्रा दुर्गत्मना ॥२॥ विघ्नारिर्नाम देवेश कथं तेऽभूद्गजानन । भक्तविघ्नकरो मे किं विपरीनोऽसि निश्चितम् ॥३॥ मद्भक्तिखंडनाय मां यदा छलयसे परम् । मया पुरा पदे नाथ देहोऽयं ते समर्पितः ॥४॥ पततु मे शरीरं तु न मुंचामि कदाचन । त्वां गणेश दया-सिधो भक्तोऽहं भावसंयुतः ॥५॥ यदि मे सुदृढा भक्तिस्तव पाद निरंतरम् । नदा कुष्ठयुनश्चांधः पिता भवतु कुब्जकः ॥६॥ मूको बधिरनायुक्तो भवतु त्वत्प्रसादनः । अहं बंधनहीनश्च विघ्नेश ते नमो नमः ॥७॥ गजाननैकभक्तस्य बल्लालस्य मुखांस्तुन । वचनं निःसृतं यावत् स नावत् नादृशोऽभवत् ॥८॥ ननो गणेश्वरः प्रीनो ब्राह्मणस्य स्वरूपधृक् । तमाययौ मद्भा-भक्तं भक्तवचनयंत्रिनः ॥९॥ बद्धं बल्लालभक्तं स ददशं ब्राह्मणात्तमः । नत्क्षणाच्छिथिलान्येव बंधनानि बभूविर ॥१०॥ अंगानि क्षतहीनानि बभूवुर्मुनिसत्तम । ननः स हर्षिनो मेने गणेशं द्विजरूपिणम् ॥११॥ उत्थाय तं स बल्लालः प्रणनाम पुण्ड्र ॥ पुनः प्रणम्य विघ्नशं तुष्टाव करसंपुटः ॥१२॥ बल्लाल उवाच । गणेशाय धाम्न परशाय तुभ्यं सदाऽऽनंदरूपाय सर्वानिगाय । अपारस्वरूपाय देवाधिदेव नमस्ते प्रभो भक्तसंरक्षकाय ॥१३॥ हरं चाय नमस्तुभ्यं विघ्नेशाय परगन्मने । ब्रह्मशाय महायोगदात्र शानिमयाय ते ॥१४॥ स्वानंदवामिने तुभ्यं स्वानंद खलकाय ते । योगेशाय महादारुकरूपधारिन्ममो नमः ॥१५॥ सदा सन्मयकायायान्यकनशीर्णे नमो नमः । योगरूपेण सर्वत्र संस्थिताय नमो नमः ॥१६॥ मिद्विबुद्धि-प्रदात्र नं मिद्विबुद्धिमयाय च । मिद्विबुद्धिपते तुभ्यं नमस्ते गजवक्त्रिणे ॥१७॥ लंबोदराय देवाय चतुर्बाहुधराय ते । मृषकृच्छ्रजिने तुभ्यं पाशांकुशप्रधारिणे ॥१८॥ द्विजरूपधरायैव भक्तवत्सलभावनः । रक्षितुं भक्तवाक्यं तु समागताय ते नमः ॥१९॥ त्वं माना त्वं पिता नाथस्त्वं सुहृत् कुलदैवतम् । द्रव्यं विद्यादिकं मे त्वं सर्वं ते वै नमो नमः ॥२०॥ देहेन बाचा मनसा कृतान मे सामर्गिकान जायुनिस्त्वप्रजातान । संसृप्तिनो यान सकलापराधान् क्षमस्व हेरं च दयानिध त्वम् ॥२१॥ एवमुक्त्वा ननतोऽसौ बल्लालो भक्तियंत्रिनः । माश्रुनेत्रः सरोमां चो ब्राह्मणाग्र महासुन ॥२२॥ तमुवाच गणाधीश-स्वयक्त्वा ब्राह्मणरूपकम् । गजाननस्वरूपेण संयुक्तो भक्तमुत्तमम् ॥२३॥ श्रीणेश उवाच । वरान ब्रूहि महायोगिन याम्ने चित्तगतान् परान् । दास्यामि भक्तिनतुष्टोऽहं नियमेन महामते ॥२४॥ त्वया कृतमिदं स्तोत्रं सर्वसिद्धिप्रदायकम् ।

भविष्यति नगयैव पठते शृण्वते सदा ॥२५॥ यं यमिच्छति तं तं तु दास्याम्यनेन संस्तुतः । अंते सायुज्यदं मे वै भावि स्तोत्रं
विशेषतः ॥२६॥ बह्मल उवाच । नव भक्तिं स्मिरां देहि संगं मे भाविनात्मनाम् । न्वयि विमुखभावानामनादरं गजानन ॥ २७॥
नान्यं किञ्चिद् वरं याचं दासोऽहं ते विनायक । न्वदेकविलयं नित्यं मां कुरुष्व विशेषतः ॥२८॥ तथेति तमथोवाच गणेशो
भक्तवन्सलः । न्वस्नामपूर्वकं नाम भविष्यत्यत्र मे परम् ॥२९॥ अत्रैवाहं सदा सर्वान् बल्लालेशो गणेश्वरः । स्याम्यामि
भक्तिसंयुक्ता पालयिष्यामि योगिनः ॥३०॥ एवमुक्त्वाऽनर्घोऽसौ गणेशो ब्रह्मनायकः । नत्र देवालयं चित्रं बभूव
नन्क्षणान् मुने ॥३१॥ बल्लालेशयुने रम्यं हृष्ट्वा बल्लालवैद्यकः । विस्मिनस्ते प्रणम्याऽऽदौ पूजार्थं संदधे मनः ॥३२॥ नत्र
पूजापचाराश्च पतिता वै समन्ततः । बल्लालस्य नतस्ते नैः पूजयामास वैद्यजः ॥३३॥ नियमं नित्यजं पूर्णं कृत्वा ध्यानपरो-
ऽभवत् । नत उन्थाय हर्षेण ननाम गणनायकम् ॥३४॥ दिव्यज्ञानयुतः सद्यो बभूव परमाद्भुतः । स्वपरभ्रातिहीनः स बल्लालो
गणपप्रियः ॥३५॥ नतो माता समायाता लोकैस्ते सा ददर्श ह । विस्मिता निर्व्रणं हृष्ट्वा मुक्तं देवालये स्थितम् ॥३६॥
वृत्तानं नन्मुखाच्छ्रुत्वा स तां पुनरुवाच ह । गणेशद्वेषिणं तातं न पश्यामि कदाचन ॥३७॥ नाना जन्मसु मे माता पिता
नानाविधोऽभवत् । तेषु केषां धर्माग्येवाभिमानं तारणान्मकम् ॥३८॥ गच्छ त्वं स्वगृहं नाहं पुत्रो दुष्टस्य निश्चितम् ।
येन देवालयं भग्नं स देवं भक्तिखंडने ॥३९॥ श्रुत्वा सा शोकसंयुक्ता स्वस्थानं तत आययौ । बल्लालस्तत्र विघ्नेशमभजत्
हर्षसंयुतः ॥४०॥ तत्राकस्मात् समायातं ज्योतीरूपं विमानकम् । तेन बल्लालवैद्यस्तु जगाम गणनायकम् ॥४१॥ विभांड
उवाच । कर्मणा यंत्रिता लोकाः शुभाशुभपरायणाः । शुभाशुभे प्रकुर्वन्ति कर्मणा प्रेरिता पुनः ॥४२॥ तत्र योगी स बल्लालः
स्वपरभ्रमवर्जितः । कथं कल्याणवैद्यं तं द्वेषिणं प्रददर्श ह ॥४३॥ जाजलिस्वाच । योगिषु गणनाथस्य भक्ताः श्रेष्ठा मना बुधैः ।
तेषु बल्लालवैद्योऽयं भक्तराजोऽभवत्परः ॥४४॥ गणेशभजने सक्ताः पूज्या मान्या निरंतरम् । भक्तैस्तद्विपरीतास्ते त्याज्या
वैरिसमानकाः ॥४५॥ अतो बल्लालवैद्यस्तु पितरं पूज्यमंजसा । गणेशार्थं गणेशस्य निंदकं समभर्त्सयत् ॥४६॥
विभांडक उवाच । कुले यस्य महायोगिन् गणपत्यो भवेत् कदा । तस्य वंशशुवः कोटिकुलस्योद्धारकारकः ॥४७॥ अयं
कल्याणवैद्यस्य पुत्रः खानंदगोऽभवत् । तदपि तस्य जनको माता भूमौ स्थितौ कथम् ॥४८॥ अंते तयोर्गतिश्चात्र कीदृशी
संवभूव ह । कथां श्रुत्वा महाचित्रामाश्चर्यं मे हृदि स्थितम् ॥४९॥ जाजलिस्वाच । गणपत्यः कुले जातः कुलोद्धारार्थमादरात् ।

यत्नं करोति चेद्विप्र नदा तस्य गतिर्भवेत् ॥५०॥ अथवा गणनार्थं स तदा गच्छेत् महासुने । उद्धारं कुलजानां वै भवेत्
सद्यो न संशयः ॥५१॥ बल्लालशापरक्षार्थं गणेशस्तस्य भावगः । अन्यजन्मनि चोद्धारं चकार स नयोः पुनः ॥५२॥ इदं
बल्लालमाहात्म्यं कथितं ते समामनः । सर्वमिद्विप्रदं पूर्णं शृण्वेते पठते भवेत् ॥५३॥ न बले सदृशो येषां बल्लालास्त-
प्रकीर्तिताः । तेषां स्वामी गणाधीशो बल्लालेश इति स्मृतः ॥५४॥ त्वमपि व्रतमुख्यं तत् कुरुष्व भक्तिसंयुतः । चातुर्मास्य-
भवं चित्रं बल्लालेशपरायणः ॥५५॥ नन योगयुतः पूर्णः प्रसादेन भविष्यसि । बल्लालेशस्य विप्रेश नात्र कार्यो विचारणा
॥५६॥ बल्लालेश्वरमाहात्म्यं यः शृणोति नरोत्तमः । पठति स महाभोगान् भुक्त्वा ब्रह्ममयो भवेत् ॥५७॥

॥ ओमिति श्रीमदान्त्ये पुराणोपनिषदि श्रीमन्मौदेल महापुराणे अष्टमं स्कंधं धूम्रवर्णचरितं चातुर्मास्यमाहात्म्यं बल्लालेश्वरवर्णनं नामैकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ सूत उवाच । आजलितं विभांडं स ननो ददौ महामनुम् । पंचाक्षरं गणेशस्य विधियुक्तं विधान-
वित् ॥१॥ मंत्रं प्राप्य महाभागो आजलेश्वरस्य स्थितः । बल्लालेशं समभ्यर्च्य व्रतं चकार भक्तिनः ॥२॥ गणेशपंचकं
कृत्वा ध्याननिष्ठो बभूव ह । कार्तिक्यां पूर्णिमायां तु ययौ बल्लालनायकः ॥३॥ न दृष्ट्वा सहस्रोत्थाय विभांडः प्रणतो-
ऽभवत् । पूज्य तुष्टाव विप्रेशं नानास्नोद्भिः सुहर्षितः ॥४॥ नतः प्रसन्नतां यानो बल्लालेशो महासुने । योगशांतियुतं
विप्रं कृत्वाऽनर्थानगोऽभवत् ॥५॥ तदादिगणपत्यश्च विभांडः प्रबभूव ह । बल्लालेशपरो भूत्वा चचार मनस्वरितः ॥६॥
विभांड उवाच । कृत्वैवं योगशांतिस्थोऽभवं सर्वैः सुवर्दिनः । बृहदश्व कुरुष्व त्वं व्रतं गाणेश्वरं परम् ॥७॥ एवमुक्त्वा
ददौ तस्मै मुनिमंत्रं दशाक्षरम् । गणेशस्य महायोगी विधियुक्तं महासुने ॥८॥ न प्रणम्य ययौ स्थानं स्वकीयं बृहदश्वकः ।
चातुर्मास्यव्रतं चक्र गणेशपंचकं रतः ॥९॥ बृहदश्वाय विप्रेशो ददौ योगं सुशांतिदम् । गणेश्वरं सोऽपि नित्यमभजद्भक्ति-
संयुतः ॥१०॥ अन्यां च शृणु विप्रेश चातुर्मास्यभवां कथाम् । विभांडस्य च वीर्यं यत् पतिनं भूमिमंडलं ॥११॥ तद्गृह्य

च वने संख्या हरिणी नृणसंयुतम् । अमोघं तन्क्षणात् साऽभृद्भयुक्ता महामुने ॥१२॥ तस्यां पुत्रोऽभवत् माक्षद्वह्म-
 नंजोयुतः परः । ललाटं शृंगधारी स ऋष्यशृंगस्तनः स्मृतः ॥१३॥ नारदनाभ्यनुज्ञातो विभांडस्तं समानयत् । स्वाश्रमे
 सर्वसंस्कारान् कारयामास विप्रैः ॥१४॥ कदा तमृष्यशृंगं स लोमपादो नृपोत्तमः । अप्सरोभिः समाहृत्य स्वपुरे
 त्वानयन्मुनिम् ॥१५॥ अनावृष्टिर्भव दुःखं जनानां वीक्ष्य भूमिपः । स्वान्मजां प्रददौ तस्मै गांतां गुणयुतां पराम् ॥१६॥
 सद्यो वृष्टिः समुत्पन्ना जनानां दुःस्वनाशिनी । गांतया विप्रो रमे हर्षनिर्भरमानसः ॥१७॥ कदा स्वपितरं विप्रो भार्यया
 प्रजगाम ह । नत्वा विभांडं तत्रैव संस्थितः भवनेनन्मुकः ॥१८॥ विनयेन समायुक्तं पुत्रं हृष्ट्वा तपोयुतम् । जगाद तं
 महायोगी विभांडः प्रेमसंयुतः ॥१९॥ विभांड इवाच । ब्रह्मणि ब्रह्मभूतो यो ब्राह्मणः परिकीर्तितः । अनस्त्वं पुत्र भावेन
 भव ब्राह्मण उत्तमः ॥२०॥ एवमुक्त्वा ददौ तस्मै मंत्रं गणपतेः शुभम् । सविधिं नं नमस्कृत्य पुत्रत्वं साधयत् परम्
 ॥२१॥ गांतया भार्यया सार्धं चातुर्मास्यव्रते रतः । गणेशपंचकं मेव्य ध्याननिष्ठो बभूव ह ॥२२॥ नित्यं योगपरो
 भूत्वा प्रार्थयद्गणनायकम् । कुरु योगीद्विबंधं मां सभार्यं गणनायक ॥२३॥ व्रतमात्रेण संतुष्टो ध्यानेन तपसा प्रभुः ।
 ददौ योगं गणाधीश ऋष्यशृंगाय धीमते ॥२४॥ ततः स भार्यया सार्धं गाणपत्यो बभूव ह । शान्तियुक्तः स्वभावेना-
 ऽभजद्विधेश्वरं मुदा ॥२५॥ एतस्मिन्नंतरे तत्र लोमपादो नृपोत्तमः । आययौ प्रार्थयामास विभांडं प्रीतिसंयुतः ॥२६॥
 ऋष्यशृंगं सुतायुक्तं प्रार्थयित्वा समानयत् । स्वपुरं नं समास्थाप्य तदाज्ञावशोऽभवत् ॥२७॥ नित्यं सोऽपि गणाधीश-
 मभजन्पुनः । उपदिष्टः स्वजामात्रा चातुर्मास्यपरायणः ॥२८॥ अने जगाम विघ्नेशं राजा धर्मभृतां वरः । एवं नाना
 जना विप्र व्रतेन सिद्धिमाययुः ॥२९॥ तत्र तेऽहं कति ब्रूयां वक्तुं शक्तो न सर्वदा । चातुर्मास्यसमं मुख्यं व्रतं नैव
 विनिश्चितम् ॥३०॥ एकः कैवर्त्तकः कोऽपि नाम्ना नादकरः स्मृतः । स कदाचित् द्विजान् हृष्ट्वा प्रणतोऽभून् महामुने ॥३१॥
 चातुर्मास्यव्रते संस्थान् हृष्ट्वा पप्रच्छ भक्तिनः । कीदृशं व्रतमुख्यं मे ब्रूत विघ्नेद्रमुख्यकाः ॥३२॥ ततस्ते विनतं हृष्ट्वा
 कथयामासुरादरात् । व्रतं गाणेश्वरं मुख्यं सविधि मुनिसत्तम ॥३३॥ श्रुत्वाऽऽनम्य स तान् विप्रान् ययौ स्वगृहमादरात् ।
 चातुर्मास्यव्रते स्नात्वा चक्रे गणेशदर्शनम् ॥३४॥ भजनं घटिकामात्रं ततः स कार्यकारकः । बभूव निंदयन् देहं गणेशे
 भक्तिवर्जितम् ॥३५॥ ततः कदाचिन् मार्गस्थं कार्यार्थं वनगोचरम् । तत्र तं भक्षितुं याता वनस्था दश राक्षसाः ॥३६॥

स गणेशं भयोद्विप्तः सस्मार हृदि सर्वपम् । राक्षसास्तस्य साक्षिद्यमाजगमुर्भक्षणार्थिनः ॥३७॥ इष्ट्वा स जलमादाय
 गणेशाय नमो इति । मंत्रमुच्चार्य तान् दुष्टान् मिषेव भयसंकुलः ॥३८॥ गणेशनाममंत्रेण मंत्रिण जलेन ते । स्पृष्ट्वा
 जानिस्मरा जाता हरुदुस्तं प्रणम्य तु ॥३९॥ ऊचुः प्रांजल्यो भूत्वा नादकरं महासुने । राक्षसा दुःखसंयुक्तास्तं प्रणम्य
 दद्यायुनम् ॥४०॥ राक्षसा ऊचुः । वयं ब्राह्मणजानिस्था पूर्वजन्मनि गृहज । तत्राचारविहीनाश्चाभवाम स्म निरंतरम् ॥४१॥
 यथेच्छं विषये सक्ता मृता यमगृहे गताः । यमेन विविधेष्वेव निक्षिप्ता नरकेषु च ॥४२॥ सुक्त्वा पापभवं दुःखं राक्षसा
 मानदायक । जाताः क्षुधाममाविष्टा श्रमाभो यत्र तत्र तु ॥४३॥ दैवयोगेन न साधो दर्शनं भाग्यगौरवान् । प्राप्तं न
 जलपानेन वयं जानिस्मराः कृताः ॥४४॥ अधुना तारयास्मां स्वं गणं त्वां समागतान् । देहि पुण्यं महाभाग गणेश-
 कीर्तने भवम् ॥४५॥ एवं तेषां नादकरो वचः श्रुत्वा माहान्म्यमुख्यं तानुवाच नामसंभवम् ॥४६॥
 नादकर उवाच । गणेशकीर्तनस्यैव पुण्यं वक्तुं न शक्यते । कथितं गुरुभिः पूर्वं ब्राह्मणैस्तत्त्वकोविदैः ॥४७॥ अतो
 राक्षसजानिम्या वचः शृणुत मे हितम् । चानुमास्य मया नित्यं कीर्तनं क्रियते परम् ॥४८॥ एकनाम्नो भवं पुण्यं दास्यमि
 दयया युतः । चानुमास्य कृतम्यापि कीर्तनस्य न संगायः ॥४९॥ तेन बंधनहीनाश्च भविष्यथ विचक्षणाः । एवमुक्त्वा
 ददौ तेऽहं पुण्यं नामैकसंभवम् ॥५०॥ दत्तं पुण्यं समायातात्मनः गणेशदूतकाः । तान् गृह्य निजलोके तेऽभवन् गता
 महांसुने ॥५१॥ गणेशं नत्र इष्ट्वा ब्रह्मभूता बभूविर । एवं व्रतस्य माहान्म्यं कथने नैव शक्यते ॥५२॥ चानुमास्य भवं
 चित्रं चरितं कथितं मया । संक्षेपेण महाविप्र मुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥५३॥ शृणुयाच्छ्रावयद्यस्तु पठेद्वावममन्विनः ।
 सोऽपि व्रतफलं लब्ध्वा मनसस्मिन्माप्नुयात् ॥५४॥

॥ ओमिति श्रीमहादेव्यं पुराणोपनिषदि श्रीमन्मोदने महापुराणे अष्टमे स्कन्धे भृम्रवर्णचरिते चानुमास्यव्रतमाहान्म्यनिरूपणं नाम चत्वारिंशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ शौनक उवाच । गणेशानाममाहात्म्यं वद मे करुणानिधे । एकनामभवेनैव पुण्येन दश चोद्धृताः ॥१॥
 मृत उवाच । गणेशानाममाहात्म्यं कथितुं कोऽर्हति प्रभो । अपारं वेदवाङ्मयं कथितं वेदवादिभिः ॥२॥ अत्रनिहासकं वक्ष्ये
 सर्वमिद्विप्रदं परम । श्रवणान् पठनाच्चापि नरेभ्यो नात्र संग्रहः ॥३॥ जरत्कारुणि स्त्रियां ब्राह्मणो ब्रह्मचित्तमः ।
 अपारतपसा युक्तः शापानुग्रहकारकः ॥४॥ तमाययौ महाभागः पुत्रस्तस्य महात्मनः । आस्तिकः पुण्यशीलश्च प्रणानाम
 कृताञ्जलिः ॥५॥ संवायामुन्मुक्तुस्त्रात्रास हर्षममन्वितः । योगीन्द्रं पितरं सोऽपि कदा जगाद विप्रप ॥६॥ आत्मिक उवाच ।
 जनमजययज्ञोऽहं रक्षन्त्वा पत्न्यात्तमान् । समायातां महाभाग वंदनार्थं पदस्य ते ॥७॥ तत्र सर्पगणानग्रौ मृतांश्च
 भृशपीडितान् । नान् हृष्ट्वा त्रामसंयुक्तोऽभवत् परमपावन ॥८॥ संसारं दुःस्वदं वीक्ष्य तं नेच्छामि महामुने । अतः मुशान्तिदं
 मार्गं वद योगप्रदायकम् ॥९॥ एवं पुत्रवचः श्रुत्वा हर्षयुक्तो महामुनिः । जरत्कारुजगाददं वचनं योगभाविनम् ॥१०॥
 जरत्कारुवाच । ब्रह्मज्ञानं विना पुत्र शान्तिर्नैव प्रदभ्यत । नानाब्रह्मसु संस्थैश्चाप्राणादिषु मानद ॥११॥ शान्तिभ्यः शान्तिदं
 पूर्णं ब्रह्म वेदप्रकाशकम् । ब्रह्मणस्पतिसंज्ञं तं भजस्व विधिसंयुतः ॥१२॥ श्रुत्वा विप्रस्तमास्तीको जगाद तपसा युतः ।
 कथं गणेश्वरं नान् श्रेष्ठं वेदा द्रुवन्ति वै ॥१३॥ नामरूपधरो भूत्वा ब्रह्मणस्पतिवाचकः । कथं बभूव देवेशो वद तस्य
 स्वरूपकम् ॥१४॥ जरत्कारुवाच । समूहं गणधानुश्च समूहं ब्रह्मरूपिणः । बाह्यान्तरैकभावाख्यास्तेषां स्वामी गणेश्वरः ॥१५॥
 संप्रज्ञानमयो देहोऽसंप्रज्ञानमयं शिरः । गजरूपं तयोर्योगं देहधारी गजाननः ॥१६॥ अज्ञानसंयुतान्यादौ भूतानि
 विविधानि तु । नरेभ्यो ज्ञानप्रदानार्थं देहधारी बभूव ह ॥१७॥ स्वसंवेद्येन योगेन दर्शनं तस्य जायते । योगिनां तेन चिन्नेशो
 निजलोकनिवासकृत् ॥१८॥ सिद्धिरैश्वर्यरूपा सा भ्रान्तिदा सततं मता । बुद्धिभ्रान्तिधरा प्रोक्ता पंचचित्तस्वरूपिणी ॥१९॥
 तयोः स्वामी गणाधीशः खलनं चित्तसिद्धिगः । मायाभ्यां योगरूपोऽयं तदाकारः परात्परः ॥२०॥ अत्र ते कथयिष्यामि
 पुरातनं महाङ्गुनम् । इतिहासं गणेशस्य नाममाहात्म्यसंयुतम् ॥२१॥ त्वां मालुर्जठरे संस्थं प्रत्यज्याहं तु निर्गिनः । योगार्थं
 योगनिपुणं कौण्डिन्यं संगतोऽभवम् ॥२२॥ स्यात्वे नगरं सोऽपि गाणपत्याग्रणीर्महान् । चिंतामणिं गणेशानमभजद् दूर्वया
 सदा ॥२३॥ मां हृष्ट्वा हर्षसंयुक्तो जगाद स्वागतं मुने । जरत्कारो निषीद त्वं तापसोऽग्र महामते ॥२४॥ एवमाभाष्य मां
 विप्रः कृत्वाऽऽनिधं यथाविधि । पप्रच्छ किं महाविप्र वदेच्छसि शुभप्रदम् ॥२५॥ कौण्डिन्यस्य वचः श्रुत्वा हर्षितोऽहं

तमब्रुवम् । तान् अमणसंयुक्तो भ्रमामि पृथिवीतले ॥२३॥ नानातपोयुतो नाथ न शान्तिमलभं कदा । तवाश्रममतो यानो
 वद शान्तिं सुशान्तिद ॥२५॥ कौण्डिण्य उवाच । गणेशं भज भावेन तदा शान्तिमवाप्स्यसि । नान्यथा त्वं जगत्कारो अमयुक्तो
 भविष्यसि ॥२८॥ एवं तस्य वचः श्रुत्वा पुनस्तमहमब्रुवम् । नामरूपधरं देवं कथं वदामि शान्तिदम् ॥२९॥ ततो मामब्रवीत्
 सोऽपि दयायुक्तः स्वभावतः । शृणु पुरा भवं चित्रमिनिहासं वदाम्यहम् ॥३०॥ अहं योगार्थमन्यन्तमक्लिश्यं तपसा युतः ।
 नाविदं न तनो देवं ब्रह्माणं संगतोऽभवम् ॥३१॥ नं प्रणम्य महाभागं योगशान्तिप्रदायकम् । अहं योगार्थमन्यन्तमक्लिश्यं तपसा युतः ।
 तपसा युतः ॥३२॥ ब्रह्मोवाच । गणेशं भज भावेन ततः शान्तिमवाप्स्यसि । गच्छ स्यावगसंज्ञं त्वं पुरे चिन्तामणिं भज
 ॥३३॥ चंचलं चित्तमाख्यातं स्थिरं यत्र बभूव ह । तेन स्यावगसंज्ञं तत् क्षेत्रं नाम्ना मया कृतम् ॥३४॥ पंचचित्तप्रकाशो मे तत्र
 चिन्तामणिः प्रभुः । स्यापिनोऽभून्मया पूर्वं साक्षाच्छान्तिप्रदायकः ॥३५॥ सृष्टयादौ तपसा तत्र मया संगधितोऽभवत् । तस्य
 वरप्रभावेण योगिवंधोऽभवं मुदा ॥३६॥ एवं तस्य वचः श्रुत्वा पुनस्तमहमब्रुवम् । नामरूपधरो नाथ शान्तिदः कथमंजसा
 ॥३७॥ ततो मामब्रवीद्ब्रह्मा हर्षयुक्तेन चेतसा । गणानां पनिभावेन स्थितोऽयं नामधारकः ॥३८॥ देहो जगन्मयस्तस्य गजाख्य
 ब्रह्म मस्तकम् । तयोयोगं स्वरूपस्यो बभूव भक्तकारणम् ॥३९॥ स्वानंदो नगरं यस्य मिद्विबुद्धिः प्रियं मेतं । लक्षलाभौ
 सुनौ प्रोक्तौ मृषको वाहनं तथा ॥४०॥ एवं नानाविधानीह ब्रह्माकारणि तस्य वै । मुहुदश्च ततः प्रोक्तो वेदेषु ब्रह्मणस्पतिः
 ॥४१॥ मायामोहयुनान्यादौ विश्वानि मुनिमत्तम । ब्रह्माणि योगदानार्थं नेभ्यो देहधरोऽभवत् ॥४२॥ स्वच्छया देहधारी
 स स्वच्छया मायया युतः । स्वच्छया योगरूपोऽयं विनायकस्तनः स्मृतः ॥४३॥ नास्थिचर्मोदिसंयुक्तो देहस्तस्य महान्मनः ।
 तद्वर्जितो वै विप्रश्च योगदेहधरोऽभवत् ॥४४॥ अत्र ते कथयिष्यामि चेतिहासं पुगनम् । भृशुडिनोऽमरर्षीणां
 संवादसंभवं महान् ॥४५॥

॥ ओमिति श्रीमदाल्य पुराणोपनिषदि श्रीमन्मोदले महापुराणे अष्टमे स्कंदे धूम्रवर्णचरिते कौण्डिण्यब्रह्मसमागमो नामैकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ कौण्डिन्य उवाच । अहो गणेशमाहात्म्यमद्भुतं संश्रुतं मया । शृणुंदिनो वद त्वत्तो देवर्षीणां वचो मिथः ॥१॥ ब्रह्मोवाच । एकदा मुनयः सर्वे न विचार्य परस्परम् । समाययुर्विधानारं संशयस्यापनुत्तये ॥२॥ प्रणम्य लोकधानारं जगुः सर्वे सुहर्षिताः । मुनयः कदयपाथा मां देवद्रुमुनिमुख्यकैः ॥३॥ देवाय उचुः । सर्वपूज्यो गणेशोऽयं सर्वाद्विपूज्य एव सः । नामरूपधरो नित्यो ब्रह्मणस्पतिवाचकः ॥४॥ वेदेषु कथितं ब्रह्म ब्रह्मैव केवलम् । तत्र सागुण्यनैर्गुण्यं विद्यते न कदाचन ॥५॥ देहधारी गणेशानो वेदेषु ब्रह्मणस्पतिः । अतः संशयसंयुक्ताः प्रष्टुं त्वां समुपागताः ॥६॥ त्वं साक्षाद्योगिवंध्यश्च सर्वेषां प्रपितामहः । छिधि संशयकं नाथानुभवं न दान्मना ॥७॥ ब्रह्मोवाच । तेषां वचनमाकर्ण्य ब्रह्मा चिन्तानुरोऽभवत् । न किञ्चिदवदं तत्र मोहयुक्तोऽहमंजसा ॥८॥ सर्वस्वैः संयुतो वधा अगमं केशवं पुरा । नं प्रणम्य मद्भागाद्यपृच्छत् संशयं परम् ॥९॥ विष्णुः स्वदसमायुक्तो लेभे नैव नदुत्तरम् । नैः सार्धं शंकरं सोऽपि जगाम ज्ञानसिद्धये ॥१०॥ प्रणम्य गिरिजानाथं जगाद संशयं परम् । तच्छ्रुत्वा शंकरस्तत्र निश्चयं कर्तुमक्षमः ॥११॥ शिवस्तान् प्रत्युवाचदं वचनं सुखदायकम् । शृणुंदिनं च स्वगुरुं चित्ते स्मृत्वा गणेश्वरम् ॥१२॥ श्रीशिव उवाच । आदिमध्यावसानेषु शृणुंडी मुनिपुंगवः । निष्ठति सर्वभावज्ञो गुरुर्नो हितकारकः ॥१३॥ गणेशानाममाहात्म्यं संपूर्णं कथयिष्यति । जानाति नात्र संदेहो नाम्ना सिद्धेश्वरोऽभवत् ॥१४॥ नतस्तेन समायुक्ता जगमुद्वर्षयो मुने । शृणुंदिनं महाभागममलाश्रमसंस्थितम् ॥१५॥ तं प्रणम्य महात्मानं स्थिताः सर्वे सुरर्षयः । स तान् पूज्य जगाददं वचनं हितकारकम् ॥१६॥ शृणुंदिनं महाभागं योगीन्द्राणां गुरोर्गुरुम् ॥१७॥ श्रीशंकर उवाच । गणेशस्य महत्तत्त्वं परिपूर्णं महामते । त्वं जानासि न संदेहः साक्षाच्छुंडाधरो भवान् ॥१८॥ अतः संशयसंयुक्ता वयं सर्वे समागताः । तं तेऽहं शृणु वक्ष्यामि आतिदायकमुत्तमम् ॥१९॥ नामरूपधरो नित्यः कथं विघ्नेश्वरोऽभवत् । ब्रह्मणस्पतिसंज्ञस्तु वेदवादेषु योगिप ॥२०॥ तेषां वचनमाकर्ण्य तान् जगाद महासुनिः । शृणुंडी सर्वसारज्ञो गाणपत्याग्रणीर्महान् ॥२१॥ शृणुंदिनो वाच । गः शक्तिः सूर्य अः प्रोक्तो णो विष्णुरः शिवः स्मृतः । तेषां स्वामी गणेशानस्तेनाऽयं ब्रह्मणस्पतिः ॥२२॥ गणाः समूहवाच्याश्च बाह्यांतरैकभावतः । तेषां स्वामी गणेशानस्तेनायं ब्रह्मणस्पतिः

॥२५॥ गो द्योध अविबोधस्यो णः स्वानंदो निवृत्तिकृत् । तेषां स्वामी गणेशानस्तेनाऽयं ब्रह्मणस्पतिः ॥२६॥ विश्वानि
 ग प्रसूतानि ब्रह्माणि ण गतानि तु । तेषां स्वामी गणेशानस्तेनाऽयं ब्रह्मणस्पतिः ॥२७॥ एवं नानार्थसंयुक्तं नाम तस्य महा-
 त्मनः । तेष्वर्थान् देवविप्राद्याः कति त्रयां न शक्यन्ते ॥२८॥ चित्तरूपा महाभाया पंचधा परिकीर्तिता । सा बुद्धिध्रीनिदा
 तत्र सिद्धिर्माया पग स्मृता ॥२९॥ नाभ्यां नानाविद्यान्यादौ चकार खलनार्थनः । विश्वानि मोहयुक्तानि ब्रह्माणि ब्रह्मण-
 स्पतिः ॥३०॥ तेषां मोहविनाशार्थं योगदानार्थमादगत् । नामरूपधरो जानो गणेशो गणवल्लभः ॥३१॥ अर्थसत्ताममायुक्तं
 नाम तस्य सुरर्षयः । कथं नागविनाशादि भेदास्तत्र भवंत्यनः ॥३२॥ अथ रूपं प्रवक्ष्यामि गणेशस्य सुखप्रदम् । यन
 संशयहीनास्तं भजिष्यथ निरंतरम् ॥३३॥ समष्टिद्वयष्टिरूपाख्यं कुंभस्थले महात्मनः । त्रयी त्रिनेत्ररूपा तु गुंडा तुरीय-
 वाचका ॥३४॥ धर्माग्रमौ गणेशग्रामौ त्रिदुर्गाश्रयौ । दंष्ट्री दंतः सदैकस्तु बोधो जठरवाचकः ॥३५॥ सांख्यं कर्णात्मकं
 तस्य हस्ताश्च त्वयवाचकाः । मायामाधिकरूपौ वै पादौ गणपतेः स्मृतौ ॥३६॥ एषां संयोगरूपाख्यो देहस्तस्य सुरर्षयः ।
 स्वसंवेद्यात्मकः प्रोक्ता योगिभिस्तत्त्वदर्शिनः ॥३७॥ अभिमानेन शून्यत्वादेयामयोगवाचकः । देहो देहधरस्याऽपि
 गणेशस्य विचक्षणाः ॥३८॥ संयोगायोगयोगे देहधारी गजाननः । बभूव योगदानार्थं जगद्भ्यो ब्रह्मभ्यः पर ॥३९॥ विश्वं
 कंठादधस्तस्य शिरो ब्रह्म गजान्मकम् । तयोयोगे गणेशानो देहधारी बभूव च ॥४०॥ एवं नानार्थभावेन ध्यायेत योगिनो-
 ऽमलाः । देहं गणपतेः प्राज्ञा मायामोहविवर्जिताः ॥४१॥ शब्दार्थमत्तया युक्तं वपुस्तस्य विगजनि । नाशानाशादिभावैश्च
 वर्जितं तन्मयं तथा ॥४२॥ एतत् सर्वं समाख्यानं नामरूपरहस्यकम् । गणेशस्य महाभागा यथा सुदृढभाषितम् ॥४३॥
 गणेशेति सकृज्जप्त्वा ब्रह्मभूतो भवेन्नरः । द्विवां चैद्गणेशानः तस्यर्णी नाऽत्र संग्रहः ॥४४॥ गणेशेति सकृज्जप्त्वा यस्मिन्निति
 नरोत्तमः । जगद्ब्रह्मयुतन्मन संस्मृतो गणनायकः ॥४५॥ अतो गणेशनाम्नश्च स्मरणं न करोति यः । स दुरात्मा परिन्याड्य-
 श्चांढालानां शिरोमणिः ॥४६॥ गणेशनमनं कृत्वा नरस्मिन्निति यो भुवि । तेन नानाविधं विश्वं ब्रह्म संनमिनं भवेत् ॥४७॥
 गणेशरूपं संध्याने धृतं येन महात्मना । जगद्ब्रह्मयुतो योगो ध्यानमनेन न संशयः ॥४८॥ गणेशमूर्तिरूपं तु हृष्टं येन
 सुरर्षयः । नानाब्रह्म तथा विश्वं हृष्टं सोऽपि गजाननः ॥४९॥ अनंतानि महाभागा विश्वानि ब्रह्मकाणि तु । तेषां तु पूजनं
 केन भवेदानंन्यभावनः ॥५०॥ ततः सुलभभावाथ तेषां योगमयः प्रभुः । नामरूपधरो दुर्द्विर्बभूव भक्तिलालसः ॥५१॥

तस्य पूजादिभावेन पूजितं सर्वमजसा । जगद्भ्रष्टं न संदेहो विविधं शान्तिरूपकम् ॥५२॥ इदं सर्वं समाख्यानं रहस्यं
गणपस्य च । नामरूपान्मकं पूर्णं संक्षेपेण सुरर्षयः ॥५३॥ भजध्वं नं विशेषेण सर्वसंशयवर्जिताः । तेनैव कृतकृत्याश्च
अविष्यथ सुरर्षयः ॥५४॥ एवमुक्त्वा महायोगी विरगम महामुने । भृशुङ्डी सर्वमाज्ञो गजानन इवापरः ॥५५॥

॥ ओमिति श्रीमदान्ये पुराणोपनिषद् श्रीमन्मौद्रे महायुगे अष्टमे स्वेड धूम्रवर्चस्विने गणेशनाममाहात्म्यकथने नाम द्विचत्वारिंशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ देवर्षय उचुः । एतादृशं गणेशस्य माह्वान्यं मुनिमत्तम । दर्शनस्मरणाद्यं तु सर्वमिद्विप्रदायकम् ॥१॥
जना गणेश्वरस्यैवं दर्शनं नामकीर्तनम् । सकृत् कुर्वन्ति विप्रैराऽथ वाऽधिकं न संशयः ॥२॥ ते सर्वे सुखसंयुक्ता सुक्त्वा
भोगान् मनोगतान् । ब्रह्मभूता न जायन्ते वदन्त्रापि कारणम् ॥३॥ भृशुङ्गुवाच । अविश्वासेन तेषां तु फलमर्थं गतं भवेत् ।
अभक्त्या पादसंभूतं दंभेन त्रिपदं तथा ॥४॥ अतः संपूर्णभावेन फलहीना जनाः किल । न प्राप्नुवन्ति पुण्यं ते सर्वशास्त्र-
प्रकीर्तितम् ॥५॥ अन्यच्च गुणुन प्राज्ञाः पुण्यं पापं समं मनम् । बलेन तेजसा भावैः शास्त्रेष्वत्र न संशयः ॥६॥ यथा गणेश-
नाम्नश्च कीर्तने पुण्यमुत्तमम् । तथा निंदादिजं पापमतुलं जायते किल ॥७॥ यथा जना भजन्ते तं बाह्यभावपरायणाः ।
तथा ते तस्य निंदां वै कुर्वन्ते पश्यन्ति प्रियाः ॥८॥ अन्यच्च कथयिष्यामि संशयस्यापनुत्तये । उल्लंघनादिजं पापं मानाच्छतगुणं
भवेत् ॥९॥ ज्ञात्वा गणेश्वरं सर्वे कुर्वन्त्युल्लंघनं सदा । तेन भोगविहीनास्ते गच्छन्ति नरके किल ॥१०॥ नानाविधसमायुक्ता
जन्मजन्मसु ते जनाः । भवन्ति नाऽत्र संदेहो गणेशोल्लंघनेन च ॥११॥ गणेशमानजं पुण्यं खलपं किं सुखदं भवेत् । उल्लंघन-
बलेनैव हनं मंदमिव प्रियाः ॥१२॥ यथा विस्मृतिभावेन विस्मृतो गणनायकः । विधेयज्ञे भवन् सर्वे जलरूपाः सुरास्तथा
॥१३॥ महानपेयुनाभिश्च स्त्रीभिर्देवाः पुनः कृताः । खलपोल्लंघनजं पापं पश्यध्वं तु सुरर्षयः ॥१४॥ अतो दुःखयुता लोका
गणेशस्मरणादिभिः । गच्छन्ति नरके युक्ताः गणेशोल्लंघनादिभिः ॥१५॥ अन्यच्च कथयिष्यामि कर्म शास्त्रे प्रकीर्तितम् ।
प्रत्यवायाकुलं सर्वं सर्वत्र विविधं पुरा ॥१६॥ प्रत्यवायमनाहत्य कर्म कुर्वन्ति मानवाः । ते सर्वे सकलं पुण्यं प्राप्नुवन्ति न
निश्चिन्तम् ॥१७॥ इत्यादि बहवो भेदाः कृताः विघ्नेश्वरेण च । अवन्दक्रीडनार्थं कथयितुं नैव शक्यते ॥१८॥ अपारमहिमा-

युक्तं माहात्म्यं गणपस्य च । तस्य खंडनभावार्थं निंदादिकं चकार सः ॥१९॥ अतो गणपतिं देवा भजध्वं यत्नसंयुताः ।
 मुनयस्तेन संपूर्णं गणपं परमाप्स्यथ ॥२०॥ मुख्य उचुः । गणेशो योगरूपोऽयं कथं पुंभावमाश्रितः । एकदेशमयं योगिन्
 वद तस्य चरित्रकम् ॥२१॥ भृशुडयुवाच । यथा ब्रह्म महाभागा नपुंसकप्रवाचकम् । स्त्रीपुंभावविहीनं तदेकमार्गपरं
 मनम् ॥२२॥ स्त्रीपुंनपुंसकं सर्वं त्रिविधं त्रयवाचकम् । आत्मा तुरीयसंज्ञश्च पुंवाचकस्त्रिवर्जितः ॥२३॥ जनानां कथने
 वेदास्तं वदन्ति गजाननम् । एकमार्गाश्रितं सर्वं कथने न भवन् क्षमाः ॥२४॥ अतोऽयं गणनाथसैः पुंभावान्मक उच्यते ।
 यथा योगादिकाः शब्दास्तथा देवादयो मनाः ॥२५॥ वामांगं प्राकृतं रूपं सिद्धिस्तस्य महात्मनः । दक्षिणांगं महाभागा
 बुद्धिः पुरुषवाचिका ॥२६॥ तयोयोगं गणेशानो योगाक्रां न संशयः । पुंभाववियुनोऽयं न नैभ्यः सर्वजिनो न च ॥२७॥
 देवस्य उचुः । चतुर्थी गणनाथस्य प्रियाऽन्येनं निधिः परा । कथं रिक्ता तु सा प्रोक्ता विवाहादौ विवर्जिता ॥२८॥ साक्षान्
 मंगलमूर्तेश्च निर्धिमंगलदायिका । सर्वदा रिक्तभावेन कथं युक्ता बभूव सा ॥२९॥ भृशुडयुवाच । पक्षयोरुभयोः संस्था
 चतुर्थी गणपप्रिया । व्रतानामादिभूता वै गणेशप्राप्तिकारिका ॥३०॥ व्रतं चतुःप्रदं पूर्णं सर्वसिद्धिप्रदायकम् । नित्यवन्
 मानवैः सर्वैः कर्तव्यं चादिरूपकम् ॥३१॥ तदा चतुः पदार्थास्तैर्लभ्येन नाऽत्र संशयः । नो चत् कर्म कृतं सर्वं निष्फलं जायते
 नरैः ॥३२॥ अतः सा संमता मद्भिः सर्वकार्येषु देवपाः । व्रतभंगो न कर्तव्यो नानाकार्यपरेषुपि ॥३३॥ विवाहादिषु कार्येषु
 भोजनं क्रियते जनैः । नानाविषयसंगश्च व्रतं तत्र कुतो भवेत् ॥३४॥ अतः संशयहीनास्तां भजते व्रतमार्गिनः । मंगला-
 यतनां पूर्णां चतुर्थीं सर्वसिद्धिदाम् ॥३५॥ जन्ममृत्युयुतैर्लोकैः पूरितं सकलं जगत् ॥३६॥ चतुर्थी व्रतकर्तागो जन्ममृत्यु-
 विवर्जिताः । न्यक्त्वा कर्मफलं कर्म गच्छन्ति निजलोककम् ॥३७॥ सर्वसंकटहीनास्तं भुक्त्वा भागान् मनप्सिमान् । ब्रह्म-
 भूता भवंत्येव चतुर्थीव्रतकारकाः ॥३८॥ व्रतमात्रेण रिक्तं स कुरुते विश्वमंजसा । तेन रिक्ता समाख्याता चतुर्थी नाऽत्र
 संशयः ॥३९॥ विश्वं न्यक्त्वा गणेशानं गच्छन्ति व्रतकारिणः । तेन रिक्तं जगत् सर्वं भवते मुनयोऽमराः ॥४०॥ नान्यनिधि-
 समा देवी मना रिक्ता चतुर्थिका । ब्रह्मभूयप्रदानृत्वात् सर्वेभ्यः सुखदायिका ॥४१॥ एतत् सर्वं समाख्यानं गणेशस्य
 महान्मनः । रहस्यं व्रतमुख्यस्य किं भूयः श्रोतुमिच्छथ ॥४२॥

॥ ओमिति श्रीमदान्त्ये पुराणोपनिषादि श्रीमन्मौड्ले महापुराणे अष्टमे खंडे धूम्रवर्णचरिते चतुर्थीरहस्यवर्णनं नाम त्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ देवर्षय ऊचुः । ब्रह्म नानाविधं प्रोक्तं क्रमार्थं प्राप्तिहेतवे । गणेशस्य न संदेहः पात्रभेदप्रभावतः ॥१॥ अग्नीद्रकादयः सर्वे ब्रह्मशब्दप्रयाचकाः । पुराणेषु महाभाग तेभ्यो ब्रह्मादयोऽभवन् ॥२॥ पितामहः समाख्यातो ब्रह्मा तेभ्यो मुने कथम् । बभूव शंभुमुख्याश्चाभवन् वद महात्मने ॥३॥ इति तेषां वचः श्रुत्वा हर्षितो मुनिमत्तमः । भृशुङ्गी प्रत्युवाच देवर्षयः संशयनाशनम् ॥४॥ ब्रह्मदेवर्षयः । तत्त्वस्था समाख्याता ब्रह्माकाश न संग्रहः । ब्रह्मादयः समुत्पन्ना देवास्तभ्यः सुरर्षयः ॥५॥ अश्विनौ नामिकायाश्च देवौ सर्वत्र संस्थितौ । ब्रह्माकारेण ताभ्यां तु पृथ्वीतत्त्वं विनिःसृतम् ॥६॥ प्रकृतिर्भूमिराख्याता गंधः पुरुष उच्यते । तयोर्गंगोऽश्विनौ देवौ ब्रह्माकारौ मनौ बुधैः ॥७॥ पृथ्वीतत्त्वमयो देहश्चिरगुणान्मशरीरिणाम् । ब्रह्मादीनां च ताभ्यां स निःसृतो नाऽत्र संशयः ॥८॥ विराड्भूतं पृथिव्यास्तु ताभ्यां जातं न संशयः । प्रणवा पृथिवीदहस्तथा जातः सुरर्षयः ॥९॥ अनेन विधिना ब्रह्मा कथ्यते शास्त्रवेदिभिः । तस्माद्विश्वं समुद्भूतं तत्र चित्रं न विद्यते ॥१०॥ नरोऽश्विनौ समाराध्य जित्वा पृथ्वीभवं भ्रमम् । पुनः स जलतत्त्वार्थं वरुणं भजते परम् ॥११॥ तदाऽश्विनौ प्रनष्टौ च हृष्टौ तेन महात्मना । मुख्यं वारुणकं ब्रह्म तस्माज्जानमिदं जगत् ॥१२॥ एवं परंपरा मार्गो ब्रह्मरूपा मनाः परे । इंद्राद्यास्तत्त्वरूपस्यास्तत्त्वं संभावयन्ति ते ॥१३॥ शिवादिदेहरूपेषु संस्थितास्तत्त्वधारकाः । देवा इंद्रमुखास्तेन तदाधाराः शिवादयः ॥१४॥ गौणमार्गेण देवेशाः शंभवादयो बभूविर । इंद्रादिभ्यो न संदेहो न मुख्यं न तत्प्रकीर्तितम् ॥१५॥ मुख्यभावान् देवेन्द्रा इंद्रादयः समुद्भवाः । शिवादिभ्यश्च संपूर्णकलाभिर्नात्र संशयः ॥१६॥ एवमुक्त्वा महायोगी भृशुङ्गी विरगाम ह । देवर्षयः प्रणमुस्तं जगुर्हर्षसमन्विताः ॥१७॥ देवर्षय ऊचुः । सर्वसंशयहीनाश्च कृता वयं महात्मने । त्वया न चित्रमेवेदं गणेशाकाररूपिणा ॥१८॥ देवर्षयस्ततः स्वस्वस्थलं जग्मुः सुहर्षिताः । संशयेन विहीनास्तेऽभजन्निन्यं गणेश्वरम् ॥१९॥ ब्रह्मोवाच । एतत्ते कथितं वत्स रहस्यं शान्तिदायकम् । तस्मात्त्वं गणनाथं ते भज शान्तिमवाप्स्यसि ॥२०॥ एवमुक्त्वा ददौ तस्मै ब्रह्मा मंत्रं षडक्षरम् । विधियुक्तं गणेशस्य सर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥२१॥ कौण्डिन्य उवाच । ततो ब्रह्माणमानम्यागमं चिंतामणिं मुदा । तपोयोगेन विघ्नेशं मंत्रेणाराधयन् परम् ॥२२॥ गते वर्षशते देवः प्रमत्तो वरदोऽभवत् । आययौ मां वरं दातुं सिद्धिबुद्धिसमन्वितः ॥२३॥ तं दृष्ट्वा सहस्रोत्थायाऽऽपृज्यऽऽनम्य गजाननम् । स्तौमि हर्षेण संयुक्तः कौथुमेन महात्मने ॥२४॥ ततो मे वाञ्छितं दत्त्वा योगं योगपति स्वयम् । जगाम स्वस्थलं विप्राहं

खिन्न इव संस्थितः ॥२५॥ नदादि गाणपत्योऽहं जानः संपूर्णभावतः । अभजं नं विशेषेण पत्न्या चिंतामणिं मुदा ॥२६॥
 प्रियां गणेशस्याल्यं दूर्वां ज्ञान्वा महाभुजे । दूर्वाभिर्युतेनाऽपृजयं नं नित्यमादरात् ॥२७॥ मदीयमहगन्धेन किंचिच्छुद्धा-
 ऽब्रवीद्वचः । आश्रया मां किमर्थं त्वं तृणानुष्ठानतत्परः ॥२८॥ भार्याया वचनं श्रुत्वा संशयेन समन्वितम् । तस्यै गणेश्वर-
 भक्तिदानार्थं त्वब्रवं वचः ॥२९॥ दूर्वापिणेन विघ्नेशः संतुष्टो जायते परे । न तथा द्रव्यकायैश्च वस्त्रैर्नैवेद्यमुत्प्रेक्ष्यैः ॥३०॥
 विना दूर्वां निराहारो निष्ठति गणनायकः । निष्फला जायते पूजा कृता नानाविधा किल ॥३१॥ एकदूर्वाकुरं भक्त्या फलं
 केन न गणयेत् । समर्पयद्गुणैराय नस्मात्तं दूर्वयाऽर्चयेत् ॥३२॥ ततस्तस्या हृदि संस्थः संशयो न जगाम ह । एकदूर्वाकुरं
 गृह्याऽऽददां तस्यै हिताय च ॥३३॥ अवदं गच्छ देवेशं देवेन्द्रं दूर्वया समम । सुवर्णं देहि विघ्नेश पूजायां स्थितया प्रभो ॥३४॥
 प्रियेन न्यूनमधिकं त्वया ग्राह्यं कदाचन । नेथेति नम्य मां मा वै जगाम देवनायकम् ॥३५॥ तेन संपूजिता देवी जगाद
 मे वचो हितम् । स इन्द्रो हर्षसंयुक्तस्तथा चकार विप्र ॥३६॥ त्रैलोक्यं घटमध्ये स समारोप्य क्रमेण च । तथापि दूर्वया
 तुल्यं न बभूव महामुने ॥३७॥ हृष्टाऽनिखेदसंयुक्तः समार पंच देवपान । तेऽपि स्वपुंसंयुक्ता जग्मुः कार्यप्रसिद्धये ॥३८॥
 सर्वे मयामसम्ब्रीकाः शिवचिण्णमुमुक्षाऽमराः । घटे स्थितास्तथा तेऽपि दूर्वया नाभवन् समाः ॥३९॥ ततस्ते मांयया सर्वे
 ब्रह्माहं लोकसंकुलम् । घटे क्षिप्तं तथा नक्ष दूर्वया च समं कदा ॥४०॥ हृष्टा ते भयसंयुक्ता मम शापाच्च विप्र ॥ आययु-
 श्चाश्रयायुक्ता आश्रमे मे मुदुःखिनः ॥४१॥ प्रणम्य मां विधिस्तत्र सर्वैर्जगाद शोकतः । दामास्ते मुनिशार्दूल दूर्वापुण्येन
 वै कृताः ॥४२॥ एकदूर्वाममं नैव ब्रह्माहं भवति प्रभो । गणेशपूजने क्षिप्ता त्वया कौटिण्यसत्तम ॥४३॥ एकदूर्वाकुराज्जानं
 फलं चिंतामणिः स्वयम् । दाग्यनि ते महाभाग न वयं तन्ममा यतः ॥४४॥ आज्ञापय करिण्यामो दामास्ते कार्यमुत्तमम् ।
 नित्यं कार्यकरण स्वामिन् पालयस्व सुरेश्वरान् ॥४५॥ तेषां वचनमाकर्ण्य नान् पूज्य प्राब्रवं वचः । विधे सर्वैः समायुक्तो
 गच्छ त्वं स्वपदं प्रभो ॥४६॥ नाहं दूर्वाफले सक्तो भार्यावोधार्थमंजसा । कृतं मया महादेवाऽहं क्षम्यतामिति ॥४७॥
 ततस्ते सर्वदेवेशा ययुः स्वस्वपदं मुदा । भार्या मे श्रद्धया युक्ता गाणपत्याऽभवत् मुदा ॥४८॥ स्त्रिया नित्यं महाभाग
 भजामि गणनायकम् । चित्तस्थिरकृते क्षेत्रे स्थितं चिंतामणिं मुदा ॥४९॥ अतस्त्वमपि विघ्नेश शान्तिमिच्छसि चेत्तदा ।

भज चिन्नेश्वरं तेन योगिविद्यया भविष्यसि ॥५०॥ एवमुक्त्वा ददौ मण्यं मंत्रं गणपतेः परम् । षडक्षरं विधानेन पुत्र सर्वार्थ-
दायकम् ॥५१॥ नं प्रणम्य महाभागमपृच्छं विनयान्वितः । योगप्राप्त्यर्थमत्यन्तं वचनं संशयान्मकम् ॥५२॥

॥ ओमिति श्रीमदाल्य पुराणोपनिषदि श्रीमन्मार्कण्डेय महापुराणे अष्टमे स्कन्धे धृमप्रवर्णचरिते उत्तमस्कन्धे त्रयोपदेशवर्णनं नाम चतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ उत्तमस्कन्धे । ब्रह्म नानाविधं वेदेषु प्रोक्तं वेदवादिभिः । अन्नप्राणादिभेदैश्च संयुक्तं क्रमसिद्धये
॥१॥ मनोमयं ब्रह्म तेषु मनः कोशप्रकाशकम् । न मुख्यं नन् महाभाग सूक्ष्मं स्वप्नविकारजम् ॥२॥ मनोबुद्धिरङ्कार-
श्चित्तं चतुर्विधं परम् । अंतःकरणमित्युक्तं शास्त्रेषु मुनिसत्तमैः ॥३॥ चित्तमत्र समाख्यातं तत्र चिन्तामणिः स्थितः ।
चित्तप्रकाशकत्वादौ मनो ब्रह्म कलात्मकः ॥४॥ प्राणो मनश्च विज्ञानं त्रिविधं स्वप्नमुच्यते । तेष्वेकदेशतः सोऽपि ब्रह्माकारो
गजाननः ॥५॥ कथं शान्तिप्रदं तत्त्वं वदसि ब्रह्मणस्पतिम् । वेदेषु कथितं विप्र कथं तस्मैव बुध्यते ॥६॥ कौण्डिन्य उवाच ।
सम्यक् पृष्टं त्वया विप्र सर्वेषां हितकारकम् । कथयामि महाप्रीत्या प्रणम्य गणनायकम् ॥७॥ सांख्ययोगादिभेदस्यैर्मार्गा
नानाविधाः स्मृताः । पदार्थशोधनार्थं ते ज्ञानव्या वेदवादनः ॥८॥ अन्नप्राणादिकाः शब्दा ब्रह्मणो वाचका मताः । तत्र
चित्तं समाख्यानमंतःकरणं परम् ॥९॥ एकभागाश्रितं चित्तं मनो ब्रह्मणि संस्थितम् । पदार्थशोधनाख्ये तद्विधौ जानीहि
मानद ॥१०॥ कुत्र वेदविवादेषु मनसः परमा मता । बुद्धिस्तस्याः परं ब्रह्म शान्तिदं सर्वसंमतम् ॥११॥ अंतःकरणगा
बुद्धिरैकदेशप्रभावतः । न मुख्या सा समाख्याता तद्वचित्तं मतं बुधैः ॥१२॥ अत्रान्यं बोधदं मार्गं वदामि वेदगं परम् ।
समाहितमना विप्र शृणु संशयनाशनम् ॥१३॥ देहः क्रियात्मकः प्रोक्तो मनो बोधात्मकं मतम् । तयोर्योगे स्वयं बुद्धि-
मौहदा द्वंद्वधारिका ॥१४॥ गणेशोपासनेनैव द्वंद्वदुःखहरा भवेत् । ब्रह्माकारात्मयोगेन बुद्धिर्बुद्धिमतां परा ॥१५॥ ततः
परं स्वयं लीना जायते गणपे परे । तदा शान्तियुतो जंतुर्ब्रह्मभूतो भवेत् स्वयम् ॥१६॥ अहं गणेशरूपश्चेत्तदा मे देहजो
भ्रमः । कुत्र मनोमयो मोहो विवेकदायकः परः ॥१७॥ तयोर्योगे योगमयः कुत्र मे संभवेद्भ्रमः । द्वंद्वभावयुतः सोऽपि

द्वंद्वसंवर्जितः स्मृतः ॥१८॥ एवं ज्ञान्वा महायोगी शान्तिं संलभते परमम् । गणेशो गणनाथोऽयं भवते मुनिसत्तम ॥१९॥
 अनेन विधिना विद्धि चित्तं बुद्धिमयं परम् । तत्र चिन्तामणिं ज्ञान्वा ब्रह्मभूतो नरो भवति ॥२०॥ अन्यच्च शृणु विप्रेश
 मनो विवेकधारकम् । विवेकादभिमानश्चान्तराशेन विविधेषु वै ॥२१॥ अतो बुधैरहंकारो मनोमय उदाहृतः । कथितं वद-
 वादेषु मना बुद्धिर्मनः परम् ॥२२॥ बुद्धिर्ज्ञानान्मिका प्रोक्ता सैव द्वयाऽभवत्त मुदा । जडा देह क्रियामूला चैतन्यदा
 मनोमयी ॥२३॥ वृद्धिक्षयादिकं ज्ञानं सदा देहे प्रतिष्ठितम् । तदेव बुद्धिजं विद्धि जरन्कारो मय्योगतः ॥२४॥ देहान्मनि
 विवेकारूपं ज्ञानं मनसि संस्थितम् । बुद्धिजं क्षयवृद्ध्यादिहीनं चैतन्यधारकम् ॥२५॥ नय्योगो स्वयं बुद्धिज्ञानरूपा
 ययोः परम् । ब्रह्माहमिति शब्दाख्या मनोवाणीविवर्जिता ॥२६॥ बुद्धिरूपं महच्चित्तं जानीहि नन्वरूपकम् । कथया-
 म्यधुना प्रीत्या सर्वसंगयनाशनम् ॥२७॥ चित्तं प्रकाशकं प्रोक्तं प्रकाशो बुद्धिगो मनः । अतः चिन्तामणिः प्रोक्तो बुद्धीशो
 गणनायकः ॥२८॥ चित्तं पञ्चविधं प्रोक्तं क्षिप्तं महं महामुने । विशिप्तं मुनिभिर्मुह्यैरकाग्रं च निर्गोथकम् ॥२९॥ देहदेहिमयं
 चित्तमेकाग्रं शास्त्रसंमतम् । मनः स्वप्नमयं ब्रह्म देहरूपं विचार्य ॥३०॥ अतो मनोमयं चित्तं मा जानीहि महत्परम् ।
 प्रकाशकारकं चित्तं सर्वशास्त्रेषु संमतम् ॥३१॥ संयोगाऽयोगं चित्तं निर्गोथवाचकं मतम् । नानाब्रह्माणि चैकाग्रनिर्गोथ-
 मयगानि तु ॥३२॥ देहदेहिप्रकाशान्वादेकाग्रं चित्तमुच्यते । संयोगायोगाकाशान्वास्त्रिगंधं चित्तमंजमा ॥३३॥ इति सर्वं
 समाख्यातं भज त्वं गणनायकम् । तेन योगीद्रव्यो वै भविष्यति सुशान्तिगः ॥३४॥ जरन्कारश्चात्र । एवमुक्त्वा महायोगी
 कौण्डिन्यो विरगम् ह । जरन्कारः प्रणम्यैवागमं न हर्षसंयुतः ॥३५॥ साधयित्वा महायोगं गाणपन्योऽभवं सुत ।
 गणनाथं त्वमपि न भज शान्त्यर्थमादात ॥३६॥ मत इवात्र । एवमुक्त्वा महायोगी जरन्कारमहाभुने । विरगम् पुनस्तं
 चास्तीक ऊच विशेषविन ॥३७॥

॥ ओमिति श्रीमदानन्दे पुराणेऽर्चनपर्यन्तं श्रीमन्मौढेय महापुराणे अष्टमे स्कन्धे धूम्रवर्णचरिते जरन्कारयोगप्राप्तिवर्णनं नाम पञ्चचत्वारिंशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ आम्नीक उवाच । ध्यान्यान्प्रभृति शैवोऽहं पितॄन् न्यज्य विघ्नपम् । कथं भजामि चिप्रश अनः शैवं
 वदस्व माम् ॥१॥ जन्ममरणं न्यक्त्वा गणेशं शान्तिभ्यो न कोऽपि मुन संभवेत् । गणेशानं शंभुमुत्वा ध्यान्वा शान्तियुता
 बभूवुः ॥२॥ शिवविष्णवादि भावेषु ब्रह्मशब्दः प्रकीर्तितः । एकंशानं गणेशस्य वेदेषु वेदवादिभिः ॥३॥ तेषु योगं समागम्य
 शान्तिं प्राप्ताः सुयोगिनः । सा शान्तिः स्वल्पभावाख्या न मुन्या योगिनां मते ॥४॥ शान्तिभ्यः शान्तिदः प्राक्तो गणेशो
 ब्रह्मणरूपनिः । न भजस्व विद्यानेन तदा शान्तिमवाप्स्यसि ॥५॥ गणेशो मायया युक्तः पंचधा परिकीर्तितः । पंचभेदविहीनः
 स निर्मायिक उदाहृतः ॥६॥ मायायुक्तविहीनत्वं शान्तिमात्रं प्रकीर्तितम् । नयोयोगं गणेशानः शान्तिरूपो न संशयः
 ॥७॥ अतो गणेशरूपादौ शिवो भिन्नः प्रकीर्तितः । न्यजाज्ञानभवं दुःस्वमभेदं गणपं भज ॥८॥ अत्र न कथयिष्यामि
 संवादं शंकरस्य च । उपमन्योर्महाभाग सर्वशान्तिप्रदायकम् ॥९॥ महापाशुपतो विप्र उपमन्युर्महायशः । सहजं शंकरं
 ब्रह्म ज्ञात्वा स्वदयुतोऽभवत् ॥१०॥ जगाम शंकरं विप्रस्त्वं प्रणम्य पुष्टज ह । स्तुत्वा नम्य जगादाथ कृतांजलिर्महाशुनिः
 ॥११॥ उपमन्युश्वाच । सहजं शंकरं ब्रह्म स्वाधीनं दोषसंयुतम् । स्वाधीनं च पराधीनं नैव ब्रह्मणि विद्यते ॥१२॥ ब्रह्मभूयकरं
 योगं वद शैव सदाशिव । येनाहं शिवनो प्राप्य शान्तिस्थस्तं भजे सदा ॥१३॥ इति नम्य वचः श्रुत्वा हर्षयुक्तः
 सदाशिवः । उवाच न महाभागं योगं गणेशसंज्ञकम् ॥१४॥ शिव उवाच । एकदा काशीसंस्थं मामुवाच मुनिसत्तमः ।
 जैगीषव्यो यथा त्वं वै तथा पाशुपताग्रणीः ॥१५॥ जैगीषव्य उवाच । शिवः सहजसंज्ञस्थो ब्रह्मणि सहजं कथम् । अनः शैवं परं
 योगं वद मे शान्तिदायकम् ॥१६॥ विश्वनाथ उवाच । गणेशं भज भावेन तदा शान्तिमवाप्स्यसि । दुंदुहित्वा मया योगात् हृतो
 दुंदुहिः हृदि स्थितः ॥१७॥ मम श्रुत्वा वचो रम्यं दुःखिनो मामुवाच ह । जैगीषव्यो वचो विप्र तदहं कथयामि ते ॥१८॥
 जैगीषव्य उवाच । त्यक्त्वा विश्वेश्वरं देवं भजाम्यन्यं न विश्वप । अशान्तिशान्तिदो वाऽपि शिवो मे परमा गतिः ॥१९॥
 विश्वनाथ उवाच । असच्छक्तिश्च सद्गुरुः समो हरिरहं शिवः । अव्यक्तश्च चतुर्णां वै योगे स्वानंद उच्यते ॥२०॥ स एव
 गणनाथोऽयं मायया पंचधा बभौ । मायाहीनो ह्ययोगाख्यः पंचभिर्वर्जितो मतः ॥२१॥ तयोयोगे गणाधीशः शान्तिदः
 पूर्णवाचकः । अतोऽयं ब्रह्मणा नाथो वयं ब्रह्मप्रवाचकाः ॥२२॥ खेलाद्गणनाथोऽयमस्मद्रूपधरोऽभवत् । कलया तत्र किं
 भिन्नं मन्यसे मुनिसत्तम ॥२३॥ भेदबुद्धिं परित्यज्य भज विघ्नेशमादरात् । न भिन्नः शंकरस्तस्मात्तद्रूपं तं विभावय ॥२४॥

एवमुक्त्वाऽददात्तस्मै मंत्रमेकाक्षरं ततः । सविधिं गणनायस्य ततो ध्यानप्रसिद्धये ॥२६॥ साधयित्वा यथान्यायं गीर्णं गीर्णशसंज्ञितम् । ततो यज्ञं समारभे ब्राह्मणस्पन्यसंज्ञकम् ॥२७॥ कृत्वा यज्ञं मुदायुक्तो द्विजान्मत्वा विमृज्य सः । संस्थितस्तत्र विघ्नशः प्रययौ वरदायकः ॥२८॥ न हृष्टा सहस्रोन्थाय प्रणाम पुष्टज ह । पुनः प्रणम्य तुष्टाव यजुःस्तोत्रेण विप्रपम् ॥२९॥ योगशान्तिं प्रदत्त्वाऽसौ जैगीषव्याय धीमेने । आचार्यतां तु योगस्य स्वयमेनदधे विभुः ॥३०॥ ततो गुरुं शिवं सोऽपि दुर्दिगजं तु दैवतम् । गणपत्यस्वभावेनाभजत्काशीस्थितो मुनिः ॥३१॥ अतस्त्वं गणनायं न भज शान्तिप्रसिद्धये । शान्तिभ्यः शान्तिदः प्रोक्तः सर्वेषां योगधारकः ॥३२॥ जगत्कारुत्वा ददौ तस्मै मंत्रमेकाक्षरं परम् । विधियुक्तं गणेशस्य स्वशिष्यायोगोपमन्येव ॥३३॥ न प्रणम्य ययौ सोऽपि मंत्रध्यानपरोऽभवत् । इष्टिं कृत्वा गणेशस्य शान्तिरूपो बभूव ह ॥३४॥ गणराजस्तुतमपि ययौ भक्तं महासुनिम् । दत्त्वा शान्तिं स्तुतस्तेनाऽनदधे ब्रह्मनायकः ॥३५॥ अतस्त्वं संगायं न्यक्त्वा भज विप्रपतिं सुत । द्युभिचारो न न भार्वाशनियुक्तो भविष्यसि ॥३६॥ मृत आच । एवमुक्त्वा ददौ तस्मै स्वमंत्रं तु षडक्षरम् । विधियुक्तं गणेशस्यास्मीकाय मुनिमत्तमः ॥३७॥ आस्तीकः साधयामास ध्यात्वा हृदि गजाननम् । इष्टिं कृत्वा गणेशस्य शान्तियुक्तो बभूव ह ॥३८॥ गणपत्यप्रियोऽन्यं मानरं स जगाम ह । उपदिश्य गणेशानं शान्तियुक्तां चकार नाम ॥३९॥ अतो गणपतिं नित्यमभजत् प्रीतिसंयुतः । अने गणेश्वरे धाम्नि ब्रह्मैव स बभूव ह ॥४०॥ एतत्तं कथितं सर्वं ब्राह्मणस्पन्ययज्ञजम् । माहान्त्यं गणपत्यानां प्रियं संक्षेपतो मया ॥४१॥ यः शृणोति नरो भक्त्या पठेन तस्य सिद्धिदम् । भविष्यति न संदेहो मुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ॥४२॥ ब्राह्मणस्पन्ययज्ञस्य पुण्यं स लभेन परम् । अने स्वानंदगो भूत्वा ब्रह्मभूतो भवेन्नरः ॥४३॥

॥ ओमिनि श्रीमदान्ये पुराणोपनिषदि श्रीमन्मोदने महापुराणे अष्टमे स्कंदे धूम्रवर्णचरिने ब्राह्मणस्पत्ययज्ञमाहात्म्यवर्णनं नाम षट्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ शौनक उवाच । कथं दशहरा देवी दशमी चाश्विनेऽभवत् । कथं तत्र शमीपूजां कुर्वन्ति देवतादयः ॥१॥
मन् उवाच । शंखं हन्वा महावीरं विष्णुः परपूजयः । ददौ वेदान् विधात्र स सांगोपांगममन्वितात् ॥२॥ तान् दृष्ट्वा हर्षितो
ब्रह्मा मन्मथार गणनायकम् । नतो गणेश्वरं वेदा ययुः सृष्टाश्च तेन ये ॥३॥ पुरा कपिलरूपेण कर्मसिद्ध्यर्थनिर्मिताः । हन्तुषु
वेदशास्त्रेषु शंखेन पापरूपिणा ॥४॥ तन् दृष्ट्वा परमाश्चर्यं ब्रह्मा तुष्टाव विघ्नपम् । प्रार्थयामास वेदानां निविधाय महासुन ॥५॥
नूनस्तं प्रन्युवाचैवाकाशवाणी महादुता । सर्वविधे शमी पूज्य विघ्नहीनो भविष्यसि ॥६॥ या शमी स गणेशानो न
भदस्तत्र वनन । अथैव तां महाभाग पूजयस्व विधाननः ॥७॥ नतो वेदान समस्तपृथग्य प्रशम्नान कुरु मानद । एवमुक्त्वा
स्ववाणीभ्यो विरगम् गजाननः ॥८॥ श्रुत्वाऽनिहर्षितो ब्रह्मा वेदेदैवैः सहेश्वरैः । मुनिभिस्तां प्रपूज्यैव वेदान् शान्तां चकार
ह ॥९॥ यस्मिन् काले महाविप्र पूजिता विधिना शमी । आश्विनी दशमी तत्र सायाह्मा सा बभूव ह ॥१०॥ ततो दशहरा
जाता सा शमीसंयुता निधिः । तदर्थं शृणु भावेन सर्वकार्येषु सिद्धिदाम् ॥११॥ दश दिक्षु स्थितान्येव भूतानि भयदानि
च । कार्यध्वंसं प्रकुर्वन्ति कृगणि प्रबलानि च ॥१२॥ दशमी हन्ति सा तानि शमी पूजाबलेन वै । अतो दशहरा प्रोक्ता
सर्वकार्यप्रसिद्धये ॥१३॥ शमीपूजाविधिं कृत्वा सायाह्मा नानलोकयत् । सांगोपांगयुतान् वेदांस्तनः सर्वानुपादिशत् ॥१४॥
नानाकार्यप्रसिद्ध्यर्थं दशम्यां शमीपूजनम् । शुक्लाश्विन्यां च सायाह्मा कर्तव्यं सर्वजंतुभिः ॥१५॥ तन विघ्नविहीनास्ते
दशदिक्षु भ्रमन्ति चत् । सर्वसिद्धियुताः सर्वे भवन्ति नात्र संशयः ॥१६॥ दशदिक्षु स्थितान् हन्ति विघ्नान् दशहरा मता ।
अथ प्रभृति देवशा मुनयो वार्षिकी भवा ॥१७॥ पूजयिष्यन्ति देवशा शमीं कार्यप्रवर्धिनीम् । वार्षिकं दुःखमुत्सृज्य
स्थास्यन्ति सुखभोगिनः ॥१८॥ पूजयित्वा शमीं विप्रा वेदान् ये पुस्तकस्थितान् । पठिष्यन्ति पुराणादींस्तेषां ज्ञानं भविष्यति
॥१९॥ न यो दशहरायां तु शमीं पूजयेन कदा । स नाना विघ्नसंयुक्तो नरकं गते प्रगच्छति ॥२०॥ एवमुक्त्वा स्वयं ब्रह्मा
जगाम वेदसंयुतः । स्वलोकं शंकराद्याश्च जग्मुर्विप्राः सुरा मुने ॥२१॥ तदादि चाश्विनी शुक्ला दशहरा बभूव ह । दशमी
शमीसंयुक्ता सर्वायं सिद्धिदायिनी ॥२२॥ अनोऽवश्यं स्वभावेन पूजयन्ति शमीं नराः । देवा नागास्तथा वेदान् पठन्ते
पाठयन्त्यपि ॥२३॥ इदं सर्वं समाख्यातं चरितं शमीसंभवम् । यः शृणोति नरः सोऽपि लभते पठतीप्सितम् ॥२४॥
शौनक उवाच । किमाधारमिदं सर्वं वर्तते सूत तद्ब्रू । कर्माधीनं वदत्येव केचिदत्र मुनीश्वराः ॥२५॥ ईश्वराधीनमेतद्वै
केचिच्चंदं गृहच्छया । त्रिविधं तेषु किं सत्यं ज्ञायते न मुनीश्वरैः ॥२६॥ सूत उवाच । त्रिविधं प्रवदत्येव मुनयो ब्रह्मवेदिनः ।

तत्सर्वं सत्यरूपं त्वं जानीहि मुनिसत्तम ॥२७॥ गणेशेन कृतं सर्वं क्रीडार्थं स्वेच्छया मुने । तत्र माया समाख्याता
 सिद्धिरैश्वर्यदायिनी ॥२८॥ ऐश्वर्यमोहधरा सा बुद्धिर्मयिक उच्यते । मायाभोगार्थमत्यन्तमनः श्रमयुतोऽभवत् ॥२९॥
 मायामायिकयोगात् स गणेशो ब्रह्मनायकः । क्रीडति स्वस्वभावेनानन्यभावपरायणः ॥३०॥ न कोऽपि तत्र विघ्नशप्रकस्तत्र
 विद्यते । अतो ग्रहच्छया सर्वं वर्तते योगिनां हृदि ॥३१॥ अन्यच्च शृणु विप्रश माया नानाभ्रमान्मिका । सा जडा सर्व-
 भावेन कर्तुं नैव क्षमाऽभवत् ॥३२॥ तथा संमोहितोऽत्यन्तं मायिकस्तां चचाल ह । नदा सत्तायुता माया खलेन विविध
 रता ॥३३॥ मायिकेन धृता दवी चचाल विविधान्मिका । मायिकच्छावशेनैव संस्थिता नाऽत्र संशयः ॥३४॥ यदा त्यक्ता
 महामाया मायिकेन महामुने । नदा शक्ता न किञ्चित् सा कर्तुं जडप्रभावतः ॥३५॥ ईश्वराधीनभावेन वर्तते सर्वमंजसा ।
 वर्तन्ति मुनयः कञ्चित् ध्यानमगपरायणाः ॥३६॥ अन्यच्च कथयिष्यामि माया कर्मस्वरूपिणी । नानाभावयुता नित्यं खलनि
 त्रिविधा परा ॥३७॥ कर्माकर्मविक्रमाणयचालयत् सर्वरूपिणी । स्वर्गमुक्तिमहावीचिदायिनी त्रिविधं रता ॥३८॥ यादृशं
 कुरुते कर्म फलं भोक्ष्यति नादृशम् । कर्माधीनमिदं सर्वं वर्तते त्रिविधं क्लिष्टं ॥३९॥ शुभाशुभं कृतं कर्म भोक्तव्यं नात्र
 संशयः । कल्पकोटिशनैर्वाऽपि कृतं कर्म न न त्यजेत् ॥४०॥ एवं वर्तन्ति विप्रश ब्राह्मणा देहवादिनः । धारणायां स्थितास्त
 वै मन्यं शान्त्रयु निश्चिनम् ॥४१॥ अथैकभावनां वक्ष्य त्रयाणां शृणु शौनक । गणशमायया भ्रान्ता न जानन्ति कुर्यागिनः
 ॥४२॥ मायामायिकरूपेण संस्थितो गणनायकः । क्रीडति स्वस्वभावेनानन्यभावपरायणः ॥४३॥ नम्येच्छया महाविप्र
 ईश्वरश्चैव निष्ठति । मोहितां गणनायन जानानि न गजाननम् ॥४४॥ अहं श्रेष्ठः परं ब्रह्म मदाधारमिदं जगत् । मदिच्छया
 प्रवर्तते जनेवो नाऽत्र संशयः ॥४५॥ यादृशी गणनायम्येच्छा भवेत्तादृशं स्वयम् । करोतीश्वर आनन्ददाता भेदो न हृदयेन
 ॥४६॥ कर्मरूपा महामाया गणेशेच्छासमन्विता । चलते न न ज्ञानानि मोहिता भ्रान्तिसंयुता ॥४७॥ अहं श्रेष्ठो न संदेहो
 मदाधारमिदं जगत् । मकलं कर्मभावेन धारयामि चराचरम् ॥४८॥ यादृशी गणनायम्येच्छा भवेत्तादृशं स्वयम् । कर्म
 कुर्वन्ति विप्रश चराचरान्मर्जीविनः ॥४९॥ अनस्त्रिविधं विप्र एकलक्षाश्रितं मनम् । एवं वायविहीनं तन्निधा सं वर्तते
 सदा ॥५०॥ मायावादिन एवं तत् कर्माधीनं वर्तन्ति हि । अद्वैतवादिनः सर्वे ईश्वराधीनगं तथा ॥५१॥ योगिनः प्रवदन्त्येन-
 ग्रहच्छाधीनगं जगत् । एवं सत्यं प्रमाणेन त्रिविधं मुनिसत्तम ॥५२॥

॥ ओमिति श्रीमदांजल्य पुराणोपनिषदि श्रीमन्मोदल महापुराणे अष्टमे स्कन्धे धूम्रवर्णचरिते त्रिविधजगदाधारनिरूपणं नाम सप्तचत्वारिंशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ मृत उवाच । प्रसंगाच्छृणु मासानां चरितं गणपे रतम् । द्वादशानां सुसंक्षेपात् सर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥१॥ आचरणे पंचकं सैव्य गणेशं वरुणः स्वयम् । दिगीशत्वं समालेभे ज्ञानं गणेशसंभवम् ॥२॥ स्वयं भाद्रपदे वायुस्तथा सैव्य मयूरपम् । योगं लेभे दिगीशत्वं गणपत्योऽभवत् प्रभुः ॥३॥ आश्विने देवगंधर्वाः सैव्य विघ्नश्चरं पुरा । स्वयं श्वयंसमायुक्ता बभूवुर्ने महासुने ॥४॥ कार्तिके वक्रतुडं तु सैव्य विद्याधरास्तथा । स्वस्वव्यापारसंयुक्ता बभूवुर्ज्ञान-
धाराकाः ॥५॥ विकटं मागशीयं चादिन्याः संसैव्य सर्वपाः । जानास्तेजस्विनः सर्वे ज्ञानयुक्ता महासुने ॥६॥ पौषे लंबोदरं सैव्य वसवः स्वपदाश्रिताः । बभूवुर्ज्ञानसंयुक्ता नानाभावपरायणाः ॥७॥ माघे रुद्रा गणेशानं सैव्य सर्वत्रगा वभुः । गणपत्या महाभागाश्चरन्ति व्यकुतोभयाः ॥८॥ फाल्गुने निर्ऋतिः सैव्य गणेशं दिक्पतेः पदम् । लेभेऽभिचारभावाख्यं कर्मभोगं महामनिः ॥९॥ चैत्र अप्सरसः सर्वाः सैव्य ते धूम्रवर्णकम् । नानालावण्यजं लसुर्गानादि भगमेव च ॥१०॥
हेरंबं सैव्य वैशाखेऽभवत् यक्षजनास्तथा । स्वस्वव्यापारकुशला नानाभोगपरायणाः ॥११॥ ज्येष्ठे विनायकं नागाः सैव्य सामर्थ्यसंयुताः । बभूवुः कार्यकर्तारो नानाभोगपरायणाः ॥१२॥ पक्षिणः पंचकं नित्यं सैव्याऽऽषाढे गजाननम् । अभवन् भोगसंयुक्ताः स्वकार्यकुशलाः किल ॥१३॥ दुर्द्विराजं तथा ढौढं धातुभिः सैव्य पर्वताः । बभूवु रत्नजानीनां धारका भोगकारिणः ॥१४॥ वार्षिकं स्वस्वमासं ते समाश्रित्य गजाननम् । अभवन् स्नानकर्तारो गणेशे पंचक रताः ॥१५॥
एवं नानाजनाः सिद्धिं लेभिर मासजेन च । व्रतेन कति ते ब्रूयां नालं वर्षयुतैरपि ॥१६॥ इदं मासभवं सर्वं माहात्म्यं कथितं मया । पठनाच्छ्रवणात् सद्यो भवेत् सर्वसिद्धिदम् ॥१७॥ यं यमिच्छति तं तं स लभेत् नाऽत्र संशयः । अने गणेश्वरे धाम्नि लीनः संजायते सुने ॥१८॥ इदं सर्वं समाख्यातं यद्यत् पृष्टं त्वया सुने । श्रोतुमिच्छसि किं भूयो वद नत् कथयाम्यहम् ॥१९॥

॥ ओमिति श्रीमदाल्ये पुराणोपनिषदि श्रीमन्मौद्गले महापुराणे अष्टमे खंडे धूम्रवर्णचरिते मासानां माहात्म्यवर्णनं नामाष्टचत्वारिंशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ शौनक उवाच । प्रकृतं वद सृत् न्वं संवादं शंकरस्य च । सनकादेर्विशेषेण सर्वसिद्धिकरं परम् ॥१॥
नानावनारसंयुक्तं धूम्रवर्णचरित्रकम् । श्रुत्वा सनकमुख्यास्तं किमृचुर्योगसिद्धये ॥२॥ सत उवाच । धूम्रवर्णवनारस्य
श्रुत्वाऽहं बधसंश्रितम् । चरितं हृष्टगोमाणः पप्रच्छुः शंकरं द्विजाः ॥३॥ सनकाद्या उचुः । नानावनारसंयुक्तं श्रुत्वा
माहात्म्यमुत्तमम् । धूम्रवर्णवनारस्य संतुष्टाः स्म सदाशिव ॥४॥ अधुना शाधि सर्वेश योगप्राप्त्यर्थमुत्तमम् । विधिं
सुखकरं श्रीघ्नं सुगमं योगिनायक ॥५॥ श्रीशिव उवाच । गणेशहृदयं वक्ष्ये सर्वसिद्धिप्रदायकम् । साधकाय महाभागाः शीघ्रं
वै शान्तिदं परम् ॥६॥ पुराऽहं गणनाथस्य ध्यानयुक्तोऽभवत् द्विजाः । नत्र मां सरितां श्रेष्ठा जगद वाक्यमुत्तमम् ॥७॥
गोवाच । वद शंकर कस्य न्वं ध्यानं करोषि नित्यदा । इच्छामि तमहं ज्ञानुं त्वत्तः किं परमं मनम् ॥८॥ श्रीशिव उवाच ।
गणेशं देवदेवं शं ब्रह्मब्रह्मेशमादरात् । ध्यायामि सर्वभावेन कुलदेवं सनाननम् ॥९॥ नस्य यद् हृदयं देवि गुप्तं
सर्वप्रदायकम् । कथयिष्यामि सर्वज्ञे येन ज्ञायमि नं विसुम् ॥१०॥ पुराऽज्ञानावृत्तोऽहं तु तपसि संस्थितोऽभवम् । नत्र
तपःप्रभावेण हृद्यपटयं गजाननम् ॥११॥ नस्य दर्शनमात्रेण रक्षतिः प्राप्ता मया प्रिय । तथा गणेश्वरं ज्ञात्वा योगिवंद्यो-
ऽभवत् मुदा ॥१२॥ नत्तेऽहं शृणु वक्ष्यामि गणेशहृदयं परम् । येन गणेशयोगं त्वं निपुणा संभविष्यसि ॥१३॥
उ० ॥ अस्य गणेशहृदयन्तोत्रमंत्रस्य । शंभुर्कथिः । नाना छंदामि । गणेशो देवता । गमिनि वीजम् । ज्ञानानिमिका शक्तिः । नादः
कीलकम् । श्रीगणपतिग्रीन्यर्थमभीष्टसिद्धयर्थं जपे विनियोगः । ॐ । गमिन्येकाक्षरान्मन्त्रवीजैः करन्यामाः षडंगन्यामाश्च ।
अथ ध्यानम् । सिंदूरगमं त्रिनेत्रं पृथुतर्जजटलं रक्तवस्त्रावृतं नं पाशं चैवांकुशं वै रदनमभयकं पाणिभिः संदधानम् । सिद्ध्या
बुद्ध्या प्रशिष्टं गजवदनमहं चिंतये श्वेकदंतं नानाभूषाभिगमं निजजनमुच्चदं नाभिगोपं गणेशम् ॥१४॥ एवं ध्यान्वा
मानसोपचारैः पूजयेत् । किंचिन्मूलमंत्रं जप्त्वा हृदयं पठेत् ॥ ॐ गणेशमेकदंतं च चिंतामणिं विनायकम् । दुर्दिगजं
मयूरशं लंबोदरं गजाननम् ॥१५॥ हरं वक्रतुंडं च ज्येष्ठगजं निजस्थितम् । आशापूर्णं तु वरदं विक्रदं धरणीधरम् ॥१६॥
मिन्द्रिबुद्धिपतिं बंद ब्रह्मणस्पतिं संज्ञितम् । मांगन्येशं सर्वपूज्यं विघ्नानां नायकं परम् ॥१७॥ एकविंशति नामानि गणेशस्य
महात्मनः । अथैन संयुतान्येव हृदयं परिकीर्तितम् ॥१८॥ गोवाच । एकविंशतिनाम्नां त्वमर्थं ब्रूहि सदाशिव । गणेशहृदयं येन
जानामि करुणानिधे ॥१९॥ श्रीशिव उवाच । ग काररूपं विविधं चराचरं ण कारगं ब्रह्म तथा परात्परम् । तयोः स्थितास्तस्य गणाः

प्रकीर्तिता गणेशमेकं प्रणमाभ्यहं परम् ॥२०॥ मायास्वरूपं तु सदैकवाचकं दत्तः परो मायिकरूपधारकः । योगे तयोर्गुरुद-
सुमानिनि धीस्थं ननोऽहं जनभक्तिलालसम् ॥२१॥ चित्तप्रकाशं विविधेषु संस्थं ल्लिप्तं न लेपादि विवर्जितं तम् । भोगैर्वि-
हीनं त्वथ भोगकारं चिन्तामणिं न प्रणमामि नित्यम् ॥२२॥ चिन्तायकं नायकवर्जितं प्रिये विशेषतो नायकमीश्वरान्मनाम् ।
निर्गन्तुशं न प्रणमामि सर्वदं सदान्मकं भावयुतेन चेतसा ॥२३॥ वदाः पुगणानि महेश्वरगदिकाः शास्त्राणि योगेश्वर-
देवमानवाः । नागामुगं ब्रह्मगणाश्च जनवा दुर्द्विगजकम् ॥२४॥ मायार्थवाच्यो हि मयूरभावो नाना
अर्थप्रकरणेन । तन्मान मयूरगमयो वदन्ति नमामि मायापनिमाममेतान् ॥२५॥ यस्यादगद्विश्वमिदं प्रभुनं ब्रह्माणि
तद्वज्रजालं स्थितानि । अनन्तरूपं जडं हि यस्य लंबोदरं न प्रणनोऽस्मि नित्यम् ॥२६॥ जगद्गन्नाथो गणनायकस्य गजान्मकं
ब्रह्मशिरः परेशम् । नयोश्च योगे प्रवदन्ति सर्वे गजाननं न प्रणमामि नित्यम् ॥२७॥ दीनार्थवाच्यस्त्वथ हेजगद्गो ब्रह्मार्थ-
वाच्यो निगमेषु रंभः । तन्पालकन्वाच नयोः प्रयोगे हेरंभमेकं प्रणमामि नित्यम् ॥२८॥ विश्वान्मकं यस्य शरीरमेकं नन्माच्च
वकं परमात्मरूपम् । तुहं तदेवं हि तयोः प्रयोगे न वक्तुं हं प्रणमामि नित्यम् ॥२९॥ माता पिताऽयं जगतां परेषां नम्याऽपि
माता जनकादिकं न । श्रुष्टं वदन्ति निगमाः परेशं न ज्येष्ठगजं प्रणमामि नित्यम् ॥३०॥ नाना चतुःस्थं विविधान्मक्रेण
संयोगरूपेण निजस्वरूपम् । पूर्यस्य सा पूर्णसमाधिरूपा स्वानंदनाथं प्रणमामि चानः ॥३१॥ मनोरथान् पूरयतीह गंगं
चराचराणां जगतां परेषाम् । अतो गणेशं प्रवदन्ति चाशाप्रपूरकं न प्रणमामि नित्यम् ॥३२॥ वरैः समास्थापितमेव सर्वं
विश्वं तथा ब्रह्मविहारिणा च । अतः परं विप्रमुखा वदन्ति वरप्रदं तं वरदं नतोऽस्मि ॥३३॥ मायामयं सर्वमिदं विभानि
मिथ्यास्वरूपं भ्रमदायकं च । तस्मात् परं ब्रह्म वदन्ति सत्यमेनं परेशं विकटं नमामि ॥३४॥ चित्तस्य प्रोक्ता मुनिभिः पृथिव्यो
नानाविधा योगिभिरेव गंगे । तासां सदा धारक एक एव वंदे च धरणीधरमादिभूतम् ॥३५॥ विश्वात्मिका ब्रह्ममयी हि
बुद्धिस्तस्या विमोहप्रदिका च सिद्धिः । ताभ्यां सदा खेलति योगनाथस्तं सिद्धिबुद्धीशमथो नमामि ॥३६॥ अस्त्यसत् साम्य-
तुरीयनैज्यगनिवृत्तिरूपाणि विरच्य खेलकः । सदा स्वयं योगमेयेन भाति तं नमाम्यतोऽहं त्वथ ब्रह्मणस्पतिम् ॥३७॥
अमंगलं विश्वमिदं सहात्मभिरयोगसंयोगयुतं प्रणश्वरम् । ततः परं मंगलरूपधारकं नमामि मांगल्यपतिं सुशान्तिदम्
॥३८॥ सर्वत्र मान्यं सकलावभासकं सुहैः शुभादावशुभादिपूजितम् । पूज्यं न तस्मान्निगमादिसंमतं तं सर्वपूज्यं

प्रणतोऽस्मि नित्यम् ॥३९॥ मुक्तिं च मुक्तिं प्रददामि तुष्टो भक्तिप्रियो यो निजविग्रहा च । भक्त्या विहीनाय ददामि
 विघ्नांस्तं विघ्नराजं प्रणमामि नित्यम् ॥४०॥ नामार्थयुक्तं कथितं प्रिये तेविघ्नेश्वरस्यैव परं रहस्यम् । त्रिः सप्त नाम्नां हृदयं
 नरो यो ज्ञात्वा परं ब्रह्ममयो भवेद्विह ॥४१॥ गणेशाय । नाम्नां यत् हृदयं प्रोक्तं त्वया ब्रह्मप्रदं परम् । न तत्रालुभवो म तु
 तदर्थं वद शंकर ॥४२॥ शंकर उवाच । मंत्रं गृह्य गणेशस्य पुरश्चरणमार्गतः । भज तं तेन ते ज्ञानं भविष्यति न संशयः ॥४३॥
 हृदयं मंत्रराजस्य कथयामि समासतः । मंत्र एव गणेशानो न भिन्नस्तत्र वर्तते ॥४४॥ गकारो ब्रह्मदेवश्चाऽकारो विष्णुः
 प्रकीर्तितः । बिंदुः शिवस्तथा भानुरनुनामिकसंज्ञितः ॥४५॥ तेषां संधिर्महाशक्तिरेभिर्मन्त्रः स उच्यते । देवता गणनाथस्तु
 तेषां संयोगकारकः ॥४६॥ तेभ्यस्तारमयं विश्वं समुत्पन्नं प्रिये पुग । अतस्तारयुतो मन्त्रो गणेशोकाक्षगकृतिः ॥४७॥ नारः स
 षड्विधः प्रोक्तस्तं निबोध सर्गिद्वे । अकारोकारकौ प्रोक्तौ मकारो नादबिंदुकौ ॥४८॥ शून्यं विद्धि महामायं तत्र भेदं
 वदाग्यहम् । शून्यं देहिस्वरूपं तु बिंदुर्देह इति स्मृतः ॥४९॥ नाभ्यां चतुर्विधं विश्वं स्थूलादिभेदकारकम् । एतादृशं विजानीहि
 मंत्रराजं गजाननम् ॥५०॥ आगमोक्तविधानेन कृत्वा न्यामादिकं पुग । ततो गणेश्वरं पूज्य जपं कुर्याद्विचक्षणः ॥५१॥
 तद्गणेशेन होमं वै कुर्यादागममार्गतः । तद्गणेशमिति प्रोक्तं नर्पणं गणपस्य च ॥५२॥ तद्गणेशमिति देवि मार्जनं
 तद्गणेशानः । विघ्नाणां भोजनं प्रोक्तमेवं पंचांगमुच्यते ॥५३॥ यथाविधि कृतं चैतत् सद्यो हि फलदं भवेत् । अतस्त्वं
 मंत्रराजस्य पंचकं नत् समाचर ॥५४॥ एवमुक्त्वाऽऽदत्ताभ्यै मन्त्रं विधिममन्त्रितम् । गणेशस्य प्रणम्यैव मां ग्रयो मा
 तपोर्यतः ॥५५॥ मयूरं समासाद्य चकार नपमुत्तमम् । गंगा तत्रैव विप्रेशा मंत्रायानपरायणा ॥५६॥ पुरश्चरणमंके मा
 चकार सर्गिनां वरा । ततः प्रमथनां यानो गणेशो भक्तवन्मनः ॥५७॥ तम्यैव कृपया तस्या हृदि ध्यानं बभूव ह । तनैक-
 विंशतिनाम्नामर्थज्ञा नन्क्षणादभूत् ॥५८॥ ततो हयगुता देवी तत्र वासं चकार सा । निन्यं भक्तिसमायुक्ताऽभजत्ते
 गणनायकम् ॥५९॥ मनकाया उचुः । ब्रह्मभूता सर्गिच्छृष्टा मयूरं कथं प्रभो । अभजत्तस्य मार्गं नो ब्रूहि नाथ नमोऽस्तु ते
 ॥६०॥ शिव उवाच । ब्रह्मभूतो नरो योगी गणेशमभजत् सदा । नवधा भक्तिभावेन तत्परश्च महर्षयः ॥६१॥ पुत्रः
 कलत्रं जनकौ सुहृद्गणो द्रव्यं सखा वृत्तिजविद्यया युतम् । स्वर्गस्तु मोक्षो विविधं त्वमेव मे स्वामी गुरुर्विघ्नपतिः परात्परः
 ॥६२॥ सांसर्गिकं कायिकवाचिकं परं कर्माऽचरं मानसजं त्रिंदहनः । ज्ञानं हृदिस्थं च मया परात्परं विघ्नेश्वरोयेति

समर्पितं किल ॥६३॥ योगाकारेण विघ्नेश एकानेकादिसंश्रितः । सुक्ते स विविधान् भोगान् शुभाशुभसमाश्रितान् ॥६४॥
 नाहं नरः स्वयं साक्षात् क्रीडति गणनायकः । स्वामिसेवकभावेन रतो ब्रह्मणि शोभते ॥६५॥ अनेन विधिना विप्रा भर्जने
 गणनायकम् । योगिनः शुक्लमुख्याश्च सुहृन्नाद्या महर्षयः ॥६६॥ एतन्सर्वं समाख्यानं गुह्यं गणपतभ्या । हृदयं तेन विघ्नेशं
 तोषयध्वं महर्षयः ॥६७॥ यथा देहद्रियाद्यु मुख्यं स्वहृदयं स्मृतम् । यत्र जीवस्वरूपेण निष्ठति गणनायकः ॥६८॥
 तथा गणपतेरनत् हृदयं परिकीर्तितम् । अत्र योगपतिः साक्षात्तिष्ठति ब्रह्मनायकः ॥६९॥ अनेन गणनायं तु यस्तोष्यति
 नरोत्तमः । स सुक्त्वा सकलान् भोगानेन योगमयो भवेत् ॥७०॥ एवं मदीयवाक्यं ते श्रुत्वा ब्रह्मसुताः परम् । प्रणम्य
 मां ययुः सर्वे सनकाद्यास्तपोवनम् ॥७१॥ एकाक्षरस्य मंत्रस्य पंचकं सेव्य योगिनः । गणेशहृदयं ज्ञात्वा गाणपत्या
 बभूवुरे ॥७२॥ नतो नित्यं गणेशस्य हृदयं ते महर्षयः । जपति भक्तिसंयुक्ता भ्रमंति स्वेच्छयैरिनाः ॥७३॥ अतस्त्वमपि
 भोवेन गणेशहृदयं परम् । सेवस्व गाणपत्येषु तथा मुखो भविष्यसि ॥७४॥ सुदृढ उवाच । एवमुक्त्वा महानागं शेषाय
 प्रददौ शिवः । मंत्रमेकाक्षरं सांगं स ययौ ते प्रणम्य च ॥७५॥ साधयित्वा यथान्यायं हृदयज्ञो बभूव ह । नित्यं
 हृदयेकैव तुष्टाव द्विरदानम् ॥७६॥ गणेशहृदयं पुण्यं शृणुयाच्छावयेन्नरः । ईप्सितं प्राप्नुयादने ब्रह्मभूतो भवेदिदम्
 ॥७७॥ नित्यं पठन्नश्चंदं हृदयं गणपस्य यः । स गणेशो न संदेहो दर्शनात् सिद्धिदो भवेत् ॥७८॥ पुत्रपौत्रकलत्रादि
 लभेते पाठनो नरः । धनं सुविपुलं धान्यमारोग्यमचलां श्रियम् ॥७९॥ एकविंशतिवारं यो दिवसानेकविंशतिम् ।
 पठेद्गणपतिं चित्यं स लभेदीप्सितं फलम् ॥८०॥ असाध्यं साधयेत् मर्त्यो गणेशहृदयेन यत् । राजबंधात्रिकालेषु
 मोचयेत् पाठनो विधे ॥८१॥ मारणोच्चाटनादीनि वश्यमोहादिकानि तु । अनेन साधयेन्मर्त्यः परकृत्यं प्रणाशयेत् ॥८२॥
 संग्रामं जयमाप्नोति वीरश्रीसंयुतो भवेत् । अस्य पाठेन भो दक्ष न किंचिद् दुर्लभं भवेत् ॥८३॥ विद्यामायुर्यशः
 प्रज्ञामंगहीनोऽगमाप्नुयात् । यं यं चिंतयते मर्त्यस्तं तं प्राप्नोति निश्चितम् ॥८४॥ नानेन सदृशं किंचित् शीघ्रसिद्धिकरं भवेत् ।
 साक्षाद्गणपतेः प्रोक्तं हृदयं ते मया विधे ॥८५॥ गणेशभक्तिहीनाय दुर्विनीताय विद्विषे । न देयं गणराजस्य हृदयं वै
 कदाचन ॥८६॥ गणेशभक्तियुक्ताय साधवे च प्रयत्नतः । दातव्यं तेन विघ्नेशः सुप्रसन्नो भविष्यति ॥८७॥ महासिद्धिप्रदं
 तुभ्यं कथितं गणपस्य च । हृदयं किं पुनः श्रोतुमिच्छसि त्वं प्रजापते ॥८८॥

॥ ओमिति श्रीमदांत्ये पुराणोपनिषदि श्रीमन्नौद्वेले महापुराणे अष्टमे खंडे धूम्रवर्णचरिते गणेशहृदयकथनं नामैकोनपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ दक्ष उवाच । योगिध्येयं गणेशस्य रूपं सर्वत्र संमतम् । ध्यातुं त्वयोगिभिः शक्यं प्रत्यक्षं नाऽत्र संशयः ॥१॥ कथं वेदादिषु प्रोक्तं योगिध्येयमनुत्तमम् । वद नन् कारणं विप्र संशयस्यापनुत्तये ॥२॥ मुद्गल उवाच । अयोगिनो गणेशानं पंचभूतमयं प्रभुम् । जानन्ति सर्वतुल्यं न वेदधारिणमंजसा ॥३॥ न तेषां हृदये दक्ष रूपं योगमये परम् । शोभते गणराजस्य योगाकारमपि स्फुटम् ॥४॥ योगिनस्तं विगेषेण जानन्ति योगरूपिणम् । तत्र भेदं प्रवक्ष्यामि शृणुष्वैकाग्र-मानसः ॥५॥ समष्टिर्यष्टिरूपाख्यं ब्रह्म वेदं प्रकीर्तितम् । कुंभस्येन गणेशस्य पश्यन्ति नन्मये च ते ॥६॥ त्रिविधं विविधं दक्ष त्रिनेत्र संगतं महः । पश्यन्ति योगिनस्तस्य गणेशस्य महात्मनः ॥७॥ महाकाणरूपा तु गुंडा तस्य प्रकीर्तिना । विंदुः कंठस्थथा वनः सोऽहं मात्रान्मकः स्मृतः ॥८॥ बोधरूपं गणेशस्य जठरं सांख्यवाचकौ । कर्णौ चतुर्विधं ब्रह्म चतुर्भुजमयं स्थितम् ॥९॥ मायामोहयुतं ब्रह्म मोहहीनं सुसाक्षिकम् । द्वौ पादौ गणराजस्य पश्यन्ति योगिनः किल ॥१०॥ संहाराख्यं च यद्ब्रह्म परगुस्तस्य शोभनः । नियन्त्राख्यं तथा दक्ष अंकुशाश्च महात्मनः ॥११॥ कमलं सृष्टिरूपाख्यं पाशं मोहमयं परम् । बंधमोक्षान्मकं हंत दुष्टनाशकरं मुदा ॥१२॥ अभयं भक्तजानिभ्यो रक्षकं वाञ्छितप्रदम् । वरं सकामकानां तु कामदं नं वदन्ति ते ॥१३॥ चिन्तामणिं मणिं तत्र मुक्तिमुक्तिप्रदं परम् । अक्षीणं जसं चंद्रममृतं ब्रह्म निश्चितम् ॥१४॥ स्वानंदाख्यं परं ब्रह्म तदेव नगरं प्रभोः । इक्षुमागररूपं च रमाणां ब्रह्म कथ्यते ॥१५॥ पंचचित्तमयी बुद्धिस्तत्रैश्वर्य-भ्रमात्मिका । सिद्धिमांसे वदन्त्येव योगिनो योगभावतः ॥१६॥ मृषकं व्यापकाख्यं च परं पश्यन्ति बाह्वनम् । धर्मोद्यमौ गणेशम्योरःपृष्ठे पार्श्वेन किल ॥१७॥ शुभाशुभेभ्यो गोमाणि आपद्यश्च प्रकीर्तिनाः । कल्पा उत्तमेषणं तस्य निमेषणं प्रजापते ॥१८॥ लक्ष्म्याभौ मुनौ तस्य सर्वकार्यप्रवर्तकौ । यादृशं क्रियते लक्ष्यं तादृशं फलमश्नुते ॥१९॥ इत्यादि विविधं तस्य ब्रह्माकारं न संगायः । सर्वे तेन गणाध्यक्षा ब्रह्मणस्पतिरुच्यते ॥२०॥ योगिनः शुक्रमुख्यान् ध्यायेत देहधारिणम् । ब्रह्मरूपं सुसाकारं निराकारमयं विभुम् ॥२१॥ सगुणं कंठपर्यन्तं निर्गुणं गजवाचकम् । मन्त्रकं च तयोर्योगे योगं जानन्ति विप्रपम् ॥२२॥ योगिध्येयमनो वेदादिषु संकथितं विंश । रूपं गणपतेः प्रोक्तं योगाकारं स्वभावतः ॥२३॥ दक्ष उवाच । मृषको बाह्वनं तस्य कथं बभूव विप्र । तन्मे ब्रूहि विगेषेण सर्वज्ञोऽसि कृपानिधे ॥२४॥ मुद्गल उवाच । मायया व्यापकं ब्रह्मा मोक्ष नानाजनान् परान् । सुते भोगांस्तत्कृतांस्तच्छुभाशुभविवर्जितम्

॥२६॥ सुयस्तेय समाख्यानो धातुः स एव मृषकः । व्यापकश्चौरवत् सर्वान् मुक्तं मोक्षं हृदि स्थितः ॥२६॥ तपसाऽऽधि-
 स्तेन व्यापकेन गजाननः । प्रसन्नो बाहने चक्रे तन्प्रीतिवर्धनायतः ॥२७॥ एतन्मव समाख्यानं धूम्रवर्णचरित्रिकम् ।
 नानाख्यानमसाधुक्तं सर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥२८॥ य इदं आवयेदक्ष शृणुयाद्वा पठेन्नरः । स सर्वमुखसंयुक्तोऽन त्रन्मणि गतो
 भवेत् ॥२९॥ नानेन सहस्रं किञ्चित् सर्वसिद्धिकरं परम् । यत्र साक्षाद्गणानः कीर्त्यन्ते धूम्रवर्णकः ॥३०॥ यं यमिच्छन्ति
 ते न स लभेदेनेन निश्चिनम् । श्रवणेन न संदेहो मानवः शुभमभुते ॥३१॥ लेखयित्वा गृहं यस्तु पुजयेत् पुष्पकं नरः ।
 न तत्र राक्षसादिभ्यो भयं भवति कर्हिचित् ॥३२॥ भोगान् मुञ्चन्वा स विविधान् पुत्रपौत्रमुहद् दृष्टः । अंतं स्वानंदगो
 भृत्वा गणेशं तन्मयो भवेत् ॥३३॥ धर्मार्थकाममोक्षाणां दायकः श्रवणेन च । पठनेन न संदेहः खंडोऽयं धूम्रवर्णकः ॥३४॥
 नीर्थाणि विविधान्येव तपः कुर्यान्नरोत्तमः । विविधं तत् फलं सद्य अस्य श्रवणतो लभेत् ॥३५॥ दृष्टापूनादिकं यस्तु कुर्यात्
 यात्रादिकार्चनम् । विविधं स लभेत् पुण्यमस्य श्रवणतो नरः ॥३६॥ बहुनाऽत्र किमुक्तेन नानेन सहस्रं परम् । किंचिन्नाना-
 विधेष्वेव साधनेषु प्रजापते ॥३७॥ यत्र योगपतिः साक्षाद्वर्ण्यते धूम्रवर्णकः । नेन किं तुल्यतां यांति विचारय महामते
 ॥३८॥ सर्वसिद्धिकरं पूर्णं कथितं ते चरित्रिकम् । धूम्रवर्णस्य संक्षेपाद्यथामति प्रमाणतः ॥३९॥ विस्तरेण शिवाद्याश्च
 वेदा योगिन एव च । न समर्था भवन्तीह तत्र कोऽहं प्रजापते ॥४०॥ अधुना त्वं गणेशानं भज यत्नपरायणः । अथवा
 श्रोतुमिच्छा ते वदतां कथयाम्यहम् ॥४१॥ सूत उवाच । एवमुक्त्वा महायोगी तूष्णीं मुद्गल आदधे । दक्षो हृष्टमनास्तं तु
 प्रणाम कृतांजलिः ॥४२॥ धूम्रवर्णचरित्रं तु कथितं ते महासुते । यथा दक्षाय तेनैव कथितं तादृशं परम् ॥४३॥
 सर्वसिद्धिकरं चित्रं नानाख्यानसमन्वितम् । श्रुतं त्वया महाभाग किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥४४॥

॥ ओमिति श्रीमदांत्ये पुराणोपनिषदि श्रीमन्मौद्गले महापुराणे अष्टमे खंडे धूम्रवर्णचरिते फलश्रुतिवर्णनं नाम पञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥

॥ इति श्रीमुद्गलपुराणे अष्टमः खंडः समाप्तः ॥

॥ श्रीगजाननार्पणमस्तु ॥

